ÍSLENSKT MALSHÁTTASAFN

FINNUR JÓNSSON
SETTI SAMAN

GEFIÐ ÚT AF
HINU ÍSLENSKA FRÆÐAFJELAGI
Í KAUPMANNAHÖFN

KAUPMANNAHÖFN · MDCCCCXX
PRENTSMIÐJA GYLDENDALS

ÍSLENSKT MÁLSHÁTTASAFN

FINNUR JÓNSSON
SETTI SAMAN

GEFIÐ ÚT AF
HINU ÍSLENSKA FRÆÐAFJELAGI
Í KAUPMANNAHÖFN

KAUPMANNAHÖFN - MDCCCCXX
PRENTSMIÐJA GYLDENDALS

Formáli.

1. Í daglegu tali eru oft við hafðar einstöku setníngar eða málsgreinar, oftast með alveg sömu orðum eða þá með litlum afbrigðum; felast í þeim ýms reynslusannindi, sannindi um líf og hugsunarhátt manna; annaðhvort alvörufullar eða gamansamar (bitrar, háðfullar osfrv.). Þær eru oft blátt áfram, einfaldar og einræðar, t. d. eins og þessi: „Alt verður einu sinni fyrst“. Þetta er oft nefnt „spakmæli“. En mjög oft — ef til vill oftast — eru þær tvíræðar, þ. e. hafðar í óeiginlegri merkíngu, t. d. „Allir eldar brenna út um síðir“; auk þess einfalda sannleiks, sem í orðunum liggur, er setníngin heimfærð upp á ýmislegt annað; hún getur „táknað“ ýmislegt; ef til dæmis piltur eða stúlka barmaði sjer yfir að ástir annars (stúlku eða pilts) dofnuðu eða sloknuðu, þá mætti þar um segja: „Allir eldar osfrv.“. Það er helst þetta, sem í daglegu máli er nefnt „málshættir“. Hvorar tveggju þessa konar setníngar eru til hjá öllum þjóðum, Forn-Ebreum — Salómons orðskviðir —, Forn-Grikkjum, Rómverjum osfrv., og ekki síður hjá Forn-Germönum og norrænum þjóðum. Svo lángt sem komist verður aftur í tímann voru þessar setníngar notaðar af forfeðrum vorum með fullri meðvitund um eðli þeirra og aldur. Þær voru með rjettu álitnar gamlar; „forn orð“ eru þær nefndar í *Málsháttakvæði* — sem síðar mun nánar verða nefnt — („færa ætlum forn orð saman“ segir höf.); og um þær eru höfð orðatiltæki sem „fornmæli“, „fornkveðinn“, „fornmæltur“. En algengasta nafnið á þeim var „orðskviður“; nú mun „málsháttur“ vera tíðhafðast; það kemur og fyrir í fornöld, en er í rauninni

ekki eins gott og orðskviður, því að „málsháttur“ er í sjálfu sjer mjög víðtækt; mætti hafa um hvað sem er einkennilegt í málinu. En nú hefur það fengið þessa — þrengri — merkíng, og má því vel hlíta. „Talsháttur“ er raunar sömu merkíngar, en hefur líka fengið þrengri merkíngu og er haft um setníngar líkrar en þó nokkuð annarar tegundar (jeg vísa þar um til ritgjörðar minnar í Skírni 1912).

Í fornritum (sögum) eru fjöldamargir málshættir við hafðir, og eru þá tilfærðir með einkennilegum inngángsorðum, svo sem „það er forn orðskviður að“, með ýmsum tilbreytíngum („sannaðist f. o.“ osfrv., „hjer kom fram sá o.“ osfrv.), „það er fornt mál að“ osfrv., „fornkveðið orð er“; mjög alment er: „sannast e. sannaðist það sem mælt er að“, eða „satt er það sem mælt er að“, „kom að því sem mælt er að“, „oft er mælt að“, „var þá sem oft kann verða að“, osfrv.[1])

Í þessu safni er ekki gerður neinn munur á þeim 2 tegundum, sem hjer hafa verið nefndar, fremur en í öðrum söfnum, enda lítil ástæða til þess.

2. Sem getið var eru þessar setníngar, málshættir, mjög gamlar, og menn tóku fljótt eftir þeim og gildi þeirra. Í elstu kvæðum — bæði eddukvæðum og skáldakvæðum — eru þær notaðar, og vjer finnum ýmsar af þeim líka annarstaðar á norðurlöndum en í Noregi (Íslandi); svo finst t. d. setníngin: sjaldan liggjandi úlfr lær um getr né sofandi maðr sigr (Hávamál 58) hjá Saxa, söguritara Dana; þar hljóðar hún svo: Nemo stertendo victoriam cepit nec luporum quisquam cubando cadaver invenit, og fleira mætti nefna þess kyns. Í Hávamálum og öðrum kvæðum líks efnis eru fjöldamargar setníngar, er líta út sem málshættir; en hjer vandast málið. Bragarhátturinn er þannig lagaður, að hann var sem skapaður til að mynda kjarnyrtar stuttar setníngar af sjálfum sjer, svo að það er oft, eða oftast, ómögulegt að vita, hvað er (forn) málsháttur og hvað stafar frá höfundinum sjálfum; einkum á þetta við setníngarnar í 3. og 6. vísuorði. T. d. að taka vísuorðið:

---

[1]) Hjer um má vísa til ritgjörðar H. Gerings í Arkiv f. nord. fil. XXXII, 1—6.

nýtr mangi nás; er það höfundarins orð eða málsháttur? A. Heusler hefur í góðri ritgjörð: Sprichwörter in den eddischen sittengedichten [1]) reynt til þess að tína upp málshætti úr þeim kvæðum, sem koma til greina. Þó þetta sje skarplega gert og oft með líkindum, er það þó ekki nema tilraun; jeg hef ekki getað gengið í spor hans að öllu leyti og ekki tekið í þetta safn nema þær setníngar, er jeg þóttist vera fullviss um að væru málshættir.

Söfnun málshátta í fornöld vitum vjer ekki aðra en þá, er geymist í hinu svonefnda Málsháttakvæði, er áður var getið. Í sama handriti, sem Snorra Edda er í og nú er geymt í hinni konúnglegu bókhlöðu í Kaupmannahöfn, eru aftast rituð tvö kvæði, Jómsvíkíngadrápa Bjarna biskups Kolbeinssonar í Orkneyjum (d. 1222) og þetta kvæði, er kallað hefur verið svo. Mart þykir benda til þess, að kvæðið eða drápa þessi sje líka eftir Bjarna; þó furðanlegt megi þykja er kvæðið ekki annað en ástarsaga skáldsins, sagan um hina harmþrúngnu ófarsælu ást til kvennmanns, er hefur brugðið heitum sínum við skáldið, en þessi saga er öll fram sett í málsháttum og nokkrum öðrum setníngum; í Jómsvíkíngadr. er hljóðið líkt; þar, einkum í stefinu, drepur skáldið á líka ástasögu. Í Málsháttakv. koma og fyrir orðmyndir, er ekki þykja íslenskar (t. d. muli, fúa, fröskr) og meiri líkur til að sjeu orkneyskar. Höf. hefur ekki safnað málsháttunum þeirra vegna sjálfra eða til að búa til málsháttasafn, heldur, sem sagt, hefur hann notað þá til þess að segja raunasögu sína — en öll hefur hún fremur gamansaman blæ eða, rjettara sagt, kaldahláturs. Kvæðið er nú 29 vísur og upphafið á þeirri 30., eða, að því sleptu, 232 vísuorð (hvert vísuorð er víðast setníng út af fyrir sig). En nú eru nokkur vísuorð ekki málshættir, heldur það sem höf. nefnir „forn minni“ (t. d. „Bjarki átti hugarkorn hart“), og í öðru lagi eru nokkur vísuorð frá hans eigin brjósti og ekki málshættir; þeir eru því töluvert færri en vísuorðin í kvæðinu, og ekki fleiri en um 120 í mesta lagi; stundum er vafasamt, hvort setníng sje málsháttur eða ekki. Þetta safn er afar mikils virði og

[1]) Í Zeitschr. des vereins für volkskunde in Berlin 1915 og 1916.

einstakt í sinni röð. Er í þetta safn tekið úr því alt sem tækt þótti og er merkt M. En þess ber að gæta, að höf. hefur orðið, bragarháttarins vegna, að breyta málsháttunum, eins og þeir hljóðuðu í daglegu tali, og víkja þeim við nokkuð (t. d. segja „skips láta menn skammar rár“ í stað „skammar eru skips rár“, svo sem málsh. hljóðar í Hávamálum).

Hvort Snorri Sturluson hefur haft orðskviðasafn, er óvíst, en í Háttatali hans heitir einn bragarhátturinn „orðskviðuháttr“ (líklega fyrir -kviða-), og er í vísunni með þeim hætti (þeirri 26. í kvæðinu) við hafðir 4 málshættir (í öðru hverju vísuorði, t. d. „fens; bregðr hönd á venju“).

Hugsvinnsmál, sem er þýðíng frá 13. öld af latínsku kvæði (miklu eldra, Disticha Catonis), eru lík Hávamálum og eru í þeim margar setníngar, er líkjast málsháttum, en hjer er eins aftur óvíst, hvað sjeu málshættir í raun og veru.

Svo líður og bíður — fram á 16. öld. Meðal handrita í Árnasafni er eitt, sem ekki er talið ýngra en frá þeim tíma og heldur ekki mikið eldra; það er hin mikla rímnabók í safninu 604, 4to. Skrifarinn sjálfur hefur gert það að gamni sínu að skrifa á spássíur, einkum neðan máls, ýmislegar setníngar, og mest málshætti, og eru þeir nú rúmlega 200, en hafa upphaflega verið fleiri, því að týnst hafa úr handritinu bæði blöð og heil kver. Þetta safn er mjög merkilegt. Gaf dr. Kr. Kålund það út í „Småstykker“, er „Samfund til udg. af gml. nord. litteratur“ ljet prenta 1886. Hvort skrifarinn hefur haft eldra ritað safn fyrir sjer, má ef til vill telja óvíst; dr. Kålund álítur, að svo hafi ekki verið. Merkt K.

Þetta safn stendur svo nærri fornöldinni, að vel má verja, að taka það saman við alla þá málshætti, er safna má úr sögum og fornaldarkvæðum. Þegar jeg fyrir mörgum árum fór yfir sögurnar og önnur fornrit vor, skrifaði jeg upp að gamni mínu þá málshætti, sem jeg rakst á; þó var það þá ekki tilgángur minn að gefa þá út í einni heild. En af því að svo var og eins hins vegna, að mjer datt þetta ekki í hug frá fyrsta upphafi, náði jeg ekki öllum málsháttunum, sem fyrir koma. Samt sem áður þótti mjer ekki óráðlegt, að koma þessu safni á prent,

vegna þess hvað það mætti þykja merkilegt að hafa sem mest af fornum málsháttum í einum stað. Jeg steypti þá rímnabókarsafninu eftir útgáfunni saman við mitt safn og gaf alt út með þýðíngum og skýríngum í Arkiv f. nord. fil., 30. bindi.

Nú reyndist svo, sem jeg vissi ekki af, að prófessor dr. Hugo Gering hafði líka safnað málsháttum úr gömlum kvæðum og sögum. Við samanburð fann hann, að jeg hafði ekki til tínt alla þá staði, sem hver málsháttur fanst — það hafði heldur ekki verið tilgángur minn — og líka hitt, að jeg hafði ekki náð í þá alla, að minsta kosti ekki alla þá, sem hann hafði safnað. Hann gaf svo út þessa viðbót við mitt safn í þeirri ritgjörð, sem áður var nefnd, í sama tímariti, 32. bindi. Þetta safn er hjer merkt G. Má því nú ætla, að þurtíndir sjeu málshættir úr fornritunum, að svo miklu leyti sem slíkt er hægt. Jeg verð þó að geta þess, að jeg get ekki viðurkent, að alt það sem Gering hefur til tínt sjeu málshættir í raun og veru, og þeim setníngum sem svo eru, og þær eru ekki allfáar, hef jeg ekki ljeð rúm í þessu safni, sem hjer birtist.

Áður en jeg fer út í að telja ýngri íslensk söfn, verð jeg að geta eins útlends, dansks, safns af málsháttum; það er það sem kent er við Peder Låle eða Pjetur lálendíng, sem hann mætti nefna á íslensku (eða Pjetur Láli, stytt úr hinu). Eiginlega vita menn ekkert um þennan mann, nema að hann hefur lifað á síðara helmíng 14. aldar. Þetta málsháttasafn var fyrst prentað 1506 (svo 1508, 1515) og síðast gefið út með nákvæmum skýríngum og formála af þeim Svíunum A. Kock og C. af Petersens 1889—94 (í tveim bindum); þó undarlegt megi þykja var þetta skólabók til að læra latínu á. Hverjum málshætti fylgir latnesk þýðíng, sem skólasveinar áttu að læra utanbókar; þó að þetta væri aðaltilgángurinn þykir mjer ekki ólíklegt, að höf. hafi ætlast til, að efnið í málsháttunum ætti líka að vera fræðandi og siðbætandi. Í hinni síðustu útgáfu eru málshættirnir alls rúm 12 hundruð, en þar við er að athuga, að sami málshátturinn kemur oft fyrir tvisvar, og stundum þrisvar, svo að alls munu málshættirnir ekki fara mikið fram úr 1100. Þetta málsháttasafn hefur eflaust — prentað,

og það má sjá, að það var útgáfan 1515 — komist til Íslands, þegar á 16. öld; í syrpu Gottskálks prests Jónssonar finst tilfærður málsháttur — eða tveir þó — sem eru teknir úr safni Pjeturs,[1]) en Gottskálk dó 1593. Málsháttasafnið hefur eflaust verið mest alt þýtt á íslensku, því að í hinum prentuðu söfnum Guðm. Jónssonar og Hallgr. Schevings, sem síðar mun talað um, finnast um 400—500 — og ef til vill enn fleiri —, sem auðsjáanlega stafa frá bók Pjeturs. Mjög mart af þeim er nú ekki annað en pappírsmálshættir, þ. e. málshættir, sem aldrei hafa orðið alþýðlegir og máltamir; en eflaust hafa þó margir orðið það; bæði eru þeir svo vel þýddir — t. d. með hljóðstöfum í —, og svo eru sumir notaðir enn í dag. Hins vegar er það líka víst, að sumir af málsháttum Pjeturs eru samnorrænir. Jeg vík síðar aftur að þessu safni og íslenskun þess.

200 árum síðar safnaði annar, nafnkunnur, danskur maður, einn hinn mesti fræðimaður sinna tíma, Peder Syv (1631—1702), dönskum málsháttum (I—II, 1682 og 1688). Með hans safni komum vjer aftur að íslenskum málsháttum. Aftan við fyrra bindið hefur Syv látið prenta ekki alllítið safn af íslenskum málsháttum, og segir hann í formálanum, að þá hafi hann fengið hjá Hannesi Þorleifssyni (hann dó 1682); líklega hefur Hannes safnað þeim einmitt eftir áskorun Syvs; Hannes varð konúnglegur fornfræðíngur (antiqvarius) 1681. Safn Hannesar er allgott, en fáir eru þar málshættir, sem ekki sjeu í hinum síðari meiri söfnum. Hann hefur efalaust tekið þá eftir minni sínu. Þeir sem þaðan stafa eru merktir PS. Hálfdán Einarsson nefnir þetta safn í sinni Bókmentasögu (I, 6), 1777, en getur ekki þess, að eða hvar það sje prentað. Samastaðar nefnir hann aðra málsháttasafnara, Guðmund Ólafsson hjá Svíum (það mun vera safnið í Stokkhólmi, 35, 4to á pappír), Eyjólf prest á Völlum (um 3000 málshátta safn), Jón Ólafsson grunnvíkíng, Ólaf Gunnlaugsson föður þeirra Eggerts, Jóns og Magnúsar, Ólaf Brynjólfsson, prest í Görðum á Akranesi, Björn á Skarðsá og Jón Hálf-

[1]) Sjá greinarkorn dr. Kålunds í Arkiv XII, 387; dr. Jón Þorkelsson hafði fullkomlega misskilið málið í Arkiv VIII, 218 og XII, 70.

dánarson, er báðir hafa sett þá í ljóð. Vjer munum síðar hverfa aftur að sumum þessara. Til eru ýms söfn, t. d. hjer í Árnasafni og í Landsbókasafninu, sumt líks eðlis og Pjeturs Lála (latínskar setníngar þýddar).

Og svo kemur í byrjun 19. aldar hið mikla safn Guðmundar Jónssonar, prests á Staðarstað (1763—1836), er Bókmentafjelagið ljet prenta 1830. Formáli sjera Guðmundar er undirskrifaður 10. júlí 1823. Fullur titill safnsins er: Safn af íslenskum orðskviðum, fornmælum, heilræðum, snilliyrðum, sannmælum og málsgreinum. Titillinn sýnir eða á að sýna, hve víðtækt safnið er, enda ber safnið nafn með rentu, sem síðar skal á minst. Í formála sínum getur Guðmundur þeirra heimilda, er hann hafi notað, allrækilega. Hann segist fyrst hafa fengið 2 eða 3 málsháttasöfn, „mjög óorðulega niðurskipuð og smáaukin“; hann skipaði þeim „í reglulega stafrófsröð“ og jók við þau „þeim er mjer þá í bráð fjellu í hug“ og þeim, er finnast í „Orðskviðaklasa, Hrakfallabálk, Stöfunarkveri prófasts síra Gunnars sál. Pálssonar osfrv.“. Með þessu hafði hann fengið um 2400 málshætti. En svo fjekk sjera Guðmundur hjá Boga Benediktssyni — hinum alkunna fræðimanni — aðrar og miklu fullkomnari málsháttabækur; það voru: Málsháttasafn sjera Eyjólfs, — einmitt það er áður var nefnt —, aukið bæði af sjera Benedikt Pálssyni á Stað og sjera Gunnari, bróður hans, — annað safn með hendi Haldórs konrektors Hjálmarssonar, en það var aftur ritað eftir handriti Hálfdánar Einarssonar (með viðbótum Jóns grunnvíkíngs) — þriðja safn eftir Ólaf Gunnlaugsson. Þetta eru, að minsta kosti það fyrsta og þriðja, einmitt sömu aðalsöfnin sem Hálfdán nefndi í sinni bók, og líklega er handrit hans sjálfs ekki annað en uppskrift af handritum í Árnasafni eða safn Jóns Ólafssonar, sem hann nefnir. Sjera Guðmundur hefur þá haft með höndum efalaust öll þau hin mestu og helstu söfn sem til voru, og hann hefur ausið dyggilega úr þeim; eftir hans safni að dæma er það víst, að hann hefur tekið mest alt sem tækt var með nokkru móti, og eiginlega miklu meira; og þar til svarar titillinn á bók hans. Í henni eru nefnilega setníngar, svo hundruðum,

segja má þúsundum, skiftir, sem alls ekki eru málshættir og hafa aldrei verið; það eru „heilræði, snilliyrði, sannmæli og málsgreinar“, er alt einu nafni mætti kalla „greinar með siðferðisreglum“, setníngar sem „Guð rætir þá oft upp, sem hann gefur mikla lukku“, „Hjer eru göfugheit á allar síður“ (!), „Sjer prjedikar samviskan hið sannasta“, „Væri ei sjúkdómur þyrfti ekki nein læknismeðul“ osfrv., osfrv. Það er ljóst, að mikill þorri þessara „málsgreina“, sem als ekki eru málshættir, er þýddur, og oft illa þýddur úr dönsku („Vöndurinn er óvitans tugtmeistari“). Vafalaust er mikið af þessu tekið úr safni sjera Ólafs, því að það einkendi sig með þessu eftir titlinum sjálfum, sem stendur á 16. bls. í bók Guðmundar; sjera Ólafur hafði einmitt og sjerstaklega safnað siðferðisreglum „úr ýmsum bókum“, þar á meðal dönskum, en verst er viðbótin: „item er mart af eigin eftirtekt og reynslu diktað“. Það er auðvitað ekki hægt að segja nema með samanburði, hvað í safni Guðmundar stafi frá bók Ólafs, en eflaust er það ekki lítið (þó tók hann ekki alt); öllu þessu verður hver sá að fleygja í burt, sem safna vill málsháttum; því að siðferðisreglur sjera Ólafs eiga þar engan samastað, og síst þær sem hann „diktaði“ sjálfur. Með því að taka alt þetta rusl upp í safn sitt tókst sjera Guðmundi að fá hið víðtækasta safn, sem til hefur verið. Safnið er rúmar 402 síður, og ef gerðir eru 30 málshættir upp og niður á síðu, þá verða 12000 „málshættir“ eða vel það als. Þess skal enn getið, að sjera Guðmundur segir, að Bjarni amtmaður Thorsteinsson hafi farið yfir handritið, og hafi hann strikað út nokkrar af setníngum sjera Ólafs (þess var von og vísa Bjarna, en hann hefði átt að strika fleiri út), en aftur bætt nokkrum málsháttum við úr safni Jóns Árnasonar, Hólaökónóms.

Í safninu hef jeg, sem áður segir, fundið um 350—400 — ekki allfáa þar að auk í safni H. Schevings — úr safni Pjeturs Lála, en það er ekki Guðmundur sjálfur, sem hefur sótt þá þángað, heldur eru þeir teknir úr eldri söfnum; margir þeirra, og ef til vill flestir, eru þó, sem sagt var, ekki annað en pappírsmálshættir, er aldrei

hafa lifað á vörum þjóðarinnar; þó er nú ilt um það að dæma með fullri vissu.

Röðin hjá Guðmundi er sú sama sem hjá öllum eða flestum, sem nokkra röð höfðu, það er að skilja stafrófsröð eftir fyrsta stafnum í málshætti hverjum. Þetta er hin versta röðun, sem hægt er að fá; með henni greinist alt í sundur sem saman á, og alt verður eintómur hrærigrautur. Afleiðíngin af þessu er líka sú, að sami málshátturinn getur staðið oftar en einu sinni, tvisvar og jafnvel þrisvar, af því að hann getur byrjað með mismunandi orðum og þó verið allur hinn sami. Slíkt hittist oft hjá Guðmundi, t. d. Ekki er hundrað í hættunni (67) = Það er ekki hundrað í h. (363); Nú ber vel í veiði (241) = Það b. v. í v. (359) osfrv.; eða líka finst sami málsh. lítið breyttur tvisvar, t. d. Finna má minna grand í mat sínum en músina (106) = Sjá má m. gr. í m. s. (313), Hann ann böggum Hildar en Hildi ei sjálfri (129) = Hann er með böggum Hildar (132; eflaust afbakaður hjer) osfrv.

Af þessu sjest, að safn Guðmundar er að þessu leyti ókrítiskt. En það er það líka því miður á margan annan veg. Málshættirnir eru oft alla vega herfilega afbakaðir og það svo, að þeir verða lítt skiljanlegir eða óskiljandi með öllu. Þetta má segja ekki einúngis um þá, sem eru útlendir, teknir t. d. úr safni Pjeturs Lála, heldur og um gamlar norrænar setníngar. Setníngar úr Hávamálum og öðrum eddukvæðum finnast alloft, en mjög afbakaðar og auðsjáanlega teknar eftir slæmum pappírsuppskriftum; svo eru t. d. Hal ber öld hvar (128; fyrir halb, = hálf, er osfrv.), Leiðist margur ef gott getur (197; f. mangi), Margur er sá hvatur, er hjör nje reiðir annars brjósti (217; f. hjör nje rýður annars brjóstum í), Nornir kjósa mögur (fóstur) frá mæðrum (240; f. kjósa mæðr frá mögum, eins og stendur í Fáfnismálum), Ofdrykkja öls vegur margan velli að (247; þessi vitleysa er tilbúin úr: vegnest verra vegrat (= ber maður ekki) velli at en sé ofdrykkja öls), Oft bilar hinn betri þá hinn verri er vígur (251; f. verri vegur), Sá er vinur öðrum sem vilt (heilt eitt) segir (283; f. Era sá . . . sem vilt eitt s.); Hávam. 85.—89. v. er að mestu tekin upp, en alt í

ruglíngi og með afbökunum (337); Þaðan er mjer úlfs von, er eg einn (!) sje (359; f. eyrun), Ærna mælir sá sem espa þegnar (419; þessi vitleysa byggist á: Ærna mælir, sá er aldrei þegir, staðlausu stafi, Hávam. 29), Ör ergist við gest (422; f. órir gestr við gest) osfrv. Aðrar vitleysur eru t. d. þessar: Ekki er Óðins tryggðum að týna (68), stafar víst frá: Hvat skal hans (Óðins) tryggðum trúa (Hávam.); Eldi heitari brennur með illum vinum (88), vantar áframhaldið: friður í fimm daga; Hátt hlakka ernir yfir hræfníngi (!) (140; á að vera: hræfángi); Hirtu ei að segja þó vitir hvassorðan (168), er afbakað úr: Hirð ei að senna þótt satt vitir við hvassorða hali (Hugsv.m. 26); Mínar eru sagnir þúngar sem blý (233; f. sorgir); Oft deilir litur kosti (251; f. ok eigi d. l. k., eins og stendur í Njálu, 50. kap.); Oft er vel drukkið en ei til mikils (256; afbakað úr orðum Útgarðaloka við Þór: Vel er drukkit ok eigi til mikit, SnEdda); Logið hefur Baldur að Baldri (207; er byrjun á vísu þeirra Haralds harðráða og Þjóðólfs, og setníngin er ófullkomin); Þú þykist auðnu fótum í etju standa (416; f. öllum og etu — af eta = jata —; orð Gísla Súrss. við Þorkel bróður hans); Margur á jörð í annars fari (214; f. orð); Ekki er afnámsfje að arfa slíkum (f. í aumra flíkum); málleysa sem trýr f. trúir kemur fyrir í Hver guði trýr hann er órýr (160). Hvað er „fres" í Sjaldan er fres í feigs rúmi (308)? Kátlegur mislestur finst í Stattu kyrr hafa skaltu þrjú krúð (321); hvað er krúð, ?, = púður? Hjer er krúð blátt áfram mislesið úr c^{ruð} = hundruð; og málshátturinn á við það sem segir í Sturlúngu (I, 181) um málalyktir; þar voru Þorsteini nokkrum dæmd 3 hundruð „fyrir þat er hann hafði haldinn verit", og þá var í skopi þessi málsháttur búinn til. Hvort hann hefur orðið almennur er óvíst.

Vjer skulum nú sjá dæmi þess, hvernig hinir dönsku málshættir Pjeturs Lála líta sumir hverjir út í hinni íslensku þýðíngu í útgáfunni. Jeg set hjer þá, sem jeg hef fundið athugaverða í þeirri grein, sem hjer um ræðir, af fleirum ástæðum en einni. Að gefa illum ráð, er sem að ausa vatni á gras (!) (21; gras er óskiljanlegt, á að vera gás, á d. At sige dåre råd det er som at slå koldt vand

på gås).[1]) Betra er að flýja en flökta (!) illa (45; f. fikta, á d. Bedre er at fly end ilde at fikte ɔ: fægte). Blómstrið er snjósins festipeníngur (56; f. frjósins, af frjó, á d. Blomster er frugtens fæstepenning). Dægileg er konan sem kálið gerði (63; fullkomlega misskilið, á d. Thelig er konen sem kålen hun gjorde = Þvílík er konan sem kálið er hún gerði (sauð); Thelig = dæilegur!). Eg gef ei mitt höfuð fyrir hundrað merkur (82; þessi málsh. lítur allíslenskulega út, en höfuð er rángþýtt eða afbakað úr håb, á d. Jeg giver ej mit håb (= von) for hundrede mark).[2]) Gamlan skal færa en úngan læra (117; færa f. æra, á d. Den gamle skal man ære osfrv.). Gjarnan liggur úngur rakki meðan gamall hundur vill (119; liggur f. leikur, á d. Ej leger rakke osfrv., á lat. ludit). Hald þú taum í höndum þá hamíngjan fer að þjer (128; taum f. þumal(fíngur), á. d. Hold 'tummen' (ɔ: tommelen) i næven når dig falder lykken til). Hver sem leitar í mörgum brunnum finnur eld (!) í einhverjum (165; eld f. eitur, á d. Hvo som leder mange vand han finder edder i somme). Kasta mjer hvar þú vilt, kvað vantrúin, nema í vatnið (188; vantrúin?!, hvernig í ósköpunum á það að skiljast?; hjer er dæmi tvenns, mislesturs og tilraunar til umbótar; í frumhdr. hefur staðið ot^v^in, þetta verið lesið sem „ótrúin" og það svo gert að betri íslensku með því að setja „vantrúin" í staðinn; en „ot^v^in" átti að lesa „oturinn", og þá verður alt skiljanlegra; á d. Kast mig hvart (= hvorhen) du vil, sagde odderen, uden i vandet). Láttu upp sekkinn meðan gæsin gefst (196; þetta er eiginlega óskiljanlegt; á. d. Lad op sækken medens grisen gives; þ. e. opnaðu sekkinn, þegar grísinn er þjer gefinn, ɔ: til þess að flytja hann í). Lítil er vilja raun ef ekki er nema ein baun (205; hjer er „baun" óskiljandi, en rímar við „raun" og svarar til d. Liden er vilje rön, var det ej uden en bön, en „bön" er = bón, og þetta hefur Guðmundur sett í sviga). Margir hlutir ifast (efast) áðren satt kennist (214; hjer er ránglesið „ifast" f. „ífast" þ. e. ýfast, á d. Mange ting öppes

---

[1]) Jeg rita dönsku málshættina með nútíðarrjettritun.
[2]) St. hefur hop eða hóp og er það nær því rjetta.

og sandhed rönes). Nær konan er drukkin, er kossinn falur (245; hjer er „kossinn“ tæplega sett fegurðar eða blygðunartilfinníngar vegna, heldur af hreinum misskilníngi; í d. stendur orð með u f. o). Svo góð er ósk í dag sem önnur á morgun (329; hjer má skilja það sem stendur, en efalaust er „önnur“ rángt fyrir „tvær“ — „ii“ líklega mislesið —; á d. Så godt er ønske i år som to ad åre). Þræll ber þrá í leik (410; þræll f. tröll = þussi; á d. Trold bærer trå i leg). Í málsh. Girð svo garð, að gap (hlið) sje við endann (120) vantar víst „ei“ á eftir „sje“ (sbr. d. „at der vorder ej gab“).[1]) Alveg óskiljandi er: Húngrað malt dregur annað í hári (157); það er á d. Et hungred mål drager andet i hår, meiníngin er: „máltíð sem maður gengur húngraður frá, heimtar bráðlega nýja máltíð“.

Sumt af þessum vitleysum er, eins og sjá má, mislestur á skrifuðum orðum, hvort sem það er mislestur Guðmundar sjálfs eða hann er eldri; hvort sem heldur er, sýnir það greindarskort hans, að hann hefur tekið þessar afbakanir og annað sem óskiljanlegt var upp í safn sitt. Aftur annað er auðsjáanlega misskilníngi þess, sem þýddi orðskviði Pjeturs úr dönsku, að kenna. En þetta sýnir aftur efalaust, að þeir málshættir frá Pjetri, sem eru að finna í söfnum og ekki eru samnorrænir (eldri), eru pappírsþýðíngar einhvers, líklegast þegar á 16. öld, og hafa svo smám saman afbakast í meðferðinni, að svo miklu leyti sem afbökunin (eða misskilníngurinn) stafaði ekki frá þýðandanum.[2])

Alt þetta, sem hjer hefur verið sýnt, veldur því, að beita verður mestu varkárni og krítík við safn Guðmundar og notkun þess, og hef jeg grun um, að fleira sje rángt og afbakað en það, sem jeg hef fundið. Ýmislegt fleira má að finna; Guðmundur hefur oft ekki vitað, við hvað var átt; þegar „kálfskinn“ er ritað með litlum staf í „Á Kálfskinni var Hrærekur mest metinn“, er það rángt; hjer er átt við bæinn Kálfskinn í Eyjafirði,

[1]) Vantar ekki líka „ekki“ í málsh. Það eru alt stúdentar sem lángan hafa lokkinn (375)?

[2]) Annars verður ekki annað sagt en að þýðíngarnar sjeu fremur góðar og oft smellnar, en oft er orðum vikið við og getur þar af leitt, að skilníngurinn víkst eða vinst ofurlítið.

þar sem Hrærekur konúngur lifði sína síðustu daga (sbr. Ólafss. helga), og fleira er þesskonar (t. d. „sveinn“ og „steinn“ á víst að skrifa með stórum staf 84: Einn er leppur á Sveini, annar á Steini). Málshættir úr bók Guðmundar eru oftast ekki merktir, en einstöku sinnum með GJ.

Í tveimur Bessastaðaskólaboðsritum (1843 og 1847) gaf Hallgrímur Schevíng út málsháttasafn eða -söfn. Í formála sínum (1843) skýrir hann frá heimildum sínum; þær eru: handrit með safni sjera Eyjólfs á Völlum, aukið af Jóni Árnasyni (sbr. áður); Hallgrímur segist hafa fundið þar nokkra málshætti, sem GJ (safn Guðmundar) hafi ekki; — nokkur blöð með málsháttum frá sjera Jóhanni Tómassyni eftir föður hans; — tvö söfn frá sjera Einari Thorlacius í Saurbæ; — fornkvæðisbrot ɔ: Málsháttakvæði; — nokkur málsháttakvæði frá síðari tímum (Bjarna Gissurssonar ofl.); — fornsögur; — íslensk og norsk lög; — og loks daglegt mál. Málsháttasafn Schevíngs er efalaust hið sjálfstæðasta og besta, sem gert hefur verið, en tilgángur hans var að safna „viðbót“ við hin eldri söfnin; því er það ekki svo víðtækt (þó bæði heftin til samans 91 síða; ef gerðir eru 30 málshættir á hverri síðu — sem lætur nærri — að jafnaði, verða það um 2800. Þó hefur Schevíng ekki allfáa, sem og finnast í GJ. Stafrófsröðin er notuð. Söfn Schevíngs eru merkt S.

Loks er málsháttasafn nokkuð í 4 árgöngum af almanaki Þjóðvinafjelagsins, 1903—5 og 1907, í stafrófsröð. Hvernig það er tilkomið, veit jeg ekki; úr Guðmundarsafni er það ekki beinlínis tekið vegna smáafbrigða, sem þar eru, en annars eru flestir málshættirnir þeir sömu sem þar; nokkrir eru ekki í GJ. Merktir A.

Jeg skal nú gera grein fyrir þessu mínu safni. Jeg hef þegar sagt, að jeg hafi sjálfur tínt málshættina úr fornritum og kvæðum, og jeg hef getið um safnið í rímnabókinni. Alt það sem tækt var af þessum málsháttum, svo og úr safni H. Gerings, er hjer í safninu. Svo er tínt úr öllum hinum söfnunum, er nefnd hafa verið, alt það er tækt þótti; og ef til vill meira en minna, en það vildi jeg heldur en hitt. Jeg hef tekið alla þá málshætti, sem svo mega kallast eftir íslenskum skilníngi. Hvort

það sjeu nú málshættir alt saman, er notaðir hafi verið svo og svo lengi þar eða þar, getur enginn sagt. Sumir málshættir eru algengir um alt land og það frá fornöld, en aðrir hafa vafalaust verið og eru enn bundnir við einstöku hjeruð; margir hafa dáið út og aðrir fæðst í staðinn eins og alt annað. Af ýmsum orðum og framburði þeirra má stundum sjá hve gamall málsh. er; þannig er t. d. málsh. Betra er að breyta vel en heita vel ýngri en segjum 1550; ey er hjer borið fram sem ei. Samanlagðir ættu þeir að sýna hugsunarhátt Íslendínga, lífsskoðun þeirra, þeirra „náttúrlegu heimspeki“ (philosophia popularis í formálanum fyrir Guðmundar bók).

Það sjest af öllu þessu, að fyrir mjer hefur ekki vakað að safna nútíðarmálshættum eingöngu, heldur hef jeg viljað búa til sögulegt safn, og frá því sjónarmiði vildi jeg láta skoða safnið. Jeg bið sjerstaklega þá, sem ætla sjer að dæma það, að gæta þessa atriðis.

Nú mætti segja, að jeg hefði átt að taka úr handritunum sjálfum eftir aldri þeirra og tilgreina þau. Þá mundi fást enn betra yfirlit yfir sögu málsháttanna. En þessu er ekki svo farið. Söfnin sjálf eru auðvitað ófullkomin og af handahófi gerð, og þessi handrit sýna als ekki aldur málsháttanna. Ýngstu handritin geta vel haft málshætti eldri en þá sem handrit einu eða tveim hundruðum árum eldri hafa og væri því ekki nema villandi að tilgreina handritin. Það er enginn vafi á því að flestir af þeim málsháttum, sem til eru, eru eldri en segjum frá því um siðbót. Annað mál er það, hvort ekki sje rjett að gefa út þessi málsháttasöfn eða þau helstu þeirra. Það væri allerfitt og kostnaðarsamt verk og að minni hyggju lítt þarft — og margar endurtekníngar af því sama; þó mætti komast hjá þeim. Slíka útgáfu hefur als ekki verið minn tilgángur að láta í tje.

Fjöldinn allur af þessum málsháttum er af útlendum rótum runninn og miklu fleiri en getið er í skýríngargreinunum, eins og síðar verður á drepið. Í þessu safni eru t. d. vel 250 komnir frá Pjetri Lála. Mjer þótti það varúðarvert að sleppa þeim öllum, sem frá honum stafa; bæði eru sumir samnorrænir, og margir aðrir gætu verið það, og svo vel eru þeir margir samdir á íslensku, að

ætla má, að þeir hafi verið hafðir um hönd, og er það ekki óeðlilegt og því síður ómögulegt, þó að þeir sjeu til komnir eins og áður var frá skýrt. Sumir eru vitanlega hafðir um hönd enn í dag.

Meðan jeg dvaldist í Reykjavík sumarið 1920 rannsakaði jeg málsháttasöfn þau, sem eru í Landsbókasafninu; en á þeim var lítið að græða, því flest alt af því sem þar finst er og í öðrum söfnum. Þó fann jeg nokkra þar, sem jeg hafði ekki áður fundið; þá merkustu hef jeg tekið upp í Viðbætinn. Þau handrit sem hjer koma til greina helst eru: 225, 4to, allmikið safn einkum eftir Hannes Finnsson, 240, 4to, 241, 4to og sjerílagi 300, 4to. Þar er allmikið safn (eða söfn), sem Páll Pálsson hefur verið viðriðinn, fylt og aukið og tilgreint heimildir. En í þeim söfnum er líka mart, sem ekki eru málshættir.

Loks er safn af málsháttum í 35, 4to (pap.) í ísl. safninu í Stokkhólmi; það eru 33 blöð, en vantar í mjög mikið (frá því í b til í f, alt g og upphafið á h, frá því í m og aftur í þ og vantar þar að auk meira af endanum). Þetta safn hefur verið allstórt og eitt af þeim eldri (frá 17. öld). Það er hjer merkt St., en ekki ýkja margir málshættir nýjir teknir upp úr því í Viðbætinn.

Jeg hef því miður engin föng haft á að safna málsháttum, er nú tíðist á Íslandi; og býst jeg því við að margs verði saknað af hinum og þessum lesanda. Væri mjer kært ef lesendur vildu senda mjer málshætti, er nú tíðkast og ekki eru í safninu; ef nógu margir kæmust mjer í hendur, mætti búa til viðaukasafn, og einmitt hægra um vik að gera það, nú þegar þetta safn er út komið.

Málsháttunum hef jeg skipað eftir því sem nú tíðkast, eftir aðalorðinu, sem í þeim eru, og aðalorðunum eftir stafrófsröð. Reyndar getur stundum verið álitamál, hvað aðalorðið sje, og stundum eru þau fleiri en eitt, tvö og jafnvel þrjú; ætti þá málshátturinn að standa tvisvar (eða þrisvar); það þykir óþarfi, og má fullvel ráða bót á því með tilvísunum, og svo er hjer gert. Tæplega hygg jeg, að skotaskuld verði úr því að finna það, sem leitað er að.

Málsháttunum við hvert orð hef jeg reynt að skipa samstæðilega eftir skyldleik þeirra á milli, en slíkt er oft hægara sagt en gert, og þar að auk komið undir

áliti. Sumstaðar er slíkt auðvitað ómögulegt. Verst hef jeg átt með málshættina með „illur“.

Það er auðvitað, að jeg hef notað helstu rit við samníngu þessa safns, er til greina þurfa að koma. Tel jeg þar helst til hið norska safn Ívars í Ási (Ivar Aasen), 2. útg. 1881, hið mikla danska safn E. Maus, útg. 1879, og svo hina ágætu útgáfu A. Kocks og C. af Petersens af málsháttabók P. Låles 1889—94; þar er einatt vísað til íslensku þýðínganna. P. Syv: Almindelige danske ordsprog I—II 1682—88 hef jeg og notað.

Í skýríngargreinunum hef jeg einkum getið þess, hverjir málshættir sjeu hjá Ívari Aasen og Pjetri Lála, er svari til hinna íslensku. Málshættir Ívars eru flestir erfðir frá fornöldinni og eru því skilgetnir bræður hinna íslensku; og er fróðlegt að sjá skyldleikann; sumir eru líklega teknir frá Pjetri eða komnir til Noregs frá Dönum, og er þá líka fróðlegt að sjá það. Jeg hef vísað til málsh. „á d.“, og er þá átt við safn E. Maus, en þar er alt safn Pjeturs Lála og P. Syvs. Svíar eiga líka merkileg málsháttasöfn (einkum eitt eftir Grubb), en hjer hefur ekki verið ástæða til að nota þau, því að það var ekki tilgángur minn að rekja uppruna allra málshátta eða bera þá saman við málshætti annara þjóða, það hefði orðið óþrotlegt starf.

3. Hver sem með athygli rannsakar íslenska málshætti mun brátt komast að raun um, að þeir skiftast í 2 aðalflokka eftir því hvort þeir eru innlendir eða útlendir. Það væri mesti misskilníngur að halda, að þeir væru allir eða jafnvel flestir innlendir (þ. e. norrænir, stafandi frá Noregi líka og komnir með landnámsmönnum). Málshættir eru, eins og ævintýrin og svo mart í þjóðtrúnni, allra landa góss. Vjer finnum oft sama málsháttinn í öðrum löndum bæði að fornu og nýju; vjer finnum þá hjá Rómverjum og Grikkjum og í miðaldalatínu; jafnvel þá, sem minst varði. T. d. málshátturinn í hinu gamla kvæði: „Tungan leikr við tanna sár“ (þ. e. við sár við tennurnar eða tannbrot) finst á latínu svo: Huc ubi dens sensit læsuram lingua frequens it [1]); Hamra skal járn meðan heitt er = lat. Ferrum lumen

[1]) Þessi latínsku dæmi eru tekin úr formálanum fyrir útg. af P. Låle.

dum est in eo feriendum; Ekki fellur trje við fyrsta högg = Quercus magna solo non est ictu data solo, osfrv. Og vera má, að einmitt flestir af málsháttunum sje ekki „innfæddir“, ef vel væri athugað. Allir þeir málshættir, er eiga við það, sem ekki er til á Íslandi, eru auðvitað útlendir; allir þeir sem eiga við dýr, sem ekki hafa verið á Íslandi (úlfa, birni, hjera osfrv.), allir þeir sem benda til siða, menníngar og þess konar, sem aldrei hefur íslenskt verið, bera það með sjer, að þeir eru ekki til orðnir á Íslandi, og þeir eru æðimargir. En hitt er líka eins víst, að margir bera það með sjer, að þeir hafi myndast á Íslandi, en örsjaldan fáum vjer vitneskju um tímann og staðinn. Þó er að minsta kosti svo um nokkra, t. d. einmitt um málsháttinn, sem áður var getið: Stattu kyrr, hafa skaltu þrjú hundruð; á meðan á bardaga stóð hjeldu tveir menn öðrum manni, er til móts var, svo að hann gat ekkert aðhafst, fjekk heldur ekkert sár; þó voru honum dæmd 3 hundruð fyrir haldið, og úr því varð málshátturinn til, og er ekki laus við háðblæ. Annar er: Höfum nú veisubragð; frá uppruna hans er skýrt í Ljósvetníngasögu (Ísl. forns. I, 212). Á líkan hátt hafa og ýmsir aðrir myndast, þar sem annaðhvort íslensk mannanöfn eða staða koma fyrir, þó að nú sje sagan gleymd, t. d. Kemur til Teits og Siggu, Kemur að gátu Guddu, Hvað skulu börn í bát við Björn, Nú er gleði (glatt hef jeg heyrt) á Hjalla, Hjer land og þar land og nóg er alt Ísland, Grimmur er sá góudagur sem ekki tekur í Hlíðarfjall osfrv. Heldur ekki er vafi á því, að ýmsir af málsháttunum um sauð og ref, kú og hest og hrafn eru upphaflega íslenskir; eða málshættir sem Betri er lítil rekavon en mikil skriðuvon, Ekki verður grunnúnginum ginskortur, Það stenst á endum strokkurinn og mjaltirnar — og þar fram eftir götunum. Ekki má það villa mann, að málshættirnir eru stundum eða oft sem vísuorð með hljóðstöfum eða jafnvel tvö vísuorð. Málshátturinn getur verið útlendur fyrir því. T. d. Fanta knífur er fyrstur í fat, Sá deyr enginn sem dýrt kaupir, Oft gjalda stofudyr stafkarla reiði, Margur fær lof fyrir lítið og last fyrir ekkert (ekki parið sagði skáldið) (á d. Man fanger ofte lov for lidet og last for halve mindre).

Ein tegund málshátta eru þær setníngar, er hafðar eru eftir manni, hvort sem hann er nafngreindur eða ekki; er þá sagt „sagði N. N." (eða karl, kerlíng osfrv.). Ef til vill hefði verið rjettast að hafa þessa málshætti í flokki sjer, en jeg hef ekki álitið það nauðsynlegt, og hef þar fylgt skipulagi Maus; Ívar í Ási hefur þess konar málshætti meðal talshátta aftan við aðalsafnið, en það er óefað miður rjett, og að minsta kosti rengra en að slengja þeim saman við þá.

Að lyktum skal þess getið, að jeg hef svo að segja ætíð tekið málshættina óbreytta, eins og þeir eru í söfnum Guðmundar, Schevíngs og öðrum, en stundum bætt við helstu afbrigðum í svigum. Aftur á móti hef jeg ekki tekið þau afbrigði, er að eins eru þýðíngarlaus orðamunur (orðin í annari röð, „sjaldan" f. „ekki" eða þess konar). Það má því búast við, að sá og sá lesandi þekki ýmsa málshætti í ögn annari mynd en þeir hafa hjer.

Kaupmannahöfn, í septembermán. 1920.

Finnur Jónsson.

A

á At ósi skal á stemma (SnE. I 288).
Allar girnast ár í sjá (M).
= Allar ár falla í sjáinn.
Sbr. bekkur 2.
ábati Mikið er til ábatans unnið (S).
abbadís sjá broslegur.
ábótavant Öllum er nokkuð ábótavant.
ábóti Seint heilsar ábóti systur sinni.
Sbr. brotlegur, múnkur.
aðfángadagskvöld Ekki er ætíð aðfángadagskvöld (S).
af Af er það sem áður var (S).
afarmenni Ilt er að egna afarmenni (S).
áfátt Sjaldan er það að einkis sje áfátt (Tristrs. 8).
Sbr., baugur.
afbragð Afbragð elska flestir.
afbrigði Það er ekki afbrigði sem allir hafa (S).
afdrif Að afdrifunum spyrja allflestir. Sbr. lok.
afglapi Ómæt eru afglapa orð (Laxd. 303).
Seint er afglapa að snotra (Fas. III 585).
Eitt er afglapa tíðast.
afi Oft er honum afa mínum brugðið.
afl Afl fylgir aldri (S).
Afl er best í hverjum leik (S).
A aflið treysta allflestir.

Í áþrifum sjest aflið best.
Oftæki hnekkir afli (S).

afnámsfje sjá arfi 1.

afsprengi Oft skammast afsprengi ættar sinnar (S).

afspríngur Oft verður af litlum upptökum mikill afspríngur (S).

afturrjettíngur Afturrjettíngar láta mest.

agi Betri er agi en ofmikið sjálfræði (S).

ágirnd Ágirnd vex með eyri hverjum.
Ágirnd etur sig aldrei metta (S).
= Aldrei verður ágirnd södd.
Sbr. kvörn.

ágjarn Als þykist ágjarn þurfa (A).
Seint leiðist ágjörnum aurasafnið.
Alt eykur ágjörnum áhyggju.
Óttinn kvelur ágjarnan (S).
Ágjarn veldur sjálfur sinni eymd.
Ágjarnir menn eru þurfamanna þrælar.
Ágjarn er í ætt við þjóf (S).

agn Ilt er að sækja agn í arnarklær.

ágæti Hver hefur til síns (sjer til) ágætis nokkuð (Nj. 366, S).

ágætur Enginn verður ágætur af engu.
— Fátt er svo ágætt að eigi finnist annað slíkt (Máguss. 2).

áhyggja Áhyggja bítur sárt sem bíldur (Parcev.s. 18).
Aldrei dettur áhyggjan um koll ef atorka fylgir.

aka Þeim á ekki úr að aka sem alstaðar fer á kaldan klaka (S).

ákefð Betri er ákefð en áranna fjöldi.

Áki Ilt hefur Áka verið, hann vildi ekki grautinn.
Ekki bíta járn á Áka.

akur Frjósamur er fátækra akur.

alda Eftir storminn lifir aldan.

aldraður Aldraða láttu ofarlega sitja.

aldur Oss var áður of markaður aldur (úr vísu Hrómundar Ldn. 162).
Einu dægri var mjer aldur af skapaður (Skírnism.).
Alt á sjer aldur og æfitjón.
Ekki fer alt eftir aldrinum (S).
Aldur er misjafnastur.
Aldur væntir elli.
algerður Að augnabragði verður enginn algerður.
áll 1 Nú skyggir í álinn.
áll 2 Ilt (Afslept GJ) er áls haldið (S).
allur Alt er til einhvers (S).
Alt tekur enda um síðir (S).
Þá er alt þegar þrent er.
Enginn hefur alt og engan vantar alt.
Engum er alt ljeð, nje als varnað (Heil.m.s. II 46).
Enginn kann alt og engum sómir alt.
Alla brestur eitthvað (S).
Ekki hleðst svo alt á einn að ekki fylgi löstur neinn (S).
Als er vant þeim ekkert á (S).
Að öllu þykir nokkuð (S).
Ekki er hver allur þar sem hann er sjeður (S).
Þar er allur sem unir.
Muna far alt í sundi (Sig. sk.).
almannarómur Sjaldan lýgur almannarómur.
almæli Mikið skal til almælis hafa (K).
alvaldur sjá raun.
alvara Öllu gamni fylgir nokkur alvara (S).
Alvara og gaman eiga illa saman.
amboð Amboðalaus er altnær handlaus.
amen Það er seint að segja amen þegar allir djáknarnir eru þagnaðir (S).
ami Amalaus er enginn maður.
án Það er minstur án að vera ils án (PS).

andlit Enginn skyldi ilt mark á andliti sínu taka (eða: ólund á andliti marka).
andremma Andremmu sína engi kennir sjálfur.
annar Hver ætlar annan eftir sjer (S).
= Maður þekkir a. af s.
Annars ræðir margur of far (M).
Auðsjenna er annars vamm (M).
Engi knettur of annars mein (M).
Fáir gráta lengi annars ógæfu.
Fáir sníða sjer mjóa lengju af annars húð.
Margur teygir annan á tíkarroðinu.
Engum er ár í annars óförum.
Engum er happ í annars falli.
Ekki er það mjer gott þó öðrum fjeni, sagði eigingjarn (S).
Bágt er fyrir annars geð að gera.
Bágt er öðrum mat að kjósa (S).
Enginn sjer annan lengra en til tannanna.
Ilt er að vera upp á aðra kominn (S).
Ilt er að ljá það annar á (S).
Afslept er annars (láns) glys(ið).
Þar vill annar til fjalls, annar til fjöru.
Önnur eys en önnur fyllir.
Sbr. ágætur, auður, ör.
annes Ekki verður fyrir öll annesin girt (PS) (nesin róið).
annmarki Enginn veit sinn annmarka.
annríki Oft er æði í annríki.
annvirki Legið hafa mjer annvirki nær garði (Grett. 73).
ánægja Ánægjan er auðlegð betri (A).
—**api** Api er api þó af honum sje stýfður halinn.
Alt hermir apinn eftir (S).
Margur verður af aurum api (Hávam.)
ár 1 Mart ár mart fár. Sbr. ákefð.

ár 2 Misjafnt koma menn ár sinni fyrir borð.
Mörgum flotar ein ár til lands (S).
Það er uggvænt hvar áralaus lendir.
arður Betri er sígandi arður en snúandi (Bisk. I 139).
arfi Hvergi vex arfi utan á haugum.
árflóð Jafnan verður að árflóð stakar (M).
arfur Fleira er í arf að taka en auðæfi ein (K).
Margur skiftir auði fyrr en arfur fellur.
Margur hlýtur (verður) óskapa arfinn.
árgali Eldist árgalinn nú (Mork. 51).
argur Argur er sá að engu verndar (K) (sem engu verst GJ).
Bágt er argan að arta.
Engi er svo argur, að ekki fylgi nokkuð gott (S).
Engi er svo argur, að eigi megi á hann ljúga (S).
Enginn er svo argur, að hann eigi sjer eigi stallbróður (K).
Hvað skulu örgum auðæfi.
Þar er örg vættur sem hún er nefnd (Fas. II 254).
Sbr. þræll.
árla Sá árla rís verður margs vís (S).
Árla á fætur bú bætir (S).
Árla skal rísa sá gull vill í götu finna (A).
armur Fáir þykjast armir í ölteiti.
ársæll Ekki eru allir eins ársælir (ást-).
árvakur Árvakur þrífst en fátækt fylgir lötum.
ásjóna Hægt er að venjast ófríðri ásjónu (S).
aska Ekki veit hvað í öskunni er fólgið.
asni Auðkendur er asninn á eyrunum (S).
ást Hvarkvæm (við- GJ) er ástin (Herm. og Jarlm.s.).
Ást er öllum hlutum kærari (Parc. 22).
*Ástin spyr ei að jafnræði.
Svíða sætar ástir (Flóv. 161).
Ástar hugar oftast saman rata.

Ástin dregur sig ekki í hlje (S).
Ást er ei auðfólgin.
Ástin hefur augun í hnakkanum.
Ástin er ei álitsvönd.
Ást hylur lýti.
Ást fæðir auðsveipan (S).
Sú er ástin heitust sem með meinum er bundin.
Ilt er að leggja ást við þann sem enga kann á móti.
Ekki eru allar ástir í andliti fólgnar.
Brigðul er kvenna ást (S).
Þángað leitar ástin sem auðurinn er fyrir (S).
Lengi býr um barnaást (S).
Heit er lánardrottins ást (G).
Svo fyrnast ástir sem fundir.
Ást vex með vana (PS).

ástfóstur Auðþekt er ástfóstrið.
ástsæll Oft á sjer ástsæll öfundarmann.
áta sjá drekka.
atburður Atburður er til als fyrst.
atföng Atföng skal auka sem engin sjeu.
atgeir Heima er atgeirinn.
athuga Athuga þig, oddur er líka á ör minni.
athugi Athugi varnar best voðanum.
Hlýtur jafnan ilt af athugaleysi (Grett. 94).
atkvæði Atkvæði verður öllu að fylgja.
Atli Atli sveik hann Börk.
atlæti Gott atlæti er gjöfum betra.
atorka sjá áhyggja.
Auðbjörn Ekki hafði Auðbjörn alt það hann þurfti.
auðbúi sjá auðna.
auðfengi Óvirt er auðfengi en ofvirt torgæti (S).
auðgintur Auðgintur fær ætíð spje.
auðinn Fer þá sem auðið verður (Reykd. 31).
Alt tekst sem auðið skal verða (S).

auðlegð sjá auður.
auðna Engi ræður auðnu sinni sjálfur (S).
Auðna styður öflgan hug (S).
= A. ræður öllum hag.
Auðnan er einhlítust.
Ilt er að sigra auðnumanninn (S).
Allir spjá auðnulausan (S).
Oft eru auð(n)búar auðnulitlir (S).
Bágt er að koma saman ógiftu og auðnu.
Blanda ei ógiftu við auðnu.
Af útförum sjest auðna seggja.
Sbr. iðni.
auðnbúi sjá auðna.
auðugur Hver er auðugri en þykist (Fas. II 359).
Fáir verða auðugir af ærlömbum og innhýsíngum.
Álnir hamla auðugum að flýja (S).
Mart háir auðugs fje.
auður 1 Auðurinn er afl þeirra hluta sem gera skal.
Auðurinn bætir alla skák, ef ei er mát á borði.
Auðlegðin eflir dug en eykur hug.
Lítið stoðar auður án yndis (S).
Auðs er vant við iðjusemi.
Svo er auður sem augabragð (Hávam.).
Ilt er auði að trúa.
Margan hefur auður apað (Sól.).
Rángfenginn auður er volæði verri (A).
Auðs af illum gróða ei gleðst þriðji niður.
Auðurinn er ekki húsbóndavandur (A).
Oft gengur auður fyrir mannkostum (S).
Margur hyggur auð í annars garði.
Sbr. ánægja, ást, fátækt.
auður 2 Ekki er þar autt sem hnoðrinn húkir.
auðæfi sjá arfur, argur.
auga Betur sjá augu en auga.

Auga sjer alt og sjer þó ei sjálft sig (Heilm.s. I 454).
Það sjá augun síst sem nefinu er næst.
Augun eru best í hverjum leik.
Engum er gagn að þeim augunum sem hann sjer ekki með (S).
Ekki er alt sem augun dæma (S).
Unir auga meðan á sjer (Völs. 10).
= Þar er auga sem unir (S).
Eigi leyna augu ef ann kona manni (Gunnl.s., K, oft).
Augað gerir margan uppvísan (S).
Fýsir augun ilt að sjá og eyrun ilt að heyra.
—Aldrei skyldi ilt auga gott sjá.
Fleiri hafa augu en ernir.
Verkir í veik augu (K).
= Ekki er sá heill er í augun verkir (Fóstbr. 64).
Hætt er einu auganu nema vel fari (A).
Glögt er auga á annars lýti (S).
Honum (ágjörnum) eru gerari augun en maginn.
Skjótt fyllist karlmanns augað (PS).
Margur er augnaskálkurinn.
Súrnar nú sjáldur í augum.
auka Nokkuð eykur alt, sagði marflóin, hún meig í sjóinn.
auli Tregur gengur auladrengur illa grýttan veg.
aumíngi Aumínginn sem ekkert á einatt kinn má væta.
aumur Ekki er afnámsfje í aumra flíkum (S).
Aumur er sá sem enginn hnjóðar í (S).
—Aumur er sá sem enginn ann.
Fátt er aumum ofgefið.
Flest vill aums fje ama (S).
Auman er fljótt að firta.
Aumur jafnan vosi venst (S).
= Venst aumur (vesæll GJ) vosi (S).
Aumur er ærulaus (aga-, ást-, iðju-, öfund-) maður.

Ást fylgir aums gjöfum (Hugsv. 36).
Ekki eru einskis virðandi aumra ráð (S).
aurar sjá api.
ausa Ausa verður þó á gefi.

B

baðstofa Mart er baðstofu (sjómanna, selkvenna) hjalið.
baga 1 Ber ei fram bögur, lýti eru fáum fögur.
Þú brosir að bögum, lætur lítt yfir lögum.
baga 2 Altjend bagar eitthvað.
baggi Jafnir baggar fara best.
Hollur er heimafenginn baggi.
Rýr er heimburðarbagginn.
Ekki veit hvar bagga rekur að landi.
Honum er ekki um baggana þína.
Laus er bandlaus baggi (PS).
Hann er með (ann) böggum Hildar en Hildi ei sjálfri.
bak Margur beygir bakið en ber þó lítið heim.
Ber er hver á bakinu nema sjer bróður eigi (Grett. 185).
Breiðari mun um bakið (Nj. 94).
Sbr. bróðir.
baka Baka þig meðan eldurinn brennur.
bakarabarn Ekki þarf að gefa bakarabarni brauð.
bál Af litlum neista verður oft mikið bál (A).
Baldur 1 Fátt er ljótt á Baldri.
baldur 2 Það er hvers baldur sem hann ber (S).
banabára Enginn stýrir banabáru.
banadægur Bregður hverjum á banadægri (S).
banasár Ekki tjáir að binda um banasárið.
banaspjót Hver ber eftir öðrum banaspjótið.
band Aldrei er bagi að bandi (S).
Á öllum böndum liggur nokkuð.
bandíngi Æ kveða bandíngja bifast (Fáfn.).

Bár Það er ekki mjer í hendi sem úti er í Bár.

bára Oft rís bára af bröttum grunni.

Þegar ein báran rís er önnur vís (S).

Sjaldan er ein bára stök.

Margan blekkir báran.

Barði Brimar (bryddir) fyrir Barða (S).

Seint bólar á Barða.

barmsparað Betra er barmsparað en botnskafið (S).

barmur Barmurinn er heimskra manna hirsla.

Þú tekur ekkert úr þínum barmi nema flær og lýs.

barn Barnalán er betra en fje (A).

Daufur er barnlaus bær.

Gaman er að börnunum, sagði karl, átti 7 börn og áttunda umskiftíng.

Sæll er sá í heiminum sem engin börnin á.

Barna mæður skaltu þjer bestar velja.

Barn er móðurinnar besta yndi.

Bundin (birg) er sú sem barnið geymir.

Þekt hefur yngra barn móður sína.

Gott gengur barninu til að berja hann föður sinn.

Hvert skal barninu bregða.

Bregður barni til ættar.

Betra er að barn gráti en faðirinn fargist.

Eitt barn er sem ekki neitt, tvö sem tíu (S).

Fáir kunna eitt barn að eiga (A).

Fáir kunna eitt barn að aga.

Brauð er barns leika (K) (leikur, huggun GJ).

Á misjöfnu þrífast börnin best.

Barn það hefur lítið sem bítur sinn borðdisk.

Blindur er barns magi.

Vaxa börn þó vatn drekki.

Annars barn er sem úlf að frjá (M).

Barn er barn.

Barn gefur barns svör (S).

Allir hafa börn verið (S).
Skal nú hafa barn það er brekar (Þiðr. I 168).
Þángað stundar barn sem það finnur sinn líka (S).
Lík börn leika best.
Tamur er barns vaninn.
Gef ei barni nema biðji.
Mæla börn það vilja.
Það er ekki alt best sem barninu þykir.
Bráðir eru barns hugir (Beverss. 262) (barns þörfin GJ).
= Bráðlát er barns lund (S).
Lítil er barns huggun (K).
Lítilþæg eru litlu börnin (S; smáþæg eru b. GJ).
Hægt er brátt barnahönd að fylla.
Þegir barnið meðan það borðar skötufótinn.
Hafi það barnið sem betur tekur við.
Bragð er að þá barnið finnur (S).
Lengi muna (vita) börn hvað við sig er átt (S).
Ekki grætur barnið ef það fær allan sinn vilja (S).
Barna mátt vænta sem breytir við feðgin.
Blautt er barns holdið.
Gott barn kveður góða vísu (S).
Samt er gott barn við sig.
Auðgint er barn í bernsku sinni (A).
Barn segir jafnan sannleik.
Á gólfi skyldi gott barn sitja.
Brent barn forðast eldinn.
Flest eru börn gædd með brekum.
Lengi grætur hálfbarið barn.
Þúngt stynur þrábarið barn.
Barn má skríða til þess gengið getur.
Með bössum verða börnin.
Bera skal barn heldur en draga.
Oft mega börn bera brixli foreldra.
Gott er að hafa barn til blóra (S).

Fjandur eru börn á búi.
Vex börnum vit sem vetur fjölga (S).
Vægja skal viti barna.
Virðíngar ráða viti barna (PS).
Berja skal barn til batnaðar (ástar S).
Heimskt er heimaalið barn (S).
Læra börn það á bæ er títt (S).
Á báðar hendur skal til barnanna líta.
Agalaust barn verður ófyrirlátsamt.
Barn er svo í bý bært sem það er heima lært.
Gera skal börnum upp orðin.
Því læra börnin málið að það er fyrir þeim haft.
Spakt skyldi elsta barn og vel vanið (K).
Að þykir barninu þá það grætur (K).
Mart er barna bölið (S).
Snemma taka börn til meina.
Ekki veit að hverju gagni barn verður (S).
Barnið vex en brókin ekki (S).
Oft verður eftirlætisbarn ángur sinna foreldra.
Hvað skulu börn í bát við Björn.
Kemur enn barn frá Hólmi.
Vel stíga börnin.
Þar er ei við börn að berjast sem hann er.
Þessi börn draga það út.
Sbr. belgur, brek, brunnur, dreyma, fátækur, fóstra, móðir.

barnkona Það gildir einu hvað í barnkonu er borið (S).

barnórar Oft brjótast með þeim barnórar, sem saman eiga að búa (S).

barnæska Mörgum bregður (Bregður hverjum) til barnæsku.
Brekul er barnæskan.
Fáir vilja sína barnæsku muna.

bás Honum er ekki markaður bás sem hvergi á heima.

básálfur sjá hor.
bati Öllum (Engum) er batinn boðinn (bannaður; S).
batna Oft batnar við beiskan drykk.
Ekki batnar alt þó bíði.
Hann fer batnandi sem úngur skolli.
bátur Sá verður að laumast með landi sem lekan hefur bát.
baugur Ekki þarf holan baug um það að klappa (Sex sög. 52).
Fár er svo með baugi borinn, að ei sje nokkuð áfátt (S).
beiða sjá brek.
bein a) Það þurfa sterk bein til að standast (þola) góða daga.
Betra er að hafa bein sín heil en brotin illa.
Stirð eru stöðubeinin (S).
Þess kennir á beini hvar brostin er hosa (S).
Digur bein draga best.
Ekki er smábeinum hætt.
Sjaldan brotnar bein á huldu.
Þá brann ei bein er betur skein.
b) Betra er bert bein en alls ekki.
Ekki þarf að bíta bein fyrir þann sjálfur getur.
Hverju beini verður að fylgja nokkuð (S).
Sá þarf ekki að bíta bein sem að heimboði situr (sem í hófið er settur; S).
beina Ekki er hægt að beina þá brjóstið er ekki heima.
beinfiskur Bíta mætti nú beinfiskur, ef að borði yrði dreginn (Gísl. Súrss. 135).
beinsár Betra er beinsár en bleyðitár.
beinserkur Bágt er beinserkjum að beygjast á hlið.
beiskur Þú hefur ekki bitið á beisku.
beita Flest er betri beita en berir önglar.
Oft verður beita anndrjúg þá farið er að tolla hana (S).

bekkur 1 Nú er setinn bekkurinn (Kvíabekkur).
Hann kann að sitja á báðum bekkjunum.
Þunnskipað er á þægri bekk.
bekkur 2 Betra er að stilla í bekk en á.
belgur Það fer úr hverjum belg sem í hann er látið (A).
Gataður belgur glopar öllu.
Þángað stundar belgur sem borinn er (S).
Betri er belgur en barn.
bella Ball þjer nú bófi (Eyrb. 86).
ber 1 Ber er hver borinn. Sbr. bak.
ber 2 Ef ekki er vísirinn þá er ekki berið (S).
Þessi eru berin í skyrinu.
Sbr. vísir.
bera Sá hlýtur að bera er veit (S).
Hann ber vel sína byrði sem aldrei þreytist.
Nær er að bera inn en út.
Fáir vilja bera af öðrum blakið.
Til als ber nokkuð (Hrólfss. 47).
Mart kann öðruvísi til að bera en menn hyggja (Mött. 22).
Margur berst á sem ekkert á (S).
Margur er borinn á bölsdegi.
berfættur Betra er berfættum en brókarlausum að vera (S).
berja Sá verður enginn barinn sem húsbóndans skipun gerir (S).
Þú vilda eg værir barin Þorfinna frú.
Betra á sá sem berst en hinn sem óþrífst (S).
Það er mánaðarbjörg að berja sjer.
berlæraður Sá kann ekki að bæta brók annars sem berlæraður er sjálfur (S).
bernska Bernska er brátt geð (Fsk. 245).
Bráðgerð er bernskan (Mork. 22; verða úngmenni; Fms. VI 195).
Sbr. barn.

bernskur Bernskur er brjálsamur (bráðsinnaður) maður.
bessi Það er ekki heiglum hent að eiga við hann bessa (S).
Lángar eigu þeir bessi nætur (M).
Hefkat ek spurt at bessa kali (M).
Vandgeymt er bessaleyfið.
Sbr. björn.
bið Betri er bið en bráðræði (bráður fengur; S).
Sjaldan er bið til batnaðar (S).
Bið býður öðrum inn.
bíða Hvað (Hver GJ) bíður sinnar stundar (Nj. 228 og o.).
Bíða má sjer til batnaðar (S).
Bíðendur eiga byr, en bráðir andróða (Alex. 119 og o.).
Sá bíður ekki lengi sem fljóta úrlausn (fl. náttverð) fær.
Lángt þykir þeim, sem búinn bíður (K).
Margur á sín lengi að bíða.
Sbr. bila.
biðill Biðill margur er undir blökkum stakki.
Oft er biðill seint á ferð (S).
biðja Ekki hefur sá einskis biðr (Þrændlur V 3).
Sá verður að biðja er bjóðendur á fá (Mág. 67).
Betra er að bjargast við sitt en biðja aðra.
Betra er að bánga en biðja.
Betra er að biðja en stela (S).
Að biðja er mönnum misjafnt lagið.
Eigi skal lengi lítils biðja (Ljósv. 215 og o.).
Brjóstgóðan er best að biðja.
Þeim er bágt að biðja um gjöf sem borga verður.
biðlund Biðlund á bið.
Betri er biðlund beðin en bráðlega ráðin.
Flest böl bætir biðlund góð.
bikar Einhver drekkur óskilabikar. Sbr. málvinur.
bikkja Ilt er af bikkjum bein að toga.
Af bjórum verða bikkjur leðurætnar (S).
bila Bilar hvern þá boðið er.

Bágt er að blindur leiði blindan.
Blindan skal á braut leiða.
Ekki eru blindir brautargengir.
Blindur ratar sjaldan rjett.
Blindur er hver í sjálfs síns sök.
Sbr. biti, bók.

bljúgur Betra er að vera bljúgur en blygðunarlaus.
blóð Þunt er það blóð sem ekki er þykkra en vatn (S).
Blóðið rennur til skyldunnar.
Þykt er það blóð sem ekki rennur til skyldunnar (S).
blóðnætur Blóðnætur eru hverjum bráðastar (Vígagl. 25 og o.).
blót Blót er breytni ljót.
blæða Einhvern tíma (Oft) hefur betur blætt.
blæja Skammur (Misheitur GJ) er blæju bríminn (S).
Blítt er blæju brumið.
boð Mörgum verður bilt við boð.
Oft verða beinaspjöll á boðinu.
boði Banahætt er á boðanum.
Brotna skal boði á skeri (S).
boðskapur Boðskap má jeg bera, andsvar kann jeg ei kjósa.
boðsletta Boðsletta hefur hvassan kníf og húngrað líf.
bófi Oft er bófinn ófeilinn (S).
Bófi, bófi, haf þig í hófi.
Sbr. bella.
bogi 1 Fyrr skýtur bogi en flýgur dúfa.
Oftar hótar boginn en hann hæfir.
Skjótt er að skjóta af skömmum boga.
Svigna má bogi fyrr en brestur.
Ef boginn er bentur um of mun hann bresta.
Boga skyldi enginn oflángt toga.
Ilt er þeim með boga sem ekki kann upp að toga (S).
= Sá fer margur með bogann sem ekki kann að toga hann.

Bogi 2 Allir eru börn hjá Boga (S).
boginn Það má ekki alt rjetta sem bogið er.
bogna Eigi skal bogna, kvað karl og skeit standandi (K).
Sbr. bresta.
bók Fyrir mörgu gerir bókin ráð.
— Blindur er bóklaus maður.
Allir voru þeir á eina bók lærðir (Þiðr. I 255).
Sbr. brjóst, blindur.
bóla sjá enni.
boli Seint fer boli og sjer þó fyrir klaufunum.
Stenst boli bragð.
Sbr. bíða.
bolur Bolur er kyrr þá burt er haus.
Nú gengur bolur undan höfði.
bón Bón vill hafa bón til launa.
Bón fylgir brjefi hverju.
Fáir neita fyrstu bón (S).
Bónasekkinn er bágt að fylla.
Bónkjálkar brotna síst (S).
Sbr. bæn.
bóndi Bóndinn styður bóginn undir ríkinu (S).
Bóndi á hýbýlum (húsum GJ) að ráða (Þórð. hreð. 47).
Hann er bæði bóndinn og húsfreyjan.
Bóndi er best verður, húsfreyja þar næst.
Ekki skyldi bóndinn insti koppur í búri.
Allir (flestir) eru bændur til jóla (S).
Gjarnan sem bændur gera að trana sjer í turna.
Bóndi skal beð verma, en brúður í fyrsta sinn.
Mikill er bónda rjettur (K).
Sbr. brúður.
borð Betra er að hafa (Ætla skal) borð fyrir báru.
borða Hann má borða þó hann bíti ei steikur.
borgun Vís er borgun hjá Brandi.
bót Engum er bót í annars böli (S).

Bágt er að blindur leiði blindan.
Blindan skal á braut leiða.
Ekki eru blindir brautargengir.
Blindur ratar sjaldan rjett.
Blindur er hver í sjálfs síns sök.
Sbr. biti, bók.
bljúgur Betra er að vera bljúgur en blygðunarlaus.
blóð Þunt er það blóð sem ekki er þykkra en vatn (S).
Blóðið rennur til skyldunnar.
Þykt er það blóð sem ekki rennur til skyldunnar (S).
blóðnætur Blóðnætur eru hverjum bráðastar (Vígagl. 25 og o.).
blót Blót er breytni ljót.
blæða Einhvern tíma (Oft) hefur betur blætt.
blæja Skammur (Misheitur GJ) er blæju bríminn (S).
Blítt er blæju brumið.
boð Mörgum verður bilt við boð.
Oft verða beinaspjöll á boðinu.
boði Banahætt er á boðanum.
Brotna skal boði á skeri (S).
boðskapur Boðskap má jeg bera, andsvar kann jeg ei kjósa.
boðsletta Boðsletta hefur hvassan kníf og húngrað líf.
bófi Oft er bófinn ófeilinn (S).
Bófi, bófi, haf þig í hófi.
Sbr. bella.
bogi 1 Fyrr skýtur bogi en flýgur dúfa.
Oftar hótar boginn en hann hæfir.
Skjótt er að skjóta af skömmum boga.
Svigna má bogi fyrr en brestur.
Ef boginn er bentur um of mun hann bresta.
Boga skyldi enginn oflángt toga.
Ilt er þeim með boga sem ekki kann upp að toga (S).
= Sá fer margur með bogann sem ekki kann að toga hann.

Bogi 2 Allir eru börn hjá Boga (S).
boginn Það má ekki alt rjetta sem bogið er.
bogna Eigi skal bogna, kvað karl og skeit standandi (K).
Sbr. bresta.
bók Fyrir mörgu gerir bókin ráð.
— Blindur er bóklaus maður.
Allir voru þeir á eina bók lærðir (Þiðr. I 255).
Sbr. brjóst, blindur.
bóla sjá enni.
boli Seint fer boli og sjer þó fyrir klaufunum.
Stenst boli bragð.
Sbr. bíða.
bolur Bolur er kyrr þá burt er haus.
Nú gengur bolur undan höfði.
bón Bón vill hafa bón til launa.
Bón fylgir brjefi hverju.
Fáir neita fyrstu bón (S).
Bónasekkinn er bágt að fylla.
Bónkjálkar brotna síst (S).
Sbr. bæn.
bóndi Bóndinn styður bóginn undir ríkinu (S).
Bóndi á hýbýlum (húsum GJ) að ráða (Þórð. hreð. 47).
Hann er bæði bóndinn og húsfreyjan.
Bóndi er best verður, húsfreyja þar næst.
Ekki skyldi bóndinn insti koppur í búri.
Allir (flestir) eru bændur til jóla (S).
Gjarnan sem bændur gera að trana sjer í turna.
Bóndi skal beð verma, en brúður í fyrsta sinn.
Mikill er bónda rjettur (K).
Sbr. brúður.
borð Betra er að hafa (Ætla skal) borð fyrir báru.
borða Hann má borða þó hann bíti ei steikur.
borgun Vís er borgun hjá Brandi.
bót Engum er bót í annars böli (S).

Oft kemur bót eftir böl.
Ekki er það einum bót þó annar sje verri.
Þá er bótin næst er bölið er hæst (Heilms. I 445).
Bót (Bætur) liggur til hvers hlutar (als; K, Fas. III 522).
Betri er bót en gloppa (S).
Ein bót nægir í senn.
Enginn lætur nýja bót á gamalt fat.
Þunnar bætur þykja mjer vestar.
Gott er að hafa bót í bíngi (S).
Sbr. böl, brot, yfirbót.

botn Sá í botninn fer veit hversu bjart þar er.

botnskafið sjá barmsparað.

bráðfengi Bráðfengi vara sjaldan lengi (S).

bráðgjör Fátt er bæði bráðgjört og lángætt (K).

bráðræði Fyrir bráðræði sitt má margur blygðast.

bráðsjeð (-litið) Bráðsjeð láta bragnar oft (M).
Bráðlitið gerir þú á þetta (Fóstbr. 85).

bráður sjá bíða.

bragð Bragð er þó gott bragð sje.
Flestir hafa brögð undir brúnum.
Einhvern tíma koma kann (Oft kemur) krókur á móti bragði.
Margur fellur á sjálfs síns bragði.
Ýmsir verða brögðum fegnir (vísa Svarfd. 60).
Sbr. barn.

bragur Hverjum brag hæfir sitt lag.

brák Það er brák að bera í bakkafullan læk (S).

bráka Bilar flest sem brákað er (S).

brandur 1 Betri er bitlaus brandur en brýndur á sunnudag.

brandur 2 Sjaldan brennur einn brandur lengi.

brattur Brattara bauðst á Bratthálsi og rjeðst vel úr.

brauð Bágt er að hnoða brauð af steinum.
Betra er hálft brauð en alt mist.

Aldrei blessast ófrjálst brauð þó ávaxtist.
Oft er í hofgörðum ótrútt brauð.
Brauð er barna matur.
Sbr. barn, brúður.

brautíngi Bráð eru brautíngja erindi (Mág. 34 og o.).

bregða Bregður flestum á banadægri.
Ekki bregður öllum eins við undrin.
Honum skal jeg við bregða.
Fár bregður (Fáir bregða GJ) hinu betra, ef hann veit hið verra (Nj. 748).

breiður sjá bak.

brek Sá hefur (Hafi sá GJ) brek er beiðist (Grett. 135).
= Best er sá fái brek sem biður.
Þeim er brek að brasta sem bröltir á hækjunum.

brenna 1 Einhvern tíma brennir sá sig sem öll soð vill smakka.

brenna 2 Þeir brenna er ofnærri eldi sitja.
= Sá brennur fyrst sem eldinum er næst (S).
Ilt er að brenna en verra að vinna til þess.
Brann hús mitt og brann til batnaðar (PM).

bresta Annað brast, annað bilaði.
Betra er að bogna en bresta.
Engan brestur það hann á (S).

brestur Allir hafa einhvern brest.
Sinn brest láir hver mest (S).
Eitt er að bresti, annað að fjörlesti.

breyskur Fleiri eru breyskir en Björn.

breyta Vandi er að breyta þá vel fellur.
Betra er að breyta vel en heita vel (S).

brim Oft er brim með háflæði.

brixl Brixl eru blossa efni (S).
Brixl eru vondra verja (S).
Blygðast flestir við brixlyrðin sönn.
Brixlyrðum skal beita við engan.

brjál Sjaldan batar nokkur sig á brjáli (S).
brjóst Byrgt er annars brjóst.
Blint er í annars brjóst að geta (S).
Hann er ekki nema brjóstið.
Betra er brjóstvit en bókvit (S).
brjóta Hægt er að brjóta það sem brákað er (S).
Sbr. Ekki má alt brjóta sem brákað er (S).
= Það má ei alt brjóta sem brestur er á (S).
Fátt er betra brotið en heilt (K).
Aldrei er svo brotið bætt að ei sje betra heilt.
Bætt er það sem brotið dreymir.
bróðir Ber er hver á bakinu nema bróður eigi.
Saman er bræðra eign best að líta (Gísl. Súrs. 17).
Allir bræður mega eitt kál súpa.
Jöfn eru bræðra býti (S).
Oft gerir uppfóstrið ólíka bræðurna.
Smækka nú bræður.
Illur bróðir er mörgum óvin verri.
Enginn er annars bróðir í leik.
Engi er bróðir í annars neyð (S).
Sbr. bak, vinur.
broddsviðið Betra er broddsviðið en brent (S).
broddur Bágt er að spyrna móti broddunum.
brók Gyrði jeg mig enn í brók, sagði drengurinn.
Brókin fylgir bolfötunum.
Ekki bætir brókin um fyrir bolfötunum.
Bætir sá ei brók annars (Sá kann ekki að b. br.) sem ber er um rassinn sjálfur (S).
Þú gerir fyrr brókina (hornið) en barnið.
Sbr. berlæraður.
brot Hjer stendur hvert brotið upp af öðru.
Aldrei er svo brot bætt að betra sje eigi heilt (A).
Allra brota er einhver bót.
Bótavant er gamalt brot (S).

brotlegur Öll erum vjer brotleg, kvað abbadís, hún hafði brók ábóta undir höfði (S).

brúður Fyrr skulu menn fá sjer brauð en brúði (A).

Byrst er brúður við fyrsta biðli en blíðkast síðar (S).

Á bekk skal brúði festa.

Alt er gott við brúði að skifta.

Brúður á beð að verma (Dínúss.).

Oft er brigð undir brúðar líni (S).

Misjöfn er brúðanna blíða.

Ekki er þar við blámenn að berjast sem brúðir eiga land að verja.

Hvað skulu brúðir í bardaga.

Sbr. bóndi.

brullaup Bráðfengur þykir (Stuttur er GJ) brullaups frami (M).

brunnur Aldrei er svo djúpur brunnur að ei verði uppausinn.

Brunnur sá er óbirgur sem bera þarf vatn í (S).

Brattan skal til brunns grafa.

Enginn veit í hverjum brunni vatn verst lengst.

Ekki þarf að sækja vatn í annars brunn ef nóg er heima.

Alla (Margan GJ) ber að sama brunni (S).

Ekki ber alla að sama brunni.

Seint er að byrgja brunninn þá barnið er dottið ofan í (S).

Hver sem leitar í mörgum brunnum finnur eitur í einhverjum.

bryggja Hætt er að gánga á hálli bryggju.

brynja sjá feigur.

bryti Sá er brytinn vestur, er sjálfan sig tælir (Mág. 3).

brytja Sjaldan brytja tveir sterkir smátt.

bú Sveltur sauðlaust bú (K).

Flest er sætt á sjálfs búi.

Margs þarf búið með.
Lítið bú þarf litla hirðíng.
Hjúanna trú styrkir bóndans bú (A).
Bættu svo bú þitt að eigi annan skaðir (A).
Bagi er oft bú sitt að flytja (A).
Þar verður sjaldan búdrjúgt sem margar eru matseljur (S).
Oft er böl í bústángi.
Sjaldan er búbætir í bónarverði nje bjarnarslátri.
Sjaldan græðir búsmali á stöðli.

búa (Að) efnum (sínu) þykir (er) best að búa (M).
Er gott um örugt (heilt) að búa (Karlam. 8).
= Um örugt er best að búa (S).
Búðu að þínu en eltu ekki óvíst.
Sjerhver býr sitt bólið best.
Fleira þarf en flasið til að búa.
Búa verður sem í bæ er títt (S).
Hvað skal þeim að búa sem öll hjú hata (S).
Enginn má bögulaust búa.
Best er til hófs að búa (S).
Lengi býr að fyrstu gerð.
Betra er svo búið en ver búið.
Lengi býr um barnaskap.
Fáir kunna sig í fögru veðri heiman að búa.

budda Hver vill sína buddu birgasta.

búkur Eg hef nú nær því búkinn í blæjunni.
Á fullum búk stendur fatt (hýrt) höfuð.
Býlífið gerir búkinn sjúkan.

búland Nú er fundið búland.

búmaður Mörg er búmanns raunin (A).
Gamlir búmenn bila síst (S).
Það er ekki búmaður sem ekki kann að berja sjer (S).
Blástu á búmaður, blátt er undir, vera mun, sem vant er, vatn undir flautum.

búníngur Mörgum skipast við góðan búníng.
Mörgum verður búníngurinn að bana.
búnki Háll er oft hallur búnki.
bú(r)kona Sjaldan deyja bú(r)konur fyrir búrdyrum (S).
buxa Það sem jeg hugsa, kvað buxa, það skal jeg segja þjer treyja (PS).
bý Svǫ bjargast bý sem birnir.
Ekki eru bý bjarnar hræða.
býlífi sjá búkur.
bylja Mest bylur í tómri tunnu (S).
Lengi bylur á Láka.
byr Fleira er byr en vindur í voðum.
Ekki sigla allir sama byr (S).
Bíðendur eiga byr en bráðir andróður (S; sbr. bíða).
Þeir fá byr sem bíða (S).
Einhvern tíma batnar byr þó blási nú á móti.
Njóta skal byrjar þá býðst (PS).
Sbr. kaupmaður.
byrði Hver hefur sína byrði að bera (S).
Annars byrði er öðrum ljett.
(Altjafnt GJ) fellur fótlaus byrði (S).
Æ fellur nokkuð úr faranda byrði (S).
byrlari Bollar margir byrlarann trylla.
býsn Býsn skulu fádæmum sæta.
býsna Býsna skal til batnaðar (að betur verði) (Flat. I 231, K og o.).
bæn Margur sigrast af mjúkri bæn (S). Sbr. bón.
bær sjá barn.
bögusmiður Bráður er bögusmiður (S).
böl Böl gervir mann fölvan (Rúnakv.).
Bölið köllum vjer ilt til litar (M).
Fátt er bótalaust böl (S).
Bót fylgir böli hverju.
Bótin er næst þá bölið er hæst.

Svo skal böl bæta að bíða annað meira (Grett. 108).
Ekki er eitt böl með öðru bætt.
Þúngt er þegjandi böl.
Sá er eigi líkur böl að bera er eigi má bíða (G).
Allir vilja síns böls blindir vera.
Ljúft er að minnast liðins böls (PM).
Sbr. biðlund, bót.

D

dafna Nú dafnar það er doðna skyldi.
dáð- Djarft má fyrir dáðaverk svara (S).
Ilt er að vera dáðlaus þá duga skal.
Dáðlítill oft drjúglega lætur.
dagur Mörg eru dags augu (Háv.).
Ekki skína allir dagar eins heitt.
Allir dagar eiga kvöld.
Að kveldi skal dag leyfa (Háv.).
Enginn dagur er til enda tryggur.
Ekki er allra daga komið kvöld.
Ekki er sest sól allra daga.
Fyrr lægir ljós en lokið er kveldi.
Svo verður dagur drjúgur sem snemma er tekinn (PS).
Hver dagur hefur sína mæðu.
Seint líður (Svikull er PS) sólarlaus dagur (S).
Dagur er altíð nóttu nálægur.
Ekki ber alt upp á einn daginn.
Seinna koma sumir dagar og koma þó (S).
Aldrei kemur góður dagur of snemma.
Dagur kemur eftir þennan dag.
Á morgun kemur dagur og þá koma ráð.
Einn dagur tekur annars björg í burt.
Ekki er að kvíða ókomnum degi.
Þeim dugir ekki dagur sem drekka fram á nótt.
Í dag mjer, á morgun þjer.

dalur Eigi er ólíklegt að dalur mæti hóli (Laxd. 134).

dámur Hvað dregur dám af öðru.

= Hver dregur dám af sínum sessunaut.

= Dregur hver dám af sínum legunaut, siði af sínum sessunaut.

dándis- Dándiskvinnu kaupir enginn ofdýrt.

dánu- Dánumenn segja til sín.

dans Dans er gárúnga glys.

Ein griðka gerir engan dans.

Fleira þarf í dansinn en fagra skóna.

Far þú í dans, en gættu hvar þú stígur.

Þú hefur farið fyrr í dans og fundið lag á kvæðum.

Margur er dapur eftir dansleik.

Oft kemst sá í krappan dans sem ekki leitar fyrir sjer (S).

dansa Margur dansar þó hann dansi nauðugur (S).

danska Auðnæm er ill danska.

dári Fús er dárinn í fárin (A).

Dárar eru djarfastir (S).

dauði Dauðinn er öllum auðinn (PS).

Betri er dauði en aumt (sjúkt) líf.

Dauði er als ils endir.

Daprast flest við dauðans þyt (A).

Blindur er dauðadagur.

Dauðinn lætur ei þeyta lúður fyrir sjer.

Dauðinn er allgóður dótturmágur.

Eins dauði er annars brauð.

dauður Alt er dautt sem ekki er rautt.

Fyrr er dapur en dauður.

Dauðar eru (ei altíð GJ) dauðs manns sakir (S).

Dauðir eru dauðs manns vinir (S).

Fáir eru drengir hins dauða.

Dælt er (Það er ekki dælt) á dauðan að ljúga (S).

Betra er dauður að vera en um húsgáng að fara.

Sá dauði hefur sinn dóm með sjer.

daufur Daufur veit ei deili á hljóðum.
Dælt þykir við daufan.
Hvað skal daufum hörpusláttur.
Ilt er daufum kvæði að kveða (S).
Þá skyldi ei dauft er drekka ætti.
daunn Flestum þykir sinn daunn sætur.
daus Nú vill ei upp nema dausinn.
Davíð Dæmalaust er það um hann Davíð konúng.
deigur Deigan skal deigum bjóða.
deila 1 Sjaldan veldur einn, ef tveir deila (Fms. IX 508).
Enginn deilir lengi einn (S).
Ilt er við dýran að deila (S).
deila 2 Oft verður af litlu efni löng deila (S).
Deila er djöfuls ábreiða.
detta Oft dettur um litla þúfu.
Enginn dettur lengra en til jarðar.
Það dettur ei sem ei er við komið.
Hann dettur ei niður við dægramótin.
deyja Eitt sinn skal hverr deyja (Völs. 9 og o.).
Enginn deyr oftar en einu sinni.
= Dauður verður hverr (Hallfr., Deyja skal [Deyja verður Örv. 110] hver um sinn).
Fáir reyna nema eitt sinn að deyja.
Dægur eitt er [þjer] dauði ætlaður (Gríp.).
Þá mun hver deyja er feigur er (Reykd. 31).
Margtítt er það þó menn deyji.
Margur hefur dáið á styttri tíma.
Ekki deyja allir þó einn deyji.
Betra er að deyja dýrlega en lifa við skömm (Flóv. 166).
Ilt er að deyja ráðalaus (S).
Ekki dvín eftir þann dauða.
Deyr því margur að enginn bjargar.
Ekki deyr sá dýrt kaupir.
Deyr dugga þótt í dali skríði, þá er öll eru örlög farin (Flóv. 204).

digur Ilt er að koma tveim digrum í einn sekkinn (K).
dís Ekki eru allar dísir dauðar.
djákni Ekki er alt lygi sem djákninn segir.
djarfur Djarfur er hver um deildan verð.
djúp Botnlaust djúp er bágt að kanna.
djöfull Ekki fagna djöflar dansi nema darki með (S).
Af fátækra metnaði skeinir djöfullinn dausinn.
Enginn djöfull í annan fer.
Hver hefur sinn djöful að draga.
Hver djöful vill hræða má hátt kalla.
dofi Mart vill dofinn deyfa.
dómari Ekki tjáir að deila við dómarann (S).
dómharður Oft er sá dómharður sem dómsvald ei ber (S).
dómur Dóms er hver verður fyrir sínu að hafa.
Misjafnir eru manna dómar.
dóttir Dýr er dóttur gáfan.
Dóttirin klæðist af móður mötli.
Sbr. fótur, mágur.
draga Dælla væri að draga ef hálft hleypti (Fbr. 38).
Ekki dregur jafnþúngur annan um garð.
Það verður að draga sem á vill bíta.
Alt dregst til eins um síðir.
= Dregst til þess sem verða vill.
Það dregur hvorugan sem ekkert er.
Dregið er það sem drýpur (S).
dramb Eykst dramb sem álnir fjölga (S).
Margur elur dramb sitt á annara sveita.
Dramb er falli næst (S).
dráttur Fækkar nú um fengsama drætti (S).
Sjerhver fylgir (Flestum er títt að fylgja) sínum drætti (S).
draugur Fáir eru draugar dagljósir.
Betra er að vera laus við hauginn en bundinn við drauginn.

draumur Draumarnir gánga eftir daglátum.
Draumar eru oft dáranna spádísir.
Huggar hálfur draumur (S).
Ljótur draumur er oft fyrir litlu (Bisk. II 225).
Oft er mikill draumur fyrir litlu efni (PM).
Draumarnir laða oftast á lygum.
Líkar eru menjar draums og skugga.
Gott er að vakna af vondum draum.
Sá sem vaknar af vondum draum, verður feginn.
Það er ils draums best að vakna sem fyrst.
dregg Hafi sá dreggjar er saup af staupinu.
dreki Drekarnir rísa oft á sporð (M).
drekka Drekka þarf dæstur maður.
Drekk sem gestur, et sem heima alinn.
Hann hefur marga fjöruna drukkið.
Fleira er gaman en drekka.
Drekka býður góð áta.
Drukkins munnur talar (drafar GJ) af hjartans grunn (K).
Drukkins manns orð eru draumi lík.
Við birtu skyldi í botn drekka (PM).
Sbr. dagur.
drengskapur Oft verður ódrjúg til drengskaparins hin ófrjálsa ættin (Fms. II 69).
drengur Drengur er sá drengsverk vinnur (S).
Sá er drengur sem við gengur (S).
Af dálitlum pilti verður dýr drengur.
Góðum dreng er þar gott sem hann lifir.
Oft er drengur í dánumanns ætt.
dreyma Ekki er alt sem dreymir.
Dreymir hvern til daglátanna (S).
= Eftir daglátum dreymir mann (S).
Böl er ef barn dreymir, nema sveinbarn sje og eigir sjálfur.
drjúgur Það verður þjer drjúgara en skyrtunnan í skamtinum.

Drjúgt er það sem drýpur (S).
Drjúgt er það sem ætíð fer vaxandi.
Sá varð nú drjúgari er verr vildi.
dropi Lengi er dropinn að bora bergið.
Dropinn holar harðan stein (S).
drós Fleira er gott en forrík drós (S).
drottinn Dýrt er (mun verða, láta menn) drottins orð (Laxd. 182, M og o.).
Drýgst er það sem drottinn gefur (S).
Dáðlaus er drottinsvikari.
drukna Má vera að vjer druknum nær landi (Vallalj. 182) (Margur druknar n. l. GJ).
drykkur Áfengur drykkur er óminnisöl (S).
Oft skiljast góðir drykkir af dönsku keri.
Sbr. batna.
dúfa Ekki kemur dúfa úr hrafns eggi (S).
Þar er lítil duna sem ein dúfa dansar (leikur; S) (Dunar lítið þó ein d. d. S).
Sbr. bogi.
duga Sjer duga flestir sjálfum best.
Þeim skal duga sem þörf er meiri (A).
Ekki dugir ófreistað.
dugnaður Ekki er dugnaður á einn veg.
dúkur Það er góður dúkur sem aldrei festir vott á.
dul Margan hefur dulið drepið (K).
Láttu ekki dulinn (!) drepa þig.
dulinn Margur er dulinn að sjer (Grett. 157).
dulur Oft er dulur undir dökkum feldi (S).
dust Ekki er rokið fyrir þjer rófudustið.
dvergur Á gulli verða dvergarnir gintir.
dvína Dvín það (þá) oft sem (er) duga skyldi.
= Mart dvínar þegar duga skal.
dyggð Dyggð eflir sjálfa sig
= lofar sig sjálf.

Dyggðin er með djúpum rótum.
Dyggðin er dýrkeypt.
Vinnan verður keypt en dyggðin aldrei (K).
Betri er dyggð en dýr ætt.
Dyggð er dárum heimska (A).
Þar dofnar dyggð sem sællífið situr (A).
dyggur Dyggra er hollast dæmi að fylgja.
dylja· Dylja má þess er einn hver segir (M).
Lengi dylst í djúpunum.
dyr Hver ver sínar dyr sem hann kann.
Oft gjalda stofudyr stafkarla reiði.
dýr Er þá (v. l. annars er þá) eigi dýr í festi (Hrafnk. 27).
dýrð. Mikið er nú um dýrðir, kvað Dalskeggur.
dýrshorn Enginn gerir dýrshorn úr hundshala.
dæma Engi dæmir sjálfan sig (M).
Sjerhver dæmir eftir sínu höfði.
dæmi Eins dæmin eru verst.
Æsir óhegnt dæmi (S).
Gott dæmi er á við góða ræðu (S).
Oft hafa lofleg dæmi litla fylgd (S).
Til þess eru vond dæmi að varast þau (S).
Ill dæmi spilla illum og góðum.
Margs hafa dæmin gefist.
Láðu ekki öðrum þín dæmi.
Margur láir sín dæmi.
Fyrr mun dag en dæmi þrjóta.
dæstur sjá drekka.
dögg Dögg grænkar gras.

E

eðli Ekki breytir eðlið sjer.
ef Ef stendur í hverri lögbók.
Ef stendur fyrir hundraðskaupi.

efamál Efamálin oft verða brigðul.
efi Efinn villir allflesta.
efna Auðvelt er að lofa, örðugt að efna (S).
Betra er ólofað en illa efnt (A).
efnd Þá er efndanna vant þegar heitið er komið (S).
Efndanna er oft vant þó heitin sjeu góð.
efni Efni á ósmið fá (K, E. skyldi ó. hafa GJ).
Efnin þurfa [ɔ: þarf] til alls (S).
Bágt er að gefa af engum efnum.
Sbr. láta.
eftir Ekki er eftir það sem af er.
eftirlæti Oft verða eftirlætisbörn ættarskömm (S).
eftirreið Þúng er eftirreiðin.
egg Allflest munu eggin með freknum.
eiður Eiður er endir allrar þrætu.
Þar ver eiður sem unninn er (K).
Lítið skyldi í eiði ósært (Grett. 204).
Eigi skal einn eiður alla verða (yfir alla ganga Nj. 61) (Eigi verður (ver) einn eiður alla Bjhitdk. 26 og o.).
Ekki er synd í sönnum eiði.
eiga Það á hver hann á.
Best er hver eigi það hann á (S).
Þú átt fátt af því þú nýtir ekki smátt.
Allir eiga nokkuð, kvað álfkonan (K).
Mart er betur átt en óskað (S).
= Betra er að eiga en æskja.
Ekki verður bæði átt og út borið (af sjeð; S).
Fagna ei fyrr en þú átt.
Þú áttir eftir í henni grunnu fleðu.
Lítinn kost á margur und sjer (M).
Sumir hlutir eiga ekki saman nema nafnið.
Hver á við sinn sala.
eigingjarn Eigingjarn hlær ef annan flær (S).
eign Sú eign er best að eiga sem nægir.

Ríkari er eign en umboð.
Vandfarið er með annars eign.
eigna Margur eignar sjer það er hann á ekki par í (K).
eik Allar eikur hafa einhverja rót (PS).
Allar eikur fyrnast.
Engin er eik án kvista.
Af ávextinum þekkist eikin (S).
Fyrr má eikin bogna en hún brotin sje.
Þá verður eik að fága er undir skal búa (Egilss. 249).
Hefur eik það er af annari skefur (Grett. 53 og o.).
Öðrum bera eikur ávexti.
Ekki er svo fögur eik hún fölni ekki um síðir (PS).
einángur Margir verða vaskir í einángrinum (G).
einbýli Fáir lofa einbýli sem vert er.
eineygður Betri er eineygður en blindur.
einfaldur Ekki þarf brögð að blekkja þann einfalda.
einhentur Ekki er einhentum hægt að bjargast.
einhlítur Enginn er í öllum hlutum einhlítur.
einhver Betra er eitthvað en ekkert ef til einhvers dugir.
einlífi Aumt (Ilt) er einlífi (S).
Ef þú hefur einlífi, elska ekki sællífi.
einn Einn er hver einn (JÓl.).
Oft er smátt und einum (Hallfr.).
Einn skal við einn eiga nema sje deigur (Örvaro. 99).
Einn skal mót einum ganga nema annarhvor sje ragur.
Betra er einn að vera en illan stallbróður hafa.
Betri er einn með yndi en tveir með trega.
Ekki þarf einum að lá.
Fátt segir frá einum (Sig. þögl.).
Seint er eins lið (K).
Einum þykir dauflegt saman (M).
= Ilt þykir einum saman að vera.
Auðugur þykir einn sjer hvar (M).
eins Þar er eins potturinn og haddan.

einsdæmi Einsdæmin eru verst (Grett. 29).
einstæðíngur Margt er óhægt einstæðíngum (PS).
einvera Ill er þeim einvera sem yfir illu býr (S).
eir Þeir verða að hafa eirið sem ekki hafa látúnið.
ekkert Ekki þarf að geyma það ekkert er.
ekkja Oft er úlfur í ekkju fje.
elda Gott er að elda gömlum við (S).
Ýmsu eldir.
eldhús Ef eldhús rýkur og kostur er í klefa, vantar ei vini.
eldur Oft verður mikill eldur (stórt bál) af litlum neista.
Aldrei geisar eldur án reykjar.
Þú kveikir (ei) eld af kaldri ösku.
Lengi lifir eldurinn í öskunni (S).
Sá eld vill fá verður að leita í öskunni (S).
Ekki má eld með eldi slökkva.
Þá er eldur góður inni, þegar frostdíngull hángir úti (S).
Við þann eldinn situr hver sem best brennur.
Sá sem eldinn vill hafa hlýtur reykinn að þola.
Sá hlýtur eldinn skara sem kalda vini vill verma (S).
Kulnar eldur nema kyntur sje (A).
Allir eldar brenna út um síðir.
Ilt er eld bera í sínu skauti.
Betra er að stíga í eldinn en að standa í honum.
Sá er eldurinn heitastur er á sjálfum liggur (brennur S) (Grett. 136).
Hjer mun eldur af verða, sagði refur, dreit á ísinn.
Sbr. neisti.
elja Elja er annarar konu vefur.
elli Allir ellina kjósa en engir fenginni hrósa (A).
Bágt er að tefja fyrir ellinni.
Oft hefur ellin æskunnar not.
Flest fylgir ellinni (K).
= Flest fer með elli.
Aldrei er elli einfara (S).

elska 1 Elskan dregur elsku að sjer.
Alt vinnur elskan.
Margur hefur krækt sig á kvenna elsku.
Blint er elsku augað (S).
Oft er elskan amalynd (S).
elska 2 Allir elska eitthvað.
Hvað elskar sjer líkt.
elskhugi Aftur fýsir elskhuga síns augnagamans (S).
Þángað fýsir elskhugann sem unnustan er (S).
enda Eftir er að enda þá búið er að lofa.
endir Endirinn skyldi í upphafinu skoða (A).
Alt tekur enda um síðir (S).
Þá endirinn er góður, er alt gott (S).
engi Oft er fen í fögru engi (S).
enni Bólan gerir ófagurt enni.
epli Sæt epli falla af sætu trje (G).
(Hjer fljótum GJ) vjer eplin með, sögðu hrossataðs-kögglarnir (S).
Betra er eplið gefið en jetið.
erfð Aum er sú erfðin að eiga mök við tröll.
erfiði Drýgja þarf erfiði meðan líf lafir.
Lángt erfiði gerir stutta nótt (A).
Oft spillir lítil stund löngu erfiði.
Erfiðið en ekki annað, sagði steinninn.
erfíngi Erfíngjans grátur er innra hlátur (S).
ergjast Svo ergist hver sem hann eldist (Hkr. II 344 og o.).
erindi Oft eru smá erindi á vorin (S).
erja Erja má jörð ef ávöxt skal bera. Sbr. seinn.
erkibiskup Aldrei verður góður erkibiskup af ofneyslu-manni (S).
eta Þar etur hver sitt.
Vissi hver eta átti.
Lengi getur fullur etið og latur legið.
Sá etur flest sem fæst á.

Það er mart í búri etandi (er) ekki er á borð berandi (K).
Hann vill ei eta nema rautt eitt úr eggi.
Hann etur skarnið undan nöglunum á sjer.
Ekki er alt fyrir augunum sem eta skal.
Vantar það sem við skal eta (S).
Á engum hrín ójetið.
Þeir (ɔ: úlfar) etast þar til að halanum kemur og finna ei fyr (Band. 35).
Svángur er sá er eftir etur (S).
Sbr. fat, leifa.

ey Allar eyjar eru með annmarka.

eyða Eins og aflast eins eyðist.
Eyðist það sem af er tekið.
Eyðist hvað sem upp er spent.

eyðifugl Hefur eyðifuglinn útsúngið.

eyjamaður sjá landmaður.

eykur Það er illur eykur sem ekki endist kirkjuleið (S).
Gengur eykur þó ei sje ávalt barinn.

eymd Ein eymdin býður annari heim.

eyra Þar eru eyru sæmst sem óxu (Nj. 233 og o.).
Fáir (Engi) hafa sín eyru á annara (allra, annars) höfði (S).
Seint þreytist eyrað að heyra.
Kvöl er að heyra með kerlíngar eyra (S).
Mörgum klæjar eyrun við kvisið.
Ljá skal óhljóðs eyru ef illa er talað (S).
Mörg eru konúngs eyru (S).
Sbr. auga, úlfur.

eyrir Eyrir er eyris virði.
Menn njóta ójafnt auranna.
Einn eyrir verður annan að leysa ef eigi er skileyrir til.
Útfús er illa fenginn eyrir (S).
Ilt er að halda útfúsum eyri (K).
Ódrjúgur verður útborinn eyrir (S).

F

fá Það fær hver sem fer á leit (K).
Sá fær er fríar (Hávam., sem falar GJ).
Þeir fá sem fyrst koma.
Lítið fær sá litlu sær (S).
Fagnar hver þá fengið er (S).
Ekki vantar það sem fengið er.
Fyrnist þá fengið er (S).
Svo ferst hvað sem fengið er (S).
fábreytt Fábreytt fer ei altíð betur en óbreytt.
faðir Fár er sem faðir, enginn sem móðir (S).
Hver mun mjer þá trúr ef faðirinn bregst (G).
Fáir þekkja föður sinn rjett.
Ekki ná allir fótsporum feðra.
fáförull Fákunnandi skyldi fáförull vera.
fagna Fár veit hverju fagna skal.
fagur Alt fagurt er augum þekt.
Fár er fagur ef grætur (Flat. I 566).
Fár verður fagur af sárum (Þormóðr).
Eigi aðeins í fögru er fengur (M).
Það gildir einu hvar fagurt flakir (S).
Margur mælir fagurt er hann hyggur flátt (G).
fágætur Fágætt þykir það sem fæst sjaldan.
fáheyrður Fáheyrt er oft furðanlegt.
falda Þjer ferst að falda tröfin.
fálki Með tómum höndum tekur enginn fálka.
fall Fall er farar heill (Hkr. III 204; frá bæ en ekki til GJ).
Í flótta er fall verst (G).
Þeim er falls von sem flasar (A).
Þeim er búið fall sem byrgir sín augu (A).
Hætt er þeim við falli sem hátt hreykist (S).
Sá nýtur falls sem fær af betra.
falla Sá fellur oft sem fángið býður.
= Opt fellr sá er fáng býðr (Karl. 393).

Sá fellur oft fyrri sem frægri er (S).
Sá fellur harðast sem á hæl dettur (A).
Hver hart fellur stendur verkjandi upp.
Fellur hver þó frækinn sje.
Fallinn er hver þá fótanna missir.
Það fellur eins og flís við rass.
Stundum fellur og stundum flæðir (S).
Sjaldan fitnar enn fallni (G).

falsari Fánýtt er falsarans lof (S).

fáng Sá hefur fult í fángi sem við fjandann glímir.
Sbr. falla, úlfur.

fantur Fantur vill hafa sjer fant.
Fanta knífur er fyrstur í smjör (S; mat GJ).
Fljótur er fantur í mat.
Ilt er að keppa við kjöftugan fant.

fánýtur Fátt er svo fánýtt að ekki megi nokkuð afnýta.
Oft verður fánýtt að fullu gagni.

far sjá allur.

fár 1 Ekki er það svo fátt sem það er smátt (Sturl. I 523).
Fár er sjer fullnógur (S).

fár 2 Hver fárið elskar fargast í því.
Ýmsir bjóða öðrum fár (M).

fara Vel fór sá fyrsti.
Það mun fara að hinum fornu brautunum.
Hann fór undan með stöfum.
Hjá mun farast hvatur og fælinn (klókur og óklókur).
Það fer sem farlegt er.
Verður hver með sjálfum sjer lengst að fara (Gísl. Súrs. 25).
Svo fer hver sem fær er (S).
Aldrei er of varlega farið.
Betur er farið en heima setið.
Mart fer vel en fátt of vel.
Það sem fara á betur en vel fer oft ver en illa.
Þá fer vel ef ei má að finna.

Það er vel ef vel fer (K).
Fátt er betra en fara vel (K).
Ekki fer ætíð betur þá breytt er.
Fátt fer svo vel að eigi megi betur fara.
Nú fór ver en vildi.
Illa fer ef aldrei nýtur.
Flest of fer um síðir flatt (S).
Það fer sem má.
Mart fer öðruvísi en á horfist (ætlað er GJ; S).
Svo fer þegar ekki vill veiðast.
Mjer fer sem fæstum.
Flest fer vænum vel.
Mjer fer það ekki úr fötum.
Þá fer hverjum aftur að fullfarið er fram.
Það fór sem hjelt.
Farið hefur fjelegra, dáið dámlegra.
Sbr. fylgja.

fáráður Fáráður er forsvars þurfi.
farandkona Oft er lygð í farandkonu (S).
fasta Sá má fullvel fasta sem fisk hefur á borði.
fat 1 Sá jetur mest úr fatinu sem fjærst því situr.
fat 2 Aftur sækir fat í fornar hrukkur (S).
fátækt Fátækt er elli fylgispök.
Fátæktin er lötum fylgisöm (S).
Fátækt er ei í útlegð elt.
Betri er seyrulaus fátækt en illa fenginn auður (S).
Sbr. árvakur, fje.

fátækur Fátækur er hver fjarri sínu.
Fátækur má ei fríða konu eiga nje fagran hest.
Jafnan hefur fátækur bú á baki.
Fátækum gerir fátt að ama.
Fátæks manns forði er altíð auðkendur.
Fátæks manns vinur er flóttagjarn.
Fátæks manns festi hefur marga hlekki (A).

Fár er verri þó fátækur sje (G).
Fátækur má snemma fara að hátta (S).
Fánýt eru fátæks plögg (S).
Fátækir verða frestskuldum fegnir (S).
Hvergi er fátækum krókur.
Ölföng forðast fátæks göng (S).
Flest er fátækum fullgott.
Margir fæða heldur mús en fátæka.
Þá fátækur fær kæti, fær hann ólæti (S).
Ekki er vandskírt fátæks manns barn (S).
Af litlu fær fátæk kona barn.
Sbr. akur, djöfull, heilsa, ríkur.

fávís Frægur verður sjaldan sá fávísi (A).

feginn Tvisvar sinnum verður sá feginn sem rekur á grunn (K; sem á steininn sest GJ).
Kveldi verður feginn sá fyrir kaup sig leigði (A).

feigur, feigð Ekki má feigum forða (Alex. 105 og o.).
Frammi eru feigs götur (Sól.).
Verður hver þá að fara er hann er feigur (Grett. 156).
Allir fara (Fara verður) þá er feigðin kallar (Fas. I 420).
Þeir verða að falla er feigir eru (Þiðr. II 252).
Alt (Autt GJ) er feigs forað (Fáfn.).
Margur er feigs voðinn (S).
Fátt verður feigum til tafar.
Fljót er feigs manns ferð.
Sjaldan hittist feigs vök frörin (M).
= Auð (Opin GJ) er feigs vök (S).
Brynja gefur ei feigum fjör (S).
Blind eru feigs manns för (S).
Blindur er feigs vegur (S).
Alt sýnist feigum fært (S).
Hverjum bergur nokkuð er eigi er feigur (Fbr. 100 og o.).
Skilur á milli feigs og ófeigs (S).

Eitthvað legst þeim til sem ekki er feigur (S).
Ekki veit hvar feigur flækist.
Fært er farið feigum og gömlum.
Sjaldan sýður feigs manns matur á gólfi.
Feigð er flestra voði.
Engi má feigð sinni forða.
feitur Enginn verður af einum bita feitur.
Margur verður feitur af annars fje (S).
Hið feita vill ætíð upp fljóta.
Sbr. fríður.
fela Ekki er svo fólgið að ei verði fundið.
fella Fremd er ei að fella þann sem fætur hefur enga.
fen Fen er oft fótum nær en hyggur.
fengur Illur fengur illa forgengur (S).
ferð Hver ferð er fjár verð.
Ekki verða allar ferðir til fjár (S).
feykir Mikið er um í feykirnum.
fífill Hann má muna fífil sinn fegri.
fífl Því er fífl að fátt er kent.
Fíflinu skal yfir foraðið vísa en afglapa á ísa.
Fíflin eru getspökust.
Flest verður fíflinu að orðum.
Sjaldan er fíflum frama skortur.
Á gulli skal fífl ginna.
Hjer tefla tvö fífl.
Sbr. ofurhugi.
fíkja Ekki eru firn í fíkjunni.
fíll Fast stendur fullur fíll.
Fíll þekkir sinn aðal.
fíngur Þess minnast fíngur er forðum unnu (S).
Allir fíngur eru jafnlángir þá þeir eru í lófann lagðir.
Sá þarf að hafa fíngur af járni sem fjandann vill flá.
Sbr. frágángur, Pjetur, rass.
finna Það má alt finnast sem ekki er falið (K).

Það finst í hlákunni sem falið er í snjónum.
Hver finnur það hann fá vill.
Það finnur hver sem um er hugað (K).
Hver finnur til sín.
Bragð er að ef sjálfur finnur (K).
Að flestu má eitthvað finna (S).
Hægra er að finna að en gera betur (S).

Finnar Snælega snuggir, kváðu Finnar, áttu andra fala (Mork. 138).
Feitgjarn er finnurinn.

firn Flest eru firn þeim fátt hafa sjeð (S).
Firn koma móti fádæmum.

fis Kulvíst er fisið forna.
Oft verður fis að fótakefli.

fiskimaður Nú er illa beygður góður fiskimaður.

fiskisaga Fer fiskisaga en flýgur hvalsaga (K).

fiskur Allir fiskar eru með uggum.
Það eru ekki alt góðir fiskar sem synda.
Fyrst fúnar fiskur á höfði.
Fiskur tekur beitu en öngull fisk (S).
Vesall fiskur fer í vesals manns net.
Enginn dregur þó ætli sjer annars fisk úr sjó.
Þar (Hann veit hvar) liggur fiskur undir steini.
Gott á fiskurinn, hann má drekka þegar hann vill, sagði drykkjurúturinn (S).
Betri er lítill fiskur en tómur diskur.
Svo má það vera fiskur og smjer, að það drepi mann.
Lýist fiskur ef lengi er barinn.
Jafnir fiskar spyrðast best.
Sbr. vesall.

fitla Ekki fitlar við á Læk.

fitna Fáir fitna af fjártökum.
Sjaldan fitnar enn fallni (G).
Sbr. orð.

fjall Annað vill til fjalls en annað til fjöru.
Flest eru fjöll með hrjóstrum.
fjandinn Ekki er fjandinn iðjulaus (S).
Þar sem fjandinn ekki er þar hefur hann sína.
Ekki er það laust sem fjandinn heldur.
Illa má ygla sig ef fjandann skal fæla.
Sínum er fjandinn verstur (S).
Ekki er fjandinn frændrækinn.
Þegar hver hefur sitt hefur fjandinn ekki neitt.
Þar hefur fjandinn fundið móður sína (Valdimarss.).
Fjandinn lætur altíð fúlt eftir sig.
Ilt er fleira en fjandinn sjálfur.
Það má fjandinn gera að vera dauður og jeta ekki.
Sbr. fáng, fíngur, fleygja, flóki.
fjara Verða menn þeir er uppi fjarar (M).
fje Alt verður til fjárins unnið (Grett. 133).
Fús er hver til fjárins (S).
Njóta skal fjárins meðan kostur er (S).
Hirtu vel fengið fje.
Svo er fje sem fáendur duga.
Frjósa verður til fjár síns.
= Kala skal og húngra til fjár síns.
Mörgum þykir fullgott fje (M).
Láttu þig ei fje tæla þó fagurt sje.
Er fje (Alt er GJ) fjörvi firra (Nj. 393).
Mart er fríðara en fje.
Rýrt er óskafjeð.
Ekki fylgir alt fjenu (S).
Fje veldur frænda rógi (Rúnakv.).
Betra er að manninn vanti fje en fje vanti manninn.
Aumt er ástlaust fje.
Til þess er fje að flíka því (S).
Fje er drotni glíkt (Vígagl. 38, K).
Fje frekar hug, fátækt mínkar dug (A).

Afgjarnt verður (er GJ) öfundarfje (G).
Fáir munu njóta fólgins fjár.
Ekki eiga allir fjárheill saman.
Ekki er afnámsfje í annara flíkum (S).
Fje er best eftir feigan (Gíslas. kap. 30).
Í mörgu fje er misjafn sauður (S).
Víða stendur fje fótum.
Bágt er að bæsa ófæddu fje.

fjebætur Fleira er gleði en fjebætur einar.

fjegirnd Fjegirndin hefur margan felt.

fjegjöfull Fjegjöfull eyðir en fjedrögull seiðir (S).

fjelagi Sá sem hefur knött og knattdrep fær einhvern fjelaga.

fjelaus Fúll er hver fjelaus (S).
Betra er að vera fjelaus en ærulaus.

fjórði Í fjórða sinn er fullreynt (S).

fjós Byrg þú fjósið meðan baulan er úti.

fjöður sjá nef.

fjöl Hann hefur látið fjölina fljóta.
Hann er ekki við eina fjölina feldur.

fjör Hver er frekur til fjörsins (Fas. II 150 og o.).
Alt lætur fjörvi fyr (Laxd. 227).
Fjör er flestum sárast.
Verða flestir fjörlausn þola (Hyndl.).
Flestir verða fjörlausn fegnir.
Fjör er sem hángi á hör.
Sbr. fje.

flá Sá flær sem fantur sem fær ei kropp úr skinni.

flagð Oft er flagð (fox GJ) í fögru skinni (Eyrb. 81 og o.) (fögrum ham GJ).
Oft fellur flagð af litlu.
Ekki er landsskaði í ljótu flagði.
Hafa skal það af flagðinu sem fá má.

flár Æ hlær flár þá annar hlær (S).
Oft mælir sá fagurt er flátt hyggur (A).
fláráður Fláráðum má trautt of trúa (M).
flas Flas er falli næst (S).
Margan hefur flasið felt (S).
Sjaldan er flas til fagnaðar.
Flas gerir engan flýtir.
Flas og slys eru förunautar (A).
flasa Margur flasar fús til síns skaða.
flaustra Að flaustra er ekki að flýta sjer (S).
flautir Vera mun sem vant er vatn undir flautum.
Saman dregur flauta menn og maura.
fleinn Fleinn veit feigs stöðu.
flesk Lengi má fleskið hánga, sje ei á því tekið.
Ekki þarf að smjörga það fleskið sem nóg er feitt.
Feitt flesk fjell þjer í ketil ef þú kant að súpa (Fms. XI 348).
Sbr. hundur, smjör.
fleygja Þeim fleygir fúsum sem fjandinn eltir.
fleygur Menn reka helst þann fleyginn sem best gengur (S).
flík Ekki er fjefurða í flíkinni.
flís Þar er flís sem við rís.
fljóta Flýtur meðan að ekki sökkur (K).
Flýtur upp þó fari í kaf (S).
fljúga Svo verður hver að fljúga sem hann er fjaðraður (S).
Ilt er að fljúga fjaðralaus (S).
fló Minna sækja flær tvo menn í rekkju en einn (Þiðr. I 230).
flóki Þú ert fullur af flókum sem fjandinn af krókum.
flot Fínt er flot og ket en fullkaupa má það.
Hvað skal flot við feitum sel.
Síst mun eg flotinu neita.
flóttamaður Flóttamanninn er ei hægt að hefta (Sturl. II 24).
flótti Flótti er falli næst (S).
Í flótta er fall verst (Fms. VIII 117).

fluga Illa höggva húngraðar flugur.
Sjaldan er fluga í feigs mat nema dauð dálpi (K = GJ).
flýja Sá sem flýr ber sökina á baki sjer.
Betra er að flýja en flökta illa.
Ilt er flýjanda að hefta (Fms. IX 370).
Sbr. flóttamaður.
flykki sjá gagn.
flýta Ekki er til fagnaðar að flýta sjer.
flærð Svei þjer flærð, þú ert ekki á bók lærð (S).
fóðurpeníngur Á sinu feitist eigi fóðurpeníngur (S).
fól, fóli Seint er að kenna fóli vísdóm (Parc. 10).
Ekkert er það fól að engi þurfi tól (S).
Fyrst er fólið í skál (S).
Fóli skal á foræði hleypa (S).
Stendur fóli uns fætur verkjar (S).
foli Oft verður galinn foli góður hestur (S).
Úngir folar dansa sem hestar.
fólskur Jafnan vinnur fólskur maður fyrsta leik (S).
Tamt er fólskum friði að spilla (A).
forað Foruðin sjást best við (Orkn. 207). Sbr. feigur.
fordild Sína fordild sækir hver.
foreldri Fár gleðst foreldris bana.
foríngi Góðum foríngja er gott að fylgja.
forlög Sínum forlögum verður hver að fylgja (S).
Verður hver eftir sínum forlögum að leita (Vatnsd. 11).
Forlögunum fresta má en fyrir þau ekki komast (S).
Óhægt mun forlögin að flýja (Vatnsd. 20).
Enginn fær sín forlög flúið.
Torsótt er að forðast forlögin (Vatnsd. 24).
forneskja Fátt er rammara en forneskjan (Grett. 159).
Lengi fylgir forneskjan.
fornmæli Fregnast fornmæli öll (K).
fors Fors hæfir heimskum, hyggnum ei.
forsjón Forsjónin skyldi í fordyrum standa.

forvitinn Sá sem aldrei er forvitinn verður aldrei fróður.
Forvitinn vill alt vita nema sína eigin vömm (S).
forvitni Fáa leiðir gott af forvitninni.
forvitur Fálátur er oft hinn forvitri.
fóstra 1 Sá er ógöfgari er öðrum fóstrar barn (Mork. 2).
fóstra 2 Sjaldan (aldrei) bregst fóstra barni (S).
Fóstran drekkur það barnið leifir.
Hann ann barninu vegna fóstrunnar.
fóstri Ærnar á fóstri minn flakspildur.
fóstur Fjórðúngi bregður til fósturs (Nj. 177). Sbr. fje.
fótlaus Hægt er að fella fótlausan.
fótur Hann sjer hvar hann stígur niður fætinum.
Græ̈r gángandi fótur, sveltur sitjandi kráka (S).
Viljugur er fótur til vinar húsa (S).
Ekki tjáir að gefa upp á sjer fótinn.
Hann brá undir sig betra fætinum.
Sá drepur oft fæti er augnanna missir (Bisk. I 742).
Heldur kemur oft við sáran fót (M).
Oft kemur við stirða hönd og sáran fót.
Þú færist ekki fótum saman.
Þeir mega hafa fattar fætur sem fallegar eiga dætur.
Engi hnekkir á annars fæti (S).
Hann hefur annan fótinn í gröfinni.
Einn er á fæti, annar uppskorinn.
Ilt er á einum fæti að standa (PS).
Sbr. hönd.
fox Fox kann nóga flærð.
Fox er ilt að erta.
frágángur Svo er frágángur sem fíngurnir unnu (S).
Frakkland Ekki týnir Frakkland lofi sínu.
frami Framkvæmd fylgir frami og gæfa (S).
framliðinn Fátt um framliðna (fjarlæga).
framsýni Framsýni er flasi betri (S).
framsýnn Sjer framsýnn veg þó sitji í myrkri (A).

fregvís Fróður er hver fregvís (Parc. 4, S).
freista Freistað er eigi fullgert.
frelsi Frelsi er fje betra (A).
fremd Fremd er eigi að fella þann sem fætur hefur enga (A).
frest Mörgu svara frestin (Bósas. 30).
fresta Ekki er að (má) fresta því sem framm á að gánga (fara) (S).
frestskuld Frestskuldum ei fagna skal (S).
frestverk Fáir verða frestverkum fegnir (K).
fretkarl Hvað skulu fretkarli góð vopn.
Fúllega skilst fretkarl við öndina (K).
fretur Oft spáir fretur fyrir fylli.
freyja Þángaðtil má kreista freyjuna að hún skræki.
Þú gefur freyjunni að drekka.
fríðleikur Mætur er fríðleikur ef mannkostir fylgja (S).
fríður Frítt er fögnuður augna.
Oft er innan fríður, utan ljótur (S).
Fáir verða fríðari þó þeir frýni sig (S).
Ekki er í fríðu einu fengur nje feitu einu matur.
Fáir eru fríðari ef þeir gráta.
Fáir eru fríðir í fiskivoðum.
friður Friðurinn er fyrir öllu.
Betri er friður en bardagi.
Friðurinn teður tún og engi (S).
Fljótt (Flótti) er friðarmark.
frilla Betra er að vera góðs manns frilla en gefin illa.
frjett Fáir fara svo með frjettir að ei bæti við.
frjetta Frjettir oft sá er fjarri sitr (Geðraunir VI, 12).
= Frjetta þeir er fyrir (rángt f. firr) sitja (GJ).
fróður Fás er fróðum vant (Hávam.).
Flest verður fróðum að kvæði (S).
Sbr. fregvís.

frómur Fult skal frómum (föntum) bera, þó skal (og ekki) borð á vera.
frost Frost vita á fáar stjörnur.
Hætt er á milli frosts og funa.
frumsmíð Flest frumsmíð stendur til bóta (SnE. I 622).
frægð Betri er frægð en fje (S).
Frægð er elli fylgispök.
frægur Engi verður frægur af engu (Bósas. 25, K).
Enginn þykist offrægur vera.
Fyrst skal frægan telja (frægum bjóða).
Fyrst er alt frægast.
Oft verður sá frægur sem fyrri kemur á hólm.
frækn Skriðna kann fótur þeim frækna.
frændi Frændi er fastur eyrir.
Frændur bornir skyli bræði bindast (Sigvatr).
Fjörður skyldi milli frænda og vík á milli vina (S).
Ekki er djúpsett frænda fylgið.
Frændur eru frændum verstir (kvað refur, sá mórauðan hund) (S).
Frændi, frændi, sagði refur við rauðan hund.
Fúll er frænda rógur (S).
frændsemi Ekki stendur fast frændsemi.
fúa (= fóa) Brögðótt reyndist gemlu fúa (M).
fugl Allir fuglar úr eggi skríða.
Fyrr skríður fugl úr eggi en fleygur sje.
Hver fugl syngur með sínu nefi.
Svo syngur hver fugl sem hann er nefjaður til (S).
Af kvaki best má kenna fugla.
Svo flýgur hver fugl sem hann er fjaðraður.
= Hver fugl verður að fljúga eftir því sem hann er fiðraður.
Á fjöðrum skal fugl kenna en fásjenu manninn.
Af hreiðri má hyggja hver fugl þar býr.
Litlum fuglum lítið hreiður lætur best.

Betur draga tveir fuglar til hreiðurs en einn.
Fleiri fuglar fljúga sjer að bráð en haukar einir.
Sá er fuglinn verstur sem í sjálfs síns hreiður drítur.
Illir fuglar boða sjaldan vært veður.
Allir fuglar eru eigi haukar.
Hverjum þykir sinn fugl fagur (S).
Skjóta mun verða til fugls áður fái (Orkn. 237).
Betri er einn fugl í hendi en tveir í skógi.
Hver fugl er kjörinn sem í hendi er.
Fyrsti fugl fær hið fyrsta korn.

fúll Fúl orð koma úr fúlum belg.

fullboðið Fullboðið er þó um sinn sje.

fullgóður Fullgóðan telur sig sá falinn er lýtum.

fullhugi Nú óttast fullhuginn flest.

fullsæll Fátt amar fullsælum.

fullur Fyrr er fult en útaf flói.
Fullur kann til flest ráð (K; kunna flest GJ).
Fullur heitir föstu.
Fullur kroppur heimskur haus.
Fullur veit eigi hvar svángur situr (A).
Misfullir þrífast best.
Sbr. eta.

fundur Sá á fund sem finnur, ef enginn finst eigandinn.
Að leyna fundi er að líkjast þjóf (S).

fylgi Betra er gott fylgi en frændastoð (S).
Betra er fylgi en fjölmenni.

fylgja Mart er það sem (Ekki veit hvað) faranda fylgir.
Það fylgir hverjum sem fast er við hann.
Fylgist að furtur og hnakki (S).

fylli Fyllin er öllum óhæg.

fyrnast Flest fyrnist þá frá líður.
Fyrnist þegar fengið er.

fyrri vari (fyrirvari) Þykir betri enn fyrri vari (Vatnsd. 65).

Fýsa munk ens fyrra vara (M).
Forsjálum dugir fyrirvarinn (S).
fyrstur sjá atburður.
fæða Enginn fæðist með formenskunni (S).
Fæddu mig í ár, jeg fæði þig að ári (S).
föðurbetríngur Fáir eru föðurbetríngar (K).
föðurhús Fleygir fúsum að föðurhúsum.
fölski Bágt er fölskann að fela.
för sjá fall.
förumaður Það er ekki fundið eftir förumennina.
Æ hlýst ilt af illum förumönnum.
föt Fötin prýða manninn.

G

gagn Hafi sá (Þeir hafa) gagn er guð vill (S).
Að því má gagn verða sem á land kemur.
Hann er ekki nema gagnið og greiðinn.
Skjótt er gagn gert, skerðu af flykkinu (S).
gagnstígur Gagnstígar verða oft glapstígar (S).
gálgi Búinn er gálginn, en bófana vantar (S).
gall Gall er ekki gómsætt (S).
gamall Tvisvar verður gamall maður barn.
Lengi er gamall maður barn (K).
Oft er gott það er gamlir kveða (Hávam.).
Oft kann (gefur) gamall maður góð ráð.
Ekki er hægt gamlan að ginna (S).
Gamlan er seint að snotra (S).
Ilt er að kenna afgömlum (S).
Fáir gera gömlum betur.
Gott er að vera gamall og muna mart.
Hann er eldri en tvævetur.
Seigar verða gamals manns sinar (Beverss. 242).
Oft verður sá gamall er með orðum er veginn (S).

Gott þykir gömlum baðið (K).
Ilt er að glettast við gamlan (S).
Þúngt veitir gömlum að gánga í kletta (S).
Stirð eru gömlum stöðubeinin (S).
Þúng verða gamalla manna föll (Fms. III 189).
Hætt er gömlum ef hrasa kann.
Nú ætlar gömlum að glepjast.
Æ skelfur gamall þó yfir glæðum sitji (S).
Ekki er fyrir gömlum að glæpast (S).
Engi er alt í senn úngur og gamall (S).
Úngur má en gamall skal (A).
Svo missjest öldruðum sem úngum (S).
Hann er gamall í hettunni.
Jeg er nú svo gamall sem á grönum má sjá.
Enginn verður eldri en gamall.
Hann hefur ekki lángt líf að missa sem gamall er.
Gamall lifir meðan guð vill (S).
Það er ekki alt gott sem gamalt er.
Sbr. muna.

gamalmenni Glestu aldrei við gamalmenni.

gaman Ekki er gaman nema gott sje.
Gaman skyldi græskulaust vera.
Mart er (sjer GJ) til gamans gert (K).
Oft verður grátt úr gamni (S).
Eftir gamanið oft er hljótt.
Oft verður ljótt gaman af litlu efni.
Kann eg við gamanið þeirra Gautanna.
Sbr. alvara.

ganga Gengið getur brúnkolla þegar hún vill.
Það er lítið sem gángandi manninn munar ekki.
Gekk maður um garð og gat þess ei (S).
Má það er yfir margan gengur (Eyrb. 59 og o.).
Mart gengur verr en varir (S).
Svo gengur hverjum sem hann er góður til (S).

Lengi hefur um gott skeið gengið.
Ýmist gengur með eða mót.
Altjend gengur nokkuð þá að er verið.
Gánga verður sem lagið er.
Þángað gengur sem gefur.
Gengur hverjum nokkuð til þess sem hann gerir.
Sbr. krjúpa, lok.

garður Garður er granna sættir (Norges love I 289).
Hver ræðst þar á garðinn sem hann er lægstur (S).
= Þar er dælst á garð að ríða sem lægst er (S).
Þeim skal úr garði fylgja sem maður vill að aftur komi (S).
Ekki (Gott) er um auðugan garð að gresja.

garðshorn Ekki er krókur að koma í garðshorn (S).

garpur Ekki er gott við garp að klást.

gás Þú þarft lás fyrir þína gás. Sbr. gæs.

gata Margar eru götur til guðs.

gáta Meira er að ráða gátuna en gera hana.
Oft er gáta lygi næst.
Kemur að gátu Guddu.

gaukur Sú sýngur sem gaukurinn.

geð Gott er þeim sem geð hefur glatt (S).

geðprýði sjá gull.

geðspeki Geðspeki er gulli betri.

gefa Gefið er best að gefa.
Þeim gaf (guð) sem þurfti.
Sá gefur mest sem minst má (S).
Gaf hún enn guðsbarnið, Haukadalinn með öllum hjáleigunum, og skrifa þú, djákni.
Gefðu mjer, sagði hann gefinn, og sleiktu upp allan þefinn.
Margur gefur svo hann glúpnar eftir.
Hver gefur það sem hann girnist á lengi.
Alt er gott gefins.

Svo gefur hverjum sem hann er góður til.
Flest er Gauta vel gefið.
Margur gefst upp á miðri leið.
geispult Geispult verður, kvað griðka (S).
geit Trauð gengur geit úr garði (S).
Þar bítur geit sem gengur (S).
Genginn er sá dagur þá geitin var feit.
Nú er mjer gengið, sagði geitin, jeg er bæði full og feit.
Margur fer í geitarhús ullar að biðja (Grett. 174).
Í geitarhúsi þarf ei ullar að leita (S).
Það er lítið þarfatal að gífra um geitarhárið (S).
Þú gífrar um geitarhár, kirnir um kálfsróu.
gengi Vex hver af gengi (Háttatal 26).
Göfgast mætti af gengi hver (M).
Án er ilt gengi (ils g.) nema heiman hafi (Nj. 70 og o.).
ger Það er ilt að vera bæði ger og matvandur (S).
gera Bágt er að gera svo öllum líki.
Ger þú heldur lítið en ekkert.
Margur gerir verr en hann veit.
Það gerir hver er honum gott þykir.
Það gerir enginn sem hann getur ekki (S).
Fleira verður að gera en gott þykir.
Gott er að gera vel og hitta sjálfan sig fyrir.
Gott að gera er aldrei ofseint (S).
Margur gerir lítið úr því sem honum er ekki lagið (S).
Ekkert er svo vel gert að ekki verði að því fundið (S).
Gerðu neðan við, gott er upp frá (S).
Það er nú sem gerist (Vígagl. 25).
Sbr. geta.
gervi Oft er galli á gervi (S).
gestur Guð elur gesti (Bisk. I 247).
Sjálfboðið er góðum gesti (S).
Betri er koma góðs gests en kveðja (PS).
Glögt er gests augað.

Gestur óboðinn byrði.
Sjaldan hlýst gott af gestum.
Þrínættur gestur þykir vestur.
Vondur er vanþakklątur gestur.
Órir gestur við gest (Hávam.).
Sbr. hjú, hús, nafni.

geta 1 Sæt er sjálfs geta, ef sjálfur náir að eta.

geta 2 Mikið getur sá vel vill.
Geta má þess er gengið hefr (M).
Þess verður þó getið sem gert er (Grett. 96).
Oft verður villur sá (fer sá vilt S) er geta skal (Mork. 107 og o.).
Hver getur sjer næst.
Hver getur þess er hann girnist.

geyma Betra er geymt en gleymt.
Betra er að geyma síns en grafast eftir annara.
Illum geymir ef aldrei nýtur (S).
Ekki geyma allir það besta til þess síðasta.
Það er ilt að geyma sem allir girnast (S).
Sá geymir músum er til morguns geymir (S).

gifta Giftu skal til göfugra manna sækja.

giftast Betra er að giftast en brenna.
Betra er að vera ógiftur en illa giftur.
Ekki er hægt að giftast þá enginn býst.
Sá sem giftist gengur ekki frá skildaganum.
= Giftir gánga til skildaga.

giftíng sjá gæfa.

gikkur Sá er engi gikkur sem ekki gerir sig það (S).
Margur er gikkur þó hann sje gamall.
Ekki þarf nema einn gikk í hverri veiðistöðu.
Ekki er gikkurinn fjarri þegar til hans heyrist.
Gaman er oft að gikkjum hent (S).
Hældu gikknum ef þú vilt hafa gagn af honum.
Hver sem glettist við gikkinn fær af honum hnykkinn (S).

Hvað skal gull í gikksins hönd.
Eftir útlendri þjóð apar gikkurinn (S).
gildra Gildrur eru gerðar til vjela.
gilja Lyst og vilji læra sveini að gilja.
gíll Sjaldan er gíll fyrir góðu nema úlfur eftir renni (A).
girnast Margur girnist margs sem hann þarf þó ekki (S).
girnd Það er hvers girnd sem hann gerir.
Það er einskis girnd sem hann getur ekki (S).
Illa gefast girndarráð (S).
gjald Gjald er góð vara.
Betra er geymt gjald en gömul sök.
gjalda Hann á honum grátt að gjalda.
Hver ei hefur grís að gjalda gjaldi sína húð.
gjöf Sælli er gjöf en þága (S).
Gjafafje er fengur rýr (S).
Oft kemur gjöf illa niður.
Sínum gjöfum er hver líkastur (S).
Sýtir æ glöggur við gjöfum (Hávam.).
Ils manns verða aldri grandalausar gjafir (Fas. III 9).
Æ sjer til gildis gjöf (Hávam.).
Oft kemur gjöf til gjalda (K).
Glík skulu gjöld gjöfum (Hávam.).
Eg lofa allar gjafir nema kylfuhögg.
Galli er á gjöf Njarðar.
Sbr. grön.
gjör Gott er til gjörs að taka (Hák.mál).
gjörvileikur sjá gæfa.
glaður Glaður er sá sem gróða hreppir.
Flest verður glöðum að gamni.
Ekki er sá glaður sem annan þreyr (S).
Oft gleður sá aðra sem glaður er (S).
Sbr. kátur.
glappi Ilt er gamlan glappa að snotra.
gleði Gleðin gerir limina ljetta.

Oft er gleðin aftanmjó.
Sá er ekki gleðivandur sem gamnar sjer að hrosshausnum.
Nú er gleði á Hjalla.
gleðjast Gleðst ei af annars gæfuleysi. Sbr. kátur.
gleipa Gleipt hefur gípa meira.
Gleymt er þá gleipt er.
glens Það er rjett að borga glens með gabbi.
gleymska Fyrir gleymsku sakir drekkur margur víti.
glíma Þegar tveir glíma fellur sá sem minna má (S).
glópur Til þess er glópur að ginna (S).
glotta Glotta skyldi um grön ef gletta býr inni.
gluggi Kondu á hinn gluggann, segja austanmenn.
glys Mart er glysið í mángarans búð (S).
Afsælt verður annarlegt glys (PM).
Sbr. annar.
glæpur Sá kaupir glæp er gerir og ekki vill yfir bæta (Parc. 35).
Gjöld eru glæpa fylgjur (S).
glöggskyggni Góð er glöggskyggni.
glöggur Glöggur er sá sem götuna sparar.
glöp Ein glöp sækir jarl hvern (Ól. helg. 60).
Allir eiga glappaskot á æfi sinni.
glötun Greiðfær er glötunar leiðin (S).
góa Sjaldan er gagn að góu ísi.
Það verður á góunni við ljós.
Grimmur er sá góudagur sem ekki tekur í Hlíðarfjall.
goð Nú er sett gullið upp á goðið.
Goðið er öllum gögnum dýrra (PM).
góður Sá skyldi góður er grandvar þykist.
Grandvar skyldi enn góði maðr (M).
Sá skal grand varast sem góður þykist (K).
Hægra er að virðast góður en vera það (S).
Enginn er góður sjergóður.

Góður á jafnan góðs von.
Góður gerir það oft sem gikkur lastar.
Góður skal rjett eitt ræða.
Oft á góður granna vondan.
Með góðum ertu góður.
Oft kann góðan grand að henda.
Oft snýst góðum last í lof.
Víða er góðs manns getið.
Mart er líkt með þeim er góðir þykjast (Grett. 99).
Oft enn betri bilar (Hávam.).
Góður maður og gagnlaus er naumast hálfmenni.
Gott af góðu má hljóta (K; hljótast GJ).
Til sín skyldi enu betra snúa (M).
Gott gerir aldrei manninum skaða (K).
Gott hæfir góðum (S).
Það er ekki ætíð best sem blíðast er (S).
Oft grær gott í grend við ilt (S).
Þaðan er góðs von sem gott er fyrir (A).
Alt er gott við góðan að eiga.
Alstaðar er góðum gott.
Margur er með góðum góður, með hinum hitt.
Gott er að vera í góðum hóp og gerast honum líkur.
Gott er góðum að líkjast.
Svo má góðu venjast að gæðalaust þyki.
Sá er sæll er góðs bíður (K).
Ekki þarf góðs að iðrast.
Betra er að vægjast til góðs en bægjast til móðs.
Gæða skal það ei er gott (S).
Fleira þykir gott en sje (M).
Aldrei (Sjaldan) er gott (góðu) oflaunað nema ilt komi á móti (S).
Gott er góðs að njóta (S).
Gott er góðu að una (hrósa; S).
Gott er meðan góðu náir.

Gott er það ekkert sem góðu spillir.
Gott er að eiga góðan að (S).
Gott er að vera (er alt) við góða sáttur (að skifta; S).
Gott er góðum að þjóna (S).
Gott er alt sem að vilja gengur (S).
Betra er að hjer sje en hjer hafi verið (AM 123, 8vo).
Grunt er á því góða.
Gott er með þeim í gær bitust.
Hvað skal góðs án móðs.
Oft er góður gjafalítill (S).

góðviðri Bú þig í góðviðrinu við illviðrinu.

góðvilji Margur geldur góðviljans.

góna Gón ei svo hátt að þú gleypir sólina.

grafa Sjer grefur gröf þótt grafi (K).
Enginn veit hver annan grefur.
Sbr. gröf.

gráhærður Ekki er gott að glettast við gráhærðan.

gramur Oft bítur það gramur sem gæskur sparar (K).

granni Hollur granni er gulli betri.
Oft er lígur granna á milli.

grár Grátt skal í gráan (gráðugan) fara.
Margur á fyrir grátt að gjalda.
Að breiða grátt ofan á svart er ekki skart.

gras Þar grær gras sem girt er um (S).
Sjaldan grær gras á almennings götu.
Ekki spretta öll grös við einsamlan þurk.
Þessi lætur grösin gróa.

grásleppa Tak ei grásleppu með gullneti.

gráta Sá má lengi gráta sem enginn huggar (S).
Oft kemur grátur eftir skellihlátur.
Ekki skal gráta drengi dauða.
Grátum eigi en munum lengur (Flat. I 129).
Sbr. fagur, fríður.

grautur Lengi skyldi góðan graut á gólfi hræra.

Hægt er lítinn graut að súpa.
Mart er grátt í graut etið.
Ýmsir eiga hlut í grautargerð (S).
Ekki er ár í illum staðargraut.
Sbr. Áki.

greiði Greiði kemur greiða á mót (S).

greina Sjaldan er eins ef tvo greinir (Bisk. II 45).

greppur Ekki leynir greppur sjer í eldi.

grið Ilt er á sín grið að gánga.

griðkona Oft verður grátt gaman af griðkonu deilu.

Grímseyjarsund Ekki er alt Grímseyjarsund róið í einum vör.

Grímur Hvað er nú Gríms að geta, Grímur er löngu dauður.

gripur Vandfarið er með vænan grip.
Kjörgripina skal elska vegna kostanna.
Það hyggur margur góðan grip hann sjer í svip (PM).

grís Grísir gjalda þess er gömul svín valda (Stjórn 63).
Grenja mundi grís, ef gölturinn væri drepinn (Ragnarss. 158, S).
Sjer (Veit) hvar í garði grís er alinn (S).
Sbr. gjalda.

grjót Ilt er að hafa grjótið í gamninu.

gróa Það grær áður en þú giftist.

grunnúngur Ekki verður grunnúnginum ginskortur.

grýla Eins fer hún grýla með öll börnin sín.

grýta Hver rakar eld að sinni grýtu.

græða Flestir vilja græða og góssinu hlæða.

gröf Sá ætlar öðrum gröf sem grefur en ekki sjer.
= Sjer grefur gröf þó grafi.
Allir gánga áfram (Alt er gángur) til grafar.
Sbr. grafa.

grön Honum gulna granir við gjöf hverja.

guð Óttinn hefur guðina gert.

Guð gefur brauð með barni.
Guð gefur alt gott en halt ei um horn uxanum.
Guð styrkir góðan vilja.
Mart á guð ógefið.
Undarlega útdeilir guð sínum gáfum.
Þann má ei kefja er guð (Kristur) vill hefja (Sex. sög. 58).
Margan á guð góðan.
Guð signi þig Klóti, kvað ábóti.
Ekki eru allar sóttir guði að kenna (S).
Nú væri guð í garði (Grett. 44).
Víðar er guð en í Görðum, hann er líka í Grindaskörðum.

guðspjöll Ekki er gaman að guðspjöllunum þá enginn er í þeim bardaginn.

gull Gull er gull hver sem á því heldur.
Gull er ei svo gott (rautt) að ei gángi fyrir mat.
Skín á gull þó í skarni liggi.
Tína má gull úr grjóti (S).
Gull er grams múta.
Fáir gefa gull fyrir grjót.
Ekki er gefandi gull við eiri.
Ofkaupa má gullið (S).
Margur verður á gullinu gintur.
Gull hlær að heimskum.
Ekki er gullið í skelinni.
Þú sækir ekki gull í greipar mínar.
Ekki er gott að sækja gull í arnar klær.
Hætt er að geyma gull í glersjóði.
Illa geymist gull undir geitar túngu (S).
Nóg var þá gull er ambáttir báru.
Nú skiftir um skarða gullið.
Það er að setja gullið upp á goðið.
Fleira er gilt en gull í skuld.

Ekki er alt gull sem glóir.
Gull reynist í eldi en geðprýði í mótlæti (A).
gullguð Fyrir gullguðum gerir margur knjesig.
gullhúfa Hjer er hver gullhúfan upp af annari.
gumpur Oft ganir gumpur undan höfði.
Stór gumpur þarf víða brók.
Gunna Hverjum var það að þakka að hún Gunna flaut.
gýgur Gengin er gýgur úr fæti en harðsperra aftur komin (S).
gylla Margur gyllir þótt grátt sje undir (S).
Margur gyllir (Enginn skyldi gylla) það sem ei er gullsins vert.
gæða Lengi má á gæða (S).
gæfa, gæfumaður Betri eru gaupnir gæfu en byrður manvits (K).
Gæfa fylgir góðri nennu (S).
Þar er hvers gæfa mest sem getinn er (S).
Grípur engi gæfu þá sem guðsson vill ei veita (K).
Sá fær gæfu sem guð vill (S).
Ekki er gæfan grandalaus (S; á stundum b. v. GJ).
Sitt er hvort gæfa eða gjörvileikur (Grett. 82).
Oft er mjór stofn mikillar gæfu (S).
Gæfa er undir giftíng hálf.
Alt verður gæfumanninum að láni (S).
Guð á ei gæfumanninn nema hálfan.
Seinþreyttur er gæfumaðurinn (S).
Ilt er að glettast við gæfumanninn (S).
Sjaldan brotnar gler fyrir gæfumanni (brýtur g. gler; S).
Sjaldan er gæfumaðurinn ger.
gægjast Gakk en gægstu ei.
gæs Taka skal gæs meðan gefst (S).
Þú gegnir þeim gæsum sem í gær flugu (A).
Gæs flaug yfir Rín kom afturgánga heim.
Sbr. gás, mær.

gæta Vel er þess gætt sem gætinn geymir (S).
gætni Mörgum verður gætnin að gagni.
göltur Auðfengnar eru gelti sakar (M).
= Feitur göltur fær vel sök.
Þar er ekki feitan gölt að flá sem flesk er ekkert á (A).
göngukona Sjaldan verður gagn að göngukvenna verki (K).
Sjaldan er gagn að göngukonu og góu ís (A).
göngumaður Lítið gagnar göngumanni göfug ætt (S).

H

háð Háð er heimskra gaman.
Sjálfan sækir háðið heim.
háðkjaftur Háðkjaftur hefur hvassan kníf en tóman kvið (S).
hafa Hann hefur það sem á hann er lagt.
Hver hann hefur mikið, krefur mikils.
Hafa skal meðan halda má.
Það hefur enginn sem öðrum er ætlað.
Það er ekki að hafa sem ei er að fá.
Sá ekki hefur týnir engu.
Sjaldan hefur sá alt sem oft hellir.
hagkeypi Meira má hagkeypi en harðkeypi.
hagl Hagl er heiði næst.
hagmæltur Fyrr er hagmæltur en höfuðskáld.
hagnýtni Hagnýtni drýgir litla muni (S).
hagskifti Hagskifti fást ei í hverju kaupi.
hagsýni Hagsýnin vinnur hálft.
hagur 1 Hægt er högum manni ráð að kenna.
Ilt er að sjá við hags manns höggum.
hagur 2 Af orðum kennast ýta hagir.
hákall Ekki er hákallinn (háki) hörundsár.
Það er hákalls (skötu) lýsi og molnar úr.
Ekki er öllum hákölllum skift á skák (meðan enginn er á land dreginn).

hálfsjeður Hálfsjeður er maður þó í svip sjái.
hálfur Hálft er betra en heilt af illu.
Hálft hefur þá hundi er boðið.
hali Þú rakst krók á hala hans.
Skammur er nú hali okkar í dag (Sturl. I 572).
Ekki er svo ljett, að eigi dragi halann.
hálka Á mannbroddum skal hálku hlaupa (A).
Halla Þar kemur hópurinn hennar Höllu.
Söm er Halla kerlíng og hefur verið.
Hallgerður Honum liggur hvert orð í Hallgerði.
hálmur Hann kann best við hálm sem engan hefur.
háls Betra er handlegg en háls að brjóta.
Hver hann slær á hálsinn slær nærri höfði.
haltur Láti guð rigna gánga haltir á hækjum.
Bregður höltum til hækju.
Ekki eru allir haltir sem hínkra.
hamar Hann klífur þar til þrítugan hamarinn.
hamhleypa Bágt er að festa hönd á hamhleypum.
= Hamhleypu er bágt að henda.
hamíngja Ilt er við hamíngju að etja (S).
Ramvilt er hamíngju hjólið.
handverk Hæfir hverjum handverk sitt.
hani Heima (Á haugnum GJ) er haninn ríkastur (S; frakkastur GJ).
Af annars fjöð um verður haninn feitur.
Hann reisir nógu hátt hanakambinn.
hann Hans var en ekki Árna biskups.
happ Happið er heimlatt.
Sá skal hafa happ er hlotið hefur (Eyrb. 11).
Sá fær happ sem hamíngjan ann (S).
Láttu ekki happ úr hendi sleppa (A).
Ekki er happ hlotið þó hálffest sje (A).
Ekki veit hvar óvænum gefur happ.
Sjaldan hlýst happ af hundi eða heill af strák.

hár 1 Sje svo hátt sem hrúkir.
hár 2 Hárið hefur sinn skugga.
Oft er dygð undir dökkum hárum.
Ýfist hár af hverjum kala.
Grá hár hæfa úngu höfði.
Það var jeg hafði hárið.
harður Hart á móti hörðu, sagði skraumi, þá hann skeit móti skruggu (S).
hátíð Hátíðir eru til heilla bestar (Laxd. 151).
hattur Lengi fer gamall hattur vel.
Hreyktu ei svo hattinum að hnakkinn verði framan á.
Til láns er hatturinn þó hann hreyki (S).
Haukaskörð Vant er í Haukaskörðum.
haukur Hann berst sem haukur við klær.
Gott er að eiga hauk í horni.
Betri er einn haukur á hendi en tveir á flugi.
Sá man sem haukinn gaf (S).
haustbreiðsla Betri er ein haustbreiðsla en tvær vorbreiðslur (S).
hausthugi Annað er hausthugi, annað vorhugi.
haustskurður Betri (Hollari) er haustskurður en horskurður (S).
hávarr Hávarr er sjaldan orðvarr.
hefja Betra er að hefjast af litlu en kefjast af miklu.
hefna Fornrar skemdar skal fyr hefna (Bæríngss. 111).
Sá hefndist lítt er sjálfan sig hjó.
Sbr. tvímæli.
hefnd Hefnd egnir til hefnda (S).
Mörgum kemur makleg hefnd.
Eigi veit áður hefndum lýkr (M).
Heimsækir hefnd um síðir.
Hefnd dregur illa sættir saman (S).
Oft verður sárhögg sígandi hefnd (S).
hegri Hvar hegrinn flýgur halann ber hann með.
Skitnu launar hegri fóstur (PS).

heiður Betra er að skilja með heiður en lifa með skömm (K).

heift Heiftin heftir giftu.

Heiftarorðum fylgja oft heiftarverk.

heigull Nú ætlar heigull að dángast.

heilagur Ekki verður altíð súngið heilagt.

Það er ekki oft að heilagur andi kemur í Laxárdal.

Svo bregðast helgir menn sem aðrir.

Helgir menn mæla fátt en minnast hefnda sinna.

heill 1 Heill er hver hraustastur.

Heill má vel hlaupa.

Heilir þurfa ei læknarans.

Alt er heilum hægt.

(Að) heilum kemur hverjum fyrst.

Sá er engi heill sem í geðinu er veill (S).

Mart má heilan hindra (S).

Hann gengur ekki heill til skógar sem af er höndin.

Lítt batnar kvað hinn, er þá heill (K).

Betra er heilt en vel gróið.

Er um heilt best að binda (Laxd. 177).

Hægt er heilt að bæta.

Heilt skal fyrir heilt gefa.

Alt er heilt í hilmíngu (hermitúngu).

heill 2 Betri er heill en hundrað marka (S).

Ilt er fyr heill að hrapa (Reginsmál).

Eigi veit hverju heilli hvergi kemur (Gautrekss. 37; heiman fer GJ).

Ilt er að leita heilla í hundsrassinn (K; til stráksins GJ).

heilræði Hægra er að kenna heilræðin en halda þau.

heilsa Heilsan er hverjum munað betri.

Heilsan fylgir hófi.

Heilsan er fátækra manna fasteign.

Vandfarið er með veika heilsu (S).

heim Heim kemst sá sem hægt fer.
heima Heima er hverjum hollast (S).
= Hollur er heima hver.
Það er hollast sem heima gefst (A).
Heima er best að hvílast.
Heima á eg verst en þar þykir mjer best.
Dælt er heima hvað (Hávam.).
Nökkvi ríkstur er heima hver (M).
Heima er heimskum best.
Hvað sem heima er er haldið lakt.
Hættur er heimis kviður (Sigrdríf.).
heimahvinn Heimahvinn er verst að varast.
heimamaður Lángur er heimamanna búníngur.
heimaríkur Hann er heimaríkur eins og hundarnir.
heimasker Heimaskerin eru hættust.
heimasnagi Heimasnagarnir halda honum.
heimatök Hæg eru heimatökin.
heimild Heimild er best til hverra verka.
heimróður Hollur er heimróður.
heimska Hver er við sína heimskuna bundinn (S).
Stórlát er heimskan.
Hátt hugsar heimskan úr hófi (S).
Miklu kann heimskan að spilla.
Heimskan fylgir heift (Parc. 35).
Illa skartar heimskan heima, hálfu ver utan húss (S).
heimskur Best er heimskum heima (S).
Heimskur er aldrei hygginn.
Bágt er (Seint koma) heimskum um hyggindi (S).
Heimskur er hugmestur (S).
Heimskur lofar sjer líkt (S).
Heimskum er þögn best (hollust; S).
Heitum verður heimskur maður feginn (Þ. stang. 53).
Á fáu kann heimskur hóf (S).
Seint er heimskan að snotra (K).

Villa er dælst of heimskan mann (M).
= Hægt er heimskan að villa (S).
Vansjeð er heimskum að sjá við brögðum (Sigurg. frækn.).
Auðþektur er heimskur nær hjá hyggnum situr (A).
Ekki er heimskum hófs að leita.
Sá heimski heldur hvern mann heimskari sjer.
Oft svarar heimskur áður en hann heyrir.
Sá er enginn heimskur sem veit hvað sjer hæfir.
Sá er ekki heimskur sem kann að skammast sín (S).
Engi er allheimskur ef þegja má (Grett. 198).
Heimskur lætur á glysi ginnast (S).
Það á við heimskan að hæla honum.
Hól gleður heimskan (S).
Oft hlær heimskur að hugsun sinni (S).
Heimsk orð koma úr heimskum belg
Gott nafn heimskum að heita hjáræna.
Seint þekkir heimskur hæðni.
Fátt er verra en vara heimskan (K).
Ilt er heimskum lið að veita (K).
Ilt er að setja heimskan hátt.
Oft hjalar heimskur hátt.
Hvorki bæta orð nje álögur alheimskan mann.
Oft hváir heimskur maður og heyrir þó.
Heimskum þykir sín kylfa kostulegust.
Heimskum manni eru heitíngar gjarnar.
Heimskum er best í hilmíngu vera.
Heimskum skal í hrúgu fá.
Heimskur hurðu skellir (S).
Búið hafa heimskari í Flóa.
Að látast heimskur í hagkvæma tíð, það er vanalegt hjá vitrum lýð.
Hafa skal ráð þó heimskur kenni (S).
Sbr. fara, heima, hóf, hól, högg.

heimur Ekki dettur heimurinn þó herrarnir deyji.
Hann sýnir honum í tvo heimana.
Hann er eins og milli heims og helju.
Hætt (Naumt) er á milli heims og helju.
Honum sýndist ekki heimurinn meiri en kálfskinn.
Hætt er heims högum.
Hált er heims glysið (S).
heit Lengi skipast hörð heit (S).
heitur Kólnar fljótt heitt ef kalt blæs á (A).
Fyrr er heitt en fagurt skin.
hel Jafnlángt er til heljar heima og á hafi úti.
Fölvar hel þó frítt sje.
helgrind Allir sitja jafnhátt í helgrindum.
heljarmaður Ilt er að fást við heljarmanninn (Grett. 136).
heppinn Heppinn er sá við hug sinn ræður.
heppnast Það heppnast hverjum sem hann er til borinn (S).
her Illa berst höfuðlaus her (S).
Dauður er höfuðlaus her.
Drjúgur er landsherinn.
herklæðast Seint er að herklæðast þá á hólminn er komið.
herma Sjaldan lætur sá betur sem eftir hermir.
hernuminn Fár hernuminn er frækn til vígs (Fáfn.).
herra Margur vill herrann vera en fáir vilja sekkinn bera (K).
Herrar vilja hæst sitja.
Herranna hylli er varanleg eins og flautafylli.
hestur Svo er hestur sem hann er hafður.
Höfn ræður hesti.
Vinna fákar til fóðurs.
Viljugum hesti vilja flestir ríða.
Spakt skyldi góðum hesti ríða (K; úr hlaði S).
Magran skyldi kaupa hest (M).
Húsbóndans auga feitir hestinn.

Lítill hestur er í vatni mestur (S).
Ilt er að kenna gömlum hesti gáng.
Klárhestar þurfa keyri.
Lítil hestaskifti gera stutta dagleið.
Hestur fellur oft á flötum vegi.
Ilt er að hefta heimfúsan klár (S).
Stolinn hestur hleypur best.
—Ekki skal skoða tennur á skenktum hesti.
= Gefnum hesti ei gægst í munn.
Ilt er að hafa hesta hug en músar mátt.

hetta Honum verður ekki hettan (al. kápan) úr því klæðinu.

hey Ekki er hirðanda hey, ef hvassara er en laufvindar (S).
Flest er hey í harðindum (S).
Betra er hey en hagi.

heyra Það heyrir annar er ekki heyrir annar (K).
Heyra má þó lægra láti.
Heyra má mart en herma ei eftir.
Heyri eg, ekki er að heyra, sagði kerlíng.
Oft er í holti heyrandi nær (Grett. 134).
Jafnan heyrist ei sem er (S).
Heyr þú mjer, sagði daufur við dumba.
Sbr. eyra.

hik Eitt hik gerir mart strik.

hika Margur hikar þó hann sje ei hræddur.

himinn Himins brots hef jeg fyrri vonað.
Það er eins og himininn detti í höfuðið á þjer.

hirða Hálfu meira er að hirða en að afla (A).
Hirða má við hálfum skaða.
Hver hann hirðir það hann hefur, hann finnur þegar þörfin krefur.

hirðir Úlfi kennir illur hirðir (S).

hirðulaus Hirðulaus ei hótun kvíðir.

hirtíng Hirtíng er góð með hófi stýrð (S).
hjákona Hvar er alt fólkið, sagði bóndi, hjákonan var ekki á pallinum.
hjal sjá baðstofa, hjón.
hjálpa Hjálpa svo þjer verði hjálpað.
hjarta Hjartað þarf ei meira rúm fyrir mikið en lítið.
Ekki hafa allir hjartað á vörunum (S).
Glaða hjartað góðu spáir (S).
Gott veit á glatt hjarta.
hjassi Þú hefðir ei svo hárlausan hjassann, hefðir þú ekki rekið þig upp undir himininn.
hjásögull Hjásögull er vændur lygi þó hann segi satt (S).
hjegómi Fagur líst heimskum hjegómi.
Af sjer má hjegóma hrista.
hjeri Erat hjera borgnara að hæna beri skjöld (Mork. 173).
hjól Því hriktir hjól að það er harðlega neytt.
Altjend hriktir hið verra hjól.
Oft festir saur á fögru hjóli.
hjón Fyrst skal hjón húsum fá.
= Hús skal hjóna fá (Bisk. I 60).
Hugró skal hjónum fá.
Mart er hjóna hjalið.
Sbr. hjú.
hjú Sem húsbóndinn er, svo eru hjúin (S).
Hjú sem herra, bú sem bóndi.
Hjúin gera garðinn frægan.
Dygt hjú skapar bóndans bú.
= Hjónanna trú styrkir b. b.
Vont hjú vanar bóndans bú (S).
Sjálfrátt hjú sveltir bóndans bú (S).
Altíð gleðjast hjú vina komu.
Flest (Mart) kemur upp þá hjúin deila (S).
Margs verða hjónin (hjúin) vís, þá hjúin (hjónin) deila.
Oft njóta hjú góðra gesta.

Góð væri hjúin, ef ekki væri maturinn, sagði kerlíngin (S).
Sbr. bú.
hjörð Hirðir skal vita hvað af hjörð verður.
Aum er hirðislaus hjörð.
hjörur Lengi hefur hrikt á þeim hjörunum.
hlaða 1 Ekki er alt á einn hlaðið (K).
Sjaldan hleðst svo alt á einn, að eigi sje nokkuð að (K).
hlaða 2 Fáir kunna úr fullri hlöðu að deila.
hlass Velt hefur Þórður þýngra hlassi.
hlaup Ofsnögg hlaup gera iðrunarkaup.
hlaupa Ekki tjáir að hlaupa frá sjer sjálfum.
Hann hljóp upp og komst hvergi.
Þeir hlaupa saman á hornunum.
Gott er hvað af hleypur (S).
hleifur Betri er hálfur hleifur en ekki (S).
hljóð Kemur hljóð úr horni.
Hann vill heita herramaður af hljóðunum.
hljóta Eitt er að hljóta, annað að njóta (S).
= Að hljóta og njóta fer ei altjend saman.
hlutgjarn Hlutgjarn fer með annars sök (M).
hlutur Hann á hlut í vætt (grautargjörð).
Hann tekur hlut á þurru landi.
hlýindi Hlýindi eru við hálfa gjöf.
hnakki Sje svo heill á þjer hnakkinn.
hnauka Hann hnaukar svo best hann hafi nokkuð.
hnefi Hnefi skal hendi mæta.
hnífur Þar stendur hnífurinn í kúnni.
Það er ekki oft að hnífur minn kemur í feitt.
Hvetja verður hníf ef bíta skal.
hníga Þángað vill hver hníga sem hann er hallur (S).
hnoss Vera má hnoss þó ei sje kraginn hans Odds.
hnútur Hver er sínum hnútum kunnugastur.
hnýsni Hnýsnin er bönnuð en aðgætnin eigi.

hóf Hóf er á hverju best.
Hóf er hagkvæmast.
Alt kann sá er hófið kann (GSúrs. 27).
Best er til hófs að búa (Ásm. kapp. 82).
Hóf er best í hverjum leik.
Hafnaðu því sem hófi er meira.
Vandi er hófs að gæta í velgengninni (S).
Mjótt er mundángshófið (G).
Best er hóf að hirða þá hamíngjan er blíð (S).
Tvö eru hófin og ratar heimskur hvorugt (S).
Hóf er á öllu nema hvílukossum einum (K).
Hófleysa er falls furða (S).
Klaufi, Klaufi, kunn þú hóf þitt (Svarfd., GJ).
hófsemi Hófsemi er heilsu best (S).
hól Hólið á við heimskan.
Ekki er öllum hólið kent (S).
Settu ekki hól á sjálfs gerðir (A).
Hólamenn Ljettast taka Hólamanna klakksekkir.
hold Ilt er að skilja hold frá beini.
Fagurt er hold fjarri beini.
Hold fylgir hendi.
Hold er mold hverju sem það klæðist.
Hold spillir heilsu.
Holdið er torvelt að temja.
Margur ljær holdi lausan taum þó leynt fari (S).
Ætíð vill holdið um eitthvað klifa.
hóll sjá dalur.
hollur Það er hollast sem heima gefst.
hólsamur Hólsömum er hætt að trúa.
holt sjá heyra.
Holtastaðir Eg á að ríða til Holtastaða en ei til Skarðs.
hopa Margur hopar sjer til vansa.
hor 1 Hor hefur mann drepið en básálfur tvo (K).
hor 2 Aftur sækir hor í nef.

hóra Engin verður hóra eins manns vegna.
horfa Þú horfir á mig sem kýr á kvikindi.
horn Það er meiri slægur til hornanna en hrútsins.
Hann hefur alt á hornum sjer.
Það skýtur í tvö horn.
Margur á horn í annars síðu og þyrni í annars fæti.
hornsíli (Hjer GJ) syndum vjer fiskarnir, segja hornsílin (S).
hót Ekki þarf að hræðast hót (M).
Engan drepa digur hót (S).
Fleiri eru hót en gjafir.
Hótin einn hafði jeg sagði hinn, hann Hallvarður.
hrafn Hrafnar falla ei á farihræ.
Það er krummanna að kroppa út augun.
Engi hrafn höggur annars augu út (S).
Þá er hart í ári þegar einn hrafninn höggur annars augu út (S).
Enginn hrafn klekur kjúklíngum út.
Dælt þykir hröfnunum við hann loðinn (S).
Þyrpast hrafnar að hræi (S; Enn þ. GJ).
Fæð þú hrafnana það kostar meira en kálfskropp.
Nú er krummum krás gefin.
Mjer og mínum úngum, sagði krummi.
Krummar láta kólna mat en konur eigi.
Guð borgar fyrir hrafninn.
Gamla hrafna gerir ei eitt hregg hvíta.
Krummi verður ei hvítur þó hann baði sig (A).
Sjaldan þrýtur þrafa (hrafn) kjaftamátt (S).
Meir hoppar krummi en hleypur.
Illir hrafnar eiga únga sjer jafna.
Það eru ekki alt hrafnar sem krókinn hafa á nefinu.
Steypst hafa stærri hrafna hreiður.
Seint flýgur krummi á kvöldin.
Hart er hrafns brjóstið (S).
hráki Mildur er matar hrákinn.

hrár Hann er hvorki hrár nje soðinn.
hreiður Ræki hver sitt hreiður því ekki er sumar altíð.
hreinn Gott er til hreins að taka.
hreykja Engi er hærri þó hann hreyki sjer (S).
Ekki er hátt að hreykja sjer.
Hann hreykir sjer eins og köttur í ullarhrúgu.
Sá hrapar oft lágt sem hreykist hátt (S).
hreyta Lengi hreytir einspen.
hríð Hver hríð er hörðust móti því hún endar.
hrís Hart hrís gerir börn vís.
hrísla Það væri væn hrísla hefði hún tvær greinar.
hróður Maklegur hróður er engum ofgóður (S).
Sínum höndum á hver hróðurs að leita (S).
hroki Hroki vex þá hækkar í pýngju (S).
hrolla Mig hrollir við, sagði Rippill.
hrosshaus Ekki er gaman að glettast við hrosshausinn (S).
hrosshófur Hvað skal hrosshófur á hörpustrengjum.
hrukka Allir hafa hrukkur í enni.
hrútur Höfuð er stærst á hverjum hrút.
hræddur Hræddur flýr þó enginn elti (A).
Hræddur er sá sem ekki þorir að skjálfa (S).
Góður er hræddurinn, ef hann er í hófi.
hrækja Sá hrækir margur hraustlega, sem ekki er heilbrigður.
Sjaldan hrækir lipur lángt.
hræsnari Hræsnaranum er hætt að trúa.
hrökkva Það er annaðhvort að hrökkva eða stökkva.
húð Gamlar húðir þurfa mikið mak.
hugga Hugga skal þanns harm hefur beðið (M).
hugull Hugull er sá vel vill.
hugur, hugi Hugur (manna) ræður hálfum sigri (Þjóð. Arn.).
Hugurinn ber mann hálfa leið.
Fátt er spárra en hugurinn (S).
Hugurinn er hálfur draumur.

Veit eigi hvers hugar hverjum ljer (Sex. sög. 34).
Skatna þykir hugurinn grár (M).
Hryggur hugur ber bleika kinn.
Sá er eigi heill sem hugurinn veikir (Herm. og Jarlm.).
Bágt er að binda huga sinn.
Eg set ei hurð fyrir huga minn.
Illur gerist hugur af illu (Geisli).
Margur um hug sjer mæla kann.
Þar er hugurinn í henni höfuðkinn.
Hugurinn minnir á en hönd og túnga framkvæmir.
Í hug kemur meðan mælir.

hugsa Hugsa skal fyrr en hættir á (PS).

húka Sjaldan hlýtur húkandi happ (A).

hundrað Ekki er hundrað í hættunni.
Stattu kyr, hafa skaltu þrjú hundruð (Sturl. I 181).

hundur Gagar eru skaptur því að geyja skal (M).
= Til þess er gagi að gelta (S).
= Til þess er hundurinn að hann gelti (S).
Gætinn hundur glepsar síst (S).
Hátt geltir ragur rakki.
Betra er að ala hund en illan þræl.
Sá á hund sem elur.
Alt heldur hundurinn herra sinn (S).
Gefðu hundi roð og mun hann fylgja þjer.
Gef ei hundi meðan halinn dilar.
Hundur er sínum herra líkur, köttur sinni frú.
Oft nýtur hundur síns herra.
Hver hundur er frakkastur fyrir sínum dyrum (S).
Fyrir húsbóndans dyrum er greyið grimmast.
Heima er hundurinn frakkastur.
Oft vita hundar þá hjú matast (K).
Oft hefur hundur það hafna sessunautar (Fas. III 497).
Mart finna hundar (seppar) sjer í (sorp)haugum (K).
Sorphaugar eru seppum kærir (S).

Oft hlotnast hundi það hjúum er ætlað (S).
Oft hafa hundar það sem þeim ei er ætlað.
Á reimum (þvengjum) læra hundar húðir að eta.
Fleskið hángir ei svo hátt að hundurinn ætli sjer ei bein.
Hundurinn gengur aftur til spýjunnar.
Láttu ekki hundinn hunángið geyma.
Sjaldan reiðist hundur beinshöggi.
Sjaldan tekur hundur við heilli köku.
Það er siður rakka að rífa úr hnakka.
Því sleikir hundurinn steininn að hann er feitur.
Vita hundar hvað þeim er ofgott.
Veit hundur hvað etið hefur (K).
Ekki er hundum helgidóm að bjóða.
Æ leikur rakki meðan gamall hundur vill (S).
= Gjarnan liggur úngur rakki osfrv.
Lítill hundur er lengi rakki.
Ilt er að kenna gömlum hundi að húka (A).
Gamlan hund er ei gott að tjóðra.
Búinn er hundur þá hann hristir sig.
Fyrr et jeg af hundi en hundur af mjer.
Hundstúngan græðir en kattartúngan særir (S).
Það er lítið sem hundstúngan finnur ekki (S).
Einn hundur öfundar ef öðrum er klappað.
Hundurinn er ei hvers manns sem hjúkrar.
Það eru fleiri hundar svartir en hundurinn prestsins (S).
Oft eru hvítar tennur í svörtum hundi.
Ekki þarf hund með osti (oka) að slá ef svipan er nærri (S).
Ekki sómir körgum hundi keðja.
Dauður hundur bítur ei svo blæði.
Ilt er að tyrra þann hundinn sem kyrr vill sitja (PS).
Ilt er rakka að leika við bjarnarhvolp (PS).
Grimmur hundur fær oft rifið skinn (S).
Ekki er hár hundsrjetturinn (PM).
Hrind þú hundi á Jórdán, er hundur sem áður.

Hundum lát sína hátíð.
Hann dríttist burt sem halakliptur hundur.
Hunda kæti og kaupmanna eiður hafa jafnan stað.
Hátt lætur í hundunum þá þeir ropa.
Hvað skal hundur til hofs eða köttur til kirkju.
Hann er eins og hundur á heystakki.
Það er seint til hunda þá dýrið hleypur (S).
Fyrr vex rakka tönn en gamall bíti bein.
Putt, putt, skömm hunda, skitu refar í brunn karls (Fms. VII 21).
Sbr. biti, bjóða, hálfur, happ, rakki.

húngur Húngur kennir höndum vinnu (A).
Í hvílu er skást húngur að þola.
Ekki hentar húngri dvöl.
Tvö húngurmál gera hið þriðja gráðugt (S).
Húngur er hjóna hatur (AM 416 b).

húnn (?) Smátt gengur húninn (haninn).

hurð Gengur hurð þó hrikti.
Hurð mætir gáttum hvað sem við þráttum.
Margur seilist um hurð til lokunnar (Grett. 67).
Nærri liggur hurð hælum.
Ekki fellur þeim hurð á hæla sem annar eftir gengur.
Oft geldur hurð griðkonu reiði.
Hann reisir sjer hurðarás um öxl.

hús Gott hús er gestum heill.
Sá biður hlæjandi húsa sem matinn hefur í malnum (K).
Betra er tómt hús en tíu aular.
Betra er brotið hús en bygt með ósamþykki.

húsbóndi Húsbóndinn gerir garðinn frægan.
Flestir vilja finna húsbóndann heima.

húsbruni Hollari er húsbruni en hvalreki á fyrsta ári (S).

húsdropi Hlýr er húsdropinn.

húsfreyja sjá bóndi, mær.

húshæfur Hann er hvorki húshæfur nje kirkjugræfur.

húski Oft er húskinn heimafúll.
húsmak Holt er húsmak.
hvalreki sjá húsbruni.
hvalur Það kemur ekki hvert ár hvalur til lands.
hvatamaður Miklu veldur hvatamaðurinn.
hvatur Hyggsk vætur hvatur fyrir (Lokas.).
Hálfur er auður und hvötum (Hávam.).
Engi er einna hvatastur (Hávam. og o.).
hvefsinn Sá er hvefsinn í dag sem hánga á á morgun.
hvekkur Hann er hvekkur í hvers manns kopp.
hvinn Oft er hvinn undir hvítu líni (S; skinni GJ).
Ætlar hvinn annan sjer líkan.
Nú er hvinn kominn í hásæti.
Hvöss eru hvinna járn.
Illur hvinn er engu betri en smáþjófur.
Sbr. þjófur.
hvíla Hann hvílist tvisvar sem húkir á steini.
hvíld Hvíld skal hnauk krydda.
hvíldrækur Eg er mikilvirkur í skorpunum, sagði hvíldrækur (S).
Hvítá Nóg er vatn í Hvítá.
hvítna Engi hvítnar þó annan kámi (S).
hvoftur Illum hvofti (hvolpi) mælir enginn gott (S).
Gott er að hafa tvo hvoftana og flytja sitt með hvorum (K. og o.).
= Gott er að hafa túngur tvær og tala sitt með hvorri.
Sbr. kjaftur.
hyggindi Svo eru hyggindi sem í hag koma.
Hygginda ráð eru hóls verð.
Betur vinna hyggindi en harðindi.
hygginn Hljóður er hygginn maður.
Hygginn heyrir mart, hermir færra.
Sjaldan hlær (hreykir S) hygginn hátt.

Sjer kann jafnan hygginn hóf.
= Hóflátur er hygginn maður (PS).
Veit hygginn hvað við sitt hæfi er (S).
Ekki er hygginn hægt að veiða.
Hægt er hyggnum heim að koma.
Hygginn lætur sjer segjast.
Hygginn vinnur móð sinn með visku.
Grant kann hygginn að henda.
Oft hafa hyggnir menn heimska niðja.
Sbr. hæverska.
hyggja Fátt er of vandlega hugað.
Öðrum hugðu, sjálfir supu.
hyggni Hyggni greiðir heiðri veg (S).
hylla Gott er það að hylla sem vel er gjört (K).
hýr Hann er ekki hýr í horn að taka.
Ekki þarf hýrum sætt að bjóða.
hæfa Það hæfir hverjum sem hafa vill.
hæfilátur Hæfilátur hlýtur margra þökk.
hægur Heim kemst þó hægt fari (A).
hælast Ekki er að hælast um fyrr en hlotið er.
hæna Á mjer sjer, kvað hænan, hún var reytt í kolli.
Sbr. hjeri.
hærur Ekki kemba allir hærurnar (S).
Gott er að prýða hærur með æru.
hætta 1 Til margs verður hætt jafnan (Ísl.s. II 409).
Hefur sá (jafnan) er hættir (Hrafnk. 16).
Það hefur enginn sem hann hættir ekki til (S).
Litlu hættir nú til.
Alstaðar er öllum hætt.
hætta 2 Best er að hætta (hverjum leik) meðan vel fer (þá hæst fram fer).
hætta 3 Hætta vex þá hugur bilar (S).
Tveir eru í hættu hverri (Mág. 27).
hætting Hættíng er í hverri giftu (S).

hæverska Hæverska er hyggins einkenni (S).
höfðíngi Hverflynd er höfðíngja kæti.
Misblíð er höfðíngja hylli.
Hætta er að styggja höfðíngjabarnið.
Höfðíngja lýti skrifast með kríti.
höfrúngur Höfrúnga kæti veit á sig vind (S).
höfuð Hærra ber höfuð en herðar.
Höfuðið verður fótum falli að varna.
Oft er hýrt höfuð á mettum maga.
Fatt stendur höfuð á fullum búk.
Bágt er að berja höfðinu við steininn.
Hann má eigi um frjálst höfuð strjúka.
Óvíst er hver að annars höfði hleður.
högg Oft verður lítið af því höggi sem hátt er reitt (S).
Ýmsir eiga högg í garði (Nj. 162; v. l. annars garði, garða).
Skamma stund verður hönd höggvi fegin (Nj. 178 og o.).
Vant er að sjá hverir enn verða höggum (v. l. brögðum) fegnir (Eyrb. 108).
Holl eru hags manns högg.
Þeim skall högg sem skyldi (Sig. þögl.).
Högg fræðir heimskan.
Ekki sjer högg á vatni.
Lin eru höggin þín, lángi Loftur.
höggspjót Hann hefur höggspjót á hurðarbaki.
höggva Höggur sá er hlífa skyldi (S).
Ekki er hægt að höggva þá haldið er fyrir.
Höggðu hægra þjalirnar.
hönd Báðar eru hendur við axlir fastar.
Sjálfs er hönd hollust (Vígagl. 12).
Beggja þarf jeg handanna þá jeg er heima.
Hönd skal hendi fá.
Hönd veitir hendi lið en fótur fæti.

Höndin er ónýt ef armleggur brestur.
Hendur þurfa fóta við og fætur handa.
Margar hendur vinna ljett verk.
Veit hönd hvað hefur.
Það er næst sem í hendinni hefur verið.
Góð hönd er bætandi (K).
Góð er bætandi hönd, ill er spillandi túnga (S).
Mikið prýðir hagvirk hönd (S).
Oft eru vaskar hendur undir vondri kápu (S).
Það er örg hönd sem ekki ver höfuð sitt (S).
Örg er sú hönd er ei vill bera blak af höfði sjer (S).
Skylt er hendi af höfði að bera (S).
Oft eru vaskar hendur undir vargs belgi (S).
Gjörn (fús, töm) er (bregður) hönd á venju (Grett. 175 og o.).
Báðar verða hendur hreinar, ef hvor þvær aðra.
Ekki verður skitin hönd ötuð af sjer.
Ein hönd verður aðra þvo.
Hönd skal hendi þvo eða hvorgi hreinsast.
Þokka býður þrifin hönd.
Bágt er saurugri hönd frá sjer að kasta.
Örm er iðjulaus hönd.
Bjúgar krummur brúkist með hófi.
Oft er ljót hönd lagtæk.
Djörf er heimamanns hönd.
Ekki tjáir í tveim höndum að hafa.
Eg hef ei margar hendur á skinni.
Handaverkin lifa hvers lengst.
Hönd hins lata er löngum köld og tóm.
Lin er gjarnan löt hönd.
Hönd hins ríka er loðin í lófanum.
Þar leikur hönd á sem sárt er (S).
(Mörgum) eru mjög mislagðar hendur í knje.
Höndin sleppir happinu nauðug.

Honum eru mislagðar hendur.
Ilt er tómar hendur fram að bera og vinna til.
Hann þarf ei að taka hendi sinni í kalt vatn.
Hans hendur eru vísar við að taka.
Eftir eru hendur Hrólfs þó fætur sjeu farnir.
Hönd skal í hófi stytta (Sigvatr).
Margur kyssir á þá hönd er hann vildi gjarna að af væri (A).
Sbr. fótur, hugur, verk.

I

iðja Betra er að iðja en biðja (A).
Ilt er að vera iðjulaus (S).
Betra er iðjulaus að vera en ilt að gera.
iðn Iðnin eykur alla ment (S).
Betri er iðn en ákafi.
iðni Iðni er auðnu móðir (S).
iðran Sein iðran er sjaldan góð (S).
illur Fátt er svo ilt að einugi dugi (Alex. 46).
Ilt gerir engum gott (K).
Frest er á illu (ils) best (K).
Kann ilt að vera og kann á að gæða (K).
Ekki má ilt varast nema viti (S).
Ilt er ættgjarnast (-gengast; S).
Verra er ilt en ekki par (S).
= Ilt er betra en ekki (S).
Ilt hefst (hlýst) af illum (S).
Margur er ils auki (ótti; S).
Ilt skal til viðsjár vita en gott til gagns (A).
Af tvennu illu skal taka það minna.
Betra er að ilt undan dragist.
Betra er ilt lítið en annað verra.
Betur er sefað ilt en upp vakið.

Engum er ilt skapað.
Fátt er svo með öllu ilt að ekki boði nokkuð gott.
Ilt er auðnumið.
Ilt er best að bæta ef má.
Ilt er best ógert.
Ilt kann ekki af illu batna.
Ilt kemur ókallað.
Ilt skal með illu út drífa.
Ilt skal til ámælis hafa.
Ólíkt er ilt og gott.
Svo má illu venjast að gott þyki.
Ilt er illum að vera (Grett. 127).
Ilt segir af illum (K).
Eigi gengur ilt til alls (Bós. 25).
Engum er ilt ofgott (K).
Mart er ilt í sæ (Bjhitd.).
Aldrei er gaman að illu (S).
Oft hlýst ilt af marglæti (S).
Ilt á sá sem ala skal.
Fleira er ilt en stela og ljúga.
Ils er von þó undan dragist.
Best er illu aflokið.
Betra er að prettast um ilt en enda það.
Ekki má ils með illu hefna.
Engum er ilt ofgott ef hann vill sjálfur hafa.
Illur flýr þó enginn elti.
Illur fyrst og verri var.
Illur gleðst af annars skaða.
Illur kann ekki lengi löstum að leyna.
Illur veit hvar ódyggur situr.
Oft verður illur óvart að gagni.
Sjaldan vægir sá verri.
Sjaldan er illum andvaralaust.
Illu trúa illfúsir menn.

Ilt skal illum bjóða (K).
Af illum (Illur) jafnan ils er (á) von (S).
Þrýtra þann er verr hefur valt (M).
Illir kvíða endurgjaldi (S).
Fátt er illum ugglaust.
Hvar vill illur óhataður vera.
Illir menn árgagni spilla.
Ilt láta illir fátt ógert.
Ilt leiðist illum seint.
Ilt er illan að siða (S).
Illum geymir (gerir) ef aldrei nýtur (S).
Oft ferst illur með illum (S).
Illa mun illum lúka (G).
Óttinn agar illan (S).
Að gefa illum ráð er sem að ausa vatni á gás.
Ama flestir illa ræmdum.
Ilt er illan að hyllast (illum að þóknast).
Ilt er ilt að geyma en góðu gleyma.
Ilt er illu ofan á ilt að bæta.
Ilt er illur að vera, aldrei er honum gott ætlað.
Illa mun illum lúka (Fas. III 314).
Sbr. kátur, okur.

illvilji Illa rekur illvilji annars erindi (S).

ilska Annara ilsku lát þjer eigi fyr þörfum standa.
Sjaldan er ilska innföst (S).
Aldrei dylst ilskan til elli (S).
Víða kemur fram ilska þín, Ubbi.

Íngjaldur Nú hefur Íngjaldur eðli sitt.

innansleikja Drjúg er innansleikjan.

ís Sjaldan er mein að miðsvetrarís.
—— Sjaldan fylgir happ hörpuís.
Sbr. góa.

íþrótt Íþrótt er auðbær.
Góð íþrótt er gulli betri (S).

J

já (-nei) 1 Já og nei gerir lánga þrætni (K).
Já er meyjar nei (K).
já 2 Já þú því einu í dag er þú iðrast ei á morgun (PS).
jafn Þá er jafnt er á hvorugan hallast.
Jafnir löngum leika best.
Jöfnum þykir best saman að búa (S).
Jafnir bítast best (S).
Þá jafnir haldast á er vandsjeð hver vinnur.
Oft hafa jafnir brögðum beist.
Ef allir væri jafnir þá væri enginn mestur (S).
jafna Alt jafnar sig.
jafnkeypi Það er jafnkeypi að gefa uxa við kú (S).
jafnskygn Allir eru jafnskygnir í myrkrinu (PS).
jarl Úngan skal jarlinn herða (Bósas. 23).
Upp skal jarli gefa eina sök (Konr. 47).
Fár kennir jarl í fiskiváðum (Orkn. 221).
járn Svo má brýna deigt járn að bíti (A).
Í funa skal járn heita.
Hamra skal járn meðan heitt er (S).
Ekki sýður á köldu járni.
Eigum járn í eldi þrent, eitthvað verður brent.
Sbr. spori.
járna Nú er nærri járnað.
jeg Mjer best og mínum.
jel Jelin þykja mörgum ljót (M).
Öll jel birta upp um síðir (S).
= Öll jel hafa rof.
Eitt er jel það er aldrei birtir.
Jesús Vandsjenir eru Jesú mennirnir.
jól Ekki eru ætíð jól (S).
Far þú vel, svo fóru jólin.
jöfnuður Allur er jöfnuðurinn góður.

jökull Hægra er að tala tólf jökla en gánga einn (S).
jörð Ekki fæðir jörðin á einum degi.
Nógu er jörð sterk þó staðið sje á henni báðum fótum.
Æ er jörð frosin fyrir óþrifnum (óþrifin svín; S).
Sitt er að jörðu hverri.
jötun Ekki eru jötnar meybarna meðfæri.

K

kaf Oft fer annar í kaf þar sem hinn kemst af (A).
Flest alt það sem fer í kaf flýtur upp um síðir.
kaka Þángað kemur kaka sem kona vill (S).
Hann er ekki keyptur enn, hann kökubiti.
kál Ekki er sopið kálið þó í ausuna sje komið.
Það er enginn sætleiki í tvísoðnu káli.
Eg læt ei gott kál úr ausu minni ósopið.
Sá er verðugur síns kets er sitt kál át.
Er það vel þó að við deilum kálið (Grett. 168).
Sbr. kot, smjör.
kaldur Kalt skal við kalið leggja (S).
kálfur Sjaldan launa kálfar ofeldi (nema kvíga sje; S, GJ).
Bjúgur kálfur er betri en ekki (S).
Betri er bjúgur kálfur en ber þúfa.
Það er ekki ælilegur kálfur sem aldrei getur staðið.
Kálfur er krása bestur.
Lítill skyldi lífkálfurinn.
Fyrr skal bæsa kálfinum en uxanum.
Oft er lepra í leifum kálfs.
Hann varð feginn kálfalúngunum.
Þeir kirna um kálfsróuna.
Hann kemur á eftir með kálfkrakka handa yður, sagði bóndinn við prest sinn.
Kálfskinn kaupast oft sem kúa.
kambur Drjúglega er nú drepið í kambana.

kanna Eg hef nóg á minni könnu. Sbr. kona.
kápa Honum fara allar kápur eins vel.
Oft er stutt kápa víð að neðan.
kapall Djúpt er á kaplinum, þegar folaldið syndir.
kapítuli Margar hefur kapítuli klausur.
kapp Kapp er best með forsjá (A).
Varastu kapp þó vinna megir.
Fáir etja kappi við sjálfa sig.
Bágt er að etja kappi við sitt ofurefli.
kappi Ekki er alt sem kappar kalla.
Þar tókstu kappann til.
kargur Altíð er kargur sá eigi hefur.
Kári Fáir eru Kára líkir.
karl Hverjum karli kemur að örverpi (Þorl. þ., K; örvesi GJ).
Alt skal fara saman karl og kýr (Fms. II 138 og o.).
Mart (Oft) er það í húsi karls er ei er í konúngs ranni (Mág. 137).
Mart er gott í koti karls (S).
Þá er dælt í koti karls er karl er ekki heima (A).
Ekki eru karlar altjend kvartsamir.
Lengi sígur í koðrann á körlunum.
Þar er ekki góðum karli til tínt.
Víða koma karli kýr.
Enginn er karl án kvíða.
Of nær nefi, kvað karl, var skotinn í auga (Fms. VII 288).
Öll á eg börnin mín, sagði karlægi karlinn.
Sbr. mær.
karskur Lengi heldur karskur maður í borð.
kartnögl Kartnögl og njórafótur komast ekki í himnaríki (Bj. Hald.).
kast Ekki veit nær að góðu kasti kemur.
kasta Hann hefur það hann kastar.

Nú kastar átján yfir (tólfunum).
Hann kastar ei mörgu til dyra.

kátur Kátt er þeim ei kennir sorg (S).
Kátur verður fár af illu (Rúnakv.).
Gleður sá mann er oft er kátr (M).
Kátur er fullur köttur (Ívenss. 20).

kaun Kyrt skal á taka þar kaun er undir.
Þar komstu við kaunið.

kaup Ilt kaup er að taka glæp við miklu happi (S).
Sona gánga kaupin á eyrinni.
Margur hefur löng hlaup en lítið kaup (S).
Sá fær oft naumt kaup sem nóg hefur hlaup (S).

kaupa Hver á það hann kaupir nema maður konu.
Sá kaupir flestan óþarfann sem fæst hefur fyrir að gefa (S).
Það er hverjum kunnast er hann kaupir dýrast (Parc. 42).
Þá er illa keypt ef annarhvor hreppir skaða (S).
Fleira er að kaupa en krofið eitt.

kaupmaður Það er lakur kaupmaður sem lastar sína vöru.
Kaupmaður (Kóngur) vill sigla, en byr hlýtur að ráða.
Mart er fagurt í kaupmanns búðinni.
Sbr. hundur.

Keflavík Mig gildir einu í hvorri Keflavíkinni eg ræ.

keikur Stattu keikur þá í kjöltuna kemur.

keipa Svo má lengi keipa að einn fáist.

kenna Engi kennir það öðrum er ei kann sjálfur (S).
Hver sem þig kennir, kaupir þig ekki.
Kenna má fyrr en klipið er til beins.
Kennir hvað sín þó klækilegt sje.
Seint er að kenna til (Kennir hver GJ) þá komið er að hjartanu (S).
= Hann kennir ei fyrr en kemur að hjartanu.
Dælt er þeim um að kenna sem ei kann að synja.
Þar er enginn kendur sem hann kemur ekki.

ker Hvert ker húkir á sínum eigin botni.
Þar er alt í kyrrum kerum.
Oft eru gisin hin gömlu ker (S).
Far varlega með fult ker.
Hvert ker kann verða svo fult að yfir gángi (Sturl. II 296).
= Svo má hvert ker fylla að út af flói (S).
Tómt er kerið þó krossað sje yfir (S).
Loðir við hvert ker nokkuð.
Það skiftir miklu hvað fyrst kemur í kerið.
kerald Ekki er kyn þó keraldið leki, gisið og gjarðfátt.
Ekki þarf stampinn, keraldið dugir.
kerlíng Altjend vill kerlíng hafa eitthvað fyrir snúð sinn (S).
Kerlíng vill hafa sinn þrætuþráð (S).
Tætir kerlíng úr toglaup sínum (S).
Lengi teygir kerlíng lopa (S).
Oft verður kerlíngar hlátur að klepróttum hósta (S).
Ekki er gjöf í kerlíngareyranu.
Úrt járn, kvað kerlíng, átti kníf deigan (Sex sög. 77).
Hlýr hángandi tetur, kvað kerlíng og festi garnhnoða fyrir rass sjer (K).
Nú er það sem kerlíng, sagði klerkurinn fyrr.
Sbr. kláði, svín.
ket Best er það ket sem beini er næst (S).
Sbr. flot, kál, kona.
ketill Það er ekki alt í katlinum sem krækt er (S).
Litlir katlar hafa og eyru.
keyra Keyr þú ei fyrr en kemur á bak.
kið Jafnt er kið sem kjaffi en kjaffi engu nýtur (K).
kind Mart er kvikra kinda kyn.
Öllum kindum er eitthvað til annmarka.
kingja Kingtu ei fyrr en kemur í munninn.
kinn Fátt sjer á kinn hvað í brjósti býr (K).

kinnhestur sjá kjaftur.
kirna Kirnið ekki, sláist heldur.
kjafta Sá hefur alt sem kjafta kann.
kjaftur Leiður kjaftur heldur sjer aldrei aftur.
Honum ætlaði að verða kjafturinn að smjörhlaupi.
Jafnt er þá kinnhestur er goldinn kjaftshöggi (S).
Sbr. hvoftur, skel.
kjói Kemur kjói í eggver (S).
kjósa Ekki gefur á alt að kjósa (S).
Ýmsir eiga um að kjósa.
Fyrri er kosið (kostur) en valið sje (kjör) (S).
kjöftugur Kemur að því sem kjöftugur fleiprar.
kjör Eftir kjörunum keppast flestir.
Sá á kjörin sem kastar stærst.
kjörviltur Kjörviltur er sá sem kýs hið lakara.
kláði Kláðinn veit hvað kveldinu líður.
Svíður sætur kláði, kvað kerlíng (K).
Sviði fylgir kláða en sorg munaði.
klámhögg Þar er þjer klámhögg kella, sagði Ketill kregða.
klappa Þar klappar margur á sem hann vill eitthvað út fá (S).
klár Þángað er klárinn fúsastur sem hann er kvaldastur (Fas. II 252, K).
Nú kreikar klár fyrir kerru.
klaufi Þúngt þrammar þreyttur klaufi.
klerkur Það eru ekki alt klerkar sem síða hafa kápuna.
klettur Til lítils er að bera vatn á klettinn (S).
klof Það kostar klof að ríða röftum.
klókur Sá er ekki klókur sem ekki kann sig.
= Sá er svinnur er sig kann og sjer hvað hæfir.
Ekki er kyndugur af klókum tældur.
Hjá ferst klókur og óklókur (K).
klæða Eg er ei svo hræddur sem eg er illa klæddur.
Klæð þig vel svo kylur þig ei í hel.

klæðlaus Klæðlausum er best að leika (Ævint. 22).
klæja Ilt veit (á þá GJ) ofarlega klæjar (K).
Þá mjer klæjar þarf eg að klóra mjer.
Ekki er vert að klóra þar sem ekki klæjar (S).
Sá kló sem kunni.
klækur Ekki eru betri sjálfs klækir en annara (S).
Klængur Hrýtur að Klængi.
knár Margur er knár þó hann sje smár.
Oft fær sá knjesig sem knárri er (S).
knjesig Margur hefur fengið knjesig fyrir henni Venus.
koddi Varmur koddi gerir oft þúngan svefn (G).
kokkur Oft er kám á kokks nefi.
kol Kol er þjalar brýni.
Lengi brennur á (úr) þurrum kolum.
kólfur Oft er stór kólfur í litilli klukku.
kolla Það er vilji kollu að láta klá sjer.
kollóttur Ekki er gott að klást við kollóttan.
Ef þú ert kollóttur, klástu ei við hrútinn.
koma Lángt er komið þá lokið er.
Mart kemur upp á lángri leið.
Það er komið sem komið er.
Alt mun fyrir eitt koma.
Það kemur sem kallar.
Ei kemur einn hvaðan (Fsk. 292).
Þar er gott að koma sem öll hjú fagna (S).
Oft kemur góður þá getið er, svángur þá etið er, og illur þá um er rætt.
Annar kemur, annar fer.
Þar mega þeir koma sem kvæðin vilja læra.
Kondu aftur á morgun, það á að skera hrút.
Komum við þá Randalín, til okkar er talað.
Það kemur ekki nær en kötturinn sjöstjörnunni.
Hann kemur á eftir með kalt vatn í áttúng.
Hann kemur ei við bera jörð.

Sá gefur hljóð af sjer sem á kemur.
Kemur til Teits og Siggu.
Komi til með mjer mildur, meðan eg fastna þig Hildur.

kona Fljóðin verða að öldrum kjörin (M).
Sá á konu sem kaupir.
Ekki eru allar konur eins að kyssa (S).
Ekki er öllum konunum eins að heilsa.
Allar eru vænar á vökunóttunum.
Drós er dánumanns yndi.
Ekki eru píkur allar altjafnprúðar.
Ekki eru það alt konur sem hátt skauta, píkur sem hafa lángan lokkinn.
Enginn veit hver annars konu hlýtur.
Fjarri skal fljóða leita.
Flestum mínkar frelsi þá fengin er kona.
Fríð kona og blíð byrgir oft stríð.
Kalt er konulausum.
Kauptu konu og ljereft við ljós.
Kona er karlmanns fylgja.
Kona er þegar á klæðin kemur.
Öllum þykir víf best (K).
Góð kona er gulli betri (K).
Dugandi konu kaupir enginn ofdýrt (S).
Sá flytur gott hlass í garð sem góða konu fær (S).
Oft er örsnauð kona auðmanns prýði (S).
Hlýðin kona hefur í staðinn ást og eftirlæti.
Kyrr kona kamb upp tekur en sú óða yfir hleypur.
Oft hefur hin frægri kona færri hrínga.
Sá á þarfan hlut sem á þrifna konu.
Æ kafna kviksögur fyrir góðrar konu dyrum (S).
Oft stendur ilt af kvenna hjali (Gísl. Súrs. 15).
Oft verður kvalræði af konum (Sól.).
Köld eru kvenna ráð (Nj. 594 og o.).
Laust er kvenna lyndi (S).

Valt er vífs lund að trúa (S).
Ekki hjálpar neitt við illa konu senna.
Enginn stjórnar illri konu.
Kona og kanna gera margan fátækan.
Sjaldan á ætin kona gott bú nje feit hjú.
Þrætugjörn kona er sem sífeldur leki..
Seint er kvenna geð kanna (Víglundur).
Seint fyllir sögvís kona snældu (S).
Neyðin kennir naktri konu að spinna.
Aldrei er kvennastjórn affaragóð (S).
Lítið er lúnga í lóuþræls únga, þó er enn minna manvitið kvinna (S).
Nóg vita konur kyndug ráð.
Oft er karlmanns hugur í konu brjósti.
Margur er sá konurnar skreytir (S).
Þar kveldar ei altjend vel sem konur drekka.
Oft volkar vondur maður væna konu (S).
Eg á hvorki fríða konu nje feitt ket í rót (S).
Fríður er fjáður svanni (S).
Sjaldan brestur óþrifna konu áhald (S).
Sjaldan er vindur í ólundarkindum eða í óljettum konum (S).
Dægileg er konan sem kálið gerði.
Ekki má kasta svartri konu úr sæng.
Konan kemst þángað sem reykurinn kemst ekki (PM).
Gamlar stúlkur og úngar ekkjur gefa jafnan gott færi.
Oft er kippur í konu ferð.
Sbr. ást, auga, kvæði, köttur, ragur.

konúngur Til frægðar skal konúng hafa meir en til lánglífis (Fms. VII 73 og o.).
Spyr ætt að jöfrum (Háttatal 26).
Mörg eru konúngs eyru (sbr. eyra) (Sturl. II 141).
Mikil er alvaldsraun og mörg konúngsráð (Ljósv. 253).

Konúngs garður er rúmur inngángs en þröngur brottfarar (Egilss. 249).
Lángur er konúngs morginn (M, Sigvatr.)
Það er ekki alt að á ræsis borð sje beranda (Ṡ).
Alla má klaga nema kónginn.
Ekki er gott að kífa við konúnginn.
Ýmsir eru kónginum kærir.
Það er ekki oft að fjórir kóngar finnast.
Hann er kóngur í kotru og kortspilum.

koppur Svei þjer koppur, úr þjer er.
Fyrr læt jeg koppa mína tóma en klíni í þá hjegóma.

kór Ilt er þann til kórs að kalla er í kamar vill vera.

kórbekkur Hann keppist jafnan á kórbekk sitja.

Kormákur Látum Kormák kyrran liggja.

korn Alt er það gott sem af korni kemur.
Er illu korni til sáið, enda mun ilt af gróa (Nj. 587).
Kornið fyllir mælirinn (S).
= Af korni skal mælir fylla.

kostur Hver má tefla við þann kost sem hann hefur upp tekið.
Kostir litlir eru ljúfs vera en leiður verður aldrei fyltur (K).
Mart leynir kostum sem hefur ljótan lit.

kot Það er alt auðþekt sem úr því koti kemur.
Betra er kál í koti en krás á herrasloti.

kotkarl Mart mæðir kotkarl.

kotúngur Hægra er að þjóna kotúngi en konúngi.
Kotúngur er kotúngi verstur.

kráka Krákan er því leið að hún segir jafnan satt.
Krákan verður ei hvítari þó hún baði sig.
Sveltur sitjandi kráka (K; en fljúgandi fær A).
Betri er ein kráka í hendi en tvær í skógi (Laxd. 84).
Sbr. fótur.

kraki Gefðu honum kraka, hann kann lengi við að taka.
Krákur Krákur á ekki kosti.
krambúð Ekki komast allir upp á krambúðarloftið.
krás Vindræg er væn krás (S).
Sá hefur krás er krefur (Sól.).
Hann hefur steikt stærri krásir.
Fátt hafa þeir til krása sem smjörið steikja.
kredda Sjerhver hefur sína kreddu (S).
krepja Volar hún krepja ef kylur í nögl (S).
kríki Allir kríkar dafna.
Kristur Vant er að lofa mann í hendur Kristi. Sbr. guð.
krjá Það gerir hver að krjá sem hann vill fá.
krjúpa Krjúpa skal ef ekki má gánga (Parc. 4).
Krjúp þú undir ef kant ei yfir stökkva.
krókur Snemma beygist krókurinn sem verða vill.
Rakst krókur á hala hans.
Þar reis að undir króki (S).
Betri er krókur en kelda.
kross Nú vill ekki krossinn hafa kyndilinn.
krummi sjá hrafn.
kúgildi Ekki stendur hjer nema á stórkúgildum.
kunna Erfitt verður (Ótamt veitir GJ) þeims illa kann (M).
Alt er betra að kunna en ekki kunna.
Hann kann meira en að mata sig.
kunnugur Kvikur er hver við kunnugan (S).
Það er kunnugum best að bjóða.
Kunnugir jafnan bítast best.
kurl Sjaldan koma öll kurl til grafar.
kusi Þekkir kusi kopp (dallinn) sinn (K).
Bestur er kusi kaldur.
kútur Stutt er kúta-veislan.
kvarta Hver kvartar þá hann kennir.
kveða Engi kveður betur en kann (S).
Kveddu ekki svo ört, þú kveður svo vel.

Eins og hver kveður kætist fólkið.
Hann kveður fyrir sinn bekk.
Sá á að byrja sem best kveður (S).
Vel kveða mennirnir.
Lengi má þar stíga sem laglega er kveðið (S).

kveðja Kveður hver sjer kunnugan.

kvein Oft kemur kvein eftir kæti (A).

kveina Hann kveinar ei fyrr en hann kennir til.

kveinka Kveinka sjer flestir þá komið er inn úr skinninu (S).

kveld Ekki er úti alt kveld þótt rökkvi.
Kveldi verður feginn sá fyrir kaup sig leigði.
Lengi er ljóst á kveldin.

kvíða Klæklegt er það að kvíða mörgu (PS).
Ekki tjáir að kvíða fyrr en á dettur.

kvíði Kærir hver sinn kvíða (S).

kvíga Jafnar kvígur draga best arð.
Nú dregur af kvígu litinn (lætin).

kvikindi Hann er allra sveita kvikindi.

kvikur Ey getur kvikur kú (Hávam.).
Ilt er kvikum að brenna (S).
Kvikur er hver um kunnugan rann.

kvilli Engan kvilla umber þú illa.

kvistur Eins er kvisturinn og aðaltrje.
Sjaldan verða kvistir betri en aðaltrje.
Beygðu kvistinn meðan hann er úngur en brjóttu ekki (A).

kvittur Ilt er illan kvitt byrja (S).

kvæði Ný kvæði kveða konur mest (helst).
Jeg kveð þjer ekki öll mín kvæði.
Oft hefur stutt kvæði lángt niðurlag.

kvöð Kvöð er kvaðar virði.

kvöl Kvöl á sá er völ á (S).
= Sá á kvöl sem völ á (S).

kvöld sjá nótt.
kvörn Misfengið malar ágirndar kvörn (S).
kylfa Handbær er kylfa ef hundinn skal slá.
Hann lætur kylfu ráða kasti.
kyn Tvent er kyn að manni hverjum.
Hvað er sínu kyni líkt.
Kippir hverjum í kyn sitt.
Svo er kyn sem kappi (kostir?).
Sá þekkir ekki sitt kyn sem í öskunni situr.
kyndugur sjá klókur.
kynfylgja Allir hafa einhverja kynfylgju.
Rík er kynfylgjan.
kyntur Víða fær vel kyntur náttstað (S).
Illa kyntum enginn trúir þó satt segi (A).
kýr Guð gefur kú en ekki niðurband (S).
Betri er ein kýr með ró en sjö með óró.
Ekki eru það alt góðar kýr sem hátt baula.
Lengi jórtrar tannlaus baula á litlu fóðri.
Lengi þrokar þarfakýrin.
Mjer er sama hver kýrin mjer mjólkar.
Kýrin mjólkar ekki meira þó skjólan sje stór (S).
Svört kýr selur hvíta mjólk (S).
Lítið stoðar þó kýrin mjólki vel ef hún fellir fötuna (S).
Oft þykir nábúakýrin betri en sín eigin.
Sá gaf kú sem eina (enga) átti.
Samt er skinnið á kúnni (K).
Einhvern tíma kemur sá dagur að kýrin þarf hala síns við (S).
Því slettir hún kussa halanum að hún vill fleiri jafnsaurgar sjer (S).
Ein kýr vill aðra sjer jafnskitna.
Nær ein kýrin pissar, pissa þær allar.
Seint vagar kálffull kýr (S).
Einn er litur allra kúa um nætur.

Oft gleymir hún kussa því að hún var kálfur (S).
Fyrr drynur baula en hún hafi uppi.
Sbr. hreyta, karl, kvikur.

kyrr Fátt er kyrru betra.
Kemst þó kyrt fari.

kyssa Ekki er svo lángt komið að kyssa þurfi.
Kyssir að framan en klórar að aftan.

kökkur Nú ætlar að kastast í kekki.

kör Nú er komið á kararendann.

köttur Kalt er kattar gamanið.
Kátur er fullur köttur.
Oft er ketti kalt á eyrum.
Kalt er kattareyrað og konuhnjeð.
Það er kattarins að klóra í trjeð.
Það kemur ekki til af góðu að kötturinn hefur klærnar (S).
Þángað kemur kötturinn sem honum er klórað.
Ef strýkurðu köttinn þá stendur í loft upp róa.
Fyrir kænskuna fær hún kisa marga bráð.
Köttur vill hafa fisk en væta ei klær.
Ekki má styggja köttinn frá veiðinni.
Það er strembið verk að streða köttinn.
Kominn er köttur í bjarnar stað.
Köttur er ullarkragi.
Leyfist kettinum að líta á kónginn.
Nú klekja kettir eggjum.
Oft hefur það kötturinn sem kónginum var ætlað.
Hver slær köttinn af öðrum.
Lángleitt höfuð, kvað gylta, sá kött spinna (AM 62 fol.).
Seigt er að róa köttinn af gærunni (S).
Það þarf margar mýs að binda köttinn (S).
Þar sem kötturinn kemur inn höfðinu þar kems hann allur (S).

Þar sem hún kisa nær til með klónni, kemst hún upp.
Sbr. hundur, kátur, koma.

L

lá 1 Ekki veit hvað í lánni (lónni) liggur (S). Sbr. logn.
lá 2 Enginn skyldi öðrum lá.
Engum er láandi þó hann beri hönd fyrir höfuð sjer.
lag Svo er lag sem á legst (K).
Alt vill lagið hafa.
= Lagið þarf til alls.
Hverjum lætur sitt lag best (S).
Lagið vinnur, sagði hugsvinnur (A).
Margur vinnur meir af lagi en afli.
Hver rær og slær með sínu lagi (A).
Kemst í lag þó kvistótt sje.
Lag er á ef lyndir báðum.
Lengi er eftir lag hjá þeim er liðsmenn voru til forna.
Eitthvað veldur þegar ekki er lagið á.
Lags skal bíða þá lent er í brimi (A).
Lengi skal lags bíða.
lagnaður Hvað hefur sinn lagnað.
lágur Hinn lægri verður að lúta (Grett. 204).
Láki sjá bylja.
lamaður Af lömuðum má læra að haltra.
lamb Þar launaði jeg þjer lambið grá (Heiðarv. 25).
Jeg er ekki lambið sem þú leitar að.
Sbr. sauður, úlfur.
lán Misskift er manna láni (S).
Fáir láta sjer lán sitt nægja (S).
Hver hefur sitt lán að líta.
Betra er lán en löng bein (S).
Ekki er lánið allra (S).

Betra en lán en liggjandi fje.
Lán er gleðirán (S).
Ekki er lán lengur en ljent (K; ljeð er GJ).
Valt er láns glysið (S).
= Völt (Laus) eru láns þíngin (S).
Heilu láni skal hver aftur skila.
Lán á að skilast lýtalaust heim.
Sjaldan kemur lán með lagi aftur.

land Hjer land og þar land og nóg er alt Ísland.
Vont er vinalaust land (S).
Lands vani (vísa) er lands heiður (S).
Langviðrum skal eyða grund (M).
Lengi byggjast löndin á vorin.
Hann er ekki lengi á mælislandi.
Sbr. lög.

landmaður Þá er landmaður í veði ef eyjamaður bregst.

landssiður Sá er lýttur sem ekki fylgir landssiðnum.

landvör Ljett eru landvörin.

lángan Það er mikið mein að hafa lángan heim (S).

lángfarar Það mun þig letja langfaranna (Eyrb. 109).

lángferðamaður Lángferðamenn eru lygihættir.

lángrækni Lángrækni er lundþúngum verst.

lángur Oft er lángur latur.
Oft verður lángur að lúta.

lángviðri Lángviðri koma lángviðrum á mót. Sbr. land.

lángvinur Lángvinirnir rjúfast (bregðast) síst (Grett. 184).

lángþurfamaður Leiðir verða lángþurfamenn.

lánþíng Lánþíngum er litla stund að fagna (S).

lás Betri er lítill lás fyrir húsi en enginn.
Góður lás gerir hjúin sátt (S).

last Betra er logið last en login hrósun.

lasta Lastaðu ei frekt það margir lofa (A).
Lastaðu ekki líkan þjer.

lastmáll Lastmáll og kjassmáll sitja oft á bekk saman (S).
Lastmálugur verður hverjum leiður (S).

lastvar Vertu lastvar þá lasta þig færri (A).
Lastvar skyldi sá lýtir aðra.

lastyrði Fljótt læknast lastyrði login (S).
Oftast eru lastyrði login (S).
Seint læknast lastyrði.

láta Það lætur hver úti sem hann hefur nægst af.
Fátt er betur látið en efni eru til (Band. 6).
Þeir láta mest yfir sjer sem minstir eru mennirnir (S).
Mas er mikið að láta.
Jeg hef ekki eftir mörgum að láta.
Ýmsir verða undan að láta (S).

látgæði Látgæðið prýðir manninn (K).

latur Löngum slímir latur (S).
Seint koma latir menn til verka sinna (S).
Hann er svo latur sem hann er lángur til.
Lítið stoðar latan þó löngum skoði verk sitt (S).
Oft skoðar latur maður verk sitt.
Ljett eru lats manns högg.
Latur biður latan (skipar lötum S) en latur nennir hvergi (að fara) (K).
Lengi kveður latur maður sig til fjár (K; lúsugur til lamba GJ).
Latur þiggur ljettferlið (S).
Oft er lötum ilt í fæti þá eitthvað þarf að fara (S).
Seint reiðist latur rúmi (S).
Lángnætti verður latur feginn.
Lengi er latur maður vesall.
Ekki er gott að binda (Margur býr) sjer lats manns byrði.
Latur er sá sem lognsins flýr (K; logn lastar GJ).
Oft hefur vinnulatur viljuga túngu (S).
Sá latur er að iðja er ólatur að biðja (S).
Betri er latur en lipur til illverka.
Sbr. eta, fátækt.

laufsegl Mun eigi mega (Nú skal eigi) með laufsegli sigla (lengur fara) (Eyrb. 33 og o.).

laukur Kveða lítið lauki gæft til auka (Haraldur harðr.).
Sbr. lítið er af lauki gæft (S).
Oft vex laukur af litlu (S).
Betra er að vera laukur í lítilli ætt en strákur í stórri (A).

launa Þá er eigi það að launa sem eigi er gjört (Grett. 31). Sbr. lífgjöf.

laus Ekki er svo laust sem lafir.
Ljett er laus að fara (Sól.).

lausakona Hinn seinasti er lausakonunni hinn elskasti.

lausíngi Oft ljúgast lausíngja heit (S).

lax Hver lax er mjóstur við sporðinn.
Hjer ætla að detta í stórlaxar.

leggja Sá leggur á sem frjálst á.

leiðast Leiðist flest það lengi er.
Þeim leiðist síst sem sefur.

leiður Mikið er böl að búa við leiðan.
Sjaldan hittir leiður í lið (Hávam.).
Engi er sá öllum sje leiður.
Leiður er hver í moldina kemur (Partal. 31).
Leiður er hver liðinn (S).
Svo má leiður ljúga að ljúfur verði að trúa.
Ekki er leiðum að líkjast (S).
Honum er ekki svo leitt sem hann lætur.
Sbr. liður, ljúfur.

leifa Betra er lítið leift en ofmikið etið.

leifar Vaknar hver til sinna leifa.

leika Hann leikur alsolla.
Dælla er að leika eftir en fyrir.
Ljett er að leika ef teníngurinn vill vel.
Leika máttu, lokið er að kasta (S).

leikur Leikur er barna yndi.

Svo er leikur hver sem heiman er gjör (Fóstbr. 52; byrjaður er Fóstbr. 72).

Þá er best að gefa upp hvern leik (hætta hverjum l. GJ) að best gengur (K).

Það er ójafn leikur að úlfur eigist við gyltu (S).

Hann sjer níu leiki á borði.

Sá á leikinn sem síðar kastar.

leir Leirinn er leir þó liggi í honum gullið.

leit Oft verða leitir í lautum.

leita Leita skal ef liggur á.

Margur leitar lángt yfir skamt.

lendir menn sjá lög.

leppalúði Engi er sá leppalúði að ekki vilji fá sjer brúði (S).

leppur Altíð verður leppurinn að fylgja goðanum.

Einn er leppur á Sveini, annar á Steini.

lesa Þú hefur ekki lesið vel ofan í kjölinn.

lest Hægt er að skerða litla lest.

leti Skortur er leti laun (S).

Eitt letispor gerir tíu ómaksspor.

Oft veldur letin ómaki miklu.

leyfa Það skal leyfa sem liðið er (Sex sög. 62).

leyna Mart (Margur S) leynist lengi (Hávarð. 13).

Ef þú vilt að aðrir leyni þá leyn þú sjálfur.

leysa Alt er óhægra að leysa en að binda. Sbr. binda.

lið Oft er lið að lítilsháttar manni (S).

Allir lágu á liði sínu nema jeg, sagði hann sjerhlífinn (S).

líða Líður þó lángt þyki að bíða.

Það líður eins og önnur lángferð.

Liðið hefur lengra, sagði sálin.

liðsmaður Ekki er góðum liðsmanni ofaukið.

liður Liðar verður sá að leita er lítið sax hefur (Vápnf. 15). Sbr. leiður.

líf Hverjum er lífið sárast að láta (Þiðr. I 192).
Öllum er ófalt lífið.
Alt er auðkeypt hjá lífinu (S).
Flestir kjósa fyrðar líf.
Dýrmætt er lífið þá dauðinn kallar (S).
Valt er firða fjör (S).
Lengi skal lífs biðja.
Lífið er stutt en listin löng.
Líf er sem leiki á þræði.
Hvað er lífið annað en armæða.
Lángt líf, löng armæða.
Litlu betra er líf en hel.
Ekki veit hvort lengur endist líf eða litlir aurar.
Með lúa skal lífið fæða.
Flest er lengur uppi en líf manns (K).
lifa Lifir hver sem lánað er.
Oft lifa þeir lengi sem með orðum eru vegnir.
Sá lifir lengst sem lengst jetur.
Alt lifir það sem matinn etur [og verður ekki af sóttum sjúkt, v. GJ] (K).
Þeir byggja lönd sem lifa.
Svo lifir hver sem lyndur er (S).
Sá lifir ei lengi sem lítið gengur á móti.
Enginn má líknarlaust lifa.
Enginn lifir lengi við tóma moldarveggi.
Lengi get eg lifað þar við lýng og bláber.
Engi lifir svo öllum líki og ekki guð í himnaríki (S).
Það lifir lengst sem hjúum er leiðast.
Lifi jeg annan man jeg þennan.
lífgjöf Fáir launa lífgjöf sem vert er (Sig. þögl.).
Sbr. Margir launa illu lífgjöfina eða engu (Fms. VII 65).
líflaus Sá er oft líflaus sem er hníflaus.
lifna Margur lifnar úr litlum vonum (Völs.s. 28).
lifur Loðið er lifrarkaup.

líki Svo má lengi leita að líka sinn finni.
líkindi Alt er best að líkindum verði.
líkneski Ekki verður líkneski smíðað úr hverju trje.
líkur Mart er (kann GJ) öðru líkt (að vera GJ) (Grett. 29).
Líkt á við líkt.
Sækjast sjer um líkir og saman búa níðíngar.
Það er hverjum líkt sem hann á.
Líkt skal líku gjalda.
Líkur sækir líkan heim.
Mart er líkt með skyldum.
Lengi glíma líkir tveir (S).
Bágt er ei að lynda við líkan.
Þeim lyndir vest sem líkastir eru (S).
Sbr. móðurbróðir.
lilja Lángar menn á liljufund.
límí Margan hefur límalángur lagað (S).
limur Eftir höfðinu dansa limirnir.
lín Ekki er skart að skitnu líni.
linur Margur er linur þó hann sje lángur.
Sjaldan kastar linur lángt.
lippusár Hægt er að græða lippusárið.
lipur Lítið þarf lipran að keyra.
list Það er engum (einum) list sem hann leikur ekk (sl.) (S).
= Það verður hverjum að list sem h. l.
lítill Ilt er lítill að vera (Mork. 37).
Fáir halda sig minni menn en þeir eru.
Flestalt hefur fyrst verið lítið.
Enginn er minni þó hann undan láti.
Oft verður lið að lítilmagna.
Oft má að liði verða þó lítill sje (S).
Lengi er lítils kostur.
Lítið hjálpar nokkuð.
Lítið má ef vel (gott) vill.

Lítið var en lokið er.
Með litlu skal lítið drýgja.
Við lítið má bjargast en ei við ekkert.
Eg lýt löngum að litlu.
Lengi má lítið geyma (K).
Lengi má lítið jafnast (K).
Lítið við lítið verður lítið mikið (S).
Lítið bagar og lítið lagar (S).
Betra er lítið en ekkert.
Betra er minna og jafnara.
Lítið kemur litlu á mót.
Hægt er litlu að ljúka.
Ekki skal lengi lítils biðja.
Lítið ljet hann sig muna.
Oft verður lítils vant (Dropl. 31).
Raunlítið kemst oft á þrefa (M).
Af litlu má mikið marka (Eliss. 12).
Litlu þarf með lagi saman að halda (S).
Laglega fara lítið má (S).
Lítið hugnast litla fólkinu (S).
Sbr. mannskapur.

litur Á fleiru er fagur litur en gulli.
Löngum dylur litur kosti.
Eigi deilir litur kosti (ef . . . Nj. 226).

litverpur Litverpur verður margur af lítilli sótt.

ljá sjá annar.

ljár Frænuskammur er hinn deigi lje (M).
Sjaldan launar deigur ljár lánga brýnslu.
Hann er ekki hægur ljár í þúfu.

ljettur Lengi má ljett upp taka (S).
Ljett er það sem ekki dregur halann.
Ljett er þeim sem lausir fara.

ljóð Fram koma ljóð þau er löngu voru súngin (Bisk. I 766).

ljós Betra er lítið ljós en ofbirta (mikið myrkur GJ) (S).
Af því ljósi sjer maður best er undan er borið.
Aldrei logar ljósið gott ef sami situr við rökin.
Þú vilt bera ljós að hvers manns nösum.
Einhvern tíma hefur betur logað ljós í kolu.
Sbr. nögl.
ljótur Alt er ljótt sem illa fer.
Fyrr er ljótt en fjanda sje líkt.
Á ljótum er lýta mart.
ljúfur Lengi má ljúfur syndga.
Lengi skal við ljúfan kenna.
Hægt er ljúfan að lokka.
Lítill er ljúfs biti, leiður verður aldrei fyltur.
Litlu má með ljúfum skifta.
Svo dugir ljúfur sem launað er (S).
ljúga Vel lýgur sá er með vitnum lýgur (Þorst. Síð. 51).
Mörgu lýgur sá mart talar (S; fleiprar GJ).
Fáir ljúga meiru við en helmíngnum.
Ljúgðu svo losni bitarnir.
Þá skal ljúga litlu við ef liggur á.
Aldrei (Sjaldan) er svo leiður að ljúga, að ekki verði ljúfur til að trúa (S).
Svo má einn ljúga að níu hángi (S).
lóðarháls Hann liggur við lóðarhálsinn (eins og skatan á grunni).
loðinn Ekki má alt svíða sem loðið er.
loðrassa Ekki lýgur hún á sig hún loðrassa.
lof Brigðult er lýða lof (A).
Mikið lof er oft við of.
Betra er ekkert lof en um of.
Ilt er að lasta (lesta) almanna lof.
Margur fær lof fyrir lítið en last fyrir ekki (K).
Súrt (Seyrt) er lof í sjálfs munni (S).
Sjaldan fær sá lof sem á ljósinu heldur.

Oft dregur lofið háðið í halanum.
Það er ekki alt lofsvert sem heimskir hæla.
Dræmt gengur lof úr dárans munni.
Ljett fellur til lofs að vinna.

lofa Lofaðu það sem lofsvert er (S).
Lofaðu svo einn að þú lastir ekki annan (S).
Fáir lofa betur en vert er.
Vant er mann að lofa meðan lifir (Bisk. I 574
Hver lofar sína híru.
Ljettara er að lofa en enda.
Nóg er til þá lofað er.
Það er best að lofa að maður vill efna (K).
Lofaðu litlu en entu betur.
Betra er ólofað en illa efnt.

lófi Lófa skal á móti blíðu breiða.
Ilt er að reyta hár af lófa (S).

lofun Lofun gildir fyrir skuld.

logi Þú vilt slökkva logann með lýsinu.

logn Logn er leiða best.
Svipult er sævar logn (S).
Sjaldan þýtur í logni lá (M).
Kemur logn á bak hreggi (S).
Sbr. sjór.

lok 1 Jafnan spyrja menn að lokum (M).
Algjörðs verk(s) æ spyr að lokum.
Sbr. afdrif.

lok 2 Hann gengur eins og lok (logi) yfir akra (Fóstbr. 24).

loka Dettur loka þá losnar úr skorðum.

lokar Frekur þykir lokar minn (til fjegjalda; Flat. I 233).

loki Oft er loki á löngum nálþræði.

lokka Þann er hægt að lokka sem sjálfur vill brokka (A).

Lón Þú áttir erindið í Lónið.

lostverk Öll falla lostverk ljett (S; sbr. Ljett eru lostverk Sth. Homil. 24).

lóuþræll Lítið er lúnga í lóuþræls únga, þó er enn minna manvitið kvinna (S).

lúður Nú vill ekki lúðurinn láta.

Margur er lúður hvellur í lastorðum.

lukka Misholl er mönnum lukkan (A).

Lukkan og snarkrínglan hvað sástu líkara.

lund Hver hefur sinni lund að þjóna.

Hver á sína lund að laga.

Sjerhver hefur sína lund, sagði karlinn, hann reið torfstakki (S).

lundillur Lítið ertir (egnir) lundillan (S).

lundvær Lundvær þykir besta sveit (M).

lúnga Stór eru þín lúngu ef jeg er hjartað, sagði stúlkan (A).

lús Sárt bítur soltin lús (Landn. 146 og o.).

Lítið er lúsarvirðið.

Ekki þarf að troða lúsinni í skinnstakkinn.

Lúsin kemst í feldinn þó ei sje hún þángað látin.

Þar er lús sem leitað er.

Hann liggur eins og lús með saumi.

lúta Margur verður að lúta lágt þó lángur sje.

Sá verður að lúta sem lágar hefur dyr (lægra hefur vald) (S).

Engi lýtur þar lengi niður, hann tekur ekki upp (K).

lýður Aumur er lagalaus lýður.

Lýður mun yfir lýð stíga.

lygi, lygð Aftur hverfur lygi þá sönnu mætir (Bisk. I 639).

Oft er lygð í lasti (A; lofi).

Margur tekur leigu á lygi sína.

Lygum hæfa laun ill.

lyginn Enginn er svo lyginn að ei kunni satt að segja.

Oft er lyginn lángorður.

Lyginn sagði, lyginn já til lagði.

lykill Ekki eru allir lyklar bundnir við einnar konu belti.

lykt Sá á lykt sem fyrst finnur.
lymskur Sjaldan er lymskur lundhastur (A).
lýti Hver hefur sín lýti.
Sjá þú mín lýti en aldrei þín (K).
Láttu lýti deyja þjer fyrr (A).
lægíng Flestum er sín lægíng leið (S).
lækníng Fáum er lækníng ljúf.
læknir Í tíma skal læknarans leita.
Læknir bjarga sjálfum þjer:
lækur Ekki þarf að bera í bakkafullan lækinn.
Margur lækur smár gerir stórar ár.
Þar lendir við á Læk.
læra Svo lengi lærir sem lifir (S).
Enginn er ofgamall gott að læra.
Þann er gott að fræða sem sjálfur vill læra (S).
Lítið lærist leiðum strák (K).
Líka villast lærðir menn (S).
Sbr. bók.
læti Ger um oss læti, sagði getnamaður.
Mörg eru líkinda lætin.
Mörg eru lætin ef öllum er látið. (PS).
löðurmenni Lítið gengur undan löðurmenninu (S).
lög Með lögum skal land várt byggja en (eigi b. v.) með ólögum eyða (Nj.. 324).
Væri ei lög í landi, hefði hver það fengi.
Svo eru (gánga) lög sem hafa tog (S).
Það eru ekki alt lög sem lendir menn bjóða.
Lög eru bræðra sættir.
Á þíngum skal lög þreyta.
Betra er að herða lög en hvetja.
Haltu lög sem sjálfur settir.
Ekki er vilji nje vani landslög.
Hann segir af lögum sem litum hinn blindi.
Lög hefur Mörður að mæla.

lögmál Ekkert lögmál er öllum þekt.
Hart lögmál Hallur.
lögur Lögur undir land, nú líður á.
löngutöng Rjettu að honum löngutöngina.
löstur Oft sprettur löstur af lofi (S).
Oft leynast lengi lestir.
Sbr. allur.

M

maðkur sjá matur.
maður Maður er manns gaman (Hávam.).
Huggun er manni mönnum að.
Maður er manni líkur.
Maður kemur manns í stað.
Maður er sá mannsverk vinnur (S).
Lengi skapast mannshöfuðið (S).
Enginn er meiri en maður.
Enginn tekur sig meiri mann en hann er.
Mikill er munur mannanna.
Ekki veit hvar manni kann að mæta.
Af máli má manninn þekkja.
Altjend (Ætíð) segja mennirnir til sín.
Af litlu (Lengi) má manninn marka.
Þá skal marka manninn þegar mest liggur á (A).
Margur þekkir mann af sjer (S).
Eigi má mann sjá, hver hvergi er (Dropl. 69).
Maður er manni refur.
Grandvar skyldi enn góði maðr (M).
Mikið er (má) eins manns (góðs drengs) gengi og mikils er einn góður maður verður (Karl. 395. 41).
Batnandi manni er best að lifa.
Munur er að mannsliðinu (Grett. 35).
Oft er grey í góðs manns ætt (S).

Vant er að sjá hvar sæls manns efni situr (S).
Engi maður er roskinn þegar (M).
Mikils er á mann hvern vant er manvits er (Hamd.).
Sjaldan er maðurinn meinalaus.
Mart er mót á manni glöggum.
Neiss er nökkviðr halr (Hávam.).
Hver skal þegn sjálfan sig lengst hafa (Sigvatr).
Maður er jeg en engin tunna.
Hann sjer sjer mann á velli.
Vertu annaðhvort maður eða mús.
Voru menn og vissu það.
Það er maður þó hann láti minna.
Úngur maður og aldrað fljóð ekki á saman á beði (S).
Ekki er manninn lengi að bera að stúlkunni (S).
Biðjandi maður fær börn.
Það gengur maður undir manns hönd.
Bágt er að skilja fastan mann og fje hans.
Jafnan fagnar kvikur maður kú (M).
Sýndu manninn en ekki matkeraldið (K; -kerið S).
Það má eftir manninum hafa sem hann talar (K).
Firrist æ forn rök firar (Lokas.).
Maður er moldu samur (moldar auki).
Maður skal (æ) eftir mann lifa (Egilss. 181 og o.).
Sbr. fugl.

magi Maginn er mest verður.
Lengi er mjólkurrúmið í maganum.
Betri er fullur magi en fagur kyrtill (A).
Ekki á saman svángur magi og skrautlegur kyrtill (S).
Það er ekki alt gott í maga sem í munni er sætt (S).
Fyrri er næríng en fullur magi (S).
Sbr. auga, barn.

mágur Eigi má gera tvo mága að einni dóttur (Fas. III 59).
Betri er einn dótturmágur en sjö sonarkonur.

Mörgum bregst mága stoðin (S).
Köld er mága ástin.
magur Magurt og gagurt og misjafnt fagurt (K).
mál Af málum verða menn kunnir (Þiðr. I 233).
Er mestur í málinu (málum) sem refarnir í hölunum (refur í halanum) (Hávarð. 9 og o.).
Fátt er málum fleira (K).
Mál skýtur máli fram.
Svo er hvert mál sem það er virt (S).
Fá mál batna í biðunum.
Ilt er rángt mál að verja.
Vont (Vant) er vitnalaust mál (S).
Oft fá vond mál vænar stoðir.
Oft hafa stærri mál fjebætt verið.
Það kemur ekki mál við mig.
Sbr. barn, maður.
málagjöld Þjer skulu makleg málagjöldin.
málsnjall Oft er málsnjall miðlúngi sannorður (S).
málugur Mart ber málugum á góma (S).
Mart (Flest GJ) kemur til málugs manns (K; og kjöftugrar konu GJ).
Málugum er mein að þegja.
Mörgum þótti eg málug, sagði kerlíng.
Aldrei þrífst málugur maður (S).
malur Rýr er ræntur malur.
málvinur Margir eru málvinir, fáir fulltrúar (S).
Meðan bikarinn er fullur er málvinurinn hollur.
Mart er á að minnast þá málvinir finnast (S).
mammon Margir lestir loða við hann mammon.
mannleysíngi Mest vilja mannleysíngjar stakka (S).
mannorð Mannorð fylgir manni til dyra (S).
Mannorð lifir þó maðurinn deyji (S).
mannskapur Það er lítill mannskapur að leggjast á lítilmagnann (S).

manvjelar Margar eru manvjelar.
margbeygður Mýkist flest sem margbeygt er (S).
marglátur Mistrúað er marglátum manni (S).
margorður Margorður hlýtur mart að vita eða mart að ljúga.
margtalaður Margtöluðum er minnis vant.
margur Ekki (eigi, engi) má við margnum (Hallfr. 89 og o.).
Mart á við mörgu, fátt við engu.
Mart kann í mörgu að verða.
margvitur Margvitrir mæla fátt.
marka Þá má marka annar þarf en annar má (K).
marlíðandi Margir eru marlíðendur (Eyrb. 18).
mát Oft fær sá mát sem mentina ber hærri.
matarást Matarást hef jeg mest á þjer.
mathákur Mathákur er hvergi spar, henti það sem feitast var.
Matháknum nægir aldrei nóg.
matselja sjá bú.
matur Matur er mannsins megin.
Maturinn er fyrir öllu.
Alt er það matur í magann kemst nema holtarætur einar (K; holtarætur og harðasægjur GJ).
Gott er að hafa mikinn mat og marga helgidaga (S).
Eg vil hafa mat minn en engar refjar.
Misjafnt er maturinn magafastur.
Sætur er sjaldfenginn matur.
Af mögru skal mat hafa (S).
Magur matur er betri en tómt fat (S).
Fleira er matur en feitt ket (flesk; S).
Það er ekki matur músin steikt og maðkur upp úr rjóma.
Mikill koppur skal mat drýgja (K).
Æ ljettist matbyrðin (S).

Oft fer góður matur í hundskjaft (S).
Finna má minna grand í mat sínum en músina.
Eg fer ei eins að mínum mat sem aðrir að sínum.
Illa fór nú matur minn, eg át hann.
Meinlaus þykir mjer maturinn, sagði konan.
Mörgum þykir maturinn góður þó hann sníki ekki (S).
Þar er jeg sem maturinn er þótt ekki sníki jeg.
Til er matur þá bessi kemur í bú (S).
Af annara manna börnum og búahundum spillir maður mat.

matvandur sjá ger.

mauk Ekki er spilt þó í mauk fari.

meðalhóf Meðalhófið er marghæfast (S).
Vandratað er meðalhófið (A).

mega Mikið má ef vel vill (S).
Má ef nauðugur skal.
Þeim má sem lánað er.
Enginn má við margnum.
Má fyrir minna.

mein Sitt mein þykir sárast hveim (M).
Sjerhver finnur til sinna meina.
Muna þeir mein sem þiggja (S).
Allir bera eitthvert mein til grafar.
Æ koma mein eftir munuð (Sól.).
Það er ilt mein sem engin liggur bót við.
Engi ber alt mein frá eldi (S).
Hægist mein þá um er rætt.
Leynt mein skal leynt bera.
Þróttugur er hver um annars mein (S).
Margur tók í mein sjer en fekk vanþökk til launa (S).
Dautt mein þarf dyggvan lækni.
Mein er þeim sem í myrkur rata (S).

ment Ment er betri en mikið fje (S).
Ment er hyggnum hent.

messa Ekki er matur í messunni.
metorð Metorðin hafa margan blindað.
mettur Engi þykist of vel mettur utan fylgi tóbaksrjettur (S).
meydómur sjá orð.
mið Ekki veit hvað á mið halda má.
Engi kemst yfir ásett mið (S).
miða Hann miðar við skýin eins og hrafninn.
míga Það er mátulegt að þeim svíði (Þeim verður að sv. GJ) sem undir míga (S).
mikill Mikill vill mikið.
Mikið vill meira (K).
Sá sem mikið hefur vill ætíð meira.
Einn kemur öðrum meiri.
Margur er mikill í orði en minni á borði (A).
Mjór er mikils vísir (Óttar svarti).
Það er alt svo mikið á mjer, sagði stúlkan.
minjar Andaðs drjúpa minjar mest (M).
minn Mitt var það en ekki þitt, kvað bófi, greip annars peníng af gólfi (S).
misjafn Sá verður að mæta misjöfnu er víða fer (S).
miskunn Miskunnar mun hver á sínu máli þurfa (Þiðr. I 246).
missa Ekki missir sá sem fyrst fær.
Þess er ekki að missa sem ófengið er (S).
mjaldur Sjaldan bregst mjaldur af miði.
mjalli Hann er ekki með öllum mjalla.
Oft leynir mjalli ljótum galla.
mjólk Víða dreifist mjöl og mjólk.
Hann er ekki mjólkin matar nje mysan skyrs.
mjólka Þú mjólkaðir á honum eyrun.
mjór Betri er mjór fenginn en stór enginn (S).
mjúkmáll Margur er mjúkmáll í eyrun.
móðir Fár er sem faðir, enginn sem móðir (S).

Móðir er barni best (Grettir).
Lengi man móðir.
Betri er fátæk móðir en fullríkur faðir.
Gefur góð móðir þó hún geti eigi (A).
Milt er móður hjarta.
Mjúk er móður höndin.
Móðir dylur barnsins bresti (S).
Móðir er sú mat gefur (S).
Rótast mundi móðir vor í moldinni.
Sbr. barn.

móðugur Ekki þarf móðugum mikið að gera.
móðurbróðir Móðurbræðrum verða menn líkastir (Ísl.s. II 29, Bisk. I 134; en föðursystrum fljóð A).
móðurmaki Margir eru móðurmakar.
mold Mikið er hvernig moldin lætur (PM).
Moldi Sjálfur reisir Moldi sig.
moli Alt vinst upp og einnig molarnir (S).
mór Ekki er að taka þar góðan mó sem hann finst ei.
morð Betra er að lýsa morði en leyna því.
morgun Oft er morguns hlátur aftans grátur (S).
Stuttir eru mornar í Möðrudal.
Sbr. dagur.

morgunstund Morgunstund hefur (ber GJ) gull í mund (A).
morgunverk Drjúg (Misjöfn GJ) eru morgunverkin (S).
morkinn Það er morkið með mjöðminni.
mót Snögt má mót á manni sjá.
múgur Roskinn múgur er ráðadrjúgur.
múkur Mjer líst galinn múkurinn, kvað púkinn.
Múkurinn er varla matlauna verður.
Mump sagði múkurinn.
Oft er dauft eftir múkinn.
Sjá múnkur.

muna Lengi man það er ungur getur (S).
Mart mega þeir muna sem gamlir eru.

Lengi man til lítillar stundar.
Lengi man til sinna (S).
Fáir muna sopna mjólk og tugginn bita.
Muna þeir er mein þiggja (Ljósv. 219).
Mundu hvar eg læt þjg.
Sbr. haukur.

munaður Oft er munaður ótta blandinn (S).
Mart er munaði til lýta lagt.

mundáng Mjótt er mundángshófið (Norges love II 62).
Mjótt verður mundáng (eða: hóf) hitta (Sturla Bárð.).
Láttu mundánginn ráða sjer.

mungát Mungát semur manna vit.
Mungátin eru misjafnt vinsæl (Ölkofraþ.).
Mörg eru mungátsorð.

munir Hver þarf sinna muna við.

múnkur Eins og ábótinn dansa múnkarnir (S).
= Eftir því dansa múnkar sem áhóti kveður.
Sjá múkur.

munnur Hann hefur munninn fyrir neðan nefið.
Af gnægð hjartans mælir munnurinn.
Hann er mestur í munninum eins og refurinn í halanum.
Hann hefur mækinn í munninum.
Ekki er hægt að byrgja hvers manns munn.
Þú mátt ekki munninn spara, viljirðu mjólkina metja.
Mart fellur milli munns og sopa (S).
Hvefsinn munnur er sem haglabyssa.
Fáir hlæja svo þeir hafi fríðan munn.

mús Hvar sem eru nógar nægtir þar eru nógar mýs.
Man mýsla hvar mat sjer fann (S).
Það er vesæl mús sem ekki hefur nema eitt hús (S).
Hjálpast mýsnar í holunum.
Ekki er sú betri músin er læðist en hin er stökkur (K).

Ekki fretar mús eins og hestur þó rauf rifni.
Hvað skal músinni að mana köttinn.
Litlu munaði, sagði músin, hún mje í sjóinn (S).
Ekki eru það menn mýsnar (S).
Sbr. geyma, köttur, matur, vaða.
múta Flest er mútunni mögulegt.
Mútan bleytir steininn.
Mútan hefur margan blindað (A).
Margur tók við mútunni en misti frelsið (S).
Sá bindur sig í mikið sem mútuna þiggur.
Ekki eru múturnar mannhollar þó þyki.
mý Mý flutti kvis í rófunni yfir Rín.
Marglátt er mýið þegar það geispar (S).
Margur síar mýfluguna en svelgir úlfaldann.
Stuggaðu mýflugunni, hún stíngur þig broddinum.
myrkur Mein er þeim í myrkur rata.
Allir hlutir eru svartir í myrkri.
Ekki er mjer ami að myrkrinu, sagði þjófurinn (S).
Myrkrin eru þjófum þekkust (S).
Myrkur leynir lýtum.
mæða 1 Betra er að mæðast en hræðast.
mæða 2 Ekki er mæðu markaður bás (S).
mægð Skarn kveður að skitnum mægðum.
mæla Ekki veit á hverri stundu mælir.
Svo mælir hver sem hann er maðurinn til.
Enginn mælir óborinn.
Það mæli jeg sem aðrir mæla.
Það er eins og við manninn mæli.
Allir kunna um hug sjer að mæla.
mælgi Oft bagar óþörf mælgi.
Mörgum gerir mælgin skemd (S).
mær Það eru ekki alt meyjar sem lángan hafa lokkinn (G).
Mey skal að morni lofa (S).
Mjúkur er meyjar nafli.

Því fegra er að heyra sem mærin heitir fleira.
Oft verður meyjan annars glys (PS).
Vinnur mær vana sinn (S).
= Ekki týnir m. v. s.
Sel ekki mey fyrir konu nje gæs fyrir gagl.
Allar þykjast meyjar þar til krakkinn krimtir (A).
Gamlar meyjar eru manngjarnastar.
Gömul mey grýtir öll ker sundur.
Hver veit hvað margar eru meyjar í miðri sveit.
Mey setti hönd undir kinn og grjet yfir sín gráskinn.
Hefur mær af móðurarfi.
Mey er vant að vita.
Flot spillir meyjum, mergur húsfreyjum, og mör karlagreyjum (PM).
Sbr. nei.

mæta Engi veit hvar öðrum mætir (S).

mögur Ei er mögur nema móðir sje.

mör Jeg kastaði nú út mörsiðrinu.

N

nafar Hann er einhæfur eins og nafarinn.

nafn Alt hefur nafn og eðli.
Flestir hafa fjórðúng af nafni.
Margur hefur nafn en litla rentu.
Margur kafnar undir nafni (S).
Mart á ekki saman nema nafnið (S).
Sbr. eiga.

nafni Margan nafna á hann Gestur.

nagli Hjer vantar til höfuðgóðan nagla.

naglkroppi Ekki er á honum einn naglkroppinn að klóra.

nágranni Lengi styður hollur nágranni (S).

náhrafn Náhrafns miskun er næsta lítil.

nakinn Ekki er námssamt nakinn að særa.

nál Lítið fyllir nálarauga (S).
Þú ert ekki búinn að bíta úr nálinni enn
nám Námið eykur naumur svefn.
Námið kennir fleira en náttúran.
Sjaldan eru námsgáfur gallalausar (S).
Sbr. náttúra.
nár Nýtur mangi nás (Hávam.).
náttgjóla Oft er náttgjóla nöpur (S).
náttúra Alt er náttúrunni nákomið.
Náttúran er náminu ríkari.
Bágt er að nema það sem náttúran bannar.
Náttúran nægist með lítið.
Náttúruna er torvelt að temja.
Sbr. nám.
nauð Nauð gerir nasir djarfar.
Nauð gerir neppa kosti (G).
Sbr. neyð.
nauðsyn Oft er þörf en nú er nauðsyn (S).
Nauðsyn brýtur lög.
nauðúng Betri er nauðúng til nytsemdar en sjálfræði til syndar.
nauðþreyttur sjá nótt.
nauðþurft Flest nýtir nauðþurftin.
naumíngi Aldrei er naumínginn ástsæll.
naut Mart er gott í góðu (gömlu GJ) nautinu (K).
Illa eru þá nautin rekin.
Nú er nokkuð um, nautið dansar.
nef Náið er nef augum (Nj. 55).
Skamt á nefið að kenna úr kjaftinum (Fms. III 188).
Sljó eru nef vár (lítið er nef várt) en breiðar fjaðrar (Bisk. I 647).
Honum þykir ekki nefið á hverjum kettinum.
Þú lætur draga þig á nefinu.
Hann stökkur upp á nef sjer sem hávarr er.

Hann rak nefið í nóttina.
Hann nær ekki upp í nefið á sjer.
Sagt er frá hve neflaus narir (M).
Sbr. karl.

negla Þú smíðar negluna fyrri en bátinn.

nei Nei er meyjar já.

neisti Af litlum neista verður mikill eldur (K).

neitinn Nóg er til þá neitinn lofar (S).

nema Fátt nemur sá sem fátt sjer og heyrir.

netla Svo brennir netla vin sem óvin (S).

neyð Neyð er nauðbeygja.
Neyð kennir nýtni (S).
Flest er í neyðinni nýtandi (A).
Neyðin kennir naktri konu að spinna.
Neyð giftir ekkjurnar.
Neyð mín gerði að jeg fastnaði þig fátæka Gunna.
Neyð kennir bljúgum að biðja (A).
Neyð er enginn kaupmaður.
Þegar neyðin er hæst er hjálpin næst.

neyta Neyttu meðan á nefinu stendur.

níðíngur Sækjast sjer um glíkir, saman þinga níðingar (Post. 84).
Oft ferst níðíngur með níðíngi.
Oft er níðíngur nákominn góðum.
Væri þá níðíngur barður til batnaðar.

nískur Horfir nískur fis í flest (S).
Hvað skulu nískum nægtir (A).

Njáll Ekki þarf Njáli ráð að kenna.
Njáls bíta ráðin.

njórafótr sjá kartnögl.

njóta Hver nýtur síns um síðir.
Svo nýtur hver sem hann þiggur.
Firnum nýtur þess, er firnum fær (Fóstbr. 16).
Betra er að einhver njóti en engi (S).

Sá nýtur oft sem ekki skyldi.
Njóttu betur en niður gengur.
Njóttu heill handa.
nóg Aldrei veit nær nóg er (S).
Nóg hefur sá sjer nægja lætur (S).
Sá sem nóg hefur skal láta sjer það nægja.
Hver hefur nóg með sig.
norðurljós Brigðljóst er norðurljós og ný í skýjum.
nót Er langa nót að að draga (Nj. 461).
nóta Sjerhver brúkar sínar nótur.
nótt Nóttin er mönnum til náða sköpuð.
Nótt verður nauðþreyttur feginn (A).
Engin nótt er svo dimm að ei komi dagur á eftir.
Honum er hver nótt að von komin.
Ekki er úti öll nótt (S).
Nótt skal nema til nýræða (S).
Eg læt þar nótt sem nemur og kvöld sem kemur.
Enginn ræður sínum næturstað.
ný sjá norðurljós.
nýgiftur Betra er að vera í heimferð en heiman með nýgiftum.
nýjúng Fátt er nýjúnginni nóg.
Á nýjúngarnar er næmið tamt.
nýr Það er nýtt sem sjaldan verður (PS).
nýta Sá nýtir flest sem af fæstu hefur að taka (S).
nýtinn Flest verður nýtnum að notum (S).
nýtur Alstaðar er sá nýtur sem nokkuð kann.
Allir eru í önn nýtir (Fas. II 110).
Fleiri eru nýtir en þeir bestu.
Nýtur er hver sig fæðir.
Lengi skal nýtum kenna (K).
Fátt er svo ónýtt að til einkis sje nýtt (S).
nægja Hverjum er nægjan nóg.
nægjast Engum nægist ekkert (S).

nægt Nægtin er best þá nálgast skortur.
Sá sem er rýr í nægtunum verður dýr í skortinum.
nögl Honum logar ljós við neglur.
Sbr. krepja.

O

óbilgjarn Ilt er að eggja óbilgjarnan (ofstopamanninn) (Grett. 24 og o.).
óboðinn Hvar skal óboðinn sitja (S).
Yst við dyr skal óbeðinn sitja (A).
Hátt skal óboðinn húka.
Óðinn Ekki verður Óðinn örþrifráða.
óðinshani Hann er eins og óðinshani á torfgröf.
óður Ekki veit hvaðan óður er eða ölur kemur.
Lítils virðast orð hins óða.
Bönd eru óðum best.
ódeigur Odd skal ódeigum rjetta.
ódrengur Er ilt ódreng að elska (Mág. 77; duga GJ).
ódyggð Auðnæm er ódyggð (S).
Af vondum vana vaxa ódyggðir.
ódæmi Ill eru ódæmi að eta sjer til dauðs.
of Alt of er óheilnæmt
óf sjá óhóf.
ófarir Ilt er að hlakka yfir annars óförum (K).
ofbjóða Öllu má ofbjóða.
ofdramb Illa leggst ofdrambið (ofmetnaðurinn; S).
ofdrykkja Ofdrykkja er illur ráðgjafi (S).
Vitfirring og losti eru ofdrykkju börn (S).
ófeigur Eigi má ófeigum bella (Ísl.s. II 305).
Ekki kemur ófeigum í hel (G).
ófengið Betra er ófengið en illa geymt (S).
offlýtir Oft tefur offlýtirinn.
ofkvenni Ilt er ríkt ofkvenni (PS).

oflaunað Aldrei er gott oflaunað nema með illu (A).
ofleyfíngi Ofleyfíngjarnir bregðast mjer mest (Grett. 102).
oflæti Margur brýtur odd af oflæti sínu.
óframur Aftans bíður óframs sök (Laxd. 119 og o.).
ófreistað Ekki dugir ófreistað (Nj. 17).
ofríki Ekkert ofríki hefur lángan aldur.
ofsi Illa sest oft ofsinn (Vígagl. 22).
ofstopi Oft kemur ofstopa hnekkíng (S).
Illa sest ofstopinn.
Sbr. óbilgjarn.
ofurhugi Fátt óttast ofurhuginn og fíflið.
Æpa sjaldan ofurhugar (A).
ofvit Ofvit er reyndar óvit.
ófæddur Auðvelt er ófæddum að bása (S).
ógift Ógift verður í umbúð skjót (M).
Ógift segir: eftir hverju skal eg bíða.
ógiftur Allir eru ógiftir í verinu.
ógæfa Á ógæfu eru umskifti best.
Ógæfan er römm og rík.
óhapp Ærin eru óhöpp þó eitt hjá líði.
óhóf, óf Oft mætir óhóf óhófi.
Eitt óhóf upptendrar annað.
Tvennum gengur óhófunum.
Skammæ verða ófin öll (M).
Skömm er óhófs æfi (Hrafnk. 22).
Ekkert óhóf kann lengi að standast (S).
Eftir óhóf kemur örbirgð.
Óhófið fær sult um síðir.
Ekki er óhófið aurasælt (S).
Hvað er það sem óhófinu ofbýður.
Óhóf elur fjárplóg (S).
Útlenskt óhóf bítur verst (S).
óhreinn Óhreinum er ekkert hreint.
óhultur Sá lifir óhultastur sem lítils óskar (S).

óhæfa Ilt er óhæfu stoða.
ójafnaður Ójafnaður gefst jafnan illa (Sturla Bárð.).
= Gefsk illa ój. (Grett. 146).
ókunnugur Oft fær ókunnugur óþægan náttstað.
okur Okur er ills manns gaman.
ókvæði Enginn skyldi ókvæði upp á annan bera.
ókvæntur sjá ver.
Ólafur Þeir segja mest af Ólafi kóngi sem hvorki hafa heyrt hann nje sjeð (S).
ólán Ekki er ólánið lengi til að vilja (S).
Ekki ríður ólánið við einteyming.
Ilt er öðrum ólán sitt að kenna.
óland Ilt er þeim er á ólandi er alinn (Nj. 21).
olbogabarn Oft verður olbogabarnið yndi sinna foreldra.
ólíkur Ekki sitja ólíkir á sátts höfði.
ólund Ilt er þeim sem ólund ber
ólýttur Sá er ólýttur fyrir sem er ólýttur á baki (PS).
ólög Ólögum sætir sá ólögum beitir (S).
Hver ólög fremur, ólög festir.
ómagi Fyrr er ómagi en ekkert geri.
Lángur er ómagahálsinn.
Fullkeypt (Hálf-) er ómagaverkið.
Ómæt (eru) ómaga orð (Gísl. Súrs. 5).
ómáli Fáir vita ómála mein (K).
ómildur Ómildir skulu dreggjarnar af súpa.
ónenning Ónenning er undirrót til klækja (S).
órar Hlæja skyldi að órunum.
orð Orð eru til alls fyrst.
Engi lifir orðalaust (S).
(Þegar) fer orð ef (er) um munn líður (Vápnf. 15 og o.).
= Orðin fara þegar munninn líðr (M).
Fæst orð hafa minsta ábyrgð (S).
Sjaldan koma ótöluð orð á þing (S).
Ekki verða öll orð töluð í einu.

Eitt orð leysir annað.
Mörg orð fylla ei sekkinn.
Oft þýtur orð um eyra.
Orð bíður orðs.
Töluð orð og tapaður meydómur verða ekki aftur tekin.
Það var orð og að sönnu.
Þeirra orða var þaðan von.
Öll orð vilja láta tala sig.
Orða sinna á hver ráð (Grett. 42).
Margir kjósa eigi orð á sig (Nj. 474).
Engi kann að kjósa orð úr annars hálsi (munni GJ; S).
Margur á orð í annars fari (S).
Allir eiga leiðrjettíng orða sinna.
Bagi er ekki að bindast orða.
Ekki velja allir orð að annars skapi.
Enginn man öll sín orð sjálfur.
Orða sinna á hver stað.
Lifa orð lengst eftir hvern (Fms. VIII 116).
Gleðst hver við velkveðin orð (S).
Lítið stoða orðin góð ef ekki er meira (S).
Enginn fitnar af fögrum orðum.
Góð orð finna góðan samastað.
Góð orð tóm ill kaup.
Stór orð stoða oft lítið.
Heimsk orð koma úr heimskum belg (S).
Skökk orð koma úr skældum haus (S).
Eg má heyra ósökk orð af óskældum munni.
Ilt orð grefur oft um sig.
Digurleg orð koma úr dreissugum hálsi.
Brigðul (Hál) eru útlendra orð.
Oft tæla hygginn tvíræð orð (S).
Mildari er margur í orðum en í útlátum (S).
Vertu svo mikill á borði sem þú ert í orði.

Jeg er ekki svo þunnur í sporðinn að jeg standist ekki orðin (A).
Hann kemur hvorki fyrir sig orði nje eiði.
Enginn hefur með orðum einum veginn verið.
Honum hraut orð við hixta.
Því orði sigur.
Sbr. drottinn.

orðslægur Oft blekkir orðslægur einfaldan (S).

óreyndur Ilt er að ætla á óreyndan.

órjettur Einn órjettur býður öðrum heim.

ormur Ormar skríða úr hamsi á vár (M).
Orminum er skapfeldast að skríða.

ós sjá á

ósamheldi Ósamheldi er eymda móðir (S).

ósátt Að kvöldi skal ósáttum eyða.

ósk Af óskum eru flestir jafnríkir (A).
Góð er ósk ef gengur eftir.

óskastund Ekki veit hvar óskastundin mætir.

óskyti Eigi veit (er víst) hvar óskytja ör geigar (Hkr. III 409 og o.).

ósköp Ekki má við ósköpum vinna.
Ekki er gaman að ósköpunum (S).
Ekki eru ósköpin lengi til að vilja (S).
Oft ráða ósköp illa.
Hlæja skyldi að ósköpunum en ei fyrir þeim verða.

óslægja Honum kemur maur í óslægju.

ósómi Aldrei er gagn að ósóma (S).
Djarfur er ósóminn.

ostur Betri er góður ostur en gæsavængur.
Fá þú oss ostinn, fram eru komnir rjettirnir.

ósvinnur Eftir (Seint GJ) koma ósvinnum manni ráð í hug (Dropl. 85 og o.).
= Ósvinnum koma eftirráðin (S).

ósýnn Oft matar ósýnn nef (S).

ótaminn Illa þolir ótaminn okið.
ótrúr Hvergi er ótrúr óttalaus.
Óttar Óttar er fremst í flokki þá flýja skal.
óttast Allir óttast eitthvað.
Fáir óttast sjálfa sig.
óvani Óhægt er óvana að týna.
óveður Oft kemur óveður í endaðan þey.
óverður Oft gefur óverðum (óvörum) happ (S).
Oft verður óverðum tylt í tignarsæti (S).
óvinur Eta skal óvinar mat en engu launa.
Aldrei er örvænt hvar óvinum mætir (Reykd. 129).
óyndisúrræði Hörð (Ill) verða (eru) óyndissúrræðin (Fas. III 522 og o.).
óþakklæti Óþakklæti er illa goldinn eyrir (S).
óþarfi Eitthvað verður óþarfinn að vinna (S).
óþjóð Aldrei er þýður óþjóðalýður (S).
óþokki Skamminnug er óþokkans þörf (S).
Bæði er ilt og lítið það óþokkinn gefur.
Mjótt er óþokkanum milli augnanna.
óþrifnaður Óþrifnaður er aura tjón (S).
óæti Á engum hrín óætið (K).

P

páfugl Felt hefur páfuglinn fjaðrirnar.
peníngur Peníngur er peníngs bróðir.
Aldrei þrýtur penínginn í preststúngunni.
Oft veldur peníngur pundi (S).
Veð vegur peníng heim (S).
Sjaldan fitnar peníngur fyrir fjósdyrum.
Sbr. prúður.
píka Ein er píkan annari lík.
Þar er píka sem finnur sinn líka (S).

Ekki eru þær píkur sem penta sig.
Ekki eru píkur allar altjafnprúðar.
pissa sjá vermir.
Pjetur Pjetur hefur nóga fíngur þó einn fari.
plógur Þeir synda fyrir sínum plógi.
poki sjá vandi.
pottur Víða er pottur (eru p-ar) brotinn (S).
Ilt er að láta í lekan pott.
prestur Eins eru prestar og aðrir menn, ekki má þeim trúa.
Nógir eru peníngar í preststúngunni.
Alt verður fylt nema pokinn prestsins.
Flest jetur svángur prestur og soltinn djákni.
Gott er að vera prestur um páska.
Líka hefur fundist skarn í skálinni prestsins.
Prestfiskur er fagur og magur.
Það er sjálfsagt um prestlambið þó heylítið sje.
Sbr. púta.
prettur Oft mætir prettur pretti (S).
Prettur og púki bjuggu í einum búki (S).
próventa Eitt ár er engin próventa.
prúður Prúður er hver meðan peníngurinn stoðar.
púki Litlir púkar luma á hljóðum. Sbr. prettur.
púta Pútur þurfa ei kvíða, pínkil fá þær víða.
Pútur elska mútur.
Pútur eru presta frillur.

R

ráð Ráð eru til als fyrst (S).
Ekki er ráð nema í tíma sje tekið.
Fyrir öllu verður ráð að gera.
Tekur hver ráð sitt er í kreppíngar kemur (Fms. IV 147).
= Sitt ráð tekur hver er í svörfin fer (S).

Engum legg ráð án bónar.
Stutt ráð og gott ætti maður fyrir sjer að gera (K).
Svá köllum vjer (eru S) ráð sem gefast (M).
Ekki eru ráð dæmandi fyr en reynd eru.
Ráð eru raunargóð.
Svo er ráð gott sem rækt er.
Hafa skal heil ráð hvaðan sem koma (Band. 38 og o.).
Hafa skal gott ráð þótt úr refsbelg komi (Gullþ. 39).
Oft hafa ráð úr refsbelg komið.
Ill (Illa) eru (gefast) ill ráð (ils ráðs leifar) (Nj. 52 og o.).
Betra er að þiggja ráð en gefa.
Hætt er rasandi ráði (A).
Sjaldan fylgir ráð rasi.
Hann hefur ráð undir hverju rifi (sem rebbi).
Ráð hefur sá á reipi hjelt.
Ráð er að sjá við svikum.
Ráð er gerandi gáta.
Ráð skal fá hjá reyndum vin.
Tak ráð af Rauðskegg, reynslan sýnir hvað trú eru.
Uppi tollir eitt ráð.
Sbr. kona, konúngur.

ráða Bær er hver að ráða sínu (Ísl.s. II 145).
Úr því er að ráða sem er.
Ráð þú smíðum þínum, eg mun ráða ferðum mínum.
Oft ræður sá verr vill.
Sá hefur annan undir er á ræður (Fas. III 64).

ráðaleysi Fyrir ráðaleysið ratar margur skaða.

ráðfátt Ráðfátt verður rögum þrátt (A).

ráðgast Ilt er að ráðgast um við ragan hvernig berjast skuli.

ráðgera Eitt er að ráðgera, annað að framkvæma (S).

ráðskona Margar ráðskonur eru sjaldan matdrjúgar (bú-).

ráðþurfi Ráðþurfum verður helst ráðaskortur (S).

ragur Ragur er sá sem við rassinn glímir.
Oft óttast ragur ófyrirsynju (S).
Ekki þarf lengi að letja þann raga.
Hann er oft ragastur sem mest raupar.
Hvað skal rögum manni lángt vopn.
Lítið er rags manns rúm.
Rýkur að þeim ragastur er.
Aftur tekur ragur maður rasgjöf sína.
Engi ragur fíflar fríða konu (S).
Sbr. ráðgast, ráðfár.
rakasáta Drjúg er rakasátan.
rakki sjá hundur.
rammur sjá reip.
rángeygður Ilt er að vera rángeygður þó annar sje góðgjarn.
rángfengni Rángfengni gerir rýrð í búi (S).
ránglátur Ránglátur er rángláts bróðir.
rángur sjá rífa.
rasa Ilt er að rasa (Margur rasar) fyrir ráð fram.
rass Stór (Digur) rass þarf víða brók (S).
Eg bý við kaldan rass og þúnga þykkju.
Fíngur kenna rassi að ropa.
rata Hann er einn af þeim sem aldrei rata heim.
Jeg rata heim þó seint sje.
Oft ratar sá heim sem ríður seint.
raun Raunin er ólygnust.
Raun er rjettur drengur.
Ekki veit af raun fyrr en reynir (A).
Raunin sjest best þá rekur í þrautir.
Raun en seina sannar mart (Þrændlur V 53).
Raun er raupi vissari (S).
Betri er raun góð en raup mikið.
Best er að vera bráður í raun.
Gæt að raun fyrr en grunsemd trúir.

Gott er að gefa betri raun en margur ætlar.
Mikil er alvalds raun.
Margur á við raun að rjá.
raup Mikið raup fær spott í kaup (A).
Ekki er raupið einskisvert.
Raup er rags manns gaman.
raupa Raupaðu ekki meira en þángað til full er skjóðan.
raupsaldur Hann er kominn á raupsaldurinn.
rausn Svo mínkar rausn sem munir þverra (S).
refur Ekki mart er slægra en refr (M).
Ilt er að ginna gamlan ref (S).
Ekki þarf refnum ráð að kenna nje selnum að synda.
Trauður gengur gamall refur í gildru þröngva.
Trú þú ei refnum, hann terrar að þjer halann.
Veit refur refs æði.
Refur hrafni ráð gefur.
Rjett er að ræna, sagði refur.
Sjaldan bítur gamall refur (rebbi) nærri greni (A).
Oft er refur í rauðum hárum (S).
Bróðir, bróðir, sagði refurinn við rakkann bundinn.
Ekki tekur refur rjett af hundi.
Þar sá (Sá þá) refur rakka en rakki hafði als ekki (Sturl. II 130).
Nú er genginn refur úr skorum (Fas. III 636).
Eftir mörgu rennur refur (S).
Hjer rennur refur eftir.
Gildra er refi gestahús (S).
Refur er genginn í gildru.
Sjáðu refinn áður en þú selur skinnið.
Ekki tekur refur þinn róu mína.
Era hlums vant, kvað refur, dró hörpu að ísi (Mork. 137 og o.).
Sbr. frændi, hundur, mál, munnur, ráð, öl.

regn Oft kemur regn eftir reiðarslag.
Oft kemur æðiregn úr dúsi (Þór. máhlíð.).
Sjaldan er eitt regn yfir alt land.
Eigi verður það alt að regni er rökkur í lofti (Heiðarv. 21; í l. sl. GJ).

reiði Ill er ofbráð reiði.
Ró (Rúm GJ) skyldu menn (skal) reiði gefa (M).
Skömm mun (er) ró reiði (Atlamál).
Ekki er (í GJ) reiði rjettyrði (S).
Sjaldan verður rjettsýn reiði (S).
Sjerhverjum þykir sín reiði rjettvís.
Fáum þykir reiði sín ránglát (A).
Aldrei geisar reiði án ránglætis.
Eins er reiði og eldur í sinu.
Oft er lin reiði lángæ.
Reiði er illum ónýt.
Römm eru reiðitár.
Stutt er skipmanna reiði.
Reiðin og vín lætur hjartað segja til sín.
Það er ró ef reiði dreymir.

reiðíngur Nú verður ekki reiðíngur lánaður.

reiður Skal ei marka reiðs manns mál (Sturl. I 482).
Oftast er reiður orðgreiður.
Sbr. vitna.

reip (Þar er) við ramman reip að draga (Nj. 22 og o.).

reka 1 Stikk (Stíngið) mjer í, kvað reka, hún stóð ein saman (Mork. 172).

reka 2 Rekur títt þó rói eg öllum árum.
Það rekur hvorki nje gengur.

rekabútur Vandsjenir eru rekabútarnir.

reki Altjend ber eitthvað upp á rekana.
Betri er lítil rekavon en mikil skriðuvon.

rekkja Í rekkju skal ró nytja.
Nú er nóg rekkjuvoðin, sagði karlinn.

Rekkjuvoðin hefur sínar deilur.
Rjett þig eftir rekkjuvoðunum.

rembast Hann rembist í kút og kvartil.

reyður Fjarri skal reyði róa, nærri niður koma.

reykja Reykja skal til rjetta.

reykur Römm er reykjarsvælan.
Rís enn reykur úr bröndunum.
Sá dó í reyk sem reykinn seldi.
Sá skal reykinn varast sem vill firra sig bálinu.
Flý svo reykinn þú fallir ei í gröfina.
Rýkur ekki reykurinn í augun.
Sá sem hefur reykinn fær oft lítið af rjettunum (S; skal og hafa rjettinn GJ).

reyna Það er sem reynist (Nj. 163).
Mart reynist öðruvís en sýnist.
Lengi skal (Seint er) manninn reyna (Grett. 48).
Þá veit það er reynt er (Grett. 95).
Fundið mun það er reynt er lengr (M).
Hver fær sig reyndan.
Í fjórða sinn er fullreynt (S).
Sbr. vita.

reynsla Fátt er reynslunni fróðara.
Reynslan er fyrir heilum hleif (S).

reyra Hægra er að reyra en halda við.

ríða Ekki ríða allir sömu leið.
Sá ríður seint úr hlaðinu er snemma bindur sporana.
Nær skal ríða ef nú er aftur haldið.
Hver annan vill ofan ríða, fellur tíðum sjálfur úr söðli (S).

ríkismaður Oft rekast ríkismanna reigíngar í rýrðarhnipur (S).
Ríkismanna hylli er flauta fylli.

ríkur Jafnan segir enn ríkri ráð (M).
= Ríkari verður að ráða.

Einn ríkur í dag en rækur á morgun.
Nökkvi ríkstur er heima hver (M).
Oft reiðast ríkir af litlu.
Sá sem ekki lýtur að litlu verður sjaldan ríkur (S).
Ríkur fær þar rúm sem fátækum er frá vísað (S).
Margur er ríkari en hann þykist.
Sbr. heima, þjófur.

ríma Af rímu erindi er hægt að hvílast.

rjetta Margur rjettir við úr litlum vonum (S).

rjettur Það er rjett sem rjett er.
Rjett er satt.
Rjett er best en rángt er verst.
Ekki er gott að sækja rjett í hundskjaft.
Ilt er að sækja rjettinn undir kaplafæturnar.

róa Betra er að róa en reka undan.
Bágt er að róa einni ár.
Róa verður fyrst til ens næsta ness (M).
Ekki verður fyrir öll nesin róið.
Margur rær fjærri en kemur nærri niður (K).
Ekki er á vísan að róa.
Hann rær þar að öllum árum.
Sbr. reyður.

róður Þúngur er þegjandi róður (S).

rófa Ljót veiður rófan á röngu.
Altjend er kleppurinn á rófunni.
Hjer rennur rófa undan höfði.

rógur Ratar rógur þó rökkvið sje (S).
Enginn á sök á sönnum rógi.
Rógs túngur reka frið úr húsi (S).

roka Engi of sjer við öllum rokum (M).

rolla Öðrum leysa rollur reifi.

Rollant Ekki þarf lengra að jafna en til Rollants (S).

rómur Oft er hniss að alþýðu rómi.

rót Oft ilmar eitruð rót (S).

rot Mál er sem fyrst úr roti að rakni.
Hann á ekki af miklum rotum að rakna.
rota Fyrr má nú rota en dauðrota.
Ruddi Ekki er mannskaði í Rudda.
rúm Betra er autt rúm en illa skipað.
Hann ver rúmið sitt.
Sjerhver finst í sínu rúmi.
Rúmlegull aflar lítils forða (S).
rún Dimmar eru rúnirnar þínar, þó má ráða þær.
rýninn Fár er fullrýninn (Atlamál).
ræðari Árinni kennir illur ræðari.
ræksla Betri er ræksla en ríkdómur.
rödd Digur rödd kann að koma úr dálitlum búk.
röskur Margur er röskur meðan reynir ei á.
Oft reiðast röskir illa.

S

sá Það sem sáð er í haf sökkur í kaf.
saðníng Sjer á kinn saðníngin (S).
Oft fær sá saðníng er seinna borðar.
safna Safnast þegar saman kemur (S).
saga Það verður að segja svo hverja sögu sem hún gengur (S).
Bera verður til hverrar sögu nokkuð (K).
(Jafnan) er hálfsögð saga ef einn segir (Grett. 103).
Þá er ei sagan ef ei er yrkisefnið.
Bráður er sögusmiður.
Oft sitjanda sögur of fallast (Þrymskv.).
Alt er senn í sögu (S).
Kemur að sögu minni.
saka Ekki sakar ef ekki sjer á (K).
Ekki mun týja að saka sig um orðinn hlut (Nj. 51).
saklaus Ekki saka þann óbænir sem saklaus er (S).

sál Ilt er að selja sál fyrir auð.
salt Saltið bætir alt nema mjöl og malt.
Þú hafðir ei keypt af honum saltið.
Gömlum kennum vjer nú goðanum að geipla á saltinu.
sameign Sameign gerir tíðum sundrþykki (S).
samur (Brigða) lengi er hver enn sami (M).
Sami er maðurinn þó annar sje kyrtillinn.
Samur er glópur þó gyltur sje hjúpur.
Ekki stendur lengi á sama.
Sama er mjer hver góður maður gerir.
samviska Góð samviska er gulli betri.
Sánkti Páll Hvað guð gefur grípur ei Sánkti Páll.
sanngirni Sanngirni er sátta móðir (A).
sannindi Sannindunum reiðist hver mest (S).
sannkveðið Sannkveðið er söngurinn besti.
sannleikur Sannleikurinn er sagna bestur (S).
Oft er sannleikurinn seinn úr munni.
Oft sest ryk á sannleik ef sópara vantar (S).
Sannleikanum verða menn sárreiðastir.
sannur Satt er best að segja.
Segðu satt og fátt.
Það er satt sem sjálfum semur (K).
Nóg er satt að segja þó ei sje logið.
Oft má satt kyrt liggja.
Ekki er altíð gagn satt að segja.
Leiður er sá satt eitt segir (S).
Oft kemur satt eftir kvitt.
Seint er satt að spyrja (Hkr. II 246).
sár 1 Hver hefur sín að binda sár (S).
Betri er sár en sjúkur.
Það er lítið sár sem ekki svíður (S).
Flestir (Allir) verða forlagðir ef fyrir sárum verða (Þ. stáng. 51).

Gömul sár gróin illa.
= Illa gróa gömul sár.
Sjaldan gróa veil sár vel.
Grunn verða svöðusár (Sturl. I 168).
Hulin sár eru hættust.
sár 2 Sárast er það á sjálfum liggur (S).
Fleira er sárt en á sjálfum liggur (A).
Honum er bæði sárt og klæjar.
sáta Lengi er að fjúka til sátunnar.
sátt Sátt er best þeim saman eiga að búa (S).
sáttur Ekki verða allir á eitt sáttir.
Þröngt mega sáttir sitja.
sauður Oft er misjafn sauður í mörgu fje.
Þángað man sauður lengst er lamb gengur (A).
Ekki á saman á garða gamall sauður og lamb (S).
Ekki á saman sauðurinn og selurinn.
Ofskipað er sauð hjá kiðum.
Hver sauður er svartur í myrkrinu.
Menn reyta sauðinn sakir ullar.
Sá nýtur nokkurs sauða sinna sem ullarinnar nýtur (S).
Það er fánýtur sauður sem ekki ber fat sitt (S).
= Það er vond ær sem ekki veldur fati sínu (S).
Það er góðra siður að leggja sauðinn niður (S).
Hann er einfaldur eins og sauður.
Sbr. úlfur.
sauma Ekki er hægt að sauma, nálin dregur hlass.
Yfir má ófrítt sauma.
saur Sami saur er verstur.
Ekki renna allir saurar í senn.
Auðsjenn er saur annars nefs (en ekki sjálfs sín) (K).
Heilagur er vinnu saurinn.
saurugur Sá hlýtur að vera saurugur sem í saurugt gengur.
Saurugt jafnan þarf að þvo.
sax sjá liður.

sefa Ekki sefast alt með illu.
segja Sagt getur maður mart sumarlángan dag.
Seint segist þeim er aldrei segist (K).
Hver segir til sín.
Seg mjer að sunnan, eg er nýkominn að norðan.
Um aðra segir en sjálfan sig þegir.
Ekki segir lengi fyrir.
Löngum segir lángt fyrir.
Sjálft segir þó þegi.
Segir til hver eta skal.
segl Aka skal seglum eftir vindi.
Ekki hefur hann öll segl við veðri.
Öll segl eiga ei við öll skip.
seigur Þar bendast tveir seigir vindur og ágángur.
seilast Hann á ekki lángt að seilast.
Margur seilist lángt til lokunnar.
Sbr. hurð.
seimur Ann hver sínum seimi og konur sínu seymi.
seinagángur Fyrst skal læra seinagánginn áður en menn fara að hlaupa.
seinn Eyvit týr þótt skyndi seinn (M).
Aldrei skyldi seinn maður flýta sjer.
Hálfseinn er maður þó að um sinn sje (K).
Seint til vánar sjá man erja (Vígagl. 22).
Margur verður einum degi of seinn.
Seinna var dugir ei par.
Seint og fast gengur (K).
Betra er seint en aldrei (K).
Hendir seinn hvatan (S).
Kemst þó seint fari (Nj. 189).
Allmargur er til seinn að sefast (M).
Ekki bæði seint og illa.
Einatt er seinna en segir.
sekkur Hann varði það sem votan sekk.

Láttu upp sekkinn meðan gæsin gefst.
Sbr. digur.
sekur Hætt er sekum þótt harðlega þræti.
Fár gengur sekur af sjálfs dómi (Bisk. II 45).
Sá fer ekki sekur af þínginu sem sjálfur sig dæmir (S).
Oft er sekur varinn en saklaus barinn (A).
Oft fær sá sigur sem sekari er.
selníngur Sæll er selníngurinn, því hann er sjálfráður.
selur Ekki þarf að kenna selnum að synda (S).
= Þú kennir ekki sel að synda eða fugli að fljúga (A).
Gamall selur er sinna kópa elstur.
Hafa selar augu.
Hjer er selur og sauður í sambandi.
Við selum er að sjá.
Hann er svo nótvar sem selur.
Oft verður slíkt á sæ, kvað selur, var skotinn í auga (Fms. VIII 402).
Ekki er selur sjúkra fæða (S).
Sbr. refur, sauður.
selveiði Alt (Flest GJ) er safi hjá selveiði (S).
sendíng Meiri er virðíngin en sendíngin (K).
sess Oft er lágur sess hægur (S).
sessunautur Hver dregur dám af sínum sessunaut (S).
Sbr. hundur.
seta Ekki er til setunnar boðið.
setja Sá getur sett þig á bak.
seyðir Sami rýkur seyðirinn.
Af öllum seyðum rýkur nokkuð.
Ekki rjúka allar seyður (!) í senn (S).
(Þótt) sá seyðir rjúki, er þeir hafa hreyft (Fms. VI 105).
sía Þú vilda eg værir þvegin sía.
siða Sá þykir hæfur með ærlegum mönnum sem sig siðar vel.

síða Hann jafnar á honum síðurnar.
Sá jafnar síðurnar sem um hrygg veltir.
síðastur Það er ekki jafnan best að gánga síðast.
siður Sinn er siður í landi hverju.
Maður skal sið fylgja, flýja land ella.
Lýttur er sá sem ekki fylgir lands siðnum (S).
Nýjir siðir koma með nýjum herrum (A).
Siðirnir sæma manninn (K).
Af vondum lögum versna siðir (S).
Sbr. dámur.
sifjar Saman sækir sifja blóð.
sig Sjer er hver næstur.
Hvað verður sínu fram að fara.
sigla Vant er að sigla milli skers og báru (Fms. II 268).
Fleiri verða að sigla en þeir sem sumarveðrið hafa.
Ílt er að sigla í ógjörðu veðri.
Sbr. byr.
sigur Fleira ræður sigri en sveina fjöld (S).
Oft vinst sigur í seinni ferð.
Með flótta fær enginn sigur.
Engi sefur sjer sigurinn í hendur (S).
Sá mun hafa sigur er fyrstur kemur á mót (Rjemundars.).
sigurfat Verði mjer að sigurfati.
sigurlaus Framsækinn er hinn sigurlausi.
sigurtafl Svart er sigurtaflið sjaldan þeim sem á heldur.
síld Þú værir betur sendur eftir síld.
silfur Sínum augum lítur hver á silfrið.
Þeir elda grátt silfur.
Hvítnar silfur við hverja bræðslu.
silfurker Silfurkerin sökkva í sjó en soðbollarnir fljóta.
sínkur Sínkum er ekki um svánga menn (S).
sinn 1 Hverjum kemur sitt.
Engum þykir sitt ofmikið (S).

Hver vill halda sínu (S).
Hver vill sitt fyllist (S).
Sá hefur alt sitt sem engum miðlar (S).
Sitt geðjast hverjum best (S).
Sitt hentar hverjum.
Að sínu hyggja flestir best (fyrst GJ; A).
Síns er hver maklegastur.
Leyfis er hver verður að sínu.
Hann á ekki á sínu að taka.
Hver er sínum sinnandi.
Hverjum er sárt til sinna (S).
= Hverjum er sinn sár.
Það er sitt hvort: steypir eða styður (S).
Sitt er hvað: ramleikur og ráðkænska (S).
Sitt er hvort: gæfa og gjörvileiki (S).
Sitt er hvað: að hafa, fá og halda (S).
Sitt kemur upp með hverju nýinu.
Sitt segir hver hið sljettasta.
Sbr. sitja, sæll.

sinn 2 Svo er lengi sinnið sem skinnið.

sitja Sá situr sem sitja má, sá skipar sem skipa má (S).
Jeg má sitja svo skör lægra að mjer sje hægra.
Sitt á því arna, það særir þig ekki.
Eigi hjekk úti hinn er sat á (K).
Setið er meðan sætt er (Eyrb. 102 og o.).
Vel hefur hinn er situr of sitt (M).
Hann situr eftir með sárt ennið.
Hann situr heima með kopp hinn sama.
Hann situr á hlustunum þó hann standi upp á fæturna.
Hann situr á sjer (strák sínum).
Þú situr mjer fyrir sólu.
Sbr. bekkur, saga.

sjá Fleiri mega sjá en þreifa á.
Hann sjer jafnlángt nefi sínu.

Það sjer á hverjum sem hann hefur.
Það sjá augun síst sem nefinu er næst.
Þú sjer það síst sem augunum er næst.
Það er sem hver sjái sjálfan sig.
Enginn sjer sjálfan sig.
Vandsjenir eru margir (Grett. 155).
Ekki sakar ef ekki sjer á.
Eigi er hver slíkur sem hann er sjeður (Sex sög. 53).
Eigi má við öllu sjá (Grett. 119).
Ekki verður í alt sjeð (S).
Hann sjer eftir því sjö augunum.
Verður hver fyrir sjer að sjá.
Látum sjá hvað segir.
Öllum kann yfir að sjást.
Sbr. allur.

sjálfbirgur Betra er að vera sjálfbirgur en sjálfráður.

sjálfdæmi Illa gefast sjálfdæmin (Vallalj. 153).

sjálfræði sjá agi.

sjálfstolið Sjálfstolið er hverjum verst.

sjálfur Hver situr (er) sjálfum sjer næst (S).
Sjálfum sjer trúir hver best (S).
Flestir vilja sjer best sjálfum.
Enginn er öðrum sjálfur.
Betra er að taka hjá sjálfum sjer en öðrum (en bróður sinn biðja) (S).
Sjálfum koma sjálfs verk.
Það er alt gott sem sjálfum semur (S).
Aðra kantu að forðast en ekki sjálfan þig.
Sjálfur veit best hvar að honum kreppir skórinn (S).
Oft er sjálfum vjel verst (S).
Sjálfur ber eg mína bagga.

sjerviska Sjerviskan er óviti verri.

sjóða Sá þarf mikið að sjóða sem mörgum vill bjóða.

sjóður Þar á hver heima sem hans sjóður er.
Fáum þykir sinn sjóður ofþúngur.

sjófáng Öllum er sjófáng sameiginlegt (S).
= Allir eiga sjóföng saman.
sjóferð Það á ekki saman síngur og sjóferðir (S).
sjóhraktur Fögur er sjóhröktum fold (A).
sjón Sjón er sögu ríkari (Hkr. II 398 og o.). Sbr. blindur.
sjór Seint mun sjórinn eyðast.
Lengi tekur sjórinn við.
Ekki missir sjór seltu af vatnsföllum.
Dregur sjór til sín (S).
Bármikill sjór blekkir margan en við logn em eg hálfur hræddari.
Nú er sjór að logni orðinn.
Afli of deilir síst við sjá (M).
Engi drekkur þurran sjó (S).
Ekki er sjórinn sekur þó syndi ei allir fuglar.
Allir renna blint í sjóinn.
Svikul er sjávar gjöf.
Svipull er sjávar afli (er sjóar gjöf K).
sjúkur Sjúkur getur sjúkum næst.
Flest er sjúkum súrt.
Bera skal sjúkum en bjóða ekki.
Sbr. selur, sofa, söl.
skaði Betra er hálfur skaði en allur.
Hirða má við hálfum skaða.
skaf Betra er að hafa á skafinu skamt (S).
skafa Betra er sljett skafið en illa grafið.
skafl Oft er skjól undir skafli.
skák Skýst um skák hverja. Sbr. auður.
skaka Sá má taka við er digra hefur skökuna (S).
skáka Þú skákar fyr en þú mátar.
Hann skákar í hróks valdi.
skáld Sjaldan er það gott skáld sem gamalt yrkir (S).
Margur er skáld þó hann yrki ekki (S).
Kveðið hafa skáld um minna.

Ekki skal skáld erta (S).
Böguskáld ei breyta óði.
Mart færa skáldin í ýkjur.
Mörg eru skáld skröksöm.
Þar hittust skáldin.
skáldmæli Mart er skjal í skáldmælum.
Skálholt Munur er Skálholts og Bolholts.
skáli Hægt er að skelfa skálann minn.
skálkur Einn skálkur veit annars þel.
Heiðraðu skálkinn svo hann skaði þig ekki
skalli Á skallanum er skinnið nertast.
skamrif Böggull (Bógur) fylgir hverju skamrifi.
skamtur Alt hefur sinn skamt.
skap Allir hafa eitthvert skap (S).
Vant er að geta fyrir annars skap.
Lítið (böl) er litlu skapi raun (S).
Ilt er að egna ilt skap.
skapa Engi maður skapar sig sjálfur (Grett. 97).
Engi má renna undan því, sem honum er skapað (Grett. 159).
Látum þá skeika að sköpuðu (Egilss. 63).
skapadægur Engi kemst (má komast) fyrir (yfir) sitt skapadægur (Vatnsd. 39 og o.).
skapari Jeg á ekki skuld á skaparann.
skaphnoðri Oft er skaphnoðrinn ljettur í skautinu.
skarð Skarð og barð skal hvort öðru mæta.
skarn Oft kann að loða skarn við skál.
Skamt er skarns á milli.
Skarnið skal við skarnið binda.
Illa skartar skarn á snót.
Sá sem kastar skarni (saur) á aðra, kámar (atar) sjálfan sig (S).
skart Fleira skín í augum en skartið eitt (S).
skarta Það skartar mest sem skitnast er.

skass Aldrei þykir skassinu skömm að sjer (S).
Að engu þykir skassinu skömm nema falda illa og fara vel.
skata Sjaldan liggur skata efst á skut.
Það skriplar á skötunni.
Sbr. þyrill.
skattur Sá er skatturinn bestur, með skilum er fenginn (K).
skaut Sá kann að haga skautinu eftir veðrinu.
skegg Skylt er skeggið hökunni.
Það er skömm skeggi ef haka ein hlýtur að dansa.
skeið Hann fer skakt á skeiðinu.
skeina 1 Skeindu mig, Skúli, og skafðu úr mjer að attan.
skeina 2 Legðu rækt við litla skeinu (A).
skel Hæfir skel kjafti.
= Hæfir kjafti skörðug skel (S).
= Þar hæfir spónn múla en skel kjafti.
skelfiskur Þá er skelfiskasoðið ef ei er annað.
skella Skall þar einum og skyldi brátt meir.
skellur Sá hlaut skellinn er skyldi (Nj. 467).
Skamt er skells að bíða.
skemta Ekki skemtir skepnan skítur dauð.
skemtan Það er einum skemtan sem öðrum er ángur (S).
skemtinn Skemtinn maður er vagn á veg.
skifta Skifta má jafnara.
skil Engi tekur þar skil sem ekki eru til (S).
skildíngur Margur sparar skildínginn en sóar dalnum.
skilja Skil jeg fyrr en skellur í tönnunum.
Fyrr má skilja en fulltalað sje.
Hann skildist við stafn og stýri.
skin Hamlar skúr skini. Sbr. Oft er skin fyrir skúr.
skína Skein þá skúrlegar leist.
skinn Lengi tognar hrátt skinn.
Nær er skinnið en skyrtan.

skip Hver hleður sitt skip allra mest.
Eg þekki skipið, eg hef á því róið.
Skammar ro skips ráar (Hávam.).
Muna far alt í sundi (Sig. sk.).
skipa Skipist ei nema versni (K).
Skipast má á skemri tíma.
Skipast mörgum við góðan búníng.
skipbrot Alment skipbrot gerir mörgum hugfró.
skipmaður Skömm er skipmanna reiði (S).
skitinn sjá skarta.
skítur Skíts er von úr rassi (K).
Skítur á engan skildaga.
skjal Altjend verður eitthvað til skjalanna.
skjár Samt þýtur í þeim skjá sem gatið er á (S; þó ekkert sje gatið á GJ).
skjól Fokið er í flest skjól.
Þá fokið er í eitt skjól, er ófent í annað (S).
Ef ekki er undir einum skjól annan stein má finna.
skjóla Þángað til fer skjólan til vatns að hún brotnar.
skjóta Skýtur í tvö horn með okkur.
skjöldur Tveim skjöldum ljek eg aldri (Eyvindr skáld.).
Hjer er skarð fyrir skildi.
skófir Illa skarta skófirnar við pottinn.
skólabróðir Sjaldan eldast skólabræður.
skolli Ilt er að veiða gamlan skolla í gildrunni.
Ekki er að hafa af skollanum nema skinnið.
Lofaðu ekki skinnið fyrr en skollinn er veiddur.
Auðkend er ólykt skolla (S).
Hvað skal gömlum skolla skeifur stórar.
Þar leikur ekki skollinn við lambið.
Hver hann hefur skifti við skollann fær skaðann í laun.
Hann skellir við því skollaeyrunum.
Hann sker að því skollavetlíngana.
Sbr. batna.

skór Af vondu leðri gerast ei góðir skór.
Gamlir skór falla best að fæti (JÓl.).
Þörf er að bleyta þurra skó.
Skömm eru skólýti.
Skömm er að skógerð.
Haf þökk og þrjá skó alla upp á einn fót.
Nú ætlar að skorpna skór að fæti mjer.
Fyrr verður skórinn armur en fóturinn varmur.
Hver veit best hvar að honum kreppir skórinn (S).
Svo slít eg skóm bónda, kvað smalinn.
Af annars lengju er hægt að sníða skó.
skortur Skortur eltir skamsýni (S).
skot Ýmsir eiga skot í reyðinni (S).
skrafa Þú skrafar ei skyn frá mjer.
Þú skrafar þig drukkinn.
Þú skrökvar fyrr en þú skrafir ekki.
skrápur Það er kominn út á honum skrápurinn.
skrið Skrið er á skepnunni.
skriða Þar er von skriðunnar sem hún rennur (K).
Sbr. Þar er skriðunnar von sem hún hefur fyr fallið.
skríða Skríður af það er hljóp á.
skrum Mörgum hefur skrumið til skaða komið.
skröggur Nú kemur skröggur í leik.
skrökva Skrökvað er skemra.
Ekki er öllu skrökvað sem skrafað er (S).
skuggi Engin er skepna án skugga.
Ekki skýlir skugginn þá skinið er bjart (S).
Þú sjer ei skuggann fyrir skreppunni sem á bakinu hángir.
Hann greip í skottið á skugganum.
skuld Fyrri er skuld fjegjöfum (S).
Gamlar skuldir ryðga ei.
Betra er að heimta litla skuld en gjalda mikla.
Gleymd er goldin skuld.

Margur borgar skuld með skuld.
Betri er goldin skuld en gefin (PS).
skuldadagar Kemur að skuldadögunum.
skuldseigur Ilt er að eiga eftirkaup hjá skuldseigum (S).
skúr Oft kemur skúr eftir skin.
skúti Lengi hlífir lágur skúti.
Það er lakur skúti að ei sje betra en úti.
skutill Skammur er skutill minn (Fóstbr. 20).
skutla Ekki á skutla (hnulla) ef eyrun má tutla.
skutur Ekki skal skuturinn eftir verða ef allvel er róið frammí.
skútyrði Ekki er vert að bera skjöld fyrir hvert skútyrði.
ský Dimm ský eru sjaldan án skúra.
Lítast þjer þessi ský skúrlaus.
Ský á engan skildaga (S).
skyldur Með skyldum er að skifta.
Skaplegt er þó skyldir finnist.
skyndiráð Skaðleg eru skyndiráð.
skyndiþvottur Skjaldan er góður skyndiþvottur (S).
skyr Þeir mega sletta skyrinu sem það eiga.
skýr (Mörgum S) skýst þó að skýr sje (K).
Skotist hefur skýrari.
skyrta Hann þvær skyrtu sína með skitnum höndum.
Skyldari er mjer skyrtan en hökullinn.
skyrtunna sjá drjúgur.
skæði Það er skylt fyrir skæðin.
Bæði eru skæðin góð (PM).
skæla Skæl þig skapfeldlegar og skjót í norður.
skæri Rata skærin götu sína.
Skjót eru skæra lýtin.
sköllóttur Eitt hár og annað gerir húsbóndann sköllóttan.
skömm Fornrar skammar skal fyrst hefna (S).
Þar skall skömm er skyldi (S).

Verri er skömm en skaði (S).
Það bætir á skömmina að bíta af henni höfuðið (S).
Ilt er að þiggja skömm á sjálfum sjer.
Ljótt er það að skömm vill skarta.
Margur dregur skýlu yfir skömm sína.
sköp Eigi má sköpum renna (Ísl.s. II 106).
Sköpum vinnur mangi (Atlamál).
Eigi má við sköpum sporna (Vatnsd. 26; gera GJ).
Fátt er sköpum ríkara (Vatnsd. 23).
Margs fýsa sköp manna (Þórð. Kolb.).
Fár gengur of sköp norna (Krákumál).
Mæla verður einn hver skapanna málum (Gísl. Súrs. 17).
skör 1 Lýtin þykja skammæ skarar (M).
Ekki geri eg skör mína eftir skarntíkunum (því).
Sbr. skæri.
skör 2 Nú ætlar skörin að fara upp í bekkinn.
slátur Með ný slátur er hjer að höndla.
sláttur Hann lagði frá sjer slátt og útróður.
sleði Það er ekki gott (er ilt) að sleppa sleðanum fram fyrir eykina (S).
Hann sletti sleðanum fram fyrir eykina.
sleikja Varat af vöru, sleikti um þvöru (Flóam. 159).
sleikjukona Sleikjukona safnar aldrei súrri mjólk.
sleppa Eg veit hverju jeg sleppi en ei hvað eg hreppi.
Einhvern veginn slúnginn sleppur (S).
slettireka Mörg er slettirekan.
Slettireka verður að vera á hverjum bæ.
slinni Oft er slinni slyppifengur (S).
slyðruorð Hann rak af sjer slyðruorðið.
slys Fæstum verða sín slys að happi.
slægur Slægur etur slægs mat (S).
Ilt er að beitast brögðum við slægan.
Slöttólfur Vel má Slöttólfur slæki eiga.

smali Sjer eignar smali fje þó engan eigi sauðinn (A).
Margur er smala krókurinn.
smámenni Ekki er smámennið lengi að eta sig upp (S).
smár Smátt markar stórt.
Mart smátt gerir eitt stórt.
Betri er smár fenginn en stór enginn.
Fletja verður þó smátt sje.
Mart er smátt það er til ber á síðkveldum (Grett. 38).
Smátt gefur hún enn.
Sbr. fár.
smekkur Smekkurinn sá sem kemst í ker keiminn lengi eftir ber.
smeykjast Hann smeykist ekki við smáskammirnar.
smíð Aðra tíð, annað smíð.
Betra er smíðið en smíðkornið.
Ekki eru dásmíðir áhlaupaverk.
smíða Best er að smíða meðan járnið er heitt.
Ilt er að smíða þá tólin vantar (PS).
smiður Fáir eru smiðir í fyrsta sinn.
Sjá smiðs augu.
Það er smiðsins rjettur að orna sjer við spænina.
smjaðra Sá kemst lengst sem smjaðra kann (A).
smjör Þar er ei smjörsins vant sem fleskið er feitt.
Margur er smjörs voðinn (S).
Hver sem hefur gnægð af smjöri kastar sumu í kál.
Ekki (Þá) er smjörs vant þá smæri er fenginn.
Til smjörs er að vinna en ei til sölva (S).
Sbr. fiskur.
snáfa Betra er aftur að snáfa en órjett að ráfa (A).
snagi Hann fær seint þann snaga sem hann vill á hánga.
snauður Snauður má löngum að litlu lúta (A).
Hvað skal snauður fyrirgefa (S).
sníða Enginn sníður vítt og sítt úr engu.
sníkinn Oft kemur sníkinn þá etið er (S).

snjór Sjaldan er ísíng efst á snjó (S).
snotur Oft er snotur seinn til svars (S).
snýta Það er fljótgert að snýta þeim sem nefið er af (S).
Ekki er hægt að snýta þá af er nefið.
snælda Sá kann að snúa snældunni sinni.
soðbolli Betur er fært soðbolla á saurpolli en herskipi á hafi úti. Sbr. silfur.
sofa Ekki sofa allir sem augun byrgja (G).
Skemt er þeim sem sefur.
Ekki sef jeg svo hátt sem jeg hrýt.
Ilt er sofandi manni og sjúkum að trúa (S).
Sjaldan vegur (hlýtur) sofandi maður sigur (nje húkandi happ) (Vápnf. 25).
Ekki tjáir að sofa til sæfara (S).
sól Bjartast skín í heiði sól (M).
Ljós er nóg þá sólin skín (S).
Neyta skal sólar meðan skín.
Sólunni fagna flestar kindir nema draugar og dísir.
Það er mjer sól sem mjer skín.
Honum kemur sól upp í heiði.
Ekki neytir ljóss þegar lýsir sól.
Hann hefur sól í höndum sjer.
Hann sjer ekki sólina fyrir henni.
sóma Sómir það hverjum er sjálfur vill hafa.
sonur Hann er sinnar móður sonur.
Sætur er sonar aflinn.
Úlfur er í ungum syni (Sigurdríf.).
Sitt er að hverjum sonanna minna.
Mangi getur sonar iðgjöld nema sjálfur ali (Egill).
sorg Fyrnist sorg þá frá líður (S).
Enda fær sorg um síðir.
Oft slökkur ein sorg aðra.
Allir menn finna sorg í sjálfs barmi.
Sorgfullur hugur gerir sár augu og svíðandi brá (S).

sorphaugur Enginn sækir á sorphauginn. Sbr. hundur.
sótraftur Nú eru flestir sótraftar á sjó dregnir.
sótt Oft kemur löng sótt af litlu fári.
Sótt elur sjúkan.
Ekki leiða allar sóttir til bana (S).
Ekki er það sótt sem ei sjer á.
Jeg hef líka legið í þeirri sótt.
spá, spakur Spá er spaks geta (Grett. 72).
Það er spáð er spakir mæla (Bisk. I 89).
Á mörgu henda spakir menn mið (Flóam. 140 og o.).
Mörgu getur spakur maður nærri.
Hver sem spáir, lýgur eða segir satt.
Ekki tjáir að hræðast allar spár.
Spurn fræðir spakan (S).
Sparast tala spakir menn (S).
spara Það verður að spara sem lengi á að vara (S).
Seint er að spara þá bylur á botni (S).
Margur sparar sitt en níðist á annara (S).
Eigi veit hverjum sparir (K).
Flestur mun sig til nokkurs spara (M).
speki Engi vill heita hálfviti speki sinnar.
sperðill Þú þeytir þó sperðlunum.
spil Áhætt spil misjafnt gengur til.
spje Sest spje í sjálfs knje (A).
spjót Þau tíðkast en breiðu spjótin (Grett. 103).
spónn Spónn hæfir þar munni.
Það er ilt að ljá (Heimskur ljær) spóninn en lepja (lepur) sjálfur (S).
Spónasmiða börn eiga oft versta spæni (S).
spor Eg rek sporin ef eg rata ekki öðruvísi.
sporður Ekki er hann sporður margorður og þó gleður hann börnin (S).
Eg er ei svo þurr í sporðinn eg standist ei orðin.
Eftir er sporður þó af sje höfuð.

spori Ekki járn er drottinholt sem spori (Þiðr. I 219).
spurn Ein spurníng leysir aðra.
Frjáls er spökum spurnin.
Engi hefur (fær) á spurninni (S).
Spjeleg spurníng fær spottlegt andsvar (G).
spyrða Gefst í gjörðar spyrður.
spyrja Spyr sá sem ekki veit.
Sá sem margs spyr, gengur margs villur.
Spurðu margs en segðu fátt.
Alt spyrst og einnig þetta.
Seint er um langan veg að spyrja tíðinda (SnE. I 152).
Spyrja mun þjer best þykja við hann að eiga (Grett. 133).
Spyrja er best til válegra þegna (Ísl.s. II 142).
spörun Spilla má með spöruninni.
staður Alt finnur sinn stað um síðir.
Alt kemur í einum stað niður.
stafkarl Oft leiðir ilt af illum stafkörlum.
Seint fyllist stafkarls skreppan (S).
stafnbúi Nú er skift um stafnbúana.
stafur Við rángan staf má styðjast, eigi við engan (K).
Stafur er stráks keyri.
Ekki stendur það sem stafur á bók.
(= Það stendur osfrv.)
staga Þú kant að staga þótt stutt sje í spunanum.
stakka Það var vel að stakka fekk ekki hala (S).
stakkur Af sama er stakkur, kápa og hetta.
Sníddu þjer stakk eftir vexti (A).
Engi veit hvað undir annars stakki býr (S).
Gefandi væri stakkur með strák.
Nú er stakkur af oflæti.
stál Aftur rjettist stál ef ei er ofbeygt.
Nú skal láta sverfa til stáls.
stálbugur Stökkur er stálbugur.
standa Enginn stendur lengur en hann getur.

Stattu kyr meðan stökt er úr þjer [segja mjaltakonur].
Það stendur upp á bælið hans.
Hann stendur á því eins og hundur á roði.
Það stenst á endum strokkurinn og mjaltirnar.

stara Þú starir sem naut á nývirki.

steðji Ekki reiðist steðji stórhöggunum (S).

steik Af feitri steik drjúpa feitir dropar.
Aldrei er svo mögur steik að ei drjúpi nokkuð af.
Eg þoli ei reyk af þrárri steik.
Sbr. borða.

steinbítur Nær er um steinbíta kjakið.

steinn Steinn er stafs auki.
Harðir steinar tveir mala sjaldan smátt.
Illa (Seint) grær um hrærðan stein (S).
= Um veltan stein vex trauðla gras (S).
Ilt er stórum steini lángt að kasta (S).
Hann tekur ekki stein í staðinn.
Hann hefur lengi steininn klappað.
Steinninn tekur höggum best (PS).
Nú tekur steininn úr.

stela Sá kann ekki að stela sem ekki kann að fela.
Sá sem einu sinni stelur má altíð heita þjófur.
Sá sem stelur kálfinum horfir ei í að stela kúnni.
Sá á fæst sem flestu stelur.
Það er ilt (seinast GJ), kvað þjófsi, að stela ekki (K).
Nú er ekki svo statt að stolið verði.
Steldu ekki úr hjallinum, stóri maður.

sterkur Allir eru jafnsterkir á svellinu (K).
Fáir verða sterkir af steintaki.
Sbr. bryti.

stíga Einn stje og einn kvað og einn gerði alt að.
Betur stíga tveir en einn.
Eg vil ei stíga við þann sem mjer er sterkari.
Sbr. kveða.

stígur Ekki gagnar alla stígi að rekja.
stíngur Lítill stíngur eyðir oft stórum kröftum.
stjaki Eg sá stofninn áður en stjakinn var sniðinn.
stjett Stilla verður á stjettunum.
stjúpmóðir Stirð er stjúpmóður höndin.
Þunn er stjúpmóður sneiðin (A).
stór Stórt á við stórt.
= Stórt hæfir stórum.
Stórt skal stórum bjóða.
Stórt er um þá stórir ríða.
Margur er stór áður mál hreyfist.
Bágt er að troða tveimur stórum í einn sekk (S).
stórlæti Það steypir honum ekki stórlætið.
stormur Í stormi skal kæru kasta (S).
Stormur birtir stýrimensku (S).
strá Oft stendur strá þegar stórt trje falla má (A).
Þar æpir hvert stráið til annars sem þunnskipað er.
Strálaust er fyrir stokkum (Fas. II 38).
Öll strá vilja oss stánga Noregsmenn (Fms. XI 155) (Flest strá vilja stínga oss Norðmenn GJ).
strákur Það er ilt að heita strákur og vinna ekki til (S).
Ilt er að heita strákur en þó er verra að vera það (A).
Strákur gerir stráks verk.
Ekki verður stakinn á stráka verkum.
Ilt er strákinn að stæla.
Vondur er hálfs mánaðar strákurinn en verri viku stelpan (S).
Stika stráknum spönn, hann stikar sjer aðra sjálfur.
Að ljúga og sverja er stráks verja.
Samt er strákur þó stýri auð (S).
Ekki smeykist strákurinn við smáskammirnar.
Sá kaupir ekki strákinn sem þekkir hann (S).
Betra er að leigja strákinn en eiga.

Gott er að hafa strákinn í ferðinni og kenna honum alla klækina.
Strákar hafa stærsta lukku.
Annaðhvort styður lukkan strákinn eða hún steypir honum.
Oft sigrar lángt stríð strákslund (S).
Nú kemur upp um strákinn Tuma.
Hann á sjálfur strákinn þó hann strýki hann.
Oft er strákur í dánumanns ætt (PS).
Sjaldan skilst að strákur og hnakki (S).
Sbr. happ, læra, sitja, stakkur.

straumur Það verður mörgum að fylgja straumnum.

streigja Ilt er að streigja ómaklegan.

strengur Ójafnir strengir tvinnast aldrei vel.
Oft hafa stríðir strengir hrokkið.

strokkur Nú er komið annað hljóð í strokk. Sbr. standa.

stúdent Það eru alt stúdentar sem hárið hafa.

stuldur Ekki verður stoð að stuldi nema stafur sje (eða band).

stúlka Margar láta stúlkur sig á gullinu ginna.

stund Lítil er líðandis stund en löng matmáls stund (Hkr. I 209).
Ein stund kann skemma alla æfi.
Sbr. bíða.

styðja Hægra er að styðja en reisa (A).

stykki Leiðasta stykki liggur lengst á diski.

styrkur Enginn stelur í sig styrkinum.

stæltur sjá bíta.

stæra Stærðu þig ekki stórum af strigaþurkunni (S).

stöðubein Þjer eru stinn stöðubeinin.

stökkva Stöktu ekki svo hátt þú stígir í skeggið.

stöpla Nú stöplar stórum yfir.

suður Nú sortnar í suðrinu.

sultur Sultur gerir sætan mat (S).

Oft er sultur í selbúi (S).
Ekki hentar sult að sjóða þá mörgum skal bjóða (S).
Þar er sultur sem hann er sagður.
Oft er sultur í sjálfræði (S).
sumar sjá vetur.
sund Nú eru öll sund lokin.
sundmagi Sár er sundmagabólan.
sundurleitt Ekki er því saman að koma sem sundurleitast er.
sundurþykki Sundurþykki er gæfugrand (S).
súpa Eigi er sopið þótt í ausuna sje komið (Grett. 130).
Sætt er að súpa en sárt að gjalda.
súr Sá kann ekki að segja af súru sem aldrei sýpur nema sætt.
súrna Það súrnar gjarnan (löngum GJ) sem sætt kemur saman (K).
sút Sárt er sút að bíða (K).
svalur Alloft verður í hreggi svalt (M).
svángur Svángur er maður á hverju nóni (K).
= Svángur maður er á máli hverju.
Flest má svöngum bjóða (S).
Mart þykir svöngum sætt er söddum þykir óætt (S).
Flest er svöngum sætt.
Flest vinnur svángur maður til saðníngs (S).
Oft svelgist svöngum á sætum bita.
Ekki er kyn þó kvarti svángur (S).
Enginn fer (gerir) það svángur.
Í sæng skal svengd þola (S).
Betri er svángur vís en fullur óvís.
Seigt er svöngum að skruma (Þorl. Þ. 122).
svar Enginn má tveimur senn svar veita.
svara Hver hann blífur varlega sá má svara djarflega (K).
Allir svöruðu eins og sá (S).
svartur Svart á við svart.

Ekki sjer skarn á svörtu.
= Seint sjer á svörtu.
Betri er svartur svinnlegur en bjartur heimsklegur.
svefn Vinna gerir væran svefn (S).
Lángir svefnar löstum safna.
Svefn er sjálfs (sjúks) geta.
Svefn er barna matur (PS).
Svipull er svefn á sjó (S).
Þúngur er synda svefn (S).
Svefn og losti setja þúnga kosti.
Svefn tefur sáttargerð.
svei Svei báðum svo hvorugur óvirðist.
Svei því sem engu er nýtt.
svelgjast Þeim svelgist oft á sem stórum gleypa.
svell Markar svell í miðgóu (S).
sverð Eitt sverð dregur annað úr skeiðum (S).
Oft er í vondum skeiðum vænt sverð (S).
Ótraust sverð er tveggja manna hræða.
Ilt er góðu sverði í grjót höggva.
Margur ofrar mæki sjer til óhapps.
Ilt er að eiga sverð sitt í annars slíðrum (A).
Nú reið sverð að svíra (Bisk. II 74).
Sá kann hvast sverð hunángi smyrja.
Margur hrósar sverði en ekki sigri.
Sárt er sverð í nýrum.
sverja Engum er leyft að sverja fyrir huga sinn (S).
Ekki er svo sannur svarinn að ei sje betri ósvarinn.
Sá sem sver þykir lítið fyrir að ljúga.
Sverrir Ekki á Sverrir sök við alla.
svið Ekki verður annað jafndrjúgt sem sviðin.
sviði Oft kemur sviði eftir sáran kláða.
svik Ekki er hægt við svikum að sjá (S).
Upp koma svik um síðir.

svíkja Illa hefir sás annan sýkr (= svíkur) (M).
Margur verður svikinn í sæti en síður á fæti (S).
svín Á saurnum verða svínin feitust.
Það svelgja svín sem í drafi dylst.
Oft (Sama GJ) er svín á soðinu brent (K).
Sjö sinnum brennir svín sig á sama soði.
Dreymir svín um draf og kerlíngu um sinn krókstaf (S).
Sækir svín í sama tún (PM).
Oft eð sama svín í akri (Fms. VIII 233).
Ilt er að venja svín þaðan vant er.
Sjaldsjeð er gull á svíni.
Samt er svín með silfur á grönum (S).
Svín fór yfir Rín, kom aftur svín (S).
Þvegið svín veltir sjer í sama saur.
Ilt er að reka svört svín í myrkri.
Þegar eitt svínið rýtir, rýta þau öll.
Sá kemur dagur að svínið þarf síns hala.
Ekki jórtra svín þó jeti.
Sjer (Veit) svín hvað sjer sóma þykir.
Sbr. úlfur.
svinna Ekki er það svinna sem á þarf að minna.
svinnur Sá er svinnur er sig kann (Hrafnk. 10).
Sjaldan situr svinnur maður í dyrum (K).
Eftir koma ósvinnum manni ráð í hug (Vápnf. 17).
Sbr. verða.
svipa Svipar hverjum til sinna (S).
svipur Oft verður svipur (sveipur) í svefni (Sturl. I 519).
Alt er svipur nema (hjá) sjón.
Ekki er öllum svip eins að trúa (S).
syfjaður Ekki eru allir syfjaðir sem ilt kveld skulu þola.
sýkn Ilt er að pína sýknan til sagna.
synd Hverjum er sín synd sæt.
Sár eru synda gjöld (S).

Synd kemur með hlátri en fer með gráti (S).
Forn synd gerir nýja skömm (Bæríngss.).
syndga Öllum er ættgengt að syndga.
sýngja Sýngur hver með sínu nefi.
synja Sá skal synja er fyrir sök verður.
sýslun Hver er sinni sýslun samur.
systkin Sátt (Sótt GJ) er systkina reiði (gleði GJ; S).
Oft er fimm álna munur systkinanna (systranna).
sækja Þig má sækja með söðulhesti.
Sækist flest um síðir (S).
sæla Vandsjen er hverjum annars sæla (S).
Margföld er sitjandi sæla.
sæll Sá er sæll er sínu ann.
Sæll er sá sem sínu unir.
Enginn er sæll fyrir sitt endadægur.
Sæll er hver sig góðan geymir (S).
Seint koma sælir og koma þó (S).
= Seint fara (koma) sælir.
Engi veit hvar sæls manns efni situr (S).
Jeg var sæll áður en jeg sá þig.
Sæll er sjódauður en vesall vatnsdauður (S).
Sæll er sá holt hús hittir (S).
Sælla er að veita en vola (S).
Sbr. sterkur.
sæmd Drep ei hendinni móti sæmdinni.
sæti Hættulegt er í ljúfu sæti að lifa.
sætt Engi ræður sættum sjálfur (Sól.).
sætur Sætt er sjaldætið (S).
Sætt er alt sem sjálfum líkar (S).
Mart er sætt í dag sem súrt er á morgun.
söðulhestur sjá sækja.
sögn Á sögnum verður síst skortur.
Nú saltast sagnirnar.
sögubiti Sætur er sögubitinn.

sök Sök bítur sekan (S).
Bera skal sök til sátta og bóta.
Betra er að játa sannri sök en neita.
Margur gerir mislita sökina.
Oft ýfist sök til ógagns.
Í salti liggur sök ef sækjendur duga (Norg. lov. I 24).
Ljett fellur login sök (S).
= Lítt bítur login sök.
Login sök er ljettbær (S).
= Sjaldan bítur login sök.
Brixla engum um bætta sök.
Óvænt er að snúa sök á óvalda (PS).
Sbr. gjald.
söl Ekki er sjúkum söl að bjóða (S).

T

tá Dugir meðan á tánum tollir (S).
Þú nær ekki þángað tánum sem hann hefur hælana.
tafl Brögð eru í tafli.
Fiplar hönd á feigu tafli.
Hjá honum er taflið og teníngurinn.
Mjer er annað tíðara en um tafl að ræða.
Treyst ei tafli hálfunnu.
tagl Sá hefur ráð sem tagli (reipi) heldur.
Hann hefur bæði töglin og hagldirnar.
táið Það finst í laup sem illa er táið (S).
taka Það er ekki að taka sem ekki er til (S).
= Ekki er að taka af sem ei er til.
Eigi þarf til að taka nema þurfi (K).
Til þess tekur hver sem hann á að sjer (S).
Tekst þar ei í torfureit á (S).
Mörgum tekst ver en vill (Hrafnk. 15).
Ekki tekst öllum eins.

Hægt er að taka við þá að er rjett.
Vandsjeð er hvað við tekur ef vissu sleppir (S).
Þá tók ekki betra við.
Tekst þá tveir vilja.
Engi tekur af sjálfum sjer (S).
Undan er tekið einart (K).
Alt tekst ef að er verið.

tala Hægt er að tala þá enginn talar á móti.
Mart er talað og misjafnt satt.
Svo talar hver sem honum er tamast.
Margur talar litla stund og iðrast eftir lengi (S).
Þar tjáir ekki að tala sem enginn heyrir.
Ekki er undir hvað um er talað (Gísl. Súrs. 17).
Hægra er um að tala en í að komast.

tálkn Hún gefur ekki tvö tálknin með einu höfðinu.

tamur Það verður tamast sem í æskunni nemur (Grett. 174).

tefla Hægt er að tefla þá vel fellur.
Teflir hver um tvo kosti að tapa eða vinna.

Teitur Títtnefndur er Teitur bóndi.

telja Það má telja sem til ber.
Það tel eg mjer sem eg tek við.

teníngur Hann lýgur á annan tenínginn en stelur á annan.
Ýmist er uppi á teníngnum.
Sbr. leika, tafl.

tíð Allar eru tíðir trúar.
Tvennar eru tíðirnar (S).
Ekki eru allar tíðir fyrir eina.
Honum eru allar tíðir jafntamar.
Misjafnt er tíðin traust.

tíður Það er hverjum títt sem hann temur (PS).

tík Í tönnum er tík römmust.
Líka bítur sú tíkin sem undir liggur (S).
Ein er tíkin og kann ei að gelta.

Tíkur tvær um eitt bein og píkur tvær um einn svein verða sjaldan samlyndar í þeirri grein (S).

tími Ýmsum skiftir tímunum (S).

tin Elta má tinið til þess það brotnar.

tíska Þú tollir í tískunni að hafa grasið í skónum.

tjalda Tjalda verður til einnar nætur.

Því er að tjalda sem til er.

tjara Engi tekur sá í tjöruna er eigi loði við.

tjörn Engi tekur sá í tjörnina að eigi verði votur af (Bisk. I 578).

tó Mjer er ei svo títt um tóið eg tæti á næturnar.

tóa Aldrei (Seint) verður tóa tryggð (þó tekin sje úr henni róa GJ; S).

Ekki verður um tóu tælt (S).

Þú biður tóu að taka fjárgeymslu.

tóbak sjá mettur.

Tófa Til er eg, kvað hún Tófa á Gili.

tog Lengi má teygja tog til garns.

toga Eg á ekki að venjast því að af mjer sje togað.

tól Hver er sínum tólum tamur.

Hentug tól gera mann hagan.

tolla Það tollir við hann sem hann tæptir á.

tollur Þar fylgir tollur meti.

toti Hver vill sínum tota fram ota.

traf sjá falda.

trana Gamlar trönur er ei gott að fánga.

traust Traust lætur tíðum laust.

tregi Svo linna tregar sem tíðir.

treiníngur Betri er treiníngur en traðgjöf (stór forsneiðíngur) (S).

treysta Fátt er það að fulltreysta má (K).

trje Það trje er betra sem bognar en hitt sem brestur.

Falls er von af (at) fornu trje (Ísl.s. II 415, M og o.).

Betra er að veifa röngu trje en öngu.

Frá tagli skal trje telgja en rótum rífa.
Nú ætlar að verða (er orðið) minna trje úr meira.
Eigi fellur trje við hið fyrsta högg (Nj. 544 og o.).
Enginn stíngi fíngri í uppklofið trje.
Af beisku trje rennur beiskur ávöxtur (Flóv. 169).
Sæt epli falla af sætu trje (Sig. þögl.).
Bágt er að rjetta það trje sem bogið er vaxið.
Brák er að bera trje til skógar.
Sjer tálgar trje líkt.
Hann hrekst eins og trje fyrir straumi.
Svo bregðast krosstrje sem önnur trje.

trú Betri er trú en tent járn.

trúa Öllum trúa ekki er gott en engum hálfu verra (A).
Ekki er öllum (konum, vinum) eins að trúa (S).
Margur mundi trúa ef lyginn stæði hjá.
Hann trúir honum eins og nýju neti.
Sjer trúir hver best.
Sbr. fláráður, vjela.

trúgjarn Hægt er að tæla trúgjarnan (S).
= Oft verður sá tældur er trúgjarn er.

tryggð Ilt er táli í tryggð að smeygja (A).
Margur er trauður til tryggða.
Nú tekur tryggð að kvölda.
Þeir hafa verr er tryggðum slitu (M).

tröll Ekki mart er verra en tröll (M).
Ekki gánga tröll á griðin.
Tröll eru í tryggðum best.
Enn mun tröll verða jafnslægt flagði (Griplur V 40).
Hvert tröllið tryllir annað.
Sbr. Ekki tryllir eitt tröllið annað.
Það er tröllagángur þegar hvert tröllið tryllir annað.
Ilt er það að tröll skuli manna njóta (K).
Hann horfir eins og tröll á himnaríki.

Loftur Bjarnason
Sólvallagötu 14
Rvík Ísland
(Iceland)
19/4/31

Tröll toga túngu úr höfði (Reykd. 78).
Tröll vísa hrossum að haga (K).
Trautt mun jeg trúa þjer tröll, kvað Höskollur (Sturl. I 438).

tuðra Tóm er nú tuðran þín, Lúsa-Loftur.

tugga Ólystug er annars tugga.

túlkur Á tali skal túlk merkja.

túnga Það er túngunni tamast sem hjartanu er kærast (S).
Betri er klók túnga en kembt hár.
Enginn skyldi hafa (Margur hefur) tvær túngur í einu höfði.
Gott er að hafa túngur tvær og tala sitt með hvorri.
Bregð þú túngunni sitt sinn í hvorn (Þ. stáng. 50).
Oftast er túngutrúr tíðindafár (S).
Túnga er höfuðs bani (Hávam.).
Ekki er túngan bein en oft brýtur hún stein.
Ill er spillandi túnga.
Ill túnga orkar meiru en öflug hönd.
Illrar túngu sár er óhægt að græða.
Vond túnga er verst komin í hvoftinum.
Hvað túngan meiðir er torvelt að lækna.
Vegur túnga þó vopn bresti (S).
Skamt nær túngan.
Þú teygir ei lengra túngu mína en eg vil láta hana.
Ilt er að eiga túngu í annars höfði.
Hann hefur hvekkstúngu.
Sá er ekki túnguspar sem kirnir um kálfsróuna (S).
Þar er ekki von á góðu sem tvær túngur eru í einu höfði (S).
Túngan leikur við tanna sár (M).
Sbr. hugur.

túngl Hafðu heldur vinskap við túngl en aðrar stjörnur.

tveir Betur mega tveir en einn (S).

tvennur Tvent kann til að bera.
Margur hefur tvent í takinu.
tvíbytna Alt verður til að tína í tvíbytnu jukkið.
Nú gengur tvíbytna að grunni.
tvímæli Alt (Flest) orkar tvímælis þá er gjört er (Nj. 460 og o.).
Jafnan orkar tvímælis þótt hefnt sje (Nj. 190).
Nú má taka af tvímælin ef duga skal.
tvöfaldur Hann er tvöfaldur í roðinu.
tyrrinn Trautt á tyrrinn trúan þjón (S).
tönn Oft hljóta góðar tennur ilt að tyggja.
Hann kemur ei við tönn nje jaxl.
Honum verður alt úr tönnum að toga.
Engi tyggur tannlaus (S).
Ilt er að bíta tönnum í sjálfs kjaft (PS).
Sbr. túnga.
tötur Hlífir hángandi tötur.

U

ufsi Sjaldan er ufsi í asfiski (ördeyðu).
ugla Ein situr ugla á kvisti.
úlfur Von er að úlfur fæðist af ylgju.
Ilt er kyn í úlfi hverjum.
Úlfur er sá með úlfum venst.
Þar er mjer úlfs von er jeg eyrun sá (Fáfn.).
Það ýlfrar alt sem af úlfi er komið (S).
Auðþektur er úlfur í röð.
Ekki tjáir úlfs hár að gylla.
Fángs er von að (af) frekum úlfi (Eyrb. 90 og o.).
Úlfs er helst að illu getið.
Oft ræður vargur með úlfi.
Oft etur úlfur (tóa) talda sauði.
= Tekur úlfur af töldum sauðum (S).

Úlfur er svína sættir (S).
Sjaldan liggjandi úlfur lær of getr (Hávam.).
Sjaldan kemur liggjandi úlfi lamb (vargi matur) í munn (S).
Enginn úlfur etur upp annan.
Svengd kennir vargi að sækja bráð (S).
Sjálfir ýfast úlfar ef eiga sjer ei kálfa (bráð).
Úlfar eta (reka) annars erindi (Laxd. 81, K).
Sjaldan rekur einn úlfur vel annars erindi (S).
Það kemur ei alt óskatt af úlfs munni sem í kemur (S).
Engi af úlfi bitinn er að vargi orðinn.
Þjer hafið lengi úlfs munni af etist (Ísl.s. II 165).
Úlfur breytir hárum en ei háttum (S).
Úlfur er í úngum syni.
Þú hefur þar úlf að fæða er hann er (Bisk. I 655).
Margur hylur úlfinn undir sauðargærunni.
Skalat úlf ala úngan lengi (Sig. sk.).
Sbr. gíll.

ull Alt er ullu blautara. Sbr. geitarhús.

ullsjóður Ekki verður ullsjóður að silki þó gull hann geymi (S).

umkeypi Það eru ill umkeypi að taka högg fyrir hörð orð (S).

una Allur er þar sem unir.
Best er að una við orðinn hag.
Sæll er hinn er unir sínu (Refr skáld).
= Sæll er sá sem sínu ann.
Sbr. allur.

úngur Upp að eins er úngum vegar (M).
Allir hafa úngir verið.
Flest er úngum ónumið (S; Fátt . . al- GJ).
Úngt á við úngan.
Allítið er úngs manns gaman (M).
Dátt er úngra yndi.

(Hvað) úngur nemur gamall fremur (S).
Lengi man það er úngur getur (Ísl.s. II 248).
Arta má úngan í tíma.
Bráðger verða úngmenni (Fms. VI 195).
Óstöðugt (Úngt GJ) er úngra ráð (S).
Úngur má en gamall skal (A).
Eigi er allur í senn úngur og gamall (Norg. lov.).
Sbr. gamall.

unna Ann hver sínu, sagði karl, hann kysti fjalhögg (saum-) sitt.
Fátt er það sem enginn ann.
Sbr. auga.

uppeldi Sjaldan er gott uppeldi oflaunað nema illu sje (S).

upphaf Sjaldan er upphaf endíngu líkt (S).

Urður Urðar orði kveður engi maður (Fjölsv.mál).

útigángur Aldrei er svo góður útigángur, að ei sje inni betra (S).

útlendur sjá orð.

útlenskur Brigð eru útlenskra orð (K).

útsker Útsker verða af bárum þvegin (M).

útundan Sá verður útundan sem fjærst situr fati (S).

uxi Enginn uxi er með okinu borinn.
Einatt hvílist uxi þá öðrum er ekið.
Uxa skal með arði reyna.
Vel gerði guð, hann gaf ei ægum uxa horn.
Hann gaf kálf og keypti við uxa.
Feitur uxi hefur fulla sök.
Fyrr á gömlum uxanum að bæsa en kálfinum (Fms. VI 28).
Uxinn fór í England, kom aftur naut.
Sbr. guð, kálfur.

V

vá Ærið þykir viðkvæm vá (M).
Þá er öðrum vá fyrir dyrum er öðrum er inn um komið (Grett. 82).
vað Hann hefur vaðið fyrir neðan sig.
Sá kennir öðrum vaðið sem undan ríður.
vaða Hann veður í öllu sem mús í skolum.
vafagepill Vafagepillinn verður að manni (S).
vagga Vel gengur vaggan.
vagn Gott (Best) heilum vagni heim að aka (Egilss. 119 og o.).
Ilt er að fá vagn þar allir aka.
vaka Sá verður að vaka sem öðrum á að halda vakandi (S).
vakna Seint vaknar sá sem aldrei vaknar.
Hver vaknar til sinna leifa (S).
vakur Ekki er vakurt nema vel sje riðið (S).
Ekki er vakurt, sagði hann Vati (S; þó riðið sje GJ).
vald Oft verður strítt vald endamjótt (S).
Ætíð vill valdið sinn vilja hafa.
valda Miklu veldur sá upphafinu veldur (A).
Sjaldan veldur einn þegar tveir deila.
Einn veldur, annar geldur.
Veldur hver á heldur (S).
vamm Fár er vamma vanur (var) (Hugsv.m. og o.).
Ekki er vammi að verma.
Sbr. annar.
van Van og of fær sjaldan lof (A).
vanda Ekki verður til als vandað.
Það skal vanda sem lengi á að standa.
vandfarinn Vandfarið er milli skers og báru.
vandhittur Vandhitt er skjól í vandræðum (S).
vandi Það er lítill vandi að leysa poka úr bandi (S).

vandræði Af verður að ráða nokkuð úr hverju vandræði (Ljósv. 160).
= Úr hverjum vandræðum verður nokkuð að ráða (S).
Sbr. vandhittur.
vandur Eitthvað verður (Vant er) úr vöndu að ráða (S).
vani Vaninn gefur listina (K).
Mikið kennir vaninn (S).
Þá er verst ef vananum bregður.
Vont er vana að kasta (S).
Láttu ekki vanann villa þig (A).
Fyrir sannindum á vaninn að víkja (A).
Innifastur er illur vani (S).
Oft aflagar illur vani góða náttúru (S).
Illur vani er því rengri sem hann er lengri.
vansi Oft verður ofsað til vansa (S).
vant Sjaldan er einskis vant (S).
vanta Hvað vantar þann er alt hefur.
Það vantar ekki nema nítján merkur upp á fjórðúnginn.
Það vantar sem við á að jeta.
var Sjaldan verður víti vörum (Hávam.).
Einn er var og vöknar þó í pollum.
Oft verður var um sig veiddur.
vara 1 Veldrat (Ekki veldur) sá er varar (varir) (Nj. 171 og o.).
Sjaldan varast ef votur er (Part. 33).
Það verður mörgum hann varast helst.
Þar er mart að varast sem mart er um (S).
Ei má ilt (er stundum slept) varast nema viti (Hirðskrá).
vara 2 Margan hendir það er minst varir (Orkn. 83 og o.).
Verður það er varir og svo hitt er eigi varir (Grett. 26).
Mart gengur ver en varir (Hávam.).

vara 3 Hver fær sína vöru selda.
varamaður Verður á fyrir varamönnunum líka.
várar Armur er vára vargur (Sigurdríf.).
vargur Ekki eru vargar vinsælir.
Ekki (Engu GJ) vægir vargurinn (S).
Víða kemur vargi bráð (S).
Sjaldan velur vargur sjer það versta.
Hann er vargur undir sauð (Flat. I 324).
Vargur sætir þeim sauð sem úr kvíum villist (K).
Vargur bítur ei þar borinn er.
Oft er vargs höfuð á vormorni.
Sbr. úlfur, várar.
vari Tak þjer vara fyrir teygjubitum og tálgresi.
Allur er varinn góður.
Ekki er lengi varinn sagður.
varníngur Allur er nýr varníngurinn góður.
Hver varníngur lofar sig sjálfur.
Góðan varníng vantar sjaldan kaupanda (S).
Nýr varníngur er drussum dýr.
Þeim er nýtt um varnínginn sem sjaldan fá hann.
Sbr. vita.
varygð Alt skal með varygð vinna.
vaskur Hver er vaskur er sig ver (Nj. 445; við hvern sem hann á GJ).
Oft má vaskur víkja þá vondur skal ríkja (A).
vatn Æ vill vatn til strandar (S).
= Öll vötn renna til sjávar (S).
Altíð rennur vatn sem verið hefur.
Hvert vatn fellur til sinna æða.
Djúp vötn gjálpa minst.
= Djúp vötn falla fram með minstum gný.
Í lygnu vatni er oft lángt til botns.
Í dimmu vatni eru verstu ormar.
Þú vísar mjer vatnið en ætlar mjer eldinn.

Vinst að bera vatn á stöngum (S).
Vesall er vatnsdauði (S).
vaxa Vex hver við vel kveðin orð.
veður Á skamri stund (Skjótt) skipast veður í lofti (S).
Vandsjeð er veður að morni.
Brigðult er veður þó blítt sýnist.
Saman liggja veður og óveður.
Það mætist oft kalt veður og kollhetta (S).
Byljum fer batnandi veður.
vefa Svo skal vefa sem vefnum gegnir.
vefur Þrár er þriðjudagsvefur.
vega Ekki verður alt vegið í skálum.
vegamót Víða liggja vegamót.
Víð eru vegamót, sæll er sá er vel gerir.
vegandi Sjaldan brestur veganda vopn.
veggur Nálægur veggur hitnar þá er hinn næsti brennur (Bisk. I 744).
Hver veggur vinnur upp sína mold (S).
vegsemd Vandi fylgir vegsemd hverri.
vegur Lagður vegur segir leiðina.
Lagður vegur er ljettfarnastur (S).
Trúr er tregalaus vegur.
Þeir segja til vegarins er næstir búa.
Stuttur er vegurinn góður að fara.
Flest verður ókunnugum að vegi.
Á hrísi og háu grasi er augna vegur en ekki fóta.
veiði Það var sýnd veiðin en ekki gefin.
Nú ber vel í veiði.
Veita skal þeim er veldi hafa (S).
Fleiri eru góðir veiðidagar en veðurdagar (S).
veikur Veikt og sterkt á valla saman.
veisla Sú er veislan best að hver hafi sinn vilja (PS).
veisubragð Höfum nú veisubragð (Ljósv. 212).
veita Fyrr er veitt en alt sje veitt.

Nú er fleira veitt en beitt.
Nú er flest að vilja veitt.
Það er sjaldan vel veitt sem lengi er matreitt (S).
Illa veitist það með óvilja er gert (S).
Ekki veitir af þó alt sje við haft (þó vel sje rotað).

vel Alt er vel sem vel skipast (S). Sbr. fara.

velgjörð Ekkert fyrnist fljótar en velgjörðir.

velta Þángað veltur hvað sem vera vill (Draumaj.s.).
= Veltur þángað sem vera vill um flesta hluti (Ísl.s. II 201).

venja Því er að venjast sem vera skal.

ver Allir látast ókvæntir (eru ógiftir) í verinu (S).

vera 1 Ekki er alt sem sýnist.
Alt verður einhvern veginn að vera.
Er á meðan er.
Svo er hvað sem reynist (sem virt er).
Svo er margur sem heitir.
Verið er nú meðan vært er (Eyrb. 102).
Nú er það af sem áður var (S).
Það sem verður að vera, viljugur skal hver bera.
Margur veit hvað hann er en ekki hvað hann verður.
Svo er hver sem hann vill (S).
Betra er að vera góður en þykjast.
Að er nokkuð þó vel fari.
Betra er að eitt sje að en alt.
Vertu að, þá vinst þjer um síðir.
Til er það, tala má það.
Það sem ekki er til verður ekki veitt.

vera 2 Hver vottar sína veru.

verða Einu sinni verður alt fyrst.
Ætíð dregur nokkuð til þess er verða vill (S).
Verður hvert að vera skal.
Verður það er varir og ekki varir.
Verður þrátt það varir síst.

Veitkat víst hvat verða kann (M).
Verður hver það verða skal (S).
Það sem verður að vera viljugur skal hver bera.
Mart verður annan veg en maðurinn ætlar (Jómsv. 1875 s. 76).
Svo verður á svinnum sem ósvinnum.
Sbr. vara, vera.

verður Það hefur hver er verður er loks (M).

verja Hann á í vök að verjast.
Ekki þarf að verjast ef enginn sækir á.
Þann er hægt að verja sem enginn vill berja (S).
Nýsir fjarri en ver sjaldan (Heiðarv. 58).
Sbr. vaskur.

verk Verkið lofar meistarann.
Verkin sýna merkin.
Sinna verka nýtur hver (S).
Sjerhver þekkist af sínum verkum (S).
Hvert verk lofar sig sjálft (S).
Fyrra verkið vinnur hið seinna (S).
Auðvelt þykir verk í annars hendi (S).
Ekki er sama verkið eins virt fyrir öllum (S).
Kalt verk karlmannlegt.
Skjótt er skitið verk.
Skitin hönd gerir skitin verk.
Bata má verk þó ei bætt verði.
Af góðum huga koma góð verk.
Hálfnað er verk þá hafið er.
Hvílast býður unnið verk (S).

verkalaun Eftir vinnunni fara verkalaunin (S).

verkamaður Verður er verkamaðurinn launanna.

verkur Ekki batnar Birni enn banakríngluverkurinn (S).

verkþjófur Ilt er verkþjófur að vera.

vermir Það er skammgóður vermir að pissa í skó sinn.

veröld Margan hefur veröldin vilt.

Veröldin er viljadrjúg.
Ekki leikur veröldin eins við alla.
Völt er veraldar blíðan (A).
Valt er veraldar hjólið.
vesall Oft verður vesall að manni (S).
Einu gildir hvar vesall vafrar.
Fátt þykir vesælum vel gefið.
Venst vesall vosi (sbr. aumur).
Flest (Lítið) er vesals vandræði.
Sjaldan á vesall völ á nægtum.
Flest (Lítið) dregur vesælan.
= Vesælan dregur fisið flest.
Lítill er vesæls manns fiskur.
Vesæll er vesælum verstur.
Fátt er svo vesælt að ekki sjái sjer vesalla (S).
= Sjer hvað sjer vesalla.
Sjer stríðir vesæll maður þó mat hafni (sbr. St. Hom. 164).
Sbr. æfi.
vetlíngur Lin (Stirð) eru vetlínga tökin.
vetrarlíf Vandstilt eru vetrarlífin.
vetrarþoka Trúðu aldrei vetrarþoku.
vetrúngur Sjálfir eiga vetrúngar verk sitt.
vetur Að því spyr veturinn hvað sumarið aflar (S).
Snemma gýtur góður vetur kálfi (S).
viðleitni Viðleitnin er engum bönnuð (S).
viðmót Á viðmóti má merkja manninn.
viðsjálsgripur Margur er viðsjálsgripurinn.
viður Gott kemur aldin af góðum viði (Parc. 14).
Í vindi skal við höggva (Hávam.).
Við skal þjökkva með hrísi (Sigvatr).
viðurmæli Viðurmælis er hver maður verður.
víf sjá kona.
víkíngur Ekki fara víkíngar að lögum.

vikumaður Vikumaðurinn (-strákurinn) er bestur.
vilja Það er annað að vilja, annað að kunna.
Gjörla má sá vel vill.
vilji Vex vilji ef vel gengur (K).
Sigursæll er góður vilji (Bisk. I 746).
Viljinn dregur hálft hlass.
Ekki er viljinn einhlítur.
Taka skal viljann fyrir verkið.
Viljann er að virða þó vanti máttinn (S).
Eiginn vilji brennur í helju.
Oft vantar þann viljann sem efnin hefur nóg (S).
viljugur Viljugan er hvern best að kaupa.
villa Enginn er svo ramviltur að ei rati í munninn.
Margur villist þó vís þykist.
villur sjá geta.
vín Hvert vín hefur sinn smekk.
Vín skal til vinar drekka.
Arta má vínber ef vaxa skulu.
Sbr. reiði.
vinátta Illa eldist sviplyndra vinátta (S).
Ilt er að binda vináttu við illa ræmdan (S).
Sum vinátta er svikum næst (S).
Úti er vinskapurinn þá ölið er af könnunni.
Fyrnist vinskapur sem fundir (Fms. II 162).
Keypt vinátta kólnar gjarna (Guðbr. Brjb. 103).
vindur Vindur er tornæmastur (S).
Vindur er veðra galli.
Sbr. viður.
vinfengi Vinfengin eru (rj. verða) misjöfn (M).
vinna 1 Vinna verður hver það ætlað er.
Vinnur hver það vanur er.
Ekki vinst alt með orku er þó vinst með lagi (S).
Oft vinnur sá sem undan lætur.
Enginn vinnur nema vogi (A).
Volaður verður sá ei vinna má.

vinna 2 Vinna er lasta vörn (S).
Vinna verður keypt en dyggðin aldrei (A).
Sbr. dyggð.
vinníngur Jafn er vinníngurinn þá upp er staðið.
vinnukona Vinnukona er vinnukonu verri.
vinskapur sjá vinátta.
vinur Vinur er sá vörnuð býður (Sigvatr).
Vinur er sá annars er ils varnar (Grett. 23).
Era sá vinur er vilt eitt segir (Hávam.).
Allir eru vinir (Ekki vantar vini GJ) meðan vel gengur (S).
Það er vinur sem vel í vanda (raun) reynist (S).
Vinur er sá er til vamma segir (S).
Að hafa vin er annars að vera.
Hver er sinn vildasti vinur.
Hver velur sjer vini eftir viti.
Sá er vinur sem veita kann.
Í þörf skal vin reyna (S).
Skal vinar í þörf neyta (Heiðarv. 71 og o.).
Segjanda er alt sínum vin (Egilss. 182).
Enginn skyldi góðan vin ofmjög þreyta.
Fágætur er góður vinur (G).
Vini skal varlega reyna.
Oft er snauður vinur auðgum betri (S).
Bágt (Vant) er að vera (Þögull skyldi) beggja vin og báðum trúr (S).
Ekki eru alt vinir sem í eyrun hlæja.
Völt er vina stoðin.
Betri er vinur í nánd en bróðir í fjarlægð.
Lángt þykir þeim sem vinar væntir (A).
Hver á sjer vin með óvinum (Hkr. II 128 og o.).
Vörm er vina senna (Saml. til no. folks hist. V).
Segðu mjer vininn þinn, þá veit jeg vitið þitt (K).
Vandfenginn er vinur í nauð (S).

Illa hefur sá ótrúan vin hefur (Svarfd. 81).
Votur er vinakossinn.
Vín skal til vinar drekka (Sturl. II 326).
Vinar gjöf skal virða og vel hirða (A).
Vildust er vina gjöf.
Flest vellur í vinakatlinum.
Ekki skyldu vina brek heiftum hlíta.
Væg fyrir vinum og verri mönnum (A).
Dauður er dauðs manns vinur.
Sbr. eldhús, eldur, frændi.

virða Svo er hver virtur sem hann er gyrtur (S).
Fátt er betur virt en vert er.
Það virða sumir mest er sjaldan skeður.

vís Ekki er vísara en víst.
Vísast er það í hendi hefur (S).
Betra er að lúta að litlu vísu en leita að miklu óvísu.
Þar er ekki á vísan að róa.
Sá verður margs vís sem árla rís.
Spyr oft vís þó viti.

vísa Líka þarf (Hægt er) að skilja hálfkveðna vísu (S).
Aldrei er góð vísa of oft kveðin.
Hverjum þóknast sín vísa vel.
Margur syngur vísuna eftir annara nótum.
Hver gerir sína vísu.
Sbr. barn.

vísdómur Skýst þeim mörgum vísdómurinn er betri von er að (Grett. 25).

vísir Fyrst er vísirinn, svo er berið (S). Sbr. ber, nýjár.

viska Viskan er mentanna móðir.
Viska er afli betri (S).
Viska er betri en vænleikur (S).
Oft dylst viska undir vondri kápu (S).

vissa Ilt er fyr von vissu að selja (A).

vit Vitið er verði betra (K).

Vitið er vinsælast.
Fer vit eftir vænleik (Laxd. 169; vexti GJ).
Æ kemur vit með vetri (S).
Ekki er vitið meira en guð gaf, þó tók hrafninn það hálft af (S).
Vits er þörf í vangæfu (S).
Meira vinnur vit en stríð (S).
Betur vinnur vit en strit.
Löngum hlær lítið vit (K).
Sá hefur lítið vit sem gengst fyrir lit (S).
Löngum er hefnigjarnt lítið vit (S).
Mörgum verður vitið að vandræði.
Engan vantar meir en vitið.
Hann skildi eftir vitið á veggnum.
Þegar vínið gengur inn gengur vitið út (S).
Seint er að sækja vitið í vasann (S).
Hann hefur vitið í vasanum.
Enginn frýr þjer vits en grunaður ertu um græsku.
Þú kemur þar með tólfkóngavitið.
Sbr. vinur.

vita Sá einn veit sem reynir.
= Sá veit gerst sem reynir.
Fátt veit fyrr en reynt er (Fms. VI 155).
Fleira veit sá er fleira reynir (Grett. 23).
Hvað veit sá er einskis freistar (Errekss. 37).
Engi veit hvað verða kann (S).
Engan varðar alt að vita.
Betra er að vita rjett en hyggja rángt.
Margur veit og varast ekki.
Eigi veit fyr en svarað er (Eir. rauð. 23).
= Engi veit ófreistað (S).
Hver veit ef enginn segir.
Eg veit nokkuð þó aðrir viti meira.
Betra er ekki að vita en ilt að heyra.

Fátt veit sá er sefur (Mork. 36).
Sjálfur veit gjörst hverjum varníngi verja á (Sturl. I 455).
Eigi veit til hvers happs hætti (Sturl. II 251).
Þar kemur sá sem það veit, hvað margar eru meyjarnar í Melasveit (S).
Það vissi eg að þessi spræna mundi renna í meginána.
Hann veit ekki meira af því en kálfur af krossmarki.
Þú veist ei meira af því en naut kyssir kú í norðanveðri.

vítaverður Engi er að vítaverðari þó varlega fari (S).

víti (Engi) lætur sjer annars víti að varnaði verða (Nj. 149).
Gott er annars víti hafa at varnaði (Sól. og o.).
Sjálfs eru vítin verst (A).
Sbr. var.

vitlaus Betra er að vera vitlaus en ugglaus.

vitsmunir sjá ágirnd.

vitna Sá vitnar sjaldan rjett sem reiður er.
Oft vitnast sem ei varast (S).

vitni Eitt vitni sem ekkert, tvö sem tíu.
Enginn rekur sig sjálfan úr vitni.
Sjer bera flestir saklaust vitni.
Margur verður öðrum valt vitni.
Betra er sumra vitni en velgjörðir.

vitur Fár er svo vitur að alt sjái sem er (Orkn. 205).
Sá er vitur sem í tíma þegir.
Oft er vitur maður seinn til svars.
Ekki mun vitur um óvíst þrátta (A).
Hinn vitrari vægir (skal vægja) (Hkr. III 114).
= Jafnan vægir enn vitrari (Fms. II 33).

vjela Betra er vjeltum að vera en engum að trúa.

voði Mart (Margur) er kviks voði (K).

Margur er óviss voðinn (S).
Voðinn er oft næst þá varir minst.
Nærri er voði ef illa vill til (S).
vofa Braut kann að villa vofa.
vog Nú er jafnt á báðar vogir.
voga Hver ei vogar hann vinnur ei.
vogun Vogun vinnur og vogun tapar.
volaður Fáir eru vinir hins volaða (S).
= Fár á volaður vini (A).
von Von er vakandi manns draumur (A).
Lengi væntir vonin.
Von er bagabót.
Vonin hefur vakið margan.
Bregðast kann til beggja vona.
Oft hafa litlar vonir að góðu orðið.
Brugðist hefur betri von (K; vonir GJ).
Vant (Ilt) er úr vísu von að kaupa (K og o.).
Ilt er óvissa von að kaupa.
Völt er von þar á er.
Löng er von í kotru.
Eigi er hins verra eftir von er slíkur fer fyrir (Nj. 90).
Nú er ekki von á verra.
vondur Sjaldan verður vondum á vömmum bil.
Oft verður vondur verri ef vegs er leitað.
Fyrri er vondur en verstur sje (S).
Oft verður vondur verstur sjálfum sjer.
Formælíngin gerir vondan enn verri.
Versnar ei þó vondur lofi.
Flest er vondum varboðið.
Sjaldan skilja vondir vel.
Það kemur oft vel á vondan.
Vondir oftast vinna leik.
Oft vegnar vondum best (S).
Vondir menn drekka um síðir dreggjar sínar.

Einhverstaðar verða vondir að vera.
Svo má lengi vondu venjast að vont þyki gott (S).
Lengi má vont versna (S).
Það verður vont um síðir sem versnandi fer (S).
Vant er við vondum að sjá (Hrafnkelss.).
Á ilt fýsir æ hinn vondi.
Enginn er verri en Ormur á Hnerri.

vopn Sjaldan vantar veganda vopn (S).
Þrýtra veganda vopn nema hugur bili.
= Fæst veganda vopn ef hugur bilar eigi (Karl. 406).
Seint er til þeirra vopna að taka sem heima eru (PS).
Duga vopn ef ei bilar hugur nje hendur.
Ilt er að fá geig af sínum eigin vopnum.

vor Vorið kemur eftir veturinn.

vorhugi sjá hausthugi.

vorís Valt er að treysta vorísum (S).

vorvatn Vorvatn og vöðuselur hefur ófeigum manni í hel komið (K).

vos Löngum er vos í vetrarferð (S).

vottur Þegjandi votturinn lýgur síst.

votur Ekki þarf að hella þar niður sem nóg er vott.

vægja Sá skal vægja sem vitið hefur meira.
Betra er að vægjast til góðs en bægjast til ils (S).
Sbr. góður.

vænleikur sjá vit.

vænn Alt er það vænt sem vel er grænt (S).
Fyrr er vænt en valið sje.
Vænu er best í að hætta.

vættur Fljúga fótlausar vættir.
Þar er örg vættur sem hún er nefnd (S).
Sbr. argur.

Vöggur Litlu verður Vöggur feginn.

vökna Enginn er verri þó hann vökni.

völva Sjaldan vegnar völu vel (S).

vöndur Nýjir vendir sópa best.
Margur brýtur vönd yfir eigin hönd.
vörnuður sjá víti.

Y

yfirbætur Yfirbætur eru (liggja) til als (Sturl. II 30 og o.).
yfirvald Betra er ilt yfirvald en ekkert.
ýmis Ýmist er best gott eða ljótt (K).
Ýmsar verður ef margar fer (Egilss. 119).
Ýmsir bjóða öðrum fár (M).
Verða kann á ýmsa halt (M).
yndi Betra er að hafa yndi en auð.
Yndið láta engir falt (M).
Illa fer einatt yndi með lyndi (K).
Betri er einn með yndi en tveir með trega (K).
yrkja Mart er ort sem ekki er gert.

Þ

þagmælska Þagmælska er þarfleg eign (S).
þakka Það er ekki að þakka sem ekki er veitt (S).
Ekki er vert að þakka áður en maður smakkar (S). .
Sá þakkar öðrum sem betur kann (A).
þakklátur Þakklátur maður er þekkur guði (K).
þakklæti Margur gleymir þakklætinu þegar þegið er (A).
þarfur Sá mun þrífast sem þarfur er.
þauf Sá þolir þaufið.
þefur Sá á þef (lykt) sem fyrst finnur (S).
þegja Að geta þagað er ágæt íþrótt.
Enginn er alheimskur ef þegja kann.
Þeim er list er þegja kann.
Sá sem ekki kann að þegja kann ekki heldur rjett að tala.

Betra er að þegja en þræta.
Betra er þagað en þarflaust sagað (S).
Ekki er altíð einhlítt að þegja.
Jeg þegi ekki af því að jeg sje svaranna þrotinn.
Þegja mátt þú, þagað hafa betri sveinar.
Fár hyggur þegjanda þörf (Sól.).
Sbr. heimskur.

þekkja Hver þekkir sjálfan sig best.

þerrir Sjaldan er lángvinnur laugardags þerrir (S).

þeyr Drjúgur er dags þeyrinn.
Oft er óveðurlegt í öndverðum þey.

þiggja Hægra er að þiggja en gefa.
Alt er það vænt sem vel er þegið.
Betra er að þiggja boðin hús en beiðast annara.
Þú kant ekki gott að þiggja.
Gott er þeim sem ekki þá (K).

þíng Oft er galli á góðu þíngi.
Oft er þras á þíngum.

þinn Jeg var ekki þinn þegar þú beist af mjer nefið.
Þá er jeg þinn er þú vilt mjer nokkuð.

þjóð Missæl er þjóðin (Grett. 203).
Þjóð spyr alt það er þrír menn vita (M).

þjófur Oft er þjófur seint á ferð (S).
Það er þjófsins verja að ljúga og sverja (S).
Margir eru heims þjófar (Ævint. 155).
Þjófurinn þrífst en þjófsnauturinn aldrei.
Það ætlar hvinn að hver muni stela (S).
Sá er þjófurinn verstur sem úr sjálfs síns hendi stelur (A).
Ekki stelur þjófurinn altjend.
Þegir þegar þjófanna er getið (S).
Aldrei er þjófurinn óhræddur (PS).
Tíminn tælir þjófinn (S).
Við heimahvinnum er verst að sjá (S).

Ekki er hægt að hvinska þar sem heimabóndinn er þjófur (S).
Ekki verður þjófum við myrkur meint.
Engir geyma betur en þjófar.
Ilt er að stela þar sem þjófur er húsbóndi.
Ilt er að vera þjófur þjófsins.
Oft hengja gráþjófar bláþjófa.
Ýmist er þjófs dögg eða þjófs þerrir.
Hætta er að leysa úr höftum (bundinn) þjóf (S).
Þessir geta það þjófar og ríkismenn (PM).
Sbr. hvinn, stela.

þjóna Vant er tveimur herrum að þjóna og vera báðum trúr (S).
= Það er ekki gott að þjóna tveimur herrum (S).
Enginn er ofgóður sjálfum sjer að þjóna.

þjónn Dyggum þjón launa fáir líkt.

þjónusta Boðin þjónusta verður oft forsmáð (K).

þjóta Nú kná í hömrum hóts annan veg þjóta (Sturl. I 364 og o.).

þjótur Það skal á þjót þorna sem á þræl völknar (S).
Til þess er þjótur að þurka á (S).

þófi Hann kann að klóra úr þófanum sínum.

þoka Sjáðu við þokunni sem situr á fjöllunum.
Mart er það sem í þokunni býr (S).

þóknast Einum að þóknast ekki er gott, öllum hálfu verra (S).

þola sjá þreyttur.

þolinmæði Þolinmæði í þrautum vex (A).
Þolinmæði þrautir vinnur allar.

þor Margur hefur tvö þorin.

Þór Ólíkur er þinn Þór mínum Þór.

Þórður Þú þektir ekki hann Þórð í Krók (karlinn Björn á Brekku).

þorri Brigðular eru þorra þíðurnar.
Kemur þorri í annan tíma.
þorskur Þegjandi kemur þorskur í ála.
þorsti Ekki er þorstinn vatnsvandur (S).
þrá 1 Ekki skal lengi þrá til þess er þó skal ekki tjá (Gísl. Súrs. 99).
Það kemur aldrei ofsnemma sem eftir er þráð (S).
Það þráir enginn sem hann þekkir ei.
þrá 2 Ekki er manni verra en þrá (M).
þrár Sá hefur sitt mál sem þrástur er (S).
þraut Af (Úti) er þraut þá unnin er.
Margar eru þrautir þúngar.
þrekinn Þolað hefur þrekinn maður meira.
þrent sjá allur.
þreyja Hægt er að þreyja þorrann og góuna.
þreyttur Hægt er þreyttum að þola.
Lengi þrammar þreyttur.
þrír sjá þjóð.
þrisvar Þá er þreytt að þrisvar er (K).
Þrisvar hefur alt orðið forðum (Grett. 200).
þrjótur Ilt er að eiga þrá við þrjót.
Ekki eru þrjótar þokkasælir.
þræll Samur er þræll saurugum verkum.
Þybbið er þrælaliðið.
Þræll ber þrá í leik.
Varastu ekki vondan þræl að hirta.
Þrifinn þræll er bæjarbót.
Kýs þræll sjer indælla.
Í þörf er þrællinn þekkastur (PS).
Þiggja skal þræls ráð ef þörf reynast.
Þræll vill eiga sjer þræl.
Sjaldan er (verður) þræll happasæll (Ectorss.).
Ótrúr er óttalaus þræll (S).
Þræll einn þegar hefnist en argur aldrei (Grett. 28).

Seigt er þræl að snotra (S).
Aðrir ráða þræls förum en þræll ei sjálfur.
Árla skal etja þræl en síð svæfa.
Þræll þráir næturkomu en bandíngi dagsbrún (S).
Sjer sparar þræll þrínætta (-mælta) mykju.
Oft er þá í þræls för.
Oft er ragn (blót) í þræls reiði (S).
Illur þræll er allvel þó svelti.
Ilt er í þörfum þræl að streigja.
Ilt er að þjóna í þræls sökum.
Ilt er að eiga þræl fyrir einkavin (Nj. 223 og o.).

þröskuldur Lágur þröskuldur hefur lángan mann felt.

þúfa Oft veltir (veldur) lítil þúfa miklu (þúngu) hlassi (Sturl. I 394 og o.).

þúngi Hverjum dregur um sinn þúnga.

þunnur Jeg er ekki svo þunnur í sporðinn að eg standist ekki orðin.

þurfa Als þarf við ef ei skal skorta.
Als þurfandi er aumt að vera.
Sjerhver þarf sinna muna með.

þurft Einn (Hver) kveður allra (sinnar) þurftar (S).

þurs Bráður er þurs að brydda á reiði (S).
Þrá er þursa einkunn.
Eins er þurs þó allir óski honum virta.
Þurs þykist þrífast fullur.
Kynni þurs þegja þá væri hann vitur haldinn.
Segja skal þursi ef hann situr nökkviður við eld (Heiðarv. 58).
Lát þursinum þögn svara (S).
Þurs gefur skip en liggur sjálfur í landi (S).
Þar er sjaldan þurt sem þussarnir sitja (S).

þurt Það er þurt að eta hverja kökuna við annari.
Sbr. þurs.

þvengur Hægt er að rista breiðan þveng af annars skinni.

þvo Skemur er verið að þvo en þurka (S).
Það er mart þvegið sem ei er hreint gert.
Þvegið skal þerris bíða.
Þyrill Rekur enn skötu á Þyrli.
þyrstur Sá vakar ís sem þyrstur er.
þögn Betri er þögn en óþörf ræða (heimsk orð).
Engi hefur á þögninni (S).
Með þögn má þögn svara.
Þögn er ekki á þíng færð (S; nema þrjóska valdi GJ).
Af illu kemur þrályndis þögn.
þörf Hver er sinna þarfa fullur.
Oft er þörf en nú er nauðsyn.
Þörf kennir þjóð að biðja.
Mart er það er þörf þjár (Reginsmál).
Bæði er þörfin bráð og löng.
Bráða þörf er mest að meta (S).
Ekki kefur þörfin ofneysluna.
Sbr. nauðsyn.

Æ

æð Ekki eru æðar þurrar meðan í þeim er lífið.
æfi Ýmsar (Margar) verða (manns) æfirnar.
Honum eru misgefnar æfirnar.
Um skiftir æfi manns (K).
Misjöfn æfi er best (S).
Mart verður (skipast) á manns æfinni (Hkr. II 302).
Engin er æfi án sorga.
Sá er ekki alla æfi vesall sem einn dag á góðan (S).
Önnur var þá æfin.
Engi veit sína æfi fyr en öll er (K).
Nú er æfin úti, óvart kom það mörgum kropp.
æpa Ilt er þeim að æpa sem enginn huggar (S).
ær 1 Það er vond ær sem ekki veldur fati sínu (S).

ær 2 Ærum verður alt að orðum.
Ær er ófeilnastur.
ærast Enginn ærist lengi einn.
Margur ærist og springur ekki.
Það má æra óstöðugan.
ærinn Mjög fár er sjer ærinn einn (M).
ærsl Fyrst eru ærslin til óranna (S).
æska Engin er æska án breka.
Æskan er flestum óstýrilát.
Ódul er æskan (S).
Æskunnar dáð er ellinnar ráð.
Á ómenskuna er æskan fús.
Hlátur æskunnar veldur oft tárum ellinnar.
Sbr. tamur.
ætla Margur ætlar mig sig og mátulega dyggan.
Þeim skal lítið ætla sem lítið geta.
Það verður að vinna er ætlað er (Nj. 22).
Það mun verða fram að koma sem ætlað (v. l. auðið) er (Nj. 59).
Ekki fer alt sem ætlað er (S).
ætt Allir menn eiga tvær ættir.
Allir eiga ætt til Adams að telja.
Hverjum bregður í sína ætt.
Hvatvetna dregur í sína ætt (Parc. 4).
Er einn aukvisi ættar hverrar (Laxd. 201 og o.).
Örverpi er jafnan í ætt hverri (S).
Sbr. drengskapur, dyggð, göngumaður.

Ö

öfgar 1 Örskamt er öfganna á milli.
öfgar 2 Öfgar um síðir (S).
Öllu öfgar.
öflugur Oft verður öflugum aflfátt.

öfund Öfund er árrisul (S).
= Árla rís öfund.
Öfund kefur alla dyggð (S).
Öfund dregur illan slóða (S).
Öfund fylgir orðstír góðum (S).
Lítils er verður öfundlaus maður (K).
Hinn öfundsjúki er sinn eiginn böðull.
Afgjarnt verður öfundarfje (Fas. II 332).
ökli Ýmist í ökla eða í eyra (S).
öl Við eld skal öl drekka (Hávam.).
Öl segir allan vilja (S).
Öl er annar maður (Grett. 43 og o.).
Ölvar þarf sá að vera sem lögunum á að stýra (S).
Betra er þykt (þunt GJ) öl en þunt (þykt GJ) skol (S).
Betri er ein tinta með öl en tóm tunna.
Slíkt öl sæmir slíku brauði.
Ekki er það öllum öl þó einn drekki glatt.
Ilt er ölið enda er það illa drukkið (K).
= Ilt öl og illa drukkið (S).
Gott öl, sagði refur, hann rauk út af.
Öls til veiða eru flestir fúsir.
Þykir eigi til öls boðið (Ljósv. 192).
öld Öld kemur eftir öld.
Öld er ójöfnust.
öldúngur Ei er öldúngur undirlagður þó aumínginn sje plægður.
ölkona Altíð rís kíf í ölkonu húsi.
öndvegi Ekki verður öllum í öndvegi skipað (S).
öngull Alt er betra en berir önglar (S).
Bítur á beittan öngul (S).
Fráleitur skyldi fiskimanns öngull.
Snögt er öngulbragðið.
ör Hægt er að vera ör af annars fje.
= Sá er illa ör sem á annars er.

örbirgð Örbirgð kennir illum klæki (S).
örbirgur Eitt vantar örbirgan þá annað er fengið.
öreigi Alt er rjetttækt af öreiganum.
örgrannur Örgranns erum vjer lengst á leit (M).
örlátur Örlátur auðlaus er sem kappi vopnlaus (S).
Eftir efnum skyldi hver örlátur vera.
Af annara er hver örlátastur (S).
örlög Eigi má við örlög bægjast (Ól. hvítaskáld).
Sbr. deyja.
örn Ramr er örn í sátri.
Sjaldan gerist örnin að einfætíngi.
Hvar helst sem hræjið er þángað munu ernirnir safnast.
Örn er á nesinu.
Öndverðir skulu ernir klóast (Hkr. II 406 og o.).
Sbr. agn, auga.
örvasi Örvasa mann og únga konu brestur sjaldan börn.
öxl Hann kann að bera á báðum öxlum.

Viðbót.

ábati Sætur er ábata þefurinn (240).
Sbr. sæt er ávinníngs vonin (GJ).
Það er ekki gert upp á ábatann að láta hann Kára róa (300).

ábreiða Enginn rjettir sig lengra en ábreiðan nær (240).

alþíngi Hælum ei alþíngi fyrr en af því er riðið (300).

amma Það er ekki oft að hún amma mín deyr (300).

arlaki Ætt er arlaka engu nýt (240).

ás sjá ups.

auðkendur Alt er það auðkent úr því koti kemur (St.).

bátur Ofhlaða má hvern bát (300).

binda Þeim skal lítinn binda sem lítinn geta borið (300).

blár sjá ekkert.

blindur Blindur maður finnur líka hurðarhrínginn (403).

blóta Blótaðu ekki stóra Sigga (300).

boli Sjaldan er grátinn gammall boli (312).

borð Alt er betra en borðið bert (403).

Breiðabólstaðir Hann býr á Breiðabólstöðum (v. l. -stað; 240).

brók Hann færist í fornar brækur (240).

byskup Bauð eg byskupi (v. l. bóndanum) betri þótti mjer hann þá ekki (St.).

dans Það datt úr honum dansinn (300).

dimmur Dimt er þar sem dagur er enginn (403).

Dóri Fleiri eru gráir en Dóri (300).
eftir Fjandans mikið er eftir enn, sagði presturinn (St.).
eilíft líf Eitthvað verður til eilífs lífs (241).
einvirki Ant er einvirkjanum (403).
ekkert Betra blátt en ekkert (S, 225).
fló Þar tekur hver fló af öðrum (403). Sbr. lús.
flot Fyrir fleiru þarf að hugsa en flotinu einu, sagði karlinn (300).
fógeti Það er ekki oft að fógetinn kemur í Tálknafjörð (300).
fólk Fínt fólk, alt einsýnt (St.).
fugl Hver vill sínum fugli á flot koma (403).
Fáir verða feitir á fuglaveiði (300).
gála Margur er gálu gángur (300).
Gauti Ekki er Gauti gamall (300).
geit Eitt er blóð í öllum geitunum (225).
Gíslagata Allir vilja lifa og ríða Gíslagötu (300).
góutúngl Hátt ganar góutúnglið (300).
grár sjá Dóri.
guð Allir vilja guðir vera ef þeir gæti (403).
Altíð hjálpar einhver guð (312).
Altjend er eitthvað að því sem guð gefur, sagði kerlíng (SL).
Gunna Honum er géngin Gunna (312).
hákall Þúngt er hákalls hlassið (300).
halda Alt heldur h:unum herra minn, sagði karlinn sem fylgdi byskupinum (300).
Hallgerður Á Hallgerði bellur (St.).
happ Ekki er það alt heimahapp sem á höku klagar (300).
heimabiti Hollur er heimabitinn (300).
heimskur Margur er heimskur þó hár sje (300).
helgast Það helgast alt af henni Mela-Máríu (300).
hey Sjaldan fyrnast græn hey í garði (300).
Ekki er til heyvinnu að flýta sjer (300).

hlass Þar situr hlass sem því er hleypt (300).
Hólar Á fram Hóla lestin (300).
Það hefur aldrei verið saman tekið Hóla staður og hundaþúfa (300).
hornklofi Hann hángir í hornklofa (300).
hundaþúfa sjá Hólar.
hundur Hart bíta hundar kóngs (St.).
hvinn Hvöss eru hvinna járnin, sagði bóndinn hann brýndi hnífinn byskupsins (St.).
jafngóður Jafngóður er hinn sem heldur og hinn sem flær (rjettara en slær í S).
jarl Ilt er jarli úr ætt að stela (300).
Jóhannes Sánkti Jóhannes vísi þjer veg rjett ofan í sjóinn (300).
kala Kell það sem engi vermir (300).
Ekki kell þeim er kol brennir (300).
kemba Jeg hef átt um kúlur að kemba (St.).
klerkur Oft er krókur í klerks augum (300).
kol Lengi brennur í þurrakolunum (St.).
konúngur Konúngur er hver í klæðum (312).
kosta Það er ekki neitt sem ekkert kostar (300).
Kúfskjóna Það er eins og hún Kúfskjóna í Hvammi (300).
kýr Hann er á milli kýr og kirkju (241).
kæsir Vandstiltur er vetrarkæsirinn (300).
lág Kvíði jeg fyrir láginni, sagði stelpan (St.).
lausamaður Lausgirtir eru lausamenn (300).
líf Hálft er lífið á hestsbaki (300).
Ljótur Alt er barn hjá Ljóti (225).
Loptur Eitthvað þykir Lopti hinum ríka (403).
Lúkas Ekki skrifar Lúkas svo (300).
lús Lýsnar bíta en flónum er um kent (St.).
lög Það eru lög sem hann Lalli segir (St.).
löngustykki Hart, hart löngustykki (300).
maður Ástsæll er ólatur maður (403).

Máríuveður Nú er Máríuveður í Kjós (300).
mjólk Autt er mjólkurrúmið (300).
moð Meira fer í moðið en í kálfinn (300).
nógur Nóg er að gera í Görðum, ein er kýrin (300).
oddaveiði Opin er oddaveiði (300).
ómagi Alkeypt er ómagaverkið (300).
pissa sjá skemtun.
pistill Ekki er matur í pistlum Páls sem prestar þylja (300).
prestur Enginn kemur frá einum presti óskitinn (300).
ríða Á skeið átti að ríða en skítur varð úr (300).
Þú ríður ei svo hart þú rotir mig með dunum (St.).
rif Gengur á rifið bóndi (300).
róa Það er ekki róið í einum vörnum (300).
sár Enginn hefur sviða í annars sári (300).
sáta Ekki fýkur lengi til sátunnar (300).
sax Þar gengur alt á saxi og spæni (300).
Signý Engin er síðri en Signý (312).
sjá Ekki má í alt sjá þá mikið liggur við, kvað refur, hann beit fót sinn úr boga (300).
Skálholt Honum vildi til skyssan í Skálholtsreiðinni (300).
skemtun Það er skammvinn skemtun að pissa í skó sinn (300).
skeyna Ekki skeynir hann hnakka sinn á því (300).
skimp Jeg skil skimpið fyrr en skellur í tönnunum (St.).
skinn Lengi skrjálar á þurru skinninu, sagði kerlíng, hún klóraði sjer á maga (St.).
skytta Allar skyttur eiga eitt glappaskot (403).
smjör Sá ber smjör úr eldi (312).
Sokka Nú er lagið á henni Sokku (Látra-Gunnu; 300).
spónn sjá sax.
standa Stattu aldrei Steinn mágur (300).
stela Stundaglöggur er sá sem stela vill (300).
sultur Ekki verður súnginn úr sjer sulturinn (300).

sæll Flest fýsir sælan og snúðu þjer upp Imba mín (St.).
sætur Alt er sætt á sjálfs búi (225).
söl Mörgum er sár sölvahnefinn (300).
tilberi Rýrir eru tilberabaggarnir (300).
tó Tamt er þeim um tóið sem tæta á næturnar (300).
ups Hann fer (er) á upsum og ásum (300).
vari Ekki er lengi varinn sagður (300).
verrfeðrúngur Víða alast verrfeðrúngar (300).
Vigga Allir stínga í Viggu (300).
vorvöllur Mart fæst á vorvöllum (300).
þorskur Þegjandi gánga þorskar í ála (300).
þyrstur Sá er ei þyrstur sem síar vatnið (300).
æra Söm er æran, setjið þjer upp aftur (300).
Æsa Ekki er það brjóstið hennar Æsu (300).
æska Ærslafull er æskan, sagði kerlíngin, hún stökk yfir sauðarlegginn (300).
örn Einn er altíð örn á nesi (300).

Skýríngargreinar.

[Tölur merkja röðina við hvert orð.]

á Að ósi osfrv. finst í Snorra Eddu og er þar haft sem forn málsháttur, þótt Þór sje látinn segja hann; ós merkir hjer 'uppsprettu'.

ábótavant Sbr. á d. Enhver har sine fejl.

afglapi Eitt er osfrv. Hjer mun vera undirskilið, Eitt nefnilega það að gera afglöp; jeg skil svo sem „afglapa" komi af afglapi.

afturrjettíngur Bj. Hald. segir að a. þýði slitinn (og beygðan) hestskónagla sem sje rjettur; hjer haft um menn.

ágirnd Á. etur osfrv. sbr. Gjerrighed og öjet mættes aldrig (Syv).

ágjarn Als osfrv. sbr. Gjerrig mand savner både hvad han har og hvad han ikke har.

áll Ívar: D'er faafengt aa gripa aalen um sporden; á d. Det er ej godt at holde en ål ved halen.

allur Ekki er osfrv. sbr. Ívar: Han er ikkje all, der han er sedd.

alvara Öllu osfrv. sbr. Ívar: Aalvara og gaman ganga ofta saman. Pjetur: Alvor og gammen kunne bedst sammen. — Alvara osfrv. á d. Alvor og gammen kan ilde tilsammen.

amboð Pjetur: Anbudløs man er handeløs.

annar Fáir smíða osfrv. sbr. Pjetur: Man skær ofte bred reb af anners hud. — Bágt er osfrv. Ívar: D'er vandt aa kjosa annan mann mat. — Enginn sjer osfrv. Pjetur: Man kan ej se en man længer end til tænderne.

annes „Girt" er rángt.

árgali Svo sagði Haldór Snorrason um Harald harðráða.

árla Sá osfrv. = Pjetur: Ho årlig riss han vorder mangt viss.

ást Ást er ei auðfólgin = Kærlighed kan ej skjules (P. Syv).

atgeir Úr Njálu 77. kap. „en hitt vissa ek, at atgeirr hans var heima“.

Atli Við þennan málsh. er stundum b. v.: þegar hann stal frá honum jólasoðníngunni.

auga Betur osfrv. sbr. Ívar: Tvau par augo sjaa meir en eitt; líkt á d. — Auga sjer sbr. Ívar: Augat ser seg ikkje sjölv. — Engum osfrv. Ívar: Det auga, ein ikkje ser med, er liti hjelp i; líka hjá Pjetri. Þeim augunum er víst rángt fyrir: því auganu. — Unir osfrv., þar til svara málsh. hjá Ívari, á d. og sænsku. — Eigi leyna osfrv., þessi dróttkvæðu vísuorð standa í Gunnlaugss. — Aldrei skyldi osfrv. Ívar: D'er illt auga som inkje godt vil sjaa. Pjetur: Ont øve skulde aldrig godt se, og sýnist það rjettara að hugsun.

auli Sbr. Pjetur: Lad man går nødigt på sten vej. GJ hefur líka: Latur gengur nauðugur grýttan veg.

baga Ber ei osfrv. — eitthvað rángt?

bakarabarn Líka á öðrum málum.

bál Pjetur: Af liden gnist vorder ofte stor ild.

Baldur Úr Snorra Eddu, orð Skaði (fátt mun osfrv.).

baldur Í S skýrt sem „mæða“; baldrast 'arbejde med anstrengelse for at komme frem' (Fritzner).

barmur GJ bætir við: því hefur þú engan prís, en það er ekki upphaflegt.

barn Barn er móðurinnar osfrv., Pjetur: Barn er moderens bedste legere. — Fáir kunna osfrv., eru ef til vill eitt og hið sama, Ívar hefur: Faa kann eitt barn ala, og er það víst rjettast. — Barn það hefur osfrv., Pjetur: Det barn giver lidet, sin egen brøddisk gnaver; hefur er annaðhvort rángritað (-lesið) f. gefur, eða breytt með vilja. — Blindur osfrv., Pjetur: Blinder er barne mave. — Vaxa osfrv., Pjetur: E (= æ) voxe börn dog at de vand drikke. — Gef ei osfrv., Pjetur: Giv ej barnet, men (= meðan, þó að) det beder. — Bráðir osfrv., Ívar: Barnehugen er braad. — Hægt er osfrv., Ívar: Barnehand er snart fyllt. — Ekki grætur osfrv., Pjetur: Barn have sin vilje, da græder det ej; Ívar: Naar barnet fær si beidsla, saa græt det ikkje. — Gott barn osfrv., Pjetur: Godt barn kvæder gærne favr vise. — Brent osfrv., Ívar: Naar barnet heve brent seg, saa ottast det fyre elden. — Lengi grætur osfrv., Pjetur: Længe græder halv bart barn. — Barn má

osfrv., Pjetur: Barn skal krybe til det nimer at gå. — Með bössum: bössur (fleirt. kvennk.) þýðir Bj. Hald inertia rudimenta. — Barn er svo, Pjetur: Saa er barn i by bært som hjemme er lært; GJ skrifar bert. — Þessi börn, er ekki vel skiljanlegt, afbakað?

bátur Sbr. Ívar: Smaae baatar faa fylgja landet.

baugur 2. með baugi borinn sýnist merkja: borinn fullríkur eða fullkominn. Stendur orðatiltækið í sambandi við „baugum borinn" í Alvíssmálum?

bein 4. Pjetur: Det kender på benet, hvor hosen er brudden.

bekkur (1) 1. Kvíabekkur — prestsetrið — er skýríng GJ; ef til vill er hún ekki rjett.

bekkur (2) Ívar: D'er bettre aa stemme i bekken en i aai.

belgur 3. Pjetur: Did stunder belg som båren er (B). — 4. GJ bætir við í svigum: barnið segir, belgurinn þegir.

bella Stendur í Eyrbyggju (45. kap.); bófi er þar viðurnefni (Freysteins).

bera 1. bera = bera vitni.

bessi 1. Hjer á ef til vill að rita: Bessa.

bið 3. Er öðrum rjett?

bíða 3. Ívar: Bidande fær byr og braad fær andror; líkt á d. — 4. Pjetur: Han bider ej forlenge som fonger en god nadvere.

biðja 2. Ívar: Han lyt sjölv bidja som inkje tilbod fær. — 4. Ívar: D'er betre bidja en stela. — 7. Ívar: D'er leidt aa bidja lenge um litet.

bikkja (= hundur) 2. Pjetur: Af læp vorder hund læderådig.

biskup 4. barna, GJ í svigum: bagga. — 7. sbr. Ól. s. helg. (1849) Kap. 37: „er þér kalleð biscup yðat".

biti 2. sbr. Pjetur: Bid biuder anden ind.

bjalla (1) Bj. Hald. þýðir: radix costæ intermediæ fuci penniformis, qui nobis est máríkjarni; Mohr segir, að stilkurinn (stammen) sjálfur sje nefndur bjalla (á færeysku tanbiödla).

bjóða 2. Ívar: Det byd ingen betre en han heve.

bjúga Pjetur: Man skal æde pølsen men hun er varm.

björn 2. Ívar: Ein skal ikkje selja hudi af björnen, fyrr han er fangad. — 7. Pjetur: Der bider björn som bunden er.

bleyðimaður blegða?, rángt fyrir bleðja? (þ. e. höggva niður).

blíður Á d. Blid er beden (ɔ: bedende) mand (P. Syv).

blindur 6. Ívar: D'er vandt fyre den blinde aa döma um literne.

blóð 1. Ívar: Blodet er aldri saa tunnt, det ei er tjukkare en vatn. Líka á d.

boð 1. boð = skipun.

boðskapur Pjetur: Budskab må jeg bære, antsvar kan jeg ei vælge.

boðsletta Pjetur: Kringeldrivere haver hvass kniv og tom bug.

bogi 1. Pjetur: Ee skjuder buen men duen koxer. — 3. Pjetur: Snart er skuddet af stakket bove. — 5. Sbr. Ívar: Ein fær ikkje spenna bogen saa hardt, at han brest, og Bender du bogen for hardt, so brest han snart.

bók 2. Ívar: Han er blind som er boklaus.

bóndi 1. Sbr. Bóndi er bústólpi. — 7. Sýnist ekki fullkomin heild og er eflaust útlent. — 9. Úr lagamálinu; kemur og fyrir í hinum svokölluðu Ísl. fornkvæðum; rjettur merkir bætur, sem maður átti að fá fyrir áverka.

borð Ívar: Det skal vera eit baard fyre baara.

bót 10. Pjetur: Det er godt at have bod i binge; bíngur merkir hjer rúm (sæng); málsh. lítur mjög íslenskulega út, en er þó útlendur.

brandur (2) Ívar: Ein (einsleg) brand kann ikkje brenna.

brauð 2 Pjetur: Bedre er halvt brød en alt mist.

brenna (1) Á d. Hvo der vil smage alle såd, brænder tit sin mund (P. Syv).

brestur 1. GJ bætir við: og eins þeir guðhræddu, valla upphaflegt.

brjóst 4. Sbr. Jónss. helg. 11. kap.

bróðir 1. Sbr. Pjetur: Bar er broderløs man. — 3. Ívar: Like brøder skal like kaal supa. — 8. Líkir málsh. hjá Ívari. — 9. Hef jeg heyrt: Engi er annars osfrv.; leik GJ.

brotlegur Jeg hef heyrt: Allar erum vjer syndugar systur. — Líka finst: Allir eru breyskir, sagði abbadísin, hún sló aftur höfðinu.

brunnur 3. Brattan, eða brattann (af bratti)? — 4. Pjetur: Man ved ei i hvat brynd vandet bliver lengst udi. — 7. Ívar: D'er seint aa tekkja brunnen, naar barnet er druknat. —

8. Pjetur: Ho i mange brynde leder, han finder eder i somme. Í GJ stendur eld (f. eitur), sem er vitleysa, og því hjer leiðrjett.

bú 5. Pjetur: H(i)onens troskab styrker bondens boskab. — 6. Pjetur: Bød saa bo at du skader ei anden.

búkur 2. Pjetur: Naar bugen er fuld da er hovedet glat.

búnki Á víst við búnka (búlka) í skipi.

búrkona Líklega er búkona rjettara.

bý 1. Pjetur: Så fødes bi som björn, með viðbót: dog af ulige bid.

byrði 3. Eins og málsh. er hjer, er hann óskiljandi; „fótlaus“ er vitleysa og afbakað úr: fatllaus, þ. e. fatlalaus, án bands, af fatli (eldra: fetill); Pjetur: Ee faller af fatteløs byrde, en hjer er fatte- rángt f. fatle-; sbr. fetlabyrðr að fornu.

dagur 3. Sbr. Ívar: Dagen er aldri saa lang, det ei kjem eingong kvelden. Á d. Alle dage have kvæld (P. Syv). — 4. Ívar: Ein skal ikkje rosa dagen, fyrr kvelden er komen. — 10. Ívar: Lat kvar dag hava si sorg. — 15. Ívar: Ein god dag kjem aldri for seint. — 17. Ívar: Naar dagen kjem, so kjem det raad; líka á d. — 21. P. Syv: I dag mig, i morgen dig.

dans 3. Á d. Der hører mere til end et par korksko (røde sko; P. Syv). — 4. Pjetur: Gonger du i dans da se hvem du tager om hånd.

dauði 3. Á d. Døden ender det onde. — 6. Ívar: Dauden blæs ikkje i lur fyre seg; Pjetur: Døden blæs ej i basune (ljud) fore seg. — 8. = á d., líkt hjá Ívari.

dauður 4. Pjetur: Døde ere død mands venner.

deyja 1. Ívar: Eingong döya skal alle mann; líka á d. — 6. Ívar: Han döyr som er feig (og liver som er seig); Pjetur: De dø alle som feje ere. — 10. Ívar: D'er betra a döya med æra en liva med skam; Pjetur: Bedre er at dø en med sorg at leve. — 11. Ekki dvín: ekki = sorg. — 14. Pjetur: Han dør icke som djurt køber.

djarfur Pjetur: Hver er djærv over delder låd.

dómari Pjetur: Det er ei godt at dele med sin dommere.

dóttir 2. Pjetur: Dotter farer gerne i moders særk; Ívar: Dotteri gjeng i mor sin særk osfrv.

draga 1. Ívar: Det er lett aa draga, som løyp av siølvo seg. — 7. Haft um spil, þegar dregið er.

draumur 6. Sbr. d. Drömme er skyggen ligest.

drekka 2. Pjetur: Drick som gæst og æd som hjemme er van. — 3. Á víst við drykkju Þórs hjá Útgarðaloka. — 7. Ívar: Drukken manns ord er draumom like.

dúfa 2. P. Syv: Det dunner ikke dert, der duen danser.

duga 3. Ívar: Det dugjer inkje ufreistat.

dul Þetta orð var kvennkyns að fornu; dulinn í 2 er víst f. dulina.

dyr 2. Pjetur: Ofte gælder dör stackarle vrede.

dæma 1. Sbr. Ívar: D'er vandt aa döma i si eigi sak. — 2. Ívar: Det dömer kvar etter sit vit.

eftir Ívar: Det er ikkje atter det som av er.

eiga 5. Ívar: D'er betra aa eiga en aa ynskja.

eik 3. Sbr. d. Intet træ er så rent, det haver jo en kvist.

einn 4. Pjetur: Bedre er ene at være en ond stalbroder at have.

eldur 1. Pjetur: Af liden gnist vorder ofte stor ild. — 5. Pjetur: Hvo ild vil have han skal lede i asken. — 7. Pjetur: Da er ild god inde når huseglene hænger ude. — 8. Pjetur: Man er der helst som ilden brænder bedst. — 9. Sbr. Ívar: Ein fær tola röyken fyre elden si skuld. Líka á d. — 10. Pjetur: Du skalt i ilden rage om du vilt venner verme.

elja vefur?

elska 4. Líkt á d.

endir 2. Ívar: Ein ende skal allting hava. — 3. Ívar: Naar enden er god, so er alt godt = d.

epli 1. Sbr. Pjetur: Godt træ (god rod) bær gærne gode æble. — 3. Pjetur: Bædre er æblet givet end ædet.

erfíngi Á d. Arvings gråd er halv latter (P. Syv).

erkibiskup Pjetur: Man gör ei god erkebisp af en frådser.

eyra 6. óhljóðs, af óhljóður = ekki hlustandi.

eyrir 5. Sbr. Pjetur: Den penning er ondt at holde som ud skal.

fá 4. Pjetur: Hvo lidet sår, han lidet får; gamla myndin „sær“ er hjer framkomin til að fá hendínguna.

faðir 1. Ívar: D'er faae som fader og ingen som moder.

fagur 2. Ívar: Det er ingen væn, daa han græt.

fálki Á d. Det er ondt at lokke høge med tomme hænder.

falla 8. Ívar: Det stundom fell og stundom flöder; Pjetur: Stundom falder og stundom flöder.

fantur 2. Pjetur: Folsk mands kniv er först i smöret.

fara 7. Pjetur: Ee far (o: fanger) hver som han er för; er fer mislesið f. fær?

fasta Pjetur: Han haver godt at faste som finder fiske på sin diske.

fátækur 2. Pjetur: Fattig man skal ei have faver eller feder hest. — 3. Ee haver fattig mand bo på bage. — 5. Pjetur: Fattig mands forde ere alle ødkænne. — 7. Pjetur: Fattig mands kæde haver mange ulæde. — 18. Pjetur: Af lidet og lidet sanker fattig kone barn; ísl. þýðarinn hefur misskilið „barn“ sem væri það þolfall, en það er þágufall („handa barni sínu“). — 7 og 16 er víst upphaflega eitt og hið sama; Pjetur hefur: Fattig mands kæde haver mange ulæde (= fátæks manns kæti hefur mörg ólæti); 16 er rjettara; í 7 er „kæde“ misskilið sem „keðja“ (festi), og eftir því hefur „ulæde“ verið breytt; 7 er líklega miklu yngri þýðing; jeg hef þó ekki viljað sleppa því.

feginn 1. Ívar: Han verd tvo gonger fegen, som kviler paa ein stein.

feigur 2. Úr Sólarljóðum, 36. v. — 16. Ívar: Det veit ingen kvar den feige flakkar.

feitur 3. Ívar: Det feite vil altid uppe fljota; Pjetur: Det fede vil altid oppe flyde.

feykir Hjer mun átt við faldafeykir.

fíngur 1. Ívar: Fingrarne minnast det dei fyrr hava gjort. — 3. Á d. Han skal have fingre af jærn som fenden skal flå.

fiskur 8. Á d. Fisken har godt, den drikker når den vil. — 9. Ívar: D'er betre smaae fiskar end tome diskar.

fjandinn 2. Pjetur: Hvar fenden er ikke selv der haver han sit visse bud. — 4. Á d. Han må se ilde ud som vil skræmme fanden. — 7. Á d. Når hver tager sit, har fanden intet.

fje 17. Ívar: Alt fe er sin herre likt. — 26. Pjetur: Ondt er at båse fore ufød fæ.

flá Pjetur: Den flår som en stympere, der fonger hverken krop eller skind.

flas 3. Ívar: Det kjem sjeldan fjas til fagnad.

flesk 3 er orð Plógs svarta til Eiríks lambs, Knytlinga 103. kap.

flík fjefurða = mikið verð („res promercalis“ Bj. Hald.)

fljúga 2. Ívar: D'er vondt aa fljuga vengjeløs.

fluga 1. Ívar: Svoltna flugor stinga saart.

flýja 2. Pjetur: Bædre er at fly end ilde fikte (sbr. formálann).
fól 5. Pjetur: Ee stonder folsk til benen verke.
foli 1. Ívar: Kipen fole verd ein god hest.
fólskur 1. Pjetur: Ee vinder folsk mand første leg.
forlög 5. Ívar: Det kann ingen fraa si forloga fly. Líkt á d.
forvitinn 1. Ívar: Den som ikkje er forviten, verd ikkje vis.
fótur 2. Pjetur: Ee gror gongendis fod, ee svælter siddende krage.
freista Ívar: Freistat er ikkje fullgjort.
freyja Hvað merkir orðið?
frost fáar af fár ɔ: skínandi, skær.
frændi 1. Pjetur: Farende er fester öre; málsh. þýðir: sá eyrir sem er festur (veðsettur) er farandi ɔ: verður að borga; ísl. þýðandinn hefur alveg misskilið eða mislesið málsh. — 3. Sbr. Ívar: Der er fjord imillom frendar. — 5. Ívar: Frende er frende verst, sa reven um dei raude hundarne; líkt hjá Pjetri.
fugl 2. Ívar: Fuglen er ikkje flöygd med same han kjem or egget. — 3. Ívar: Det syng kvar fugl med sinom nebb. — 9. Á d. Man ser på reden, hvad fugl der er inde. — 11. Ívar: Tvo fuglar bera betre til reids en ein = Pjetur. — 13. Ívar: D'er laak fugl som skjemmer sit eiget reid; líkt hjá Pjetri. — 15. Ívar: D'er ikkje alle fuglar haukar = Pjetur. — 18. Ívar: Ein fugl i handi er betre en tie i skogen; líkt hjá Pjetri. — 19. Pjetur: Den fugl er snart kryst i hende er; hjer hlýtur „kjörinn“ að vera rángt (kreistur?). — 20. Ívar: Fyrste fuglen fær fyrste kornet = Pjetur.
fullur 1. Ívar: Det kann vera fullt um det ikkje flöder utyver. — 4. Á d. Fuld krop gal kop. — 5. Sbr. Ívar: Den fulle veit ikkje, kvat den fastande tarv.
fylgja 1. Ívar: D'er mangt som farande fylgjer.
fæða 2. Pjetur: Fød mig i år, jeg vil føde dig ad åre.
gagn 4. Pjetur: Skøth er gavn gjort, skær af flykket.
gagnstígur Pjetur: Gensti vorder ofte glapsti.
gamall 1. Á d. De gamle er to gange börn. — 3. Ívar: D'er ofta godt som dei gamle kveda. — 20. Pjetur: Ee gjus den gamle det han på ilden sade.
gaman 3. Ívar: Det verd mangt fyre gaman gjort.
gánga 5. Sbr. Ívar: Det gjeng ikkje alt, som ein gissar.

garður 1. Ívar: Det skal vera gard imillom gode grannar; annars kemur setníngin fyrir í Gulaþíngslögum fornu. — 2. Ívar: Det vil alle kliva den garden som laagaste er; Pjetur: Man gonger gærne over gerdet som det er lavest.

gás Hjer er „gás“ haft um getnaðarlim kvenna.

gefa 3. Pjetur: Den giver mest der mindst formå. — 8. Ívar: D'er alt godt som gjevet er.

geit 3. Ívar: Han er gjengen den dagen daa geiti var feit; Pjetur: Den dag er gongen som geden var fed.

gestur 4. Sbr. Ívar: Ringaste gjesten heve glöggaste auga; Pjetur: Gestens øge er glugaktigt.

geta 3. Ívar: Det verd alt gjetet som gjort er.

geyma 1. Ívar: D'er betre göymt en glöymt. — 6. Pjetur: Den gemmer til möss til mörgen gemmer.

gifta 2. Á d. Bedre ugift end ilde gift.

gíll Sbr. Ívar: Det gjeng sjeldan gil etter sole utan det er fyre godo.

gjald 2. Pjetur: Bedre er gammel gæld end gammel sag.

gjalda 2. Pjetur: Hvo ei haver gris han skal betale med kroppen.

gjöf 4. Líkur málsh. hjá Pjetri (nr. 252). — 10. Pjetur: Jeg lover alle gaver uden kølvehug.

gjör Finst í Hákonarmálum.

gras 2. Ívar: Det gror ikke gras i aalmenningsvegom.

greppur ɔ: greppur í fiski?

Grímseyjarsund vör = árartog.

gripur GJ ritar korgripina, en það hlýtur að vera rángt.

grís 1. Sbr. Ívar: Sui bryt og ungarne nyt; Pjetur: Ofte gæller grisse det gammel svin gjorde.

grýta Ívar: Det vil kvar kara eld under si gryta.

guð 3. Málsh. er óskiljandi á ísl.; Pjetur: Gud giver alt godt men dach (ɔ: tag) ikke oksen om hornene; sænski málsh. hljóðar: . . . och ey leder han uxa med horn i gard; lat.: Dat deus omne bonum sed non per cornua taurum, sem svarar vel til þess sænska; þ. e. guð gefur alt gott, en þó leiðir hann ekki uxann á hornunum til manns; maður verður líka að gera eitthvað sjálfur. — 7. Sbr. Ívar: Den som gud vil spara, skal aldri illa fara.

gull 3. Sbr. Ívar: Gull er gull, um det endaa ligg i sorpdungen. — 8. Ívar: Ein kann köypa gullet for dyrt og. —

15. Pjetur: Man gömmer (höll B) ej vel guld under geddetunge. — 20. Ívar: Det er ikkje gull alt som glimar.

gýgur Eftir skýríngu Skevíngs er gýgur = áma (tröllkona), hjer = ámusótt.

gylla 2. Ívar: Ein skal ikkje gylla det, som ikkje er gull verdt; Pjetur: Man skal ei gølle det som ei er guldt værdt.

háðkjaftur Pjetur: Kringeldrivere haver hvas kniv og tom bug. Sama finst við „boðsletta".

hafa 6. Ívar: Den som inkje heve, han inkje misser.

haltur 3. Ívar: Han er ikkje saa halt som han hinkrar.

hani 1. Ívar: D'er kvar hane byrg paa sin eigen mokdunge; Pjetur: Hjemme er hane djærvest.

hár (2) 4. Er málsh. rjettur?

harður Sbr. d. Hart mod hart, sagde fanden, han vendte rumpen imod torden.

haukur 1. Valla rjett, við klær??

hegri 1. Pjetur: Hvart hejren flyer da fører han halen med sig.

heill (2) 1. Pjetur: Bedre er hel end hundred mark.

heima 3. Pjetur: Hjemme er best at hviles. — 6. Ívar: Heime er kvar mann herre.

her 1. Ívar: Hovudlaus her kann illa strida; Pjetur: Ilde strider hovedløs her.

herma Ívar: Den som hermer, gjerer det ikkje betre en det er.

herra 1. Sbr. Ívar: Alle vilja herre vera, ingen vil sekken bera. Sama á d. — 3 er lagað eftir d.

hestur 2. Sbr. Ívar: Det syner paa hesten, kvat hage han gjeng i. — 5. Ívar: Viljug hest skal ein maateleg rida. — 8. Pjetur: Liden hest er mest i vandet (þ. e. lítill hestur að mestu leyti allur niðri). — 11. Pjetur: Lidet hestekøb gör stakket dags reise. — 15. Ívar: Gjeven gamp skal ein ikkje sjaa paa tennerna; Pjetur: Man skal ei se given hest i munde.

heyra 5. Pjetur: Oft er hull (hult) hørelse ner. Þessi gamli málsh. hefur líka verið tekinn frá Pjetri, því að Skevíng hefur líka: hulinn, misskilníngur á „hull".

hjól 2. Sbr. Pjetur: Ee ris kiv af værre hjul.

hjón 3. Pjetur: H(i)onens troskab styrker bondens boskab. — 6. Pjetur: Ee glædes hion af venners tilkomme.

hnútur Ívar: D'er kvar sin knut kunnig.

hóf 2. Ívar: Hov er alltid hollaste. — 13. Úr Svarfdælu.

hold 2. Pjetur: Faver er huld fjærn been (B: Faverd er huld).

hor básálfur = smjer.

hóra Á d. For én mands skyld bliver ingen kvinde til hore.

hrafn 1. fari-hræ, hræ af mögru dýri; Bj. Hald. hefur: fariroð (-skinn), húð af hordauðu dýri. — 3. Ívar: Den eine ramnen høgg ikkje augat or hinom. — 6. loðinn ɔ: sauðinn. — 14. Sbr. Pjetur: Kragen er ei diss hvidere at hun tor sig tir.

hreinn Líklega afbakað úr: Gott er til gjörs að taka, sjá gjör.

hrís Sbr. Pjetur: Ris gör godt barn.

hrísla Pjetur: Det vore en god tive (= tjúga), havde hun tvo grene; hjer er „hrísla“ sett af misskilníngi.

hræddur 3. Ívar: Han er myket rædd, som ikkje torer skjelva; Pjetur: Han er rædder som ei törv skælve.

húð Á d. Gammelt læder vil have megen smörje.

hugur 7. Pjetur: Sörgende hug gör blege kinder.

hundrað 2. Sjá formálann.

hundur 8. Pjetur: Giv ei hunden men halen røres. — 9. Pjetur: Katten tjæn sin frue og hunden sin herre. — 11. Pjetur: Hund er djærvest for sin egen dör. — 13. Ívar: Heime er hunden djervaste; Pjetur: Hjemme er hunden djærvest. — 19. Ívar: Det gjeng stundom aat hundom, som ikkje var eslat. — 20. Pjetur: Af lepp vorder hunden leerædig. — 21. Pjetur: Flykket hænger ei så høgt at hunden ei akter sig benet. — 24. Ívar: Hunden gnell ikkje fyre ein beinkast; Pjetur: Sjælden gör hund af bens hug. — 31. Pjetur: Ee leger racke men gammel hund vil. — 32 = 31 en liggur rángt. — 33. Pjetur: Liden hund er lenge rakke. — 34. Pjetur: Der er ont at kenne gammel hund at kure. — 36. Ívar: Terren hund fær rivet skinn. — 39. Pjetur: Hunden skal ei løbe efter hver mands hvittel. — 43. Ívar: D'er fleire flekkutte bikkjor en presten si. — 48. Pjetur: Kaste hund i Jordans flod da er hund som føre var. — 56. Pjetur: Ee voxer rakke tand men gammel hund bider ben.

húni Líklega afbakað orð; húnn = bjarnarúngi?

hvalur Pjetur: Der kommer ei hvert år hval til lande.

hvinn 1. Hjá GJ hljóðar málsh. skiljanlega; en Pjetur hefur: Ofte er hvyn under hvidt lin (skind B); á d. hefur málsh. 2 myndir og hvortveggi finst í ísl.; „skinn“ er upphaflega orðið; það sýnir sænski og latínski málsh.

hvíla Pjetur: Han bliver tøsver hvilt på stenen sidder.

hætta (2) Sbr. Pjetur: Når legen er bedst da skal man oppe holde.

höfuð 3—4. Sbr. Pjetur: Når bugen er fuld, da er hovedet glad.

hönd 4. Pjetur: Hand skal hand fonge [eller mund mensværje]. — 8. Ívar: Manga hender gjera snart verk. — 14. Pjetur: Ofte er trevne hender under reven kåbe. — 15. Ívar: D'er laak hand, som ikkje vil verja hovudet; Pjetur: Det er en ond hånd ei vil sit hoved værje. — 23. Ívar: Den eine handi tvær den andre; Pjetur: Hånd skal anden tvo eller både urene blive. — 38. Pjetur: Det er ont tom hånd frem at række. — 44. Ívar: Det kysser sume den handi, som dei vilde var av; Pjetur: Man kysser ofte den hånd han ville af være.

illur 26. Pjetur: Man må så lenge venjes vid ont at man tykkes det er godt. — 52. Pjetur: Onde mænd åringe spille [fordi kommer avlen silde]. Annars finnast ýmsir málsh. líks efnis og þeir er hjer eru á d.

já 1. Pjetur: Nei og ja göre lang trætte.

járn 3. Ívar: Ein fær smida jarnet medan det er heitt; Pjetur: Man skal slå jærn men det er het. — 5. Sama finst í öðrum norrænum málum.

jörð 3. Pjetur: Jorden er altid frosen for utrevne svin.

kaka 1. Pjetur: Did kommer kage som kone vil. — 3. Pjetur: Hver rager ild til sin kage.

kál 4. Pjetur: Han er værd sit kød som åd sin kål.

kálfur 5. Sbr. Rígsþ. Vas kálfr soðinn krása beztr. — 10. kirna = deila, þræta.

kapp 4. GJ ritar ýta, sem hlýtur að vera rángt.

Kári Sjálfsagt Njálu-Kári.

karl 3. Pjetur: Man finder det ofte i bondens vere, som man ei finder i kongens sal. — 11. Ívar: Det var nær nosi, sa guten, han fekk eit skot i augat.

karskur borð ɔ: á skipi (á sjóhrakníngi).

kast ɔ: teníngs-kast.

kasta 1. um teníngskast.

kaup 4. Sbr. Pjetur: Den haver svart køb som nødiss til at løbe.

kaupmaður 1. Ívar: D'er kleen kaupmann som lastar sine eigna varor.

kenna 2. Pjetur: Hvo som skalken kenner han køber honum ei. — 8. Ívar: Der ein ikkje kjem, verd ein ikkje kjend.

ker 1. Pjetur: Hvært kar stonder på sin bådn.

kerlíng 2. Pjetur: Kerling vil have sin trættetråd. — 10. Sýnist vera rángur; vantar ekki sagði á eftir kerlíng?

ket Pjetur: Det kød er sødest som sider nest bened.

ketill 2. Á d. Små gryder har og örer.

kið kjaffi = kjappi (hafur).

kingja Í GJ skrifað „kýktu".

klámhögg Á eflaust við það sem segir í Hrólfss. Gautrekss. 13. kap.

klof Pjetur: Det koster ben at ride på stav.

klókur 2. Pjetur: Når kyndeg kommer til klog da haver klog tabet.

klæja 3. Pjetur: Man skal ei klå der som man ei kleer.

kona 20. Ívar: Han köyrer godt lass i garden som ei god kona fær; Pjetur: Han ager godt læs i gård en god hustru får. — 26. Pjetur: Skvalder drukner fore god kones dör. — 46. Pjetur: Der kvælles ei som kvinner drikke; „vel" er röng viðbót. — 49. Pjetur: Man skal ei kaste sort kone til sængefjæl. — 46. Sjá formálann.

konungr 3. Ívar: Kongar hava mange öyro.

korn 1. Pjetur: Det er alt godt af korn kommer.

kráka 1. Pjetur: Kragen er fordi ond at hun siger sandingen. — 2. Pjetur: Kragen er ei diss hvidere at hun tor sig tit. — 3. Ívar: Fljugande kraaka finn eittkvart til føda, den sitjande fær svelta.

kraki Á að rita Kraka (ɔ: Hrólfi)?

krjúpa 1. Sbr. Ívar: Ein fær krjupa til dess ein lærer ganga. Líka á d.

krókur 1. Sbr. Ívar: Det krøkjer seg til krok som krok skal vera. — 3. Kemur fyrir í Sturlúngu; krókur er hjer víst á skipi svo nefndur, og „bylgja" hugsað sem frumlag í „reis".

kveða 1. Ívar: Det kved ingen betre en hann kann.

kvíði Pjetur: Ee kærer hver man sin kvide.

kvikur 2. Pjetur: Det er ilt kvig man at brænde.

kvörn Sbr. Pjetur: Gerig kvern maler alle hånde korn.

kyn 4. Er víst afbökun af málsh. við kið.

kýr 2. Pjetur: Bedre er en ko med ro end syv med uro. — 6. Sbr. Pjetur: Jeg vurder ei hvart koen gonger, fonger jeg mælken. — 7. Á d. Koen malker ikke des mere at bötten er stor. — 8. Ívar: Svarta kyr giva kvit mjölk; Pjetur: Svart ko giver hvid mælk. — 9. Ívar: Det hjelper litet at kui mjölkar, naar ho spenner mjölkebytta ikoll. Líkt á d. — 13. Ívar: Det kann koma den dagen, daa kui treng rova si; Pjetur: En kommer den dag at koen tör sin hale ved. — 19. Ívar: Kui vil ikkje hugsa at ho heve voret kalv.

köttur 9. Ívar: Di meir ein stryker katten, di högre rejser han rova. Sama á d. — 9. Pjetur: Katten vil vel have fisken, men han vil ei væde kløerne. — 15. Ívar: D'er ikkje forbudet at katten ser paa kongen; líkt á d.

lán 10. Ívar: Laan skal koma heilt heimatter. — 11. Pjetur: Laan bör at gonge lakkeløst hjem.

land 3. Ívar: Lands vis er lands pris.

landvör ?

lángur 1. Ívar: D'er mangein lang og lat osfrv.

lás 1. Pjetur: Bedre er liden navle fore hus en ængen. — 2. Pjetur: Lås gör hjon sätte.

lasta 2. Ívar: Lasta ikkje den som er lik deg sjölv.

latur 13. Pjetur: Lad man er længe usæl. — 15. Ívar: Han er lat som lastar logni [af því að hann neyðist þá til að róa].

liður 2. hitta í lið = hitta liðamót (þegar ket skal höggvið eða deilt), hitta hið rjetta tækifæri, koma til þæginda.

leika 3. Pjetur: Godt er at lege når tærningen vil vel.

leikur 3. Ívar: Naar leiken er best, skal ein helst halda upp; líkt á d.

leysa Málsh. kemur fyrir sem viðkvæði í þjóðkvæðum.

líf 2. Ívar: Livet er alle mann ufalt.

lifa 6. Pjetur: Den lever ei lenge som intet angest bider. — 13. annan ɔ: merkidag.

líki Ívar: Han finn vel sin like som leitar.

líkur 1. Ívar: D'er mangt odro likt. — 2. Ívar: Likt søkjer likt. — 3. Pjetur: Ee søges sellige sammen ride nidinge.

lítill 1. Sbr. Ívar: D'er leidt vera liten [og laast vera stor]. — 13. Ívar: Ein kann lenge litet göyma. — 15. Ívar: Nokot

litet og litet meir kann eingong verda myket. Á d. Lidet og lidet gör meget. — 17. Ívar: D'er betre litet en inkje.

ljettur 3. Sbr. Létt er lauss at fara í Sólarljóðum.

ljúfur 6. Pjetur: Så duer lev som lönt er; hjer er lev = lyf misskilið.

ljúga 2. Pjetur: Han lyver ofte som meget vil tale. — 9. Sbr. Pjetur: Två mue så lyve at den tridje hænger.

loðinn Pjetur: Man skal ei alt svide som lådet er.

lof 5. Ívar: Ein fær ofta lov fyre litet og last fyre endaa mindre; Pjetur eins.

lofa 2. Ívar: Ein skal so rosa den eine, at ein ikkje lastar den andre. — 6. Ívar: D'er lettere aa lova en halda. — 9. Ívar: Ein skal lova varlege og halda det vel. — 10. Ívar: D'er betre aa inkje lova en illa halda.

lófi 2. Pjetur: Ont er at plokke hår af love.

lók (2) Nafn á illgresi.

lokka Ívar: Han er god aa lokka som etter vil hoppa.

lostverk Úr Hugsvinnsmálum.

lús 1. Ívar: Det bit saart svolti lus. — 3. Ívar: Ein skal ikkje setja lus i skinnfelden, ho kann vel koma der sjölv. Líka á d.

lúta 2. Ívar: Han fær luta som heve laage dyrrer; Pjetur: Han skal lude som lave have dörre.

lykill Sbr. Ívar: Det heng ikkje alle lyklar i eitt belte; Pjetur: Alle nøgle ere ikke bundne ved en kones artz.

lýti 1. Sbr. Ívar: D'er ingen lytelaus funnen.

lækur 2. Pjetur: Monge bække og små göre en stor å.

læra 1. Ívar: Ein lærer saa lenge som ein liver; líka á d.

læti 1. Getnamaður?

lög 1. Með þessu byrja hin gömlu jósku lög; fyrri hlutinn finst og í fornnorskum og sænskum lögum. — 2. Finst líka í jósku lögum, en er hjer tekið úr Pjetri: Vore ei lov i lande da toge hver som han finge. — 3. Pjetur: Så gonger lov som hun haver tov; þetta orð „tog" er alment skilið svo sem það sje skylt 'að teygja', en svo er ekki; orðið merkir „sannaðarmenn, er skyldu allir saman rannsaka mál og síðan sanna skoðun sína með eiði, ef krafist var". — 6. hvetja? — 7. Úr Hugsvinnsmálum.

löngutöng Málsh. merkir lítilsvirðíng.

maður 4. Pjetur: Den er mand som gör mands gærning.

— 31. Pjetur: Du skal enten være mand eller mus. — 38 Sbr. Ívar: Det syner paa kjeraldom kvat kallen er.

magi 3—4. Sbr. Pjetur: Ee leger barn af fuld bug og ei af fagre klæder. — 5. Ívar: D'er ikkje alt i magen godt som i munn er sødt = Pjetur.

mágur 1. Sbr. Ívar: Ein fær ikkje meir en ein maag med ei dotter; Pjetur: Du skal ei have tvo måge til en dotter.

mat 3. Ívar: Dei er störst i ordom som reven i rova.

matur 1. Ívar: D'er maten som giv mannen magt. — 4. Pjetur: Det er godt at have møgen mad og mange hellige dage. — 7. Ívar: Sjeldfengen mat er søt. — 13. Pjetur: Ee lettes madbyrde.

mein 1. Ívar: Det tykkjer kvar sitt mein saaraste vera. — 9. Pjetur: Lönlig ting skal man lönlig bære.

míga Pjetur: Han skal svie som under pisser.

mikill 2. Ívar: Myket vil meir hava.

missa 1. Ívar: Han misser ikkje som fyrst fær.

móðir 6. Ívar: D'er mildt moderhjarta. — 9. Pjetur: Den er moder som mad giver.

morgun 1. Á d. Morgenlatter er ofte aftengråd.

morgunstund Í þessum (útlenda) málsh. er „mund" í ísl. — hendíngar vegna — sett í stað „munni".

munnur 9. Pjetur: Man må både le og have en faver mund.

mús 3. Sbr. Pjetur: Det er en usel mus som ei haver uden et hul. — 6. Pjetur: Mus fjærter ei som hest uden røv revner; fetar í GJ er ef til vill prentvilla; fretar stendur í Lsb. 300, 4to. — 8. Ívar: Det gjerer alt sin mun, sa musi, ho meig i sjoen; þessi málsh. hljóðar og svo: Miklu skal mikið auka, sagði kerlíng, hún meig í sjóinn.

múta 3. Pjetur: Mude bryder sten.

myrkur 5. Ívar: Myrkret löyner mange lyte.

mær 1. Pjetur: De ere ei alle mør der have deiligt haar osfrv. — 10. Pjetur: Gammel mø bryder alle kar sønder.

mör Á víst við frásögnina um Barða í Borgarvirki (sbr. Kålunds útg. af Heiðarvígas. X.—XI. bls.).

nafn 1. Ívar: Eit namn lyt allting hava.

náttúra 5. Á d. líkt.

nauð 1. Ívar: Naud gjerer nasevis; Pjetur: Nöd gör næsedjærv.

nauðsyn 2. Pjetur: Nød bryder ret.

nef 4. Er málsh. rjettur?

negla Sbr. Ívar: D'er ikkje verdt aa gjera nygla fyrr baaten er bygd.

nei Líkt á d.

netla Ívar: Netla brenner vin og uvin.

neyð 4. Alment, t. d. Pjetur: Nød kenner nøgen kone at spinne. — 9. Alment.

nóg 4. Ívar: Han heve snart nog som er nögd med litet.

nýr Líka á d.

óboðinn 1. Pjetur: Hvor skal ubuden sidde. — 2. Ívar: Uboden skal sitja i briki.

ófæddur Pjetur: Ont er at båse fore ufød fæ.

Ólafur Ívar: Det segjer mange av honom Sante Olav, som ikkje hava set honom.

óland Merkir 'annað land' ɔ: en maður er fæddur á.

ólög 2. Pjetur: Hvo som ulov fester hannem ulov driver.

ostur 1. Pjetur: Bedre er en god ost end en gåsevinge.

Óttar Nafnið er hjer leitt af ótti.

peníngur 4. Pjetur: Pant bær penninge hjem.

prestur 3. Ívar: Prestesækken verd aldri full; líka á d. — 5. Pjetur: Det er godt at vore præst om påsken.

ráð 10. Ívar: Ei god raad skal ein fylgja kvar so ho kjem ifraa. — 24. Ívar: Tak raad hjaa ein raudskjeggad mann, men gakk snart ifraa honom; Pjetur: Tag råd af rødskægget man (flere onde end gode).

rakki Pjetur: Ilt er rakke at lege med björnehvalpe.

raun 2. Pjetur: Rön er god dreng.

refur 2. Sbr. Ívar: Gamall rev er vond aa veida. — 9. Ívar: Reven ranar ikkje nær ved hidet sitt; sbr. á d. Ræven bider ei på den mark som han er båren.

rekkja 4. Sbr. Pjetur: Ræk foden så at skinddækkenet kan overgå.

reyður Lofkvæðið um Jón Loftsson (um 1190) byrjar svo (2. v.): Róa skal fyrst | fjarri reyði | koma þó niðr | nær áðr lúki; kvæðið telur Noregskonúnga niður til Jóns.

reykur 2. Pjetur: Røgen kommer gærne af brandene. — 5. Hjer mun átt við kolagröf.

róa 3. Ívar: Ein skal fyrst ro fyre næste næs.

rúm 1. Ívar: D'er betre eit rom er tomt en illa skipat.

ræðari Ívar: Ein klener roar lastar paa aararne.

salt 3. Á við Runólf goða er hann var skírður 1000.

sannur 5. Sbr. Ívar: D'er mangt sannt, som ikkje er segjande.

sár (1) 5. Ívar: Gamle saar vilja seint gro atter.

sauður 9. Ívar: D'er klen saud, som ikkje kann bera sitt eiget röyve.

segja 1. Ívar: Ein kann myket segja ein sumarlang dag.

segl 1. Ívar: Ein fær setja seglet saa sem vinden blæs. — 3. Ívar: Det höver ikkje same segl aat alle baatar.

seinn 8. Bæði hjá Ívari og annarstaðar.

selur 8. Ívar: Det hender ofta slikt paa sjöen, sa selen, han var skoten i augat.

seyðir 3. allar seyður er afbökun úr allir seyðar.

síðastur Sbr. sögurnar um Svartaskóla.

siður 2. Pjetur: Man skal sed følge eller land fly.

sigla 3. Pjetur: Det duer ei at sejle i ugjort veder; ógerður = óviss?

síld „sendur eftir síld“ þ. e. drekt.

sinna GJ hefur: „sinna (svinna)“.

sjálfur 3. Ívar: D'er kvar seg sjölv hollaste; líka á d.

sjóða Ívar: Han skal myket sjoda som vil mange bjoda; Pjetur: Han skal meget siude som mange vil biude.

sjón Ívar: Det gjeng syn fyre segn; samnorrænt.

sjúkur 1. Sbr. Ívar: Den som sjölv er sjuk han kjenner sykja best.

skaði 1. Ívar: D'er betre halv skade en heil; líkt á d.

skaf Börkur sem flett er af trjám og hafður til fóðurs.

Skálholt Bolholt, bær við Ytri-Rángá.

skegg 1. Ívar: D'er skyldt skjegget og hoka. — 2. Pjetur: Det er skam skægget hage at danse; ísl. misskilið; „skægget“ (= skeggjaður) hefur verið skilið sem „skegginu“, af skæg.

skip 1. Pjetur: Hver lader sit skib dybest.

skjóla Líkt á d. (Krukken går osfrv.).

skolli 2. Líkt á d.

skór 8. Samnorrænt (Ívar: Det veit ingen kvar skoen klember, utan den som gjeng i honom).

skæri 2. Er afbakað úr: Skömm eru skara(r) lýtin, sbr. skör.

sleikja vöru af (lýsíngaro.) „var“; „hann var ekki nógu var, hann sleikti þvöru og brendi sig“.

smjör 3. Pjetur: Hvo som haver meget af smöret han kaster somt i kålen.

snýta 1. Pjetur: Den er snart snøden som nesen er af skåren (A: Den er snart snydt, der nesen er af).

sofa 3. Ívar: Det søv ikkje alt som ryt; sbr. Pjetur: Man sover ei alt det man skryder. — 5. Ívar: Sovande mann vinn ingen seger.

sól 3. Pjetur: Man skal nytte den sol som da skin.

sorg 3. Ívar: Den eine sorgi sløkkjer den andre; líka á d. — 5. Pjetur: Sörgefuld hov gör såre øgen og svidende brå.

spá 5. Pjetur: Hvo som spår han enten lyver eller siger sandingen.

spara 1. Ívar: Ein fær spara det som lenge skal vara. — 2. Ívar: D'er seint aa spara paa berre botnen.

spurn 4. Ívar: Spotteleg spurnad fær spottelege svar.

spyrja 1. Ívar: Han lyt spyrja som inkje veit.

stafur 1. Ívar: Ein krokutt stav er betre en ingen.

stakka Pjetur: Det er vel, at stakke fik ikke hale; stakka = kýr.

steik 1. Pjetur: Af den fede steg dropper de fede dråber. 2. Ívar: D'er skrinn steik som ikkje nokot dryp av.

steinn 3. Ívar: Det gror sjeldan um den steinen som ofta er skjeplad; Pjetur: Den sten vorder ei musgrod som ofte vendes.

stela 1. Pjetur: Han kan ilde stjæle som ikke kan fjæle.

stór 1. Ívar: Stort höyrer storo til. — 5. Ívar: D'er vondt hava tvo store i ein sekk.

strá 1. Ívar: Det hender at straaet stend og det store treet fell.

strákur 19. hnakki ɔ: á fiski eftir skýríngu í S.

straumur Ívar: Den store straumen vil de fleste fylgja.

stúdent Vantar ekki „ekki“ á eftir eru?

stund 1. Líkt hjá Ívari.

stöpla Úr Flóamannas. 28. kap.

súpa 2. Sbr. Ívar: D'er søtt inn supa men illt at atter luta (f. luka?); Pjetur: Søth er at dricke og surt er igen at give.

súr Ívar: Den som aldri smakar surt, han skyner ikke kvat søtt er.

svefn 6. Pjetur: Sår er den sövn som med synden soves.

sverð 3. Pjetur: Krankt sverd er tvenne mands rædsle.

sviði Ívar: Det kjem svide etter klaade; Pjetur: Ofte kommer svede efter søder klåde.

svín 5. Pjetur: Ee drömmer so om drav og kærling om

sin krogstav. — 7. Pjetur: Ont er at venne det svin af vong som er i vant. — 10. Líkt á d. — 12. Pjetur: Ont er at drive sort svin i mörke.

synd 3. Ívar: Syndi kjem inn med laatt og gjeng ut med graat. — 4. Pjetur: Gammel synd gör ny skam.

sýngja Samnorrænt.

systkin 1. Pjetur: Såtte er søskende vrede; 2 er víst ekki annað en afbökun af 1.

sæll 2. Ívar: Han er sæl som med sino er nögd.

taka 1. Ívar: Det er ikkje aa taka som ikkje til er.

tala 1. Ívar: Det er lett aa tala, naar ingen vil svara.

tefla Pjetur: Godt er at lege når tærningen vil bære vel.

tíð 1. Úr Hugsvinnsmálum.

tík 1. Ívar: D'er i tonnom tiki er sterkaste.

tjara Ívar: D'er vandt aa taka i tjöra, so ho ikkje fester paa fingren.

trje 1. Pjetur: Det træ er bedre der böjer end det der bryster. — 2. Pjetur: Ee er gammelt træ fall i våne (A). — 6. Samnorrænt.

trúa 1. Ívar: D'er vondt aa tru alle; d'er verre aa tru ingen.

túnga 3. Sbr. Ívar: Tvo tungor i ein haus er for myket; Pjetur: Man skal ei have tvo tunger i en mund (høs A). — 8. Pjetur: Tungen er ei ben, dog bryder hun stundom ben; er „stein" rángt f. bein?

tveir Ívar: Tvo orka alltid meir en einn.

tvíbytna 1. jukk merkir soð eða saup (lögur; Bj. Hald.).

tönn 5. sjálfs kjaft: í útg. P. Syvs stendur „sjalfen kjefta".

úlfur 4. Ívar: Naar ein ser öyro af ulven, so er hann ikkje langt undan. — 11. Pjetur: Ulv tager og aftalde får. — 13. Pjetur: Ulv gör svin sotte. — 14. Ívar: Liggjande ulv fær ikkje lambekjöt; líkt hjá Pjetri. — 21. Pjetur: Selve rives ulve når de have ej kalve. Annaðhvort er „sjaldan" rángt f. Sjálfir eða „ei" á að sleppa, sbr. 18. — 22. Ívar: Det kjem ikkje heilt or ulvekjeften, som i er komet; Pjetur: Det komer ei alt uskadt af ulfs mund som i komer. — 29. Ívar: Ulven skifter haari, men ikkje hugjen.

úngur 1. Ívar: Den unge stig upp [den gamle stig ned]. — 3. Ívar: D'er mangt ungom ulært.

uxi 2. Pjetur: Ee hviles oxe men anden åges.

vagn 1. Sbr. Ívar: Det er godt aa aka med heilom. — 2. Pjetur: Ont er at fange vogne når alle ville age.

vald 2. Pjetur: Ee vil våld sin vilje have.

vani 4. Pjetur: Ont er vane at kaste.

var 3. Sbr. Ívar: Vare fuglar kunna og verda veidde.

vargur 7. Pjetur: Ulf tager ikke på den mark som han er fød.

vari 2. Ívar: D'er godt have varen med seg.

varníngur 2. Pjetur: Ee lover hver værning sig sjelver.

vatn 1. Pjetur: Ee vil vand til strande. — 6. Ívar: Stillaste vatnet heve djupaste grunnen. — 7. Ívar: Í stillaste vatnet er styggaste ormarne; Pjetur: I tøst vatn er verst orme.

veður 4. Pjetur: Sammen ligge veder og uveder.

vega Pjetur: Man kan ei alt i skåle veie.

vegamót Ívar: D'er vidt vegamot.

veggur 1. Er þýðíng af fornlatneskum málsh.

velgjörð Ívar: Ei velgjerd er snart glöymd.

vera 11. Ívar: D'er betre aa vera en berre laast vera.

verða 8. Ívar: Det kann myket verda som ingen vonar.

verk 1. Ívar: D'er verket som viser meisteren.

veröld 4. Pjetur: Verden er viljedru.

vesall 9. Pjetur: Usæl er usæl værst.

vilji 1. Ívar: Det veks vilje naar vel gjeng.

vindur 1. Sbr. Ívar: Vinden er ikkje god aa binda.

vinur 3. Ívar: Dei er ikkje alle viner som til vilje tala. — 4. Ívar: D'er mange viner medan vel gjeng. — 11. Sbr. Ívar: Ein kjenner sine viner best naar naudi kjem; Pjetur: I trong skal man venner prøve. — 23. Ívar: Ein finn stundom ein vin imillom sine uviner. — 25. Ívar: Det syner paa vinom, kvat vitet er. — 26. Ívar: D'er vandt aa finne viner i naudi osfrv.

virða 1. Á d. Så er hver hædt som han er klædt.

vís 5. Pjetur: Ho årle ris han vorder mangt vis.

vísa 1. Pjetur: Man må og forstonde halvkveden vise. — 4. Ívar: Ei god visa er ikkje for ofta kvedi.

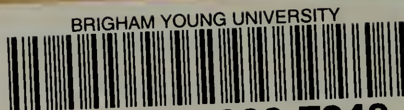
vit 4. Ívar: Det kjem vit med vokstren (aldren); Pjetur: Med alder voxer visdom (rikdom B). — 6. Pjetur: Der skal vid i vonde. — 16. Pjetur: Når øllet gonger ind da gonger videt ud.

vita 7. Ívar: D'er betre aa vita rett en vona rangt.

vitni 1. Ívar: Eit vitne er inkje vitne, men tvau er som tie.
vitur 5. Ívar: Det er den visaste som vægjer.
voga, vogun Ívar: Vaagan(de) vinn og vaagan(de) taper; samnorrænt.
vægja 1. Ívar: Han fær vægja som vit heve.
Vöggur Úr sögunni um Hrólf kraka.
vöndur 1. Á d. Nye koste feje vel (bedst).
þegja 6. Ívar: D'er betre tegja en tarvlaust tala; Pjetur: Bedre er tavt en tarveløst savt; hjer mætti ætla að málsh. væri gamall vegna orðsins „sagað"; þó getur það verið sett til að fá hendíngu við þagað; Ívars málsh. mælir fremur með því fyrra. — 10. Ívar: Tegjande manns torv er vand aa vita; Pjetur: Få vide tiende mands törv.
þjófur 13. Sbr. Pjetur: Tyven elsker altid mörk. — 15. Pjetur: Der er ont at stjæle som bonden er sjelver tjuv.
þjóna 1. Ívar: Ein kann ikkje tena tvo herrar i senn.
þjónn Sbr. Ívar: Ein tru tenar fær sjeldan for stor lön.
þjónusta Sbr. Ívar: Sjölvbodi tenesta er alltid forsmaadd.
þjótur = þerrivöndur, grein til að þurka á.
þorsti Ívar: Torsten er ikkje vand um vatnet.
þræll 7. Á d. Træl er tækkeligst i trang.
þúfa Samnorrænt; „veltir" er rjettara en veldur.
þvengur Samnorrænt og víðar.
þyrstur Pjetur: Han vækker is som törstig er.
æfi 10. Ívar: Det veit ingen si æva fyrr ho er oll.
ær Pjetur: Det er et ont får ei gider båred sin feth.
öfund 1. Pjetur: Åven ris årle. — 6. Ívar: Den som ikkje fær ovund heve liti lukka; líka á d.
öl 5. Ívar: D'er betre tunnt öl en tom skaal; hjer sýnist „skaal" (= skál) að vera misskilið; Pjetur: Bedre er tynt øl end tör skål. — 9. Ívar: Øl er illt naar det er illa drukket.
öldúngur Orðið merkir arður-naut.
ölkona Pjetur: Ee ris kiv i ølkone hus.
örlátur 3. Á d. Godt er at være kostfri af en andens pung.
örn 3. Ívar: Der aata er vilja örnarne sankast; líka á d.
örvasi Á d. Gammel mand og ung kone visse börn.

Viðbætir.

Gíslagata Hún er á Reynivallahálsi.
halda h:unum á víst að lesa helvítunum (?).
kýr kýr á hjer að merkja legkaup.
klerkur krókur hjer = kvennakrókur.

Lagfæríngar.

Í 2. og 3. örk hafa slæðst inn villur vegna þess að prófarkir voru ekki lesnar sem skyldi af sjerstökum ástæðum.

Bls. 1, l. 6 les brot-.
— 2, l. 3 les aumur (f. arfi).
— 3, l. 21 S falli burt.
— 4, l. 17 sömuleiðis.
— 18, l. 1 les blindan leiði.
— 19, l. 21 les ríkum.
— 26, l. 20 les degi (f. kveldi).
— 29, l. 17 les opt (f. af).
— — l. 26 les stærð (f. dramb).
— 30, l. 6 les loða.
— 31, l. 1 S falli burt.
— 35, l. 22 les einu.
— 40, l. 19 eftir farandkonu er ferð fallið úr.
— — l. 29 les fríðan.
— — l. 31 les ófátt.
— 41, l. 8 les mýs.
— 45, l. 4 les aumra.

Skammstafanir.

A = Almanak 1903—05, 1907.
G = H. Gerings safn.
GJ = Safn Guðmundar Jónssonar.
JÓl = Jón Ólafsson frá Grunnavík.
K = Kålunds safn.
M = Málsháttakvæði.
PS = Peder Syv (ɔ: Hannes Þorleifsson).
S = Söfn Schevings.
St = Stokkhólmshandrit.
PM merkir Páll Melsteð (nokkrar viðbætur í eintaki hans af GJ, í eign B. Th. Melsteðs).

GYLDENDALSKE
BOGHANDEL

GB
NF

NORDISK FORLAG

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
CHRISTIANIA